MY Milliyet YAYINLARI

ali yüce

şeytanistan

Milliyet YAYINLARI

ŞEYTANİSTAN

MY

Bu Kitap

____

____

________________'nın Kitaplığındandır.

..../....../19....

MY Milliyet YAYINLARI

Çeşitli nedenlerle geri kalmış insanları ele alan ŞEYTANİSTAN, yobazlığın karanlığından eğitim yoluyla kurtulup aydınlığa ulaşan bir çocuğu anlatmaktadır. Okuyup geliştikçe din istismarcılarının nasıl gerçek dışı şeyler söyleyip insanları uyutmaya çalıştıklarını anlayan çocuğun gerçek kurtuluşu temiz ve akıcı bir dille verilmektedir.

Milliyet Yayınları, geçen yıl başlattığı Roman Yarışması ile amatör ve profesyonel bütün Türk yazarlarını yeni eserler vermeye çağırmıştı. Yarışmaya 312 yazar değişik konulu eserlerle katıldı. Bu sayı beklenmeyecek kadar büyüktü. Küçük jüri üyeleri aylarca süren incelemeden sonra 11 eseri büyük jüriye sunmayı uygun buldular. Büyük Jüri de bu 11 eseri iki aya yakın süre gerçek anlamda inceledi ve sonuçlar 1975 yılının şubat ayı içinde açıklandı.

Yarışmamızın 1974 yılı birinciliğini Vedat Türkali'nin BİR GÜN TEK BAŞINA, ikinciliğini İrfan Yalçın'ın PANSİYON HUZUR, üçüncülüğünü Sulhi Dölek'in KORUGAN'ı kazandı.

Milliyet Yayınlarının ROMAN YARIŞMASI her yıl devam edecek ve yeni kıymetler kazanmamıza imkân yaratacaktır. Açıklamalı geniş bilgi aralıklı olarak Milliyet gazetesinde yayınlanmaktadır.

ŞEYTANİSTAN

ALİ YÜCE

Roman

* **MİLLİYET YAYIN LTD. ŞTİ. YAYINLARI**
* **Türk Yazarları Dizisi:**
No: 11

* **Kapak resmi :**
İsa Çelik
* **Birinci baskı :**
Mart 1976

* Dizgi - Tertip - Baskı
Bahar Matbaası
* Kapak filmi ve baskı :
Renkler Matbaacılık

(ÖNSÖZ)

KIRK AYAKLI KARINCA

Sen bu dağı aşamazsın
Kırk ayaklı karınca
— Aşacağım.
Ayaklarının beşini kırdılar
Sen bu dağı aşamazsın
Otuz beş ayaklı karınca
— Aşacağım.
Ayaklarının beşini kestiler
Sen bu dağı aşamazsın
Otuz ayaklı karınca
— Aşacağım.
Ayaklarının beşini yaktılar
Sen bu dağı aşamazsın
Yirmi beş ayaklı karınca
— Aşacağım.
Ayaklarının onunu çaldılar
Sen bu dağı aşamazsın
On beş ayaklı karınca
— Aşacağım.

Ayaklarının onunu sattılar
Sen bu dağı aşamazsın
Beş ayaklı karınca
— Aşacağım.
Ayaklarının dördünü yediler
Sen bu dağı aşamazsın
Tek ayaklı karınca
— Aşacağım.
Hiç ayağın kalmadı işte
Sen bu dağı aşamadın
Sana demedim mi karınca
— Dön de bir bak
Dağ biraz küçüldü işte
Daha çok karınca var geride

Ali YÜCE

I

MEVSİM KIŞ. Vakit akşama doğru. Yağmur kırbaç kırbaç. Gökte ne varsa hepsi yere iniyor. «Gök mü delindi!» diyor anam. «İşine karışılmaz emme bre gözel tanrım, şu yağmırı zamanında versen daha eyi olmaz mı? Tabi ki gene de senin bileceğin iş. Yazın damlasına yoksun ediyon bizleri. Kışın da hepsini birden boşaldıveriyon. Ne bilek, senin bir bildiğin var zahar. Kul kısmı ne bilir? Emme şöyle idaralı yağdırsan daha eyi olmaz mı ki?»

«Töbe de kele töbe de!» dedi babam. Boyunca günaha battın. Yarım dirhem avrat aklınnan Allahın işine karışmasan edemen hemi! Zambır arısı soka o dillerini de kurtulam ben de.»

«Töbe günahıma, bin töbe.» dedi korkuyla. Sonra babama:

«De başlama gene. Ben de biliyom günaha girdiğimi. Gene de dilim durmuyo, söylüyom. Canıma tak diyo da ötünüyom işte. Herkişin günahı kendine. Mezerin aryı, mezerim aryı.»

Birbirlerinin yüzüne bakmadan konuşuyorlardı. Anam bir ara babamın yüzüne bakacak oldu, yarıda kaldı. Sonra kendi işiteceği denli hafif sesle dua ve tövbe ederek suçunu bağışlatma çabasına başladı.

Yağmur kırbaç kırbaç. Gökte ne varsa hepsi yere iniyor. Gök yeri boğmak, eritmek istiyor sanki. Akşam ağır ağır iniyor köyün üstüne. Dünya küçüldükçe küçülüyor. Biraz sonra minnacık kalacak dünya. Daha sonra hiç kalmıyacak. Katran gibi bir karanlık dolduracak köyü dünyanın yerini.

Dünya ile birlikte her şey küçülüyor. Köyün yamacındaki kocaman ceviz ağaçları birer lahana büyüklüğünde görünüyor. Bulanık bir suya batırılmış gibi köy. Ne yüzdüğü belli, ne dibine çöktüğü. Bozuk çıkmış bir fotoğraf gibi. Bir var gibi, bir yok gibi. Sonra gene var gibi.

Akşam ağır ağır abanıyor köyün üstüne. Yağmur bütün öfkesiyle iniyor. Güzel havalarda oynaya sıçraya, flörtleşerek geçen davarlar, koyunlar sudan çıkmış fare gibi soluk almadan koşuyorlar. Tüyleri yosun gibi sırtlarına yapışık, saçakların altı sıra koşarken ayakları görünmüyor hızdan. Koca koca tekeler ufacık bir oğlağa dönmüşler.

Bir ara yağmur durur gibi oldu. Anam «Bin şükür verdiğine vereceğine, gök çadırlı Tanrım.» dedi. Gökte kuyu ağzı büyüklüğünde bir delik açıldı. Akşam bir iki adım geri çekildi. Delik büyüdü, büyüdü. Karadağlaradek ulaştı. Karadağlar mor bir mürekkebe batmış gibiydi. Karadağların ucunda ıslak ve solgun bir güneş ışığı belirip yok oldu. Her şey ıslaktır şimdi. İnsanlar, hayvanlar sesler, gürültüler ıslak. Işık ıslak, karanlık ıslak. Yer, gök, bulut, şimşek ıslak. Gökyüzü yeniden kapandı. Yağmur yeniden başladı. Yağmur sicimleri gözükmüyor artık. İniyor köyün ve akşamın üstüne. Bizim köye yağmur ya-

ğarken dünyanın her yerine yağmur yağıyor sanıyorum ben. Bizim köyde akşamsa, karanlıksa, gök gürlüyorsa, dünyanın heryerinde öyle sanıyorum. Biz üşüyorsak, bütün insanların üşüdüğünü sanıyorum. Bizim köye ölet gelmişse, dünyanın her yerinde ölet var sanıyorum. Dünyayı da Karadağların arkasında düşünüyorum. Kim bilir nasıl bir dünya var Karadağların ardında? Güneş ordan doğuyor, ay ordan çıkıyor.

Karadağların eteğinde sinirli bir bulut kıvranıyor. Yaralı bir yılan gibi yekinip yekinip geri iniyor. Gökyüzünü sokmak istiyor sanki. Ama yarası öyle ağır ki can acısıyla geri yığılıyor olduğu yere. Sonra kötü kötü bakıyor bana. Üzerime atılacak gibi. Yağmurun eski öfkesi kalmadı. Gök yoruldu belki de. Bulutlar birbirini bırakmış, yorgun yorgun bakıyorlar öyle.

Köy yediden yetmişe damların üstünde. Kiminin başında çuval, çul, aba, topal bir şemsiye, kimi de hiç bir korunak almadan dökülmüşler damlara. Kimi tokmakla, loğla, tahra ile, kimi de ayağıyla damların yarıklarını kapatıyorlar. Hem kapatıyorlar hem homurdanıyorlar. Kimi yalvarıyor göklere, kimi kafa tutuyor...

Günlerdir süren ayaz damları ekşimiş hamur gibi yapmış, pasta gibi kabartmış. Birden bastıran yağmur evlerin içi ile dışını bir etmişti. Herkes tencere, tas, leğen ne bulmuşsa yağmur damlalarının altına koymuştu. Kablar doldukça boşaltılıyordu. Bizim evde de damlamadık yer yok gibiydi. Bütün kabları sermiştik evin içine. Kabların her birine düşen damla ayrı bir ses çıkarıyordu.

Köy imamı Hasan hoca tokacı elinden bırakıp damın ucuna doğru yürüdü. Ramazanın otuzuncu akşamının ezanını okumaya hazırlanıyordu. Bütün gün koynumda sakladığım biberli ekmeğe dişlerimin sap-

landığını duyar gibi oldum. Diş etlerimde bir sızlama, ağzımda bir sulanma oldu. Hava bir koyulaşıyor, bir açılır gibi oluyordu. Herkes oruç ağız tepine tepine, damların yarıklarını döve döve bitmişti. Ezanın okunmasını bekliyorlardı. Sağdan soldan sataşanlar oluyordu hocaya. «Hedi oku artık be hoca efendi! Akşamı kuyudan mı çıkarıyon ki?» diyerek ve ıslak giysilerin içinde büzük büzük tepinerek hem ısınmaya hem yarıkları kapatmaya çalışıyorlardı. «Eğer bundan keri bu dam akarsa, aşkossun! diyordu Hoşaf Ali. Depeleye depeleye çimento gibi ettim kenni.» Sonra iki elini ağzına boru yaparak «Heydi oku artık be hocaaa! Bak kesyom orucu ha!» diye bağırdı.

Hasan hoca başına külah biçiminde geçirdiği yağmur yiye yiye ağırlaşmış kıl çuvalın altında büzüle büzüle kuşağının arasından saatını çıkardı. Bir Karadağlara bir de saatına baktı, sonra saatını kuşağının arasına geri koydu. Karadağların eteğindeki sinirli bulut, kuş yuvası görmüş bir yılan gibi boynunu göklere uzatıp uzatıp geri çekiyordu.

Karadağlar bizim köyün en eski meydan saatıdır. İlkokula yazıldığım zaman «Köyün ortak malları» arasında Karadağları da saydığım zaman öğretmen bir hayli gülmüştü. Bizim köye çok uzaktı Karadağlar. Ta Suriye topraklarında. Ama gene de bizim köyün ortak malıdır bu dağlar. Bizim en büyük saatımızdır bu dağlar. Dağ değil de, sıra sıra kel tepeler. Ötedenberi «dağ» dimişler onlara köyümün insanları. Şimdi de dağ diyoruz. Evet, Karadağlar bizim köyün meydan saatıdır. Gölge Karadağların eteğine vardı mı, ikindi olur. Karadağlar açık lacivertten koyu laciverte dönüştümü akşam olmuştur. Akşam namazınızı kılabilirsiniz. Ramazanda orucunuzu kesebilirsiniz.

Hasan hoca bir daha karşılaştırdı saatıyla Kara-

dağları. O saatını hep Karadağlara ayar eder: Bazen de Karadağları saatına ayar eder. Kerkez kayası, Tilki tepesi, Kale gediği, Ayı kayası da bizim köyün küçük saatlarıdır. Diğer vakitlerimizi de bu küçük saatların yardımı ile biliriz, Ayrıca herkesin evinde, bostanında, tarlasında ve harmanında özel saatları da vardır. Benim köyümün insanları bu saatlardan çok hoşnuttur. Ne var ki böyle kapalı havalarda bu saatlar çalışmaz ve işlerimiz altüst olur. İşte böyle günlerde köydeki bir iki saat sahibinin başı kafdağına değer. Birçoklarımıza göre Hasan hocanın bunca nazlanması bundandır. Onbeş yirmi günde bir saatını Antakya'ya yollar, Ulu cami imamı Numan efendinin saatına ayar ettirir. Köyün ileri geleni Hırsan Yusuf'la saat yarıştırırken «Ben saatımı daha öteyesi gün Numan efendinin saatına ayarlattım...» diye şişinir.

Hasan hocanın saatı dedesi Molla Osman'dan kalmadır. Soğuğa hiç dayanamaz. Hasan hoca onu bebek gibi kundaklar, kuşağının arasında sıcak tutmaya çalışır. Keçeden yapılmış, içi pamuklu bir torbanın içinden ancak bakmadan bakmaya çıkarırdı onu. Bu saat yüzünden Hasan hocadan falaka yemeyenimiz kalmamıştır. Hasan hoca medresede bizi teker teker dinleyip bilenleri bir üst konuya geçirir, bilmeyenleri de falakaya yıktıktan sonra ocağın köşesine uzanıp yatardı. Yamasız ve yanıksız yeri kalmamış meşlahını da üzerine yorgan yerine örterdi. Uzun ve kalın dut sopasını da bir mavzer gibi yanıbaşına uzatırdı. Saatını da ocağın önüne özel olarak yaptığı ılık kül kümbetinin içine gömerdi. Yediğimiz dayakların etkisiyle hoca uyuduktan sonra bir süre daha uslu durur, sallana sallana hocanın verdiği konuyu ezberlemeye çalışırdık. Dayağın acısı biraz azalınca yavaş yavaş başlardık oynamaya. Ne olur ne olmaz diye bir gözümüzü de hocadan ayırmazdık. Hoca horlamaya başlayınca bayram yerine dönerdi içe-

risi. Hoca ufak bir kımıldasa, sağından soluna dönse, ya da horlaması kesiliverse, birbirimizi çiğneyerek koşardık hasır parçalarımızın üzerine. Çünkü hoca bazan kendisini uyumuşluğa vurur, bizi suçüstü yakalardı... Ver allah ver. Kafamız mı geldi, gözümüz mü, kulağımız mı. Kolları yoruluncayadek. O kocaman değnek her sallayışta dördümüzü beşimizi birden döverdi.

Hasan hoca uyuduktan sonra en hoşlandığımız şey külün içindeki saatıyla oynamaktı. Önce külün içinden çıkarmadan kulağımızı yaklaştırıp tıkırtılarını dinlerdik. Sonra çıkarıp avucumuzun içine alırdık. Sıcacık, yumuşacık değerdi avucumuza. Ben ilk tıkırtıyı Hasan hocanın saatından dinledim. Yeni tüylenmeye başlayan bir kuş yavrusunu tutar gibi tutmuştum onu. Yüreğim güp güp ede ede. Hocanın korkusuyla saattan gelen coşku birbirine karışıyordu. Hemen bırakıverdim elimden. Zaten çocuklar sıraya girmişlerdi. Herkes sıra ile hem elliyor hem kulağına dayayıp tıkırtısını dinliyordu.

Bir gün gene hoca saatı ılık küle gömdü, meşlahını başına çekti, uzun çubuğunu yanıbaşına uzatıp yattı. Yediğimiz falakaların, şaplakların, sumsukların, yumrukların acısını geçirip göz yaşlarımızı ellerimizin arkasıyla sildikten sonra başladık vıngırdamaya. Hoca horlamaya başlayınca Zortlu Memet:

«Diğneyin döller! dedi. Üsküt olun size bişi deyicim.» Bir gözü bize bakıyor, bir gözünü hocaya yapıştırmıştı. «Şindi külün içinden saeti çıkarıcım, size içini göstericim. Herkişe göstericim. İçini görinci şaşırıp kalıcınız. Ben öteyesi gün hoca içini açtığı vakıt gördüm. Emme bişi deycim. Kimseye demeyciniz ha! Soğna hoca pıncığımızı çıkarır valla. Her kim sölerse anasınııı, bacısınııı, dedesiniiii, ebesiniii, kökünüüü, kömeciniii yedi köyün eşşeği kovalasın mı?» «Kovalasın» dedik hep bir ağızdan. Ve Zortlu

Memet saatı külün içinden çıkardı. Kimsede ses soluk yok... Memet belindeki kara saplı pıçaı çıkardı, saatın arka kapağını kanıra kanıra açtı. Toplandık başına, bir yumak olduk. Herkes daha yakından görmek istiyor, birbirimizi parçalıyorduk. Görenin ağzı açık kalıyor, bu dişli demir parçalarının nasıl olup da kendi kendine trink trink döndüğüne şaşıyorduk. Zortlu Memet avucunda tutuyor. kimseye vermiyordu. Bir tek ses çıkmıyor, herkes hoca uyanmadan bir kez daha görebilmek için bütün gücüyle sokuluyordu. Yok ben göreceğim, yok sen göreceksin diye yırtınırken bir de saat duruverdi. Herkes kendini hasır parçasının üzerine atıp sallanmaya başladı. Zortlu Memet'in eli ayağı tutmaz oldu, bet beniz kalmadı. Salladı çalışmaz, et koynuna koydu çalişmaz. Ilık küle gömdü çalışmaz. Külü biraz daha sıcakça yaptı, içine gömdü. Bekledi, bekledi... Çıkarıp baktı gene çalışmaz. Hani o tıkırtısı külün altından gelen saat. Bir kuş gibi ölüvermişti sanki. «Buldum!» der gibi bize eliyle işaret verdi Memet. Sonra saatı Hasan hocanın aptest ibriğindeki sıcak suya batırdı. Yarısı kara bir zincir, yarısı köşker ipliği olan saatın ipi elinde, saat sıcak suyun içinde bekledi, bekledi. Çıkarıp baktı gene ses yok. O güzel güzel dönen dişliler öyle durakalmıştı. Elimizle itince döner gibi yapıyor, sonra gene duruyordu. Sonunda saatı şeytanların durdurduğuna karar verdik. Çünkü hoca saatı her eline alışında bismillah derdi. Zortlu Memet korku ve telaşından besmele çekmeyi unutmuştu. Besmele çekmeden yapılan bütün işlere şeytan karışırdı. Bunu en tembelimiz bile bildiğimiz ve her işimizi besmele ile yaptığımız halde, nasıl olmuştu da saatı külden çıkarırken bismillah demeyi akıl etmemiştik sanki? Herkes birbirinin üzerine atıyor, her kafadan bir ses çıkıyordu. Tam bu kargaşanın ortasında yaralı bir dev gibi homurdanarak kalktı hoca. Vur allah vur, ver allah ver. «Sizi gidi yezitler sizi! Sizi gibi kâfirler

sizi!» O kocaman nar değneği lokma lokma oldu. Her lokması odanın bir yanına sıçradı. Hoca dövmeye doyamadı, duvarda asılan kalın falakayı kaptı. Kolları yoruldu dövmekten. Sonra dışardan iri yarı, güçlü adamlar çağırdı. İlkişer üçer hepimizi falakaya yıktı. Adamlar hocayı doyurmak için bütün güçlerini kullanıyorlardı. Odanın içi çığlık, göz yaşı kan doldu. Üzerine tuz dökülmüş salyangozlar gibi kıvrım kıvrım kıvranıyorduk acıdan. Kötürümler gibi birbirlerimizden tuta tuta gittik evlerimize. Çeşitli yerlerimden çıkan kanları zıbınımın ucuyla silerek girdim eve.

Hasan hoca bir daha baktı saatına. Bir de Karadağlara baktı. Karadağlar yerinde yok gibiydi. Kara bulut, o kara öfkeli bulut, gökle birlikte Karadağları da yutmuştu. Hasan hoca saatını bir bebek gibi kuşağının arasına yatırdıktan sonra, elini kulağına dayayıp ramazanın otuzuncu akşam ezanını okumaya başladı.

Bütün köy yediden yetmişe, ellerinde sopalar, süpürgeler, kazma sapları, dirgenler, yabalarla ezandan çok önce, kapıları pencereleri tutmuşlar bekliyorlardı. Ezan «Allahu ekber» der demez köyde korkunç bir patırtı kütürtü koptu. «Ya Allah, ya bismilleh! Çekil ya lâîn! Savul ey kör şeytan!» diyerek verha savuruyorlardı sopaları. Şeytanların öleni ölüyor, sağ kalanı da geri kaçıyordu. Bir kapıdan püskürtülünce başka kapılara saldırıyorlardı. Çünkü fırsat bu fırsattı. Bu akşam evlere giremediler mi, başka zaman giremezlerdi. Canlarını dişlerine takıp, sopa yağmuru altında evlere sokulmaya çalışıyorlardı. Ölümü göze alıp sopanın altına altına yürüyorlar, parça pincik oluyorlardı. Gerçi şeytanı öldürmek akıl kârı değildi. Çünkü bir şeytan ölünce bin tane olurdu. Ama ne yaparsın ki bu akşam eve bir tek şeytan girdimiydi, artık gelecek ramazanadek o evin altından girer üstünden çıkardı. Bir günden bir güne

başın dertsiz kalmazdı. İşte onun için herkes kırılmış gibi çabalıyordu.

İnip inip kalkıyordu sopalar. Patırtı, kütürtü, çığlık, kıyamet... Köy bir inip bir kalkıyordu. Gerçekten bir meydan savaşı veriyorduk. Herkeste ne kol kalıyordu ne but. Ölen şeytanın yerine binlercesi gele gele şeytan sürüsü daha da sıklaşıyor. Gittikçe daha bir öfke ile, daha bir hınçla saldırıyorlardı. Sokaklar, kapılar, pencereler, kazma sapları, süpürgeler, insanların elleri vıcık vıcık kan. Ne de pis kokuyor şeytan kanı. Kollarında can kalmıyor kimilerinin. Solukları tükeniyor vura vura. Cansız yere yıkılıyorlar. Şeytanlar koyun sürüsü gibi üzerinden geçiyorlar eve. Büyük bir çaba ile canını toparlayıp kalkıyor ayağa. Elinden geldiğince sallıyor sopasını, süpürgesini. «Git ya iblis! Savul ya kör şeytan!»

Babamın bir gün önceden yaptığı görev bölümü gereğince, biz de yerlerimizi almıştık. Büyük bir titizlik ve dikkatla savuruyorduk ellerimizde ne varsa. Babam kapıyı tutmuştu. Savunması en zor bir cepheydi kapı. Küçük çocukların, yaşlıların en çok çarpıldıkları bir nokta. Burayı hiç birimize güvenmezdi babam. Hani biz de çekinirdik kapıyı tutmaya. Şeytanların en işlek geçitlerinden biriydi kapı. Hasan hocadan iyice bellemiştim bu incelikleri. İki eliyle zor kavradığı eski bir boyunduruğu öyle bir savuruşu vardı ki babamın... Bir yandan da bizi yüreklendirici komutlar veriyordu. «Haydin uşak ha! Vurun emme, yaralamayın ha! Soğna bizden öclerini yedi kat alıllar ha! Kokutmacasına vuru ha! Öldürmeyin ha!» Anam elinde kocaman bir çalı süpürgesi, samanlığın kapısını koruyordu. Süpürgesini yukarı, aşağı, sağa, sola var gücüyle savuruyordu. «Bismilleh!» demekten sesi kısılmıştı. Kollarının uyuştuğu belliydi ya belli etmemeğe çalışıyordu. Şeytan kovmanın bütün koşullarını eksiksiz yerine getiriyordu. Bizler pek öyle

dört elle sarılmıyorduk galiba bu işe. Evin en okumuşu, karadan anlayanı ben bile arada koynumdaki biberli ekmekten çıkarıp çıkarıp yiyordum. Tabi ekmek çiğnerken ya besmeleyi geveliyor, yada hiç söylemiyordum. Bu arada kim bilir kaç tane şeytan sıvışıyordu içeri. «Çekil ya lâin! Savul ya iblis! Dön geri ya kör it!» Besmeleyi aksatmaya gelmezdi. Sesinin varlığınca da bağıracaksın. Çünkü şeytanların içinde ağır işitenler olur, kulaklarını mahsustan kapayanlar olur. Sonra karşımızda her an yeni yeni şeytanlar vardı. Gözlerini kırpmadan sokuluyorlardı sopaların altına. Ölmek için. Ölüp ölüp de çoğalmak için. Ölüp ölüp de sonradan öcalmak için.

Kız kardeşim Esme penceredeydi. Ufacıktı penceremiz. Kolaydı koruması. Esme gene de yorulmuşa benziyordu. Saçları darmadağın, kavgadan çıkmış gibiydi. Babamdan azar işitmemek için gücünün yettiğince çabalıyordu şeytanları kovmaya. Babam ara sıra bizlere kulak veriyor, besmeleyi doğru çekip çekmediğimizi yokluyordu. Fatma da bacadan inen şeytanları püskürtüyordu. Esme'den küçük olduğu halde şeytanları daha becerikli kovuyordu. Babam ara sıra Esme'ye bağırdığı halde ona hiç bağırmıyordu. Esme'nin eli her işte ağırdı biraz. Bu yüzden sık sık azar işitirdi. Kaldı ki şeytan kovmak başka hiç bir işe benzemezdi. «Ne yapalım, şimdi dışardan adam mı bulucuk?» dedi babam. «Gözünüzü açın işte!» Her birimiz yurtsever bir asker görünümü içinde yapmaya çalışıyorduk üzerimize düşeni.

Kardeşim Kara Memet Hödün halama yardıma gitmişti. Çok yaşlıydı Hödün halamız. Savunamazdı evini. Bir gözü kör, öteki gözü de iyi görmezdi. «Yarım göz.» derdi kendi kendine. Bir hafta önceden istemişti bizden birini. Önce vermek istememişti anam. Biz ancak kendi şeytanımızı kovmaya yetiyorduk. Sonda Hödün halamın evi çok çukurdaydı. Çarpıcı

şeytanlar çukur yerlerde çok olurdu. Sonra Hödün Halamın bizden adam istemesi gereksizdi. Zaten bir tek kapısı vardı evinin. İçerisi çumçukur, mağaradan da karanlık bir delikti. «Bre Hödün hala, demişti anam. Senin evine şeytan girip de ne yapıcı acep? Evinde neyin var da neyini yeyici şeytan? Dur kapına, kov şeytanını.» deyince küplere binmişti Hödün halamız.

«E bre hay Tanrının zalımları! Birbirimize öte dünyada mı yardım edicik? Soğna şeytanlar yalnız zengin evlere mi geçer ki? Sizin yiyeceğiniz çok deyi nasıl edek ya? Allah benim gibi ede sizi desem gene dilim varmıyo. Şurdan şuralığa, iki adımlık yere şu kör iblisleri kovmaya yardıma gelmek nanca da ağırınıza gidiyo ki? Allah kimseyi kimseye muhtaç etmeye. Ne olur hay zalım kullar! Benim kinarlarım ölük de ortam can çekiyo taman. Elinize mi yapışır, şu kapıya iki süpürge sallarsanız?» diyerek küsüp gitmiş ve günlerce uğramamıştı bize. Sonra anam babam Kara Memet'i göndermeye razı olmuşlardı. Ele güne karşı, bizi rüsvay ederdi Hödün halam. Kara Memet halama gittiğine pek sevinmişti. Hepimiz isterdik halama iş yapmayı. Bize her keresinde bir yumurta, birkaç ceviz, bir tutam kuru incir gibi yiyecekler verirdi. Hele kışın yaptığı ve köyde hiç kimsede bulunmayan şalgam turşusuna bayılırdık. Ne zaman birimizin Hödün halama gitmesi gerekse, çekişirdik. Yok ben gideceğim, yok sen gideceksin diye. İşte bu şeytan kovma işinde de gene aramızda bir hayli çekişme oldu. Ama babam Memet'ten başka birimizi göndermezdi. Çünkü en işe yaramaz bir askerdi Memet. Varsın gitsindi. Hödün halasının da işi görülmüş olurdu.

Hödün halam ömründe hiç evlenmemiş, eline erkek eli değmemişti. Babamın halasıydı Hödün hala. Biz de hala derdik. Kardeşleri ölenedek onlarla

yaşamış. Şimdi de kardeşlerinin oğullarının korungasında. Ama hangi korunga? Bir şeytan kovmaya bile çocuklardan birini bin bir minnetle gönderen bir kardeş oğlu? Var gerisini ona göre düşün. Hödün halam geçimini pamuk atarak, ölü yıkayarak, ebelik yaparak, doğuran kadınların kanlılarını yıkayarak kazanır. Ölenlere ağıt yakarak, düğünlerde türkü düzerek ufak tefek yiyecek ve paralar eline geçer. Biçin zamanı tarlaları dolaşır, her tarladan verilen bir kafkal başağı hemen orada çıkını üstünde tokmakla dane yapıp torbasına koyar. Buna karşılık elinden dilinden geleni yapar. Duaydı, türküydü, baş ağrısı kesmekti... İşte böylece avuç avuç biriktirip torbasına sepetine yerleştirdiği kışlıklarını şeytanlara yem etmek istemiyordu. Memet'in şeytan savaşındaki başarısını pek beğenmiş olacak ki, koynunu koltuğunu doldurup göndermiş eve. Kıskançlıktan gözümüzün önünü görmemiştik.

Hasan hepimizin küçüğü olduğu için şeytan kovmada görev verilmemişti ona. Bismillah demeyi beceremiyordu daha. Gene de istiyordu şeytan kovmayı ya babam çıkışınca küsüp çekildi bir yana. «Sinek kovmaya benzemez bu?...» dedi babam. «Bütün şeytanları içeri doldurursun soğna. Hem de bir yerini çarptırırsın. Kör iblislerin eline fırsat geçer gayrı. Irhat ırhat geçerler eve. Geçerler de bir daha çıkmazlar, ta gelecek ramazanaca. Ağızları bağlananaca.»

Ben ahır kapısını tutmuştum. Koynumdaki biberli ekmeği gizli gizli ağzıma atıp çiğnemeden yutuyordum. Bu sırada sopa sallamayı ve bismillah demeyi aksattığımı biliyordum. Neyse ki bir de baktım biberli ekmek bitmiş. Nasıl bitti ben de bilmiyorum! İyi de oldu bitmesi. Görevimi daha bir dikkatle yapmaya başladım. Ahır kapısı da önemli bir nokta idi. Ve babam burasını bana güvenerek vermişti. Evin tek okur yazarı, cine şeytana aklı eren tek adamıy-

dım. Artık bana güvenmeyip de kime güvensindi? Ama o biberli ekmek beni yoldan çıkarmıştı. Nerden vermişti onu bana Honta kızı bibi sanki? Ahıra şeytanlar girdimiydi, çık işin içinden artık. İneklerin, keçilerin sütünü emip memelerini kör ederler. Öküzün eşeğin karnına girip onları huysuz yaparlar. Önüne geleni süsüser hayvanlar. Tavukların yumurtalarının içini yeyip kabuğunu bize bırakırlar. Hayvanlarla evlenip çocuklarını ölü doğurtturlar. Üzerime aldığım işin ağırlığını pek iyi bildiğim halde o biberli ekmek yüzünden arada gevşeklik yaptığım için çok üzülüyor, korkuyordum. Babam itten alır ite verirdi beni...

Neyse olan olmuştu artık. Elimdeki uzun kırık dirgeni var gücümle savuruyordum. Belki de bir tek şeytan girememişti ahıra canım. Benim besmelem ta ötelerden duyuluyordu. Dirgeni kapının iki çenesine vurduğum zaman duvarlar sarsılıyordu. Kim bilir, belki de şeytanlar umutsuzluğa düşüp yarı yoldan izlerinin üzerine geri dönüyorlar ya da başka kapının yolunu tutuyorlardı. Kan ter içinde kalmıştım. Şeytanların seslerini işitiyor, vıgırdadıklarını görüyordum. Kimi yaralanıyor, kimi ölüyordu. Dirgenin dişlerini gözlerine gözlerine dürtüyordum. Biri ölüyor, onun yerine milyonlarca şeytan bitiveriyordu. «Ya bismille! Çekil ya kör şeytan. Oğlunu kızını alda savul ya lâin!» diyerek acımasızca vuruyordum kafalarına gözlerine. Öldürmeden vurmak gerekti ya benim o anda öldürmeden vuracak zamanım varmıydı? Sonra bunun öcünü benden bin kat alacaklarını da bilmiyor değildim. Kapının önünden it eniğini andıran ve tüylerin her telinden bir çeşit ses çıkaran şeytan sürüsünün geçtiğini görüyordum. Savaş sona erdiği zaman kan ter içinde kalmıştık. Hiç birimizde yemek yemeye takat kalmamıştı.

Ezan bitince herkes sopasını bırakıp iftar sofrasının başına oturdu. Köyü derin, savaş sonrasının

hüzünlü bir sessizliği doldurdu. Kimin yenip kimin yenildiği pek belli olmayan bir savaş. Ne var biz gene de yendiğimize inanıyorduk. Her evde kaşıklar ağızlara girip girip çıkıyordu. Kalın bir karanlık kaplamıştı köyü. Ta evlerin içinedek giriyor, ağzımıza burnumuza doluyordu. Ekmeğimize aşımıza bulaşıyordu. Dilinizi değdirseniz acıydı, kara bir pelte gibiydi karanlık. Yağmur süngü süngü iniyordu karanlığın ve şeytan ölülerinin üzerine. Şeytan ölüleri sel sularının üzerinde yüze yüze gidiyordu aşağı dereye doğru. Sağ kalanlar evlerden gelen yemek kokularını içlerine çekiyorlardı. İçeri girebilenler bayram ediyorlardı... Bir yıl boyunca artık ev halkından biri olmuşlardı. Yeyip içip eğlenen, her işi bozan, hiç bir yardımı dokunmayan, hiç kimsenin, tanrının bile gücünün yetmediği biri. Ta gelecek ramazanadek katlanacaksın artık buna.

Babam elinde sopası, yüksek sesle «Ya bismilleh! Ya şeytanı lâin! Oğlunu kızını al da çık!» diyerek evi köşe bucak döne döne dolandıktan, duvarlara, tenekelere, sepetlere, un çuvalına, ocağın başına pat küt vurduktan sonra büyük bir güvence içinde yemeğe oturdu. Biz babamdan önce oturmuş atıştırıyorduk. Babamın yüzünde büyük bir meydan savaşı vermiş, düşmanı kesin bir yenilgiye uğratmış bir ordu komutanının mutluluğu ve gururu vardı. Tabi bizler de kahraman birer er, gözünü budaktan sakınmayan birer gözüpek. Bu duygular içinde yiyorduk iftarımızı.

Anamın ördüğü nakışlı sap tabağın üzerinde, üzeri el kalınlığında kaymak tutmuş bir tencere dövme aşı. Bir deste taze pişmiş yufka sacekmeği. Bir çanak biber turşusu. Bir sahanda kıyılmış ve zeytinyağıyla karılmış biber. Honta kızı Emine bibinin verdiği iki kocaman biberli ekmek. Kara Memet'in Hödün halamdan savaşta gösterdiği yararlık için aldığı iki tane iri çiğ köfte. Her birini parçalasan bir tabak

köfte olur. Hapa karının verdiği iki tane buğday ekmeği. Anam bunların yerine arpa ekmeği vererek değişmişti. Şu kutlu gecede ağzımıza buğday ekmeği değsin diye. Hapa karı ile Topuklu Durmuş bir karı bir kocaydılar. Bütün yıl buğday ekmeği yerlerdi. Bize buğday ekmeği dayanmazdı. Babam bir kere bir teneke buğday öğüttürmüştü de iki gün dayanmamıştı. İnsan doyduğunu bilmiyordu. Soframızın en süslü, en lüks yemeği de gene Hödün halamızın yolladığı kıpkırmızı şalgam turşusuydu. Çoktandır böylesine zengin bir soframız olmamıştı galiba. Hangisinden yiyeceğimizi bilemiyorduk. «Patışah sofrası gibi oldu.» diyordu anam gülerek.

Her birimiz yüksek sesle «bismilleh» diyerek başladık yemeğe. Yedi tane kaşık girip girip çıkıyordu dövme tenceresine. Ekmek isteyene ekmek veriyordu anam, su isteyene su. Uzun saplı kocaman su kernebi dolaşıyordu elden ele. Kafamıza dikiyorduk. Bir yandan da dua ediyordu anam.

«Allah yiyenlerden etsin. Yeyin bre uşak. Yeyin, baryam edin. Unun eli kulağında emme, nidek. Bir yerden bulur buluşturur babanız. Ah şu Hammuş da öyle bir un üğüdük, ekmeğin yüzünde hersaman bir karış. E bre zalım kul, kolun mu yoruluyo? Şu değirmen dönmeye dönüyo. Azıcık sıkıştırsan da unu ufak etse olmaz mı? Emme bu babanız çiçekte kabahat. Baktın böyle yapyo, Kel Bekir'in değirmenine get. Herif geçen sefer kına gibi un edikti bize. Kırtnan dip çalsın böyle işi. Ağzımız delindi yoho! Töbe günahıma, ağzına batyo adamın mübarek. Zihirnen zakkım ossun aldığı kira.»

Babamın en yakın arkadaşıydı Hammuş. Babam un öğütmeye hep onun değirmenine giderdi. İri de öğütse, ince de öğütse.

«De hös gene hös! Başlama mübarek gece!» diye çıkıştı. «Herif çok çabaladı emme, olmadı. Kabahat

unnukta. Hem yaş hem de fış. İki daşın arasında yamyassı oluyo da un olmuyo. Netsin herif? Avrat aklığnan söylüyon ıhıcık. Yarım avuç da kira aldı. O da benim zorumnan. Allahın verdiği namete kusur bulma. Ekmek işte. Patışah ekmeği deyil ya bu? Yeyin için de bin şükür edin?»

Anam döne döne töbe etti. Günahını bağışlaması için yalvardı Tanrıya. Kaşıklar girip girip çıkıyordu ağızlarımıza.

Yedi Kişiydik. Altı kaşığımız vardı. Birimiz açıkta kalırdık hep. Kaşıklarımızı babam yapardı hep. O bir yandan yapar biz bir yandan kırardık. Çoğun tencere dibini sıyırmaktan kırılırdı kaşıklar.

Anamla babam ikisi bir kaşıkla yiyorlardı. Babam mendil büyüklüğünde bir sacekmeği parçasını kıyılmış bibere daldırırken anam kaşıkla dövme aşı yiyor, şalgam turşusu içiyordu.

Bir de demir kaşığımız vardı. Dedem Gözüböyük Ahmet Baalbek'te öldüğü zaman asker çantasının içinden çıkmış. Çatal Bekir onu getirip anama vermiş. Kullanıla kullanıla çukurluğu azalmış bu kaşık yüzünden kardeşim Kara Memet'le kavgasız günümüz geçmezdi. Hele babam evde olmadığı zamanlar kırar geçirirdik birbirimizi. Babam azarlar, döver söver, gene de başa çıkamazdı. Baktı olmuyor sıraya bindirdi sonra. Her gün birimiz yiyecektik demir kaşıkla. Gel gelelim Kara Memet babamın koyduğu sıraya uymuyordu pek. Bugün demir kaşıkla yeme sırası benimken, gene kendi kapmıştı. Babam olmasaydı görürdü gününü. Bakışlarımla çiğ çiğ yiyordum onu.

«Sen böyüksün taman bre gözel yavrım.» dedi anam. «Onun aklı yer etmiyo daha. Güççük daha...» diye yatıştırdı beni. «Allah aş versin de kaşık vermesin. Ha ağaç kaşıknan yemişsin, ha demir kaşıknan? Karnımıza erği getmez ya?»

«Allah bilir ya, bir tek şeytan girdirmedik eve?» diyordu babam gülümseyerek. «Niye mi derseniz, dövme aşını yiyok yiyok tükenmiyo. Aşa şeytan barmağı değmediği besbelli.» diyerek seviniyordu. Gelecek ramazana dek evimizden bereket eksik olmıyacaktı. Şeytanlar sık sık elimize ayağımıza dolaşmayacak, bir yerimizi çarpmıyacaklardı.

Her yıl ramazan ayının birinci günü dünyadaki bütün şeytanları toplayıp bir yere hapseder. Bu yerin neresi olduğunu bir türlü öğrenemedim Hasan hocadan. Elindeki kitapları bir hayli karıştırdıktan sonra «Neresi olduğunu ancak Cenabı Hak bilir.» dedi. Hapis şeytanlara ramazan boyunca ne yiyecek ne içecek verilir. Diğer zamanlar yapmaktan pek hoşlandıkları bütün yaramazlıkları da yapamazlar. «Cenabı Rabbulalemin, kullarım bir ay dinlensin, rahat rahat oruçlarını tutup namazlarını kılsınlar..» diye böyle yaparmış.

Ramazanın otuzuncu günü akşamına dek açlıktan barsakları kuruyan, gözleri göğeren şeytanlar, otuzuncu gün akşam ezanı başlar başlamaz bırakılırlar. Bu sırada eğer elinde sopan kapıyı tutup da «Ya bismilleh! Çekil ya hain!» demezsen yandın. Bir saniyenin binde biri bir zamanda dolarlar kâfir oğlu kâfirler içeri. Bir aydır biriken açlıklarını gidermek için herşeye kudurmuş gibi saldırırlar. Karınlarını doyurunca çalıp çalıp başka yerlere götürürler. Sen her şeyi yerinde görürsün, eksilmemiş görürsün ya avucunu yala... İğneden ipliğe her şeyine el atmışlardır. Ve bir daha da öldüm allah desen evden çıkaramazsın. Herşeyinin ortağıdırlar artık. Hem de azı senin çoğu onların. Bir ay yediğin bir çuval un on gün dayanmaz. Tuzundan çökeleğine, samanından odununadek her şeyin onların elinde. Buğday ununu arpa unu yaparlar. Sen gene de buğday ekmeği yediğini sanırsın. Sen uyuduktan sonra giysilerini

ayakkabılarını giyip giyip eskitirler. Abanı seninle birlikte giyerler, şalvarını seninle birlikte giyerler. Ama sen onları gene sırtında görürsün. Eşeğini ahırdan çıkarıp üzerine binerler. Binlercesi biner hayvancağıza. Bütün dünyayı dolaşırlar. Dağ, dere, tepe dolaşırlar. Sabaha dek hayvanda can kalmaz. Sen ahıra yem koymaya inince gene de eşeği yerinde görürsün emme sana öyle gözüktürürler. Hemen onlardan biri senin eşeğin donuna giriverir. Tıpkı senin eşeğin gibi. Binersin üzerine karkıla karkıla dağa oduna gidersin. Daha **iki adım atmadan yatar** eşek. Düşürür seni. Hem de sarp bir yerden takla makla yuvarlanırsın. Delilik yapar, çocukları ısırır. O zaman kuzu gibi yük taşıyan eşek iki kucak odunu altında yatar. O senin eşeğin değildir ki. Şeytandır o şeytan! Senin eşeğin şimdi kim bilir hangi derede şeytanları eğlendiriyordur. Şeytanların biri inip biri biniyordur ona. Belki de bu senin eşeğindir ama, bütün gece şeytanlar bine bine dizinde bir dirhem derman bırakmamışlardır. Ne yapsın hayvancık? Sabahlara dek milyonlarca **şeytan evlenmiştir** onunla, Sıpasını ölü doğurması bundandır. Eşeğe sen yüklersin iki kucak odun, onlar yükler dağlar kadar odun. Sen eşeğin üzerinde iki kucak odun görüyorsun tabi. Ne yapsın hayvan? Yatmayıp ne yapsın? Bu yetmezmiş gibi üstüne de kendileri biner. Her bir şeytanın ağırlığı yüz tane Cobaraklı dağının ağırlıncadır. Haydi sen eşeğin yerinde ol da kımılda bakalım.

Bütün bunları Hasan hocadan öğreniyor babama ve komşularımıza öğretiyordum. Babam beni sık sık aferinliyor, şalvarını satıp beni okutacağını söylüyordu. İftar sofralarında kaşıklar tencerelerin dibini bulduğu zaman, dışarda katran gibi karanlıkta, milyonlarca şeytan öcalma ateşiyle yanıp tutuşuyordu.

II

YEMEKTEN SONRA namazlarımızı kıldık, dualarımızı ettik. Bizim için bin bir çeşit nimetler yaratan Tanrıya şükürler ettik. Babam her geceki gibi çitlembiğin tutuşturdu, euzu-besmele çeke çeke dışarı çıktı. Çitlembiğine havada daireler, ilipsler çizdire çizdire, karanlığa bata çıka caminin yolunu tuttu. Çitlembiği salladıkça çıtırdayarak çıkan binlerce çıngıl büyük bir arı oğulu gibi gözüküyordu karanlıkta. Bunların yardımıyla önünü görmeye çalışıyordu babam. Dudakları da durmadan euzu-besmele okuyordu.

«Deli bu herif vallaha?» diyordu anam. «Böyle gecelerde şeytannar bile deliğinden çıkmaz. Cennetin anahtarını alıcı sanki? Alıcı da kuşağının arasına koyucu? Teravih yok, meravih yok. Vakıt namazın da evinde kılsan olmaz mı? Olmaz. Sırtındakiler cımcılık yaş. Evde kuru çamaşırın da yok değiştirecek? E Allah seni görmüyo mu şindi? Töbe günahıma bizim halımız ona malum deyil mi ki? Bir adamda biraz beyin olmalı canım.»

Babam duymasın bu sözleri... Bugece başka gecelere benzemez.. Bayram gecesi. Otuz gün kıldığının tuttuğunun karşılığını alacağın gece. Bütün günahların bağışlanacağı bir gece. Tabi bağışlattırana. Sabahadek uyumayıp yakarana. Bir daha günah işlemiyeceğine tövbe edene, kurtuluş gecesi. Eski hesapları kapatma gecesi. Bu geceyi tıpkı Hasan hocanın dediği gibi geçirenler, analarından yeni doğmu-

şa dönerler. Bir Kadir gecesi, bir de bu gece. Bu iki gece adam olana büyük bir fırsattır. Yağmur değil taş yağsa gene gidilir camiye. Yol nice uzun, nice belalı olursa, sevabın da onca çok olur. Ediklerimin altı koptuğu için babam beni camiye götürmedi. Sevindim gitmediğime. Sokaklar şeytan ölüleriyle doluydu. Şeytanların ölüleri de çarpar demişti hoca. Hem de daha zopmurlu çarpar.

Babam kapıdan çıkarken kırkar rik'at namaz kılmamızı söylemişti. Hiç yoktan iyiydi gene. Günahlarımızdan birazı olsun silinirdi defterimizden. Bunu ben de biliyordum. Biliyordum ya, saatlar geçiyor, hiç birimiz ocağın önünden kımıldayamıyorduk. Birer tesbih böceği gibi büzülüyor, ocağın içine içine sokuluyorduk. Yaş odunlar, kütükler fıs fıs edip duruyor, yanmıyordu. İkide bir ellerimizi yere koyup üflüyorduk. İsteksiz bir yalım çıkıyor, sonra geri sönüyordu. Soğuk, buz gibi bir yalımdı bu. Ocaktaki közler bizden çok üşüyorlardı sanki. Şeytanlar ateşin sıcaklığını çalmışlardı belki de. Ya da ocak sönüktü de bize yanıyormuş gibi görünüyordu. Bu ocaktaki yanmayan odunlar, kütükler belki de şeytandı? Bu kuşku zaman ilerledikçe daha bir büyüyordu içimizde. Ben en son bellediğim şeytan duasını okuyup okuyup üflüyordum odunların üstüne. Ocak yavaş yavaş sıcaklık vermeye başladı mı ne?

Kapının altını üstünü, yanını yönünü bir daha yokluyordu anam, Eski çuval parçalarını, çaputları iyice sokuşturuyordu tahtaların aralarına. Gene de dışardan bir ayrımı yoktu evin içinin. Namaz kılamıyorduk. Oturduğumuz yerde dua etmeliydik bari. Dua ediyorduk. Allah bizi görmüyor muydu? Babama kırk rik'at namaz kıldığımızı söyliyecektik. «Daha siz güççüksünüz», diyordu anam. «Allah size günah yazmaz. İlerde böyüyünce kılarsınız bunun yerine.» Yalvarıyorduk durmadan.

«Allahım, sen bizim halımızı görüyon işte. Verdiğine vereceğine bin şükürler olsun. Sen emretmesen sinek kanadını kımıldatamaz. Sen bize bin bir çeşit namet veryon da biz kıymatını bilmiyok gözel Allahım, böyük Allahım. Bizi cehennem bile kabıl etmez emme nidek bre ulu Tanrım? Sana sığındık gök çadırlı mevlam. Nasıl bilirsen öyle yap gayrı.»

Ocağın yalımı kıvrıla kıvrıla yükselmeye başlamıştı. Soluk sarı bir güz çiçeğini andıran gaz çırasının ışığını bastırıyordu yalımın ışığı. Anam puf diye söndürdü gaz çırasını. «Gergef işlemiyok ya. Daha öteyesi gün aldım iki yumurtalık gaz. İki gece daha yetsin hiç olmassa. Her şey ataş bahasına. Hiç bişinin yanına yaklaşılmıyo. Eskiden bu çırayı bir yumurtaya doldururdu. Topal Ali. Şimdi iki yumurta istiyo. Ne bu pahallık. Dünyenin çivisi kopucu gayrı!» diye yakınıyordu işitilir işitilmez. Ocağın yalımı yüzlerimizde çeşitli biçimler çiziyordu. Yalımın alçalıp yükselmesiyle yüzlerimiz biçimden biçime giriyordu. Dua bittikten sonra bir sessizlik çöktü üstümüze. Anam elinde maşa, ocağın önündeki külle oynuyordu. Biçimler yapıyor, bozuyor bir daha yapıyordu, bizler seksenlik dedeler gibi düşünüyorduk. Sevinçli miydik, kederli miydik bilinmiyordu. Herkes kendine göre bir şeyler düşünüyordu işte.

Anam ocağın karnını maşa ile deşip kırmızı közleri ayaklarımıza doğru yuvarlayarak bizi kımıldatabildi. Ayaklarımızı kaçırdık, bir daha uzattık ocağa karşı. Tabanlarımıza tatlı bir sıcaklık vurdu. Aynı sıcaklık yüzlerimize de değiyordu. Ama sırtlarımız kırılıyordu soğuktan.

«Niye konuşmuyonuz bire döller?» diye sordu anam. «Deryada gemileriğiz mi batık? Allaha şükür aç deyilsiğiz, çılbak deyilsiğiz. Eyi kötü bayramcalıklarığız da var. Ne öyle ölüsü ölük gibi buruşuk buruşuk durursuğuz? Amanıııın... Daha çocukkan mı

kocayıksınız bre ciğerlerim yavrılarım?» diye hayıflanıyordu.

Yarın bayram. Babam camiden dönünce ayakkabılarımızı onaracak. Kimine yama vuracak, kiminin ökçesini doğrultacak. Kimine de ham deriden alt geçirecek. Bütün ayakkabıları elden geçirmeden uyumayacak babam. Bayram günü elin içinde seçilmiyelim, boynumuz bükük durmasın diye. Anamın güneş doğmadan getireceği zemzem suyu ile yıkanacağız. Bedenlerimiz paklanacak. Ramazan bayramında üç gün sabahleyin bütün çeşmelerden zemzem suyu akar. Zemzem suyu ile yıkananların ağrısı sızısı kalmaz. Her ne gibi derdi varsa kılı yağdan çeker gibi çekip götürür. Hem bedeni hem ruhu kirden pastan arınır. Her tuttuğu işi iyi olur, ekmeğinde bereket evinde dirlik düzenlik olur. Hele en iyisi de zemzem suyu ile yıkananları kolay kolay şeytan çarpmaz.

Zemzem suyu ile yıkandıktan sonra giysilerimizin en az eskisini, en az yamalısını giydirecek anamız bize. Ufak tefek yakınmalarımızı o kendine özgü yumuşak sözleriyle giderecek. Sesini merhem gibi sürecek yaralarımıza.

«Yok bre Alim, uzaktan bakınca eski olduğu bile belli deyil bre kömür gözlüm. İnanmassan gel bak ayneye?»

«Patişah dölü müsün ya bre Kara oğlan? Ellerin döllerinin sırtındakıları da göryoğuz tamam. Bizi satın alacak kadar zenginlerin döllerinin etleri görünüyo bre gözel yavrım. Amanı yoho, nerelere gidek de nasıl edek yoho?»

«Esme'nin fıstanı yaldır yaldır yanıyo. Yandım alamadım gibi valla. Yörürken şavkı yere vurüyo inanın.»

«Sen hiç ağzını açma Fatma. Daha geçen baryam alındı seniki. Daha şeher kokusu üstünde duruyo fıstanının. Hasan'ın abası gibi köyde aba yok.

Zıbını ızıcık yamalı emme cızzıkları solmayık daha. Şalvarı da yaldır yaldır ediyo. İşliği de duşman çatlatır valla. Ayakkabılarınızı da kütük gibi yamamış babanız. Gâvır Ezeğil bile böyle gözel yamayamaz. Hem de bunnara en az birer yumurta alırdı. Hepsi de yeni gibi oluk, yeni gibi.»

Böylece yavaş yavaş kendi kendimizi beğenmeye başlar yüzlerimizdeki kurşun gibi somurtkanlık dağılıp yumuşamaya başlardı.

Evet yarın bayramdı. Tıpkı geçen yılki, daha önceki yılki ve yıllardaki bayramlar gibi. Anamızın babamızın ellerini öptükten sonra köyü dolaşmaya çıkacaktık. Her bayramlaştığımız evden etli ya da zeytin yağlı bulgur aşı yiyecektik. Patlayıncaya dek. Karın derilerimiz davul gibi gerilinceyedek. Karnımız doysa bile gözlerimiz yiyecekti. En önce Ali dayımlara koşacaktık. Onların aşı etli olurdu. Hem de öyle kemik memik değil, topak topak et...

Bayramlaşma işi bitince bütün köy gömütlüğe gidecekti. Herkes ölüsünün başucunda bildiğince okuyacak ya da okutacaktı. Bir hafta önceden ta Gökdere'nin ordan kesilip erkeklerin eşekle kadınların sırtlarında getirdikleri mersin dallarıyla gömütler süslenecekti. Gömütlüğe iğne atsan yere düşmeyecekti. Kimi okuyacak, kimi ağlıyacak, kendine özgü makamla ağıt yakacaktı. Gömütlük inim inim inleyecekti.

Ben kendi ölülerimize okuduktan sonra yakınlarımızın ölülerine okuyacaktım. Okurken kendi üstünlüğümü görüp gizli gizli kasılacak, bayramlıklarımın eskiliğini unutacaktım. Hele davulcu Fallus ile Zurnacı Berho'nun ölülerine Yasin okuyup da yirmi beşer kuruş aldımmıydı... milyonluk mirasa konmuş gibi şişinecektim. Elli kuruşu avucumun içine alıp şalvarımın cebine sokarak köye gelirken ayaklarım yere değmiyecekti. Bende anlayamadığım bir değişik-

lik olacaktı. Ayaklarım bir başka adım atacak, gözlerim bir başka görecekti dünyayı. Kendi ağırlığımdan kurtulacaktım sanki. Bu gece bayram sevincinden çok bu duygularla bekliyecektim sabahı. Gene bir sessizlik çökmüştü. Anam gene maşa ile külü karıştırıp karıştırıp düzeltiyor, biçimler yapıp bozuyordu. Arada işitilir işitilmez dualar mırıldanıyordu. «Sana bin...... Şükürler... ya rabbi..»

Kardeşim Kara Memet sessizliği bozdu:

«Be ana, ben yarın o yamalıklı könçeknen mi baryam ediciiim?»

«Yok!» dedi anam sertçe. Maşayı bırakıverdi elinden. Eliyie uzaklık işareti yaparak «Sana taaa Ustambıldan bir patışah könçeği getirrik, onu geyer, baryama gidersin!» dedi öfke ile. «Benim bunca nakırtılarım bir kulağından girik ötekinden çıkık gidik elleam?»

«Baryamınız da sizin ossun könçeğiniz de. Davulcuların dölleri bile bizden eyi be! Davulcu Fallus'un oğlu olmak sizin oğlunuz olmaktan bin kat eyi...» derken gözleri dolu doluydu.

«Ya bre gözel yavrım», dedi anam yumuşacık sesiyle. «Bre ciğer köşem. Eğer kine elimizde ossa size allı pullu geydirmek mi ya bre Kara Memedim? Siz öyle melil milil boyun büktükçe benim ciğerim cazır cazır yanıyo, emme nidek? Yok bir çarası. Siz bakmayın yüzümün ışıladığına. Bir de gelin içimi yoklayın. Sizler de ana baba olasınız da bilesiniz bizim halımızı. Emme gene de bin şükür buncalığına. Bizden daha zefiller var. Biz size omuz zornnan, anca bunca yedirip geydiriyok. Yarın siz böyüyünce her biriniz işin bir ucundan tutarsınız. Çok kazanırsınız. Gözel yer, gözel geyersiniz. Babanızın ömrü çöktü genç yaşta? Onun yaşıtları daha delikannı. çöktü fukara. El kapısı çökertti onu. Kimin uçun acep? Sizin uçun.»

Sessizce dinliyor, gelecek günlere umutla bakıyorduk. Kara Memet anamın sözleri altında yavaş yavaş yumuşuyordu.

«Aaah, ah! Daha sizin ayağınıza su geçmeyik. Benim yuduğum yüznen duruyorsunuz daha. Siz sıkıntı nedir bilmessiğiz. Biz neler çektik de neler gördük. Siz şindi aklığız sıra zefillik çektiğinizi sanıyonuz hemi? Bize göre sizin yaşamanız patışah yaşaması... Babam ırahmatlık seferbirliğe gidince, anam ırahmatlık dört çocuknan ortada kaldı. Evde dermen uçun bir dirhem un yok, bulgur yok. Ekinimiz yok, dikinimiz yok. Bir yeşil yaprağımız yok. Hiç birimizın de elinden iş gelmiyo. En böyüğümüz dudu dayazan, en güççüğümüz de Hösün. Daha memede. Emme anamın memesinde bir damla süt yok. Kupkuru, çapıt gibi anamın memesi. Hösün ağzına alır, çeyner çeyner geri çıkarır, başlardı memeyi dövmeye... Bir kıtlık, bir kıtlık ki ne deyim sana... Bir çuval paran olsa bir sokum ekmek vermezler adama. Kurk cücüğü gibi kaldık ortada.»

«Anam ırahmatlık sabahtan akşamaca bir sahan una ekin otu yolar. Un da ne unu? Arpa unu. İçinde her kepek bir karış. Akşam olunca da sırtına bir yük çalı yüklenir, ıhıl tısıl gelirdi ırahmatlık, şimdi gelmesin. Gündüz topladığı otları bize çanakta cızılatır. Yarı bişik yarı pişmeyik alırık önümüze. O bir sahan onu sacın üstünde bazlama yapar. Hem ekmeğe hem ot kavurmasına çokça duz atar ki su içirsin de karnımız doysun deyi. Alırdık önümüze otu. Siz deyin şeker, ben deyim bal. Biz yiyelim deyi anam yavaş yavaş yerdi. İki sokumluk ederdik yarımşar bazlamanan bir çanak ot kavurmasını. Dillerimiz yalap yalap anamın gözünün içine bakmaya başlardık... "Bismilehi demeden başlıyosunuz, şeytannar da siznen barabar yiyo' deyi çıkışırdı bize ırahmatlı. Emme biz yemeğe başlarken kırk kere de bismilleh desek

gene de doymazdık. Nesini şeytan yeyici, nesini biz yeyicik. Çünkü zatan kendi azdı. Gözümüznen yerdik kenni. Anam kendi payını da birer lokma bize bölüştürürdü. Açlık kâfirliktir. Yedikçe doyacağımız yerde, daha çok acıkırdık.»

«Yarımşar bazlama da sabahleyin paylaştırırdı bize ırahmatlık. Şindi paylaştırmasın. Un şorbasının içine dorğayıp içerdi. Yarımşar bazlama da öğlennik koyardı bize. Güççük Hösün'ü de yanımıza bırakırdı. Üstümüze kapıyı kitler, gene ekin otu yolmaya, sırtınnan daş çekmeye giderdi! Öğlenniklerinizi öğlen olmadan yemeyin deyi tembihlerdi bizi. Emme daha kendi köyü çıkmadan öğlenniklerimizi yeyiveririk. Azıcık yüzlerimize kan, dizlerimize dermen gelırdi. Gülmeye üşenmezdi yüzlerimiz. Başlardık vıgırdamaya, boğuşmaya. Harpan gürpen, bir altta bir üstte. Dudu dayazan hepimizin böyüğü olduğu uçun aklı yatardı ızıcık. Oynatmazdı bizi çok. 'Oturun şöle süllüm büklüm! derdi. Tez acıkırsınız soğna...' Emme bu Memet dayın durmaz ki. Karnına bir sokum bişi indimi, başlar bızağı gibi siğirtmeç oynamaya. Biraz soğna da acıkır, başlardı ağlamaya. Öğlen olunca buruşuk otlar gibi olurduk hepimiz de. Kara dayın tıpkı bizim Kara oğlan gibi ağlayıp debelenirdi. Ekmek isyom ekmek deyi. 'Kara kuru kusasıca, dağlar gibi devrilesice! derdi Dudu dayazan. Ben seğe demedim mi? Böğelek tutuk bızağı gibi siğirtme, acıkırsın demedim mi, kara bızbızı?' derdi. İkindine dorğu yerleri tırmalamaya başlardık. Karnımızda bağırsaklarımız deli yılanlar gibi sokardı bizi... Anam ırahmatlık bizden gizli, çok dar zamanlarda bize birer sokum vermek uçun sandığa ekmek saklardı. Sandığı kilitler, anahtarını da yanına alırdı. Ağlar, ağlar, ağlar, soğna dayardık burunlarımızı kilitli sandığın tahtalarının yarıklarına. Hem koklar, hem ağlardık. Ciğerlerimizi delerdi ekmem kokosu. Daha bu yaşıma

bastım, daha öyle datlı ekmek kokusu duymadım.» derken gözlerini hepimizin yüzünde dolaştırıyordu.

Vakit gece yarısını geçmiş, ocaktaki odunlar eriyip gitmişlerdi. Babam kimbilir ne zaman gelecekti? «Babanız cennetin anahtarını cebine koyup gelici. Bugece namaz kılmaktan alnı delinici...» dedi anam. Sonra tek döşeğimizi evin en az damlayan bir yerine serdi. Beş kardeş sıralandık yorganın altına. Anam çul çaput ne bulduysa örttü üstümüze. Sonra kendi de sokuldu bir kenarından. «Çüğere kağıdı gibi bir yorgan» dedi çenesi ve sesi titreyerek. «Emme gene de allah eksik etmesin. Bin bin ırahmat kılsın anamın canına. Bunu gelinliğimde verikti bana.»

Her birimiz «Yattım sağıma, döndüm soluma, sağımdaki -solumdaki melekler şahat olsun hem dinime hem imanıma.» dedikten sonra sağımızdan solumuza döndük. İyice sokulduk birbirimize. Soluklarımızla birbirimizin sırtlarını ısıtmaya başladık. Evin hemen her yanına konmuş olan tencere, tas ve sahanlara damdan düşen damlaların «Camp! Cump!» sesleri daha sıklaşıyordu. Yağmur damları büyük bir hışımla dövüyordu. «Babanız başına bir takazalık getirmeden gelici mi bakalım?» diyordu anam. Sonra gene gitti çocukluk günlerine:

«Bir güün gide de gelmeye o gün! Babamın künyesi geldi. Gözüböyük Ahmet ölmüş dediler. Bir kağıt gelmiş mıhtara dediler. Getti, sordu anam. Yok demiş. Kağıt mağıt gelmedi demiş. Soğna duyduk Çatal Bekir gelmiş deyi duyduk. Baalbek'ten kaçıp gelmiş. Emme samannıkta saklanıyormuş, orda yatıp kağıyomuş. Anam gece el-gün yattıktan soğna getti. Çatal Bekir gile sordu, babam ölük mü sağ mı deyi. Önce yok mok demiş, soğna da söylemiş. Başın uşakların sağ olsun demiş. Yanyana yatıklarmış, harbediyolarmış. Bir ara duşmanın kurşunnarı seryek-

leşir gibi olmuş. Çentelerinden demir kaşşıklarını çıkarmışlar. Kaşşıkların saplarınnan otları çıkarıp çıkarıp yiyolarmış. Ihı tam o sırada bir kurşun gelmiş cuvvv ettiri babamın beynine. Amman Çatal Bekir ben gidyom, avradıma söyle dölleri zefil etmesin demeye kalmamış getmiş...

«Anam geldi ki ne geliş. Gâvurları cıfıtları anam etmesin. Allah kimsenin avradını dul, döllerini yetim komasın. Anamın ağıtlarına dağlar daşlar dayanmaz... İşte kapkar bir korkuluk gibi oldu. Ha ağla, ha çırpın, ha vur kendini yere, ha vur dizlerine. Ha yak ağıtları.:

«Ya bre Allahın zaaalım kulu! Beni bu genç yaşta kimlere güvenip de ölüyon? Ben bu süt kuzularını nasıl besleyim şimdi. Aaaah, ah! Ettin edeceğini bana Gözüböyük Ahmet! Ettin ki ne ettin. Sen gelicin deyi umutlanıyodum hep. Şindi hangı umutla geçiricim günleri? Kime dayanıcım da, hangi daldan tutunucum? Bunu bana niye yaptın, nasıl yaptın bre ala gözlü yiğidim?»

«Avratlık zor. Hele herifsiz avratlık daha zor. Hele yok mu ya bu yoksulluk. Yok mu ya bu elin elini gözlemek. Gece gündüz az yeyin çok yavların ki babanız başınızda. Gide de gelmeye seferbirlik. Seferbirliği çıkaranın iki gözü kör ola da duvar kavralaya. Onun da avradı dul, dölleri yetim kala.»

«Güççük Hösün'ü ekmek yemeye alıştırdık. Çeyneyip ağzına korduk. Culk ettiri yutar, gene isterdi. Bir gün gene anam gündeliğe gidikti. Birer avuç da nohut kavırgası koyuktu ceplerimize. O gün hiç acıkmadık. Güldük, oynadık, vıngırdadık. Nohut kavırgasından çeyneyip çeyneyip Hösün'ün ağzına da koyoduk. Avcını çenemizin altına tutup 'ııı, ııı.' deyerekten istiyodu. Biraz soğna bir ağıt tutturdu Hösüncük ki... uğunuk gibi. Görenin yürekleri parçalanır. Sallangaca koduk hösmeez, sırtımıza hope-

derik hösmeez. Yere koduk olamaz, göğe koduk olmadı. Ha ağla, ha ağla, sesi ünü kalmadı. Ağlayamaz oldu soğna. Ne gözel bir oğlandı. Kaşları gözleri kudretten sürmeli. Onca zefilliğin içinde etleri gene de boğum boğumdu. Emme bir soluğun içinde eriyiverdi yavrım yavrım. Uzattık hasırın üstüne kenni. Başladık biz de hıçkırıp ağlamaya. Nasıl edek., tebdilimiz şaştı. Bir ara şöyle höser gibi oldu. Dudu dayazan şşşt şşşt deyerek onu güldürmeye çalışıyodu. Hösüncük gözlerini yüzlerimizde gezdirdi şöyle. Soğna tık ettiri gülüverdi de boynu öte yana gidiverdi.. Elleyiverdik, döl ölük. Bir ürküşümüz var. Bir kaçışımız var Hösüncükten. Gettik evin ta öteki köşesine toplaştık. Sarıldık birbirimize, ağla babam ağla. Ne ses kaldı ne soluk. Kara Memet de bize bakıp ağladı mağladı, soğna başladı kendi kendine oynamaya. Korkumuzdan başlarımızı Hösünden yana çeviremiyoduk. İnsanoğlu ölünce bir heybet oluyo. O bir lokma çöl bize koskocaman bir ölü gibi gözüküyodu. Akşamaca ağladık kapı üsütümüze kilitli. Bir Allahın kulu da sesimize gelip de bre döller size noluk demedi.»

«Derken akşam oldu. Kara kara akşamlar ola. Anam geldi dağdan. Eteğinde bir etek ot, sırtında bir yük çalı. Kapının yarığından anamın geldiğin görünce daha bir fırğatlı ağlamaya başladık. Anam açtı kapıyı, girdi içeri... Kara gâvırlar da anam olmaya. Yol babam yol saçlarını. Yırt ha yırt üstünü başını. Sarıl sarıl öp bu ölü Hösüncüğü. Sarıl sarıl kokla. O gece sabah bir dedi, anam ağlar biz ağlarık.. Allah şu savaşı çıkaranın iki gözü avcına aka. Hep o günnerin acısını çekyok daha. O zamandanberi de gâvır elindeyik işte. Fransızlar bir burnumuza sıçyo bir burnumuza işiyo. Mıstafa Kemal gelicimiş diyolar. Gelicimiş de bizi kurtarıcımış gavır elinden.»

Kara Memet yeni giysi istemekten vaz geçmişti artık. Yaşına göre biraz kalınca sesiyle sordu:

«Bre ana, eğer o Hösün ölmesedi, şindi benim iki dayım mı olucudu?» «Ey, dedi anam. İki dayınız olucudu.»

«Baalbek neyde?»

«Çok uzaklarda.»

«Ya sefeybellik neyde?»

«O da uzaklarda.» derken anamın sesi titrekti.

III

SABAHA KARŞI zurna sesine benzer titrek bir ses hepimizi yataktan kaldırdı. Önce babam indi ahıra. Evden ahıra bir delik vardı. Deliğin ağzına sap tabağı kapatırdık. Geceleri o delikten inip çıkardık. Hem de hayvanlara bir şey olursa kısa zamanda yetişirdik. Babam uykusunun en derin yerinde bile ahırdaki en ufak bir itişmeyi, bir tavuğun cıkıltısını, bir oğlağın sesini işitir ve anında yetişir el kordu. Şimdi de hepimizden önce işitmişti oğlak sesini ve hepimizden önce indi aşağıya. Arkasından da biz kuyuya iner gibi indik arka arkaya. Kırca keçi doğurmuştu. Oğlak zibilin üstünde, kaygan, sümük gibi bir cıvığın içinde debeleniyordu. Kırca keçinin memeleri dik dikti. Oğlağının sırtındaki balgamsıları yalayıp yutuyor, oğlağını kurutuyordu. Oğlak tir tir titriyordu. Ayağa kalkmaya çalışıyor, beceremiyordu. Tırnakları sabun gibi kayıyordu. Bozuk şemsiye telleri gibi her ayağı bir yana gidiyordu. Kırca keçinin kuyruğunun altından ta yerleredek uzanan kırmızı kanlı bir et parçası sarkıyordu. Memeleri süt doluydu. İki bacağının arasına sığmıyordu. Memelerinin

uçları iki iri salatalığı andırıyordu. Kikileyip duruyordu oğlağını yalarken. Ayağa kalkmasını istiyordu yavrusunun. Memesini emmesini istiyordu.

Babam oğlağın kuyruğunu kaldırıp altına bakarak «Kancık!» dedi sevinerek. «Eyi bak?» dedi anam. «Eyi baktım, kancık.» Bir de Memet kaldırıp bakmak istedi. Babam eliyle bir tane çarptı boynuna. «Bismilleh demeden niye elliyon oğlağı? Nerelere gidiyo bunca sözlerim?» diye de çıkıştı. «Allah yüzünüze baktı.» dedi anam. «İyi ki kancık doğurdu. Gelecek yıla iki tene olur geçimiz. Annooş! Ne de gözel kız dığuruksun ya kele Kırca hanım?» diyerek eğildi keçinin iki yüzünden öptü. Kırca keçi kik kik edip duruyor ardında sarkan et parçasıyle birlikte tir tir titriyordu.

Kırca keçiyi de kızını da büyük bir şenlikle yukarı eve çıkardık. Kimimiz yukardan çekerek, kimimiz aşağıdan uzatarak taşıdık onları ocağın önüne. Eteklerimiz zil çalıyordu. Herbirimiz bir hava çalıp oynuyorduk. «Annoooş! diyordu anam. Amanın yeni bir misafir gelik bize. Üşüdün mü kızım? Seni kimseler duymadı mı gözelim? Hoşlar safalar geldin sen. Güller goncalar getirdin.»

Ocağı iyice yaktık. Anam her gün eli titreye titreye koyardı odunları ocağa. «Yakın bre şu ocağı, benim misafirim gelik taman!» derken bin yandan da eski fıstanı ile oğlağın sırtını kuruluyordu. Oğlak kurudukça daha kara oluyordu sanki. Pırıl pırıl ediyordu tüyleri. Oğlağın canı ısındıkça pıp pıp pıpılıyor, ağzı havada meme arıyordu. «Acıktın mı canım? Emicin mi ciğerim?» Keçinin arkasından sarkan kanlı et parçası ocağın önüne yığılıverdi cır cıvık. Keçinin sütü çok olsun diye bunu götürüp dereye, suyun içine atacaktık. Keçinin sütü dere gibi akacaktı. Bu et parçasını köpek möpek yerse keçinin sütü kururdu. Babam et parçasını bir çöpe dolayarak Kara Memet'in eline verip koşturdu dere-

ye. «Bismilleh demeyi unutme haaa! Soğna ettiğin kâr ürküttüğün kurbağaya yetmez.» diye seslendi arkasından. Anam Kırca keçinin önüne bir sap tabakta tuzlu arpa koydu. «Ye canım. Afiyetler ola seğe canım. Batman batman et ola, satıl satıl süt ola canım. Kızını mı istiyon canım? Emziricin mi gözelim?»

Bismilleh diyerek oğlağı iki eliyle tutup anasanın altına yaklaştırdı. Oğlak sanki daha önce yıllarca yaptığı bir işmiş gibi emmeye başladı. «Bakın döller, bir daha söylüyom. Kimse bismilleh demeden ne oğlağı ne keçiyi ellemesin.» diye bir daha uyardı babam hepimizi.

Şeytanlar yeni doğmuş çocukları, oğlakları; yeni doğuran kadınları ve hayvanları çok çarpardı. Anam babam titizlik göstermekte haklıydılar. Bunları onlara ben öğretmiştim. Boşuna mı okuyordum Hasan hocanın yanında? Babam «en ufak bir işe elini değdirme, hepsini biz yaparık, yeter ki sen oku.» diyordu. «Ben kara cahal kaldım sen kalma» diyordu. Ben de gecemi gündüzüme katıp, kulaklarımı, gözlerimi dört açıp babamın istediği bir adam olmaya çabalıyordum. Öğrendiklerim yavaş yavaş evin günlük yaşamında işe yaramaya başladıkça babamın gülleri açılıyordu.

Oğlak biraz emdikten sonra onu ocağın köşesine hazırladığımız yerine büyük bir törenle koyduk. Üzerine «mükebbe»denen büyük kulaklıyı kapattık. Mükebbenin üzerine de çul çaput ne varsa örttük. En üzerine de yorganımızı örttük. Oğlağı üşütmemek gerekti. Üşütürsek karnındaki ağız sütü alçı gibi donar ve oğlak ölürdü. Oğlaktan artan ağız sütünü anam tasa sağdı, közlerin üzerine oturttu tası. Bal kıvamında, yapış yapış, sarımtırak bir süttü. Ateşin üstüne konur konmaz peynir gibi oturuverdi. Anam kaşığın ucuyla herbirimize birer lokma tattırdıktan sonra kaldırıp ta rafa koydu, ağzına da sap cimemi kapattı. Akşam el ayak çekildikten sonra yiyecektik.

Şimdi bayram diye gelen giden olurdu. Kiminin gözü değerdi, kiminin sözü. Kimseye ağız pişirdiğimizi söylemiyecektik. «Elin gözü dağı devirir...» diyordu anam. Varımız yoğumuz Kırca keçiydi. Bu yıl bir kaşık ağartımız olacaktı. Her sabah satılı birimizin eline verip el kapısına ayran istemeye salmayacaktı bizi.

Bizim bayramımız ramazan bayramından daha büyüktü. Köyü baştan savma dolaştık. Yakınlarımızın ellerini şöyle ağzımızın ucu ile öptük. Ölülere bile kur'anı gevelemece okudum ben. Cin gördü de şeytan görmedi beni gömütlükte. Hasan hocanın yönetiminde bütün köy halkının yaptığı ortak «Âmin» duasına bile kalmadan soluğu evde aldım. Kardeşim Kara Memet'le Kırca keçiye dal kesmeye gittik. Hiç keçi ağzı değmemiş dal getirecektik ona. Bir keşkül de kırtıl otu toplayacaktık.

Seke seke yürüyorduk Çakrak yollarında. Kokarot dağının tepesine nasıl vardığımızı bilmedik. Bir de baktı oradayız. Elle tutulacak denli kalın bir sis vardı. Avuçlasan avuçlanırdı. İki adım ötemizi seçemiyorduk. Kokarot dağında Kırca keçiye göre dal bulamadık. Hepsi kart karttı zindiğenlerin, hartlapların. Çeviri dolayı kıvrandık dağı... yok. Oradan Karayılan boğazına. Orada da yok. Şu boğaz senin, bu yamaç benim derken beğenebileceğimiz bir öbek dal bulduk. Boz duman gittikçe koyulaşıyordu. Elimde kılıç gibi bir tahra. Bir vuruyorum, ikincide genç bir ağaç devriliveriyor. Kestikçe kesesim geliyor. Ben kesiyorum Kara Memet toplamaya çalışıyor. Öyle taze dallardı ki benim yiyesim geliyordu.

Kaldıramıyacağımız kadar birer yük yaptık. Kendirle iyice boğduktan sonra yola koyulduk. Önümüzü, ayaklarımızın ucunu bile göremiyorduk. Ufak ufak, akdarı büyüklüğünde kar deneleri pıtır pıtır dökülüyordu dalların üstüne. Gök derin derin inliyordu. Sanki yukarda değil de yerin altındaymış gibi ge-

liyordu gök gürlemesi. «Yorulduk be ağa» dedi Kara Memet. «Bir yere konak ızıcık.» Konduk. Birbirimizi az boz görüyorduk. Bir daha gürledi gök. «Be ağa?» dedi kardeşim. «Ne?» «Bu gök güylemesi deyil.» Ya ne? «biymmem. Yükleyimizi yükleniyken bişmilleh dedik mi?» «.........» Dememiştik. Beki de bu gürleyen gök değildi? Şeytanlar bizi korkutmak için yapıyorlardı. Kim bilir daha neler yapacaklardı. İçim alıp alıp vermeye başladı. Korktuğumu kardeşime belli etmedim. «Korkma, ben demiştim. Emme istersen gene diyek.» Her ikimiz ya bismillen diyerek yürümeye başladık. Yüklerimiz gittikçe ağırlaşıyordu. Yola çıkarken «Be ağa. demişti Memet. Seniki eşşek yükü, beniki sıppa yükü.» Biraz gidince. «Beniki de eşşek yükü gibi oldu be ağa?» demişti. Daha sonra da ağlamaya başladı. Bir kaç kere durduk, azalttık Memet'in yükünü. Çukur sekiye geldiğimiz zaman Memet'in sırtında bir kucak gelir gelmez dal kalmıştı. Gene de ağlıyordu için için. Hepsini atmak istemiyordu. Kırca keçinin beslenmesinde, ağırlanmasında kendisinin de emeği geçsin istiyordu. «Getir benim sırtıma koy dallarını?» dedim. «Köye girirken gene sen al sırtına?» «Yaaa», dedi ağlamaklı ağlamaklı. «Soğna da Kara Memedin dalını ben getirdim de de beni gülecek alsınnar hemi?» Çukur sekinin çakrak yollarında düşe takıla ilerlemeye çalışıyorduk. Karanlığa çivi çaksan geçmezdi. Daha köye bir hayli yol vardı. Yüklerimiz gittikçe ağırlaşıyor, belimizi kırıyordu. Kardeşim ağdini içine ağlıyor, sesini kurtlar, sırtlanlar duyar diye sesini çıkaramıyordu. Ezim ezim eziliyorduk dalların altında. Her ayağımız bir ton vardı sanki. Adım atamaz olmuştuk. Yoksa sırtımıza şeytanlar mı binmişti? Yolu onlar mı uzatıyordu yoksa? Döne döne bismilleh çekiyordum. Her ayağım takılmada, her tökezlemede bismilleh. Banamısın demiyordu şeytanlar. Çöktükçe çöküyorlardı üstümüze. «Heydi Memet ha, az kaldı

yolumuz ha.» diye kardeşimi yüreklendiriyordum arada. Ama benim yüreğim nohut danesince bile kalmamıştı. Kayapınar boğazına vardığımızda bizi, ince uzun bir çakal sesi karşıladı. Başka bir çakal sesi ta sıçanlı tarladan ona karşılık verdi. Tilki tepesinden iki çakal, Kaleönünden üç çakal, Arkaç boğazından dört çakal uzunlu kısalı uludular. Sonra yüzlerce, binlerce, on binlerce çakal sesi birbirine karıştı. Her çalının dibinden, her kayanın kovuğundan bir çakal sesi. Cingir cingir cingirdettiler dağları dereleri. Çakal değildi bunlar. Bizim köyün dağlarında bunca çakal yoktu. Hepsini tüketmişti Hırsan Yusuf. Kaleardında iki çakal kalmıştı. Onları da yakında vuracaktı. Şeytandı bunlar. Vallahi de billahi de şeytandı. Başımın kılları dik dik oldu. Şeytan elleyince insanın kılları dikelirdi. Dizlerim uyuşmuş gibi. Adımlarımı atıyorum atıyorum atılmıyor. «Bismilehirrahmanirrahiym! Bismillehirrahmanirrahim! Bismillehirrahmanirrahim!» Kan ter içindeyim. Şeytanların tındıkları bile yok. Kara Memet «Aman ağa beni de şeytanna boğuyo» diye kısık kısık ses veriyor. Şeytanlar gizlenmez oldular artık. Önümüzden, yanımızdan, ardımızdan gelip gelip geçiyorlar. Ayaklarımıza sürtünüyorlar. Dalların arasında oynuyorlar. Daldan dala atlayıp kurbağalar gibi vıraklıyorlar. Boynuma, boğazıma değiyor tüyleri. Fare tüyü gibi yumuşak yumuşak. İrkiliyorum. Artık bismilleh de dedirmiyorlar bana. Dilimi bağladılar. Çenem kilitlendi. Ne ben kardeşime seslenebiliyorum ne o bana. Yürüyor muyuz, duruyor muyuz, neredeyi? Bildiğimiz yok. Yalnız iğne atsan yere düşmez bir şeytan sürüsünün arasında sıkışa sıkışa bilmediğimiz bir yere doğru gittiğimi görüyorum. Pamuklu sekiye gelmişiz. Babamla anamın sesleri Kayapınar boğazını acı acı yankılandırıyordu. Bir anam bağırıyordu, bir babam.:

«Aliiiiiiiiiii! li, li, li, li, li, i, i, i, i.»

Sesimiz çıkmıyordu ki karşılık verelim. Ah konu-

şabilsek. Bizi şeytanların bağladığını duyurabilsek... Zorluyoruz, çabalıyoruz, çenelerimiz oynamıyor. Şeytanlar daha iyice kitliyorlar ağzımızı.

«Memeeeeeeeeet! Memet! Met, met, met, met, met. Aliiiiiiiii Li, li, li, li, li, li, li, i, i, í,......»

Sesler yavaş yavaş bize doğru yaklaşıyordu. Durmuştuk. Yürüyemiyorduk. Şeytanlar iyice bağlamışlardı bizi. Arkamızda dal yüklerimiz bir duvara yaslanmış, duruyorduk. Az aşağıdan iri iki karaltının bize doğru geldiğini gördüm. Acaba babam gil miydi, yoksa şeytanlar mı? Yaklaştılar, yaklaştılar. Her ikisi de bismilleh üstüne bismilleh çekiyorlardı. Acaba bunlar babam gil mi, yoksa?... Şeytanlar babam anam kılığına girip bizimle eğlenecekler.

«Ali!» diye bağırdı babam, Anam «Memet!» diye çığlık attı. Bizde ses yok: «Amanın ölük döller. Amanın buyuk bu kara günlüler.» Yaklaştılar, yaklaştılar... Ellediler bizi ayrı ayrı. «Etleri sıcak?» dedi anam. «Elini çabıt tut.» dedi babam. Sırtımızdan dal yükünü indirdiler......

Biraz sonra evde, ocağın önüne uzatılmıştık. Evimize girenin çıkanın sayısı belli değildi. Herkesi görüyor, tanıyorduk, ağız dil vermiyorduk. Hasan hoca elinde nar çubuğu, şak şak hasıra vurarak okuyor, şeytanları kovuyordu. Ver ha vuruyordu yere. Üç gün üç gece şeytan kovdu Hasan hoca. Kırk gün sonra konuşmaya başladık. Şeytanları Hasan hoca mı kovdu, kendi paşa gönülleri mi gitmek istedi, bilmiyorum. Gider ayak başımı kel etmeyi de unutmadılar.

Kırca keçi üç gün evde ağırlandı, dağa gönderilmedi. Dördüncü gün anam gözdeğmesin diye memesine torba dikerek çobana götürdü onu. Kart Ali'yi döne döne tembihledi. «Aman ağam ha, mıkıyat ol ha! Umudumuz damıdımız bu ha. Evcek onun götünü gözlüyok ha!» Derken bir yandan da bildiği dualardan okuyup okuyup keçinin ardı sıra üfle-

di. Kart Ali'ye «ebelik» olarak bir cimem incirle, ufak bir sahan da ağız götürdü. Kırca keçiyi kollasın diye. Keçi evde doğurmuştu ya gene de ebesi sayılırdı Kart Ali. «Ağız yer, yüz utanır» diyordu. «tükür avcıme sürtüm yüzüne.» Kart Ali kurda boğdurmazdı Kırca keçiyi. Ayağını kırmazdı hiç değilse. Sütünü sağıp teleme yapmazdı. Artık o kadar da beyni delik değildi ya.

Kırca keçi bütün keçilerden erken gelirdi eve. Köy davarının başını çekerdi, bayraktarıydı. Memeleri patlayacak gibi süt dolunca başlardı tepinmeye. Köye gelmek isterdi. Başlardı önü çekmeye. Bu yüzden köy çobanı Kart Ali'den küfür, dayak yerdi. Daha güneş Karadağları aşmadan davar mı getirilirdi köye? Kimi günler de Kart Ali'ye gözükmeden sıvışırdı. Güneş daha Ortadağı aşmadan evde olurdu. Ön ayağıyla iterdi kapıyı. Anam içerde ise hemen koşup karşılardı. Açardı kapıyı. Hoş geldin ederdi onu. En ağır konuğu gibi. En sevgili oğlu gibi. «Geldin mi kadınım? Hay hoşlar geliksin sen. Safalar getiriksin sen. Kızını göreceğin mi geldi canım. Haklısın gözelim. Ana yüreği yukadır sümbülüm. Bütün analar böyledir şahbazım. Emziricin mi kızını? Al emzir sürmelim. Allah ikinizi de bağışlaya bana kadınım. Kem gözden koruya usul boylum. Al emzir dölünü. Al sev nazlım. Emme dur ızıcık. Dur da ızıcık çalyım kızının sütünden.» Vururdu ayaklarını yere Kırca keçi. Sabırsızlanırdı oğlağını emzirmek için. «Korma ciğerim, korkma. Çok almaycım. Şöyle her memeğinden bir bir iki sıkım.» diyerek yumuşatırdı Kırca'yı. Sonra bismilleh diyerek, okuyup üfleyerek sağmaya başlardı. Keçinin direkleşmiş memelerini avucunun içine alıp sıktığı zaman «şorrr, şorrr» diye süt fışkırır sağın tasının içine. Bizler kimimiz keçinin ayaklarını tutar, kimimiz ağzına ot verirdik. Oğlak mükebbenin altından ver ederdi zılğıtı. «Ey yavrım, bilyom ciğer köşem. Izıcık alıyom sütünden.» «Şorrr, şorrr,

Cığğğ, cığğğ.» Anam sağın tasını doldurunca oğlağı bırakırdık. Sütü keçiye göstermeden kaldırırdı...

Bu saltanat çok sürmedi. Bir sabah gitti de akşam dönmeyiverdi Kırcacık. Her gün ikindiden kapıyı vuran keçi, o gün hava karardı, gelmedi. Gözlerimiz yollarda. Köyün en yaşlı, aksak, uyuz keçileri likidak likidak geçip gitti, bizim Kırca yok?!...

Her birimiz bir koldan dağıldık köyün içine. Herkese soruyor, her ahıra bakıyorduk. Babam anam Kart Ali! dört ayağını bir pabuca koyuyorlardı. O da bizimle birlikte didik didik ediyordu her yanı. «Bre Kemile bibi, geçiniz köye geldi yoho. Davarın en önünde gelyodu.» «Gelyodu da havaya mı uçtu? Benim geçim adamdan da akıllı. Dorğu eve gelir. Boğduruksun onu kurda? Allah da seni boğa hemi!»

İlk işimiz kurdağzı bağlatmak oldu. Kırca keçi biraz gecikince anam elime soğan bıçağını verip koşturmuştu beni Kaytak Şakir'e. Kaytak Şakir bizim köyün en iyi kurdağzı bağlayanı idi. Hasan hoca da bağlardı ya, Kaytak Şakir daha iyi bağlardı. Bu yüzden araları hiç iyi gitmezdi. Kaytak Şakir ezancıydı. Hasan hocanın eline su dökemezdi bilgi yönünden. Nedir ki bağladığı kurdun ağzı açılmazdı. Hasan hoca çok öfkelenirdi buna. Biz Hasan hocanın «talabaları»da beğenmezdik kaytak Şakir'i. O kim oluyordu da bizim hocamızın işlerine burnunu sokuyordu.

Kaytak Şakir'e gitmek istemiyordum. Yürümüyordu ayaklarım. Ben ne güne okuyordum hocada. Her birşeyleri bellemiştim. Hele kurdağzı bağlamayı... Bunca oku, bunca öğren, adın Molla Ali diye çağırılsın, sen gene bıçağı eline al, Kaytak Şakir gibi yarım hocaya kurdağzı bağlatmaya git? El alem ne derdi? Bir de anamın bize sayınan bölüştürdüğü kara inciri ona ver. Az uz da değil. Kocaman iki tutam!

Dolandım damın arkasına. Topuklu Durmuş'un tarlasına çıktım. Ben bağlayacaktım kurdağzını. Hasan

hoca kaç kere sınamıştı beni. Tamam, tastamam bağladığımı söylemiş, aferinlemişti beni. Babama da söylemişti bunu. «Kaytak Şakir'den yüz kat eyi bağlıyo Mılla Ali!» demişti. Babam gil bellemişlerdi bir Kaytak Şakir. İlle de ona bağlatırlar. Neymiş efendim, Hasan hoca bana eksik belletirmiş ki kendisinden ileri gitmiyeyim. Bir insan melek bile olsa, kendi eli ile rızkını kesermiymiş?.

Kurdağzını kendim bağlıyacaktım. Kaytak Şakir'e bağlattığımı söyliyecektim şimdilik. Keçi bulununca çıkacaktım ortaya. «Kurdun ağzını ben bağlamıştım!» diyecektim Ünüm köye yayılacaktı. Hem Hasan hocanın hem Kaytak Şakir'in pabucunu dama atacaktım...

Döndüm yönümü kıbleye. Açtım kara saplı bıçağı. Başladım ayetülkürsüyü okuyup okuyup bıçağın ağzına gezdire gezdire üflemeye. Ayet ilerledikçe bıçağı yavaş yavaş yumuyordum. Aye bittiği zaman bıçak tam yumulmuş olmalıydı. Denk getiremedin mi hayvandan umudunu kes... Kurt boğmayacaksa da boğar artık. Hem okuyup üflüyor, hem düşünüyordum. Herkes bana gelecekti kurdağzı bağlatmaya. Hele şu Kıra keçi bir kurtulsun, bak sen. Köyün dilinden düşmeyecek adım. «Mılla Ali öyle bir kurdağzı bağlıyo kii...» Herkes bana gelecek. İncir getirecekler, ceviz getirecekler. Süt, yoğurt, semsekli ekmek. Eve yiyecekten geçilmiyecek. Bütün iş bu ilk sınavı vermekte idi. «Kaytak Şakir'in dili çok keskin. Onun ağzını bağladığı kurtlar soluk bile alamazlarmış. O dua okumaya başlayınca ağzı kapalı olan kurtlar açamaz, açık olanlar kapatamazmış.» Bütün köyün dilinde bu. Beynimde çınlayıp duruyor bu sözler. Öfkeleniyorum. «Ben öyle bir kurdağzı bağlıyacağım ki, kurtlar bir ömür açamasınlar ağızlarını. «Günah!» demişti hoca. «Hayvan bulununca bıçağı açmak gerek ki kurdun ağzı açılsın.» Günah sa günah olsun. Keçi bulunsa da açmıyacağım kurtların

ağzını. Köyün bütün hayvanlarını kurtaracağım boğulmaktan. «Ama o zaman kim senin suratına bakacak. Kim sana yalvaracak? Kim sana bir tutam incir verecek?» Olmaz, olmaz... Keçi bulununca kurtların ağzını açacaksın ki bize iş çıksın.

Ayetülkürsünün bitimi ile bıçağın yumuluşunu büyük bir ustalıkla denk getirdiğim zaman kan tere batmıştı bedenim. Büyük telaşla koştum eve. Bıçağı bayrak verir gibi verdim anama.

«El ayak değmiyecek bir yere koyamıssın. Abdestsiz ellemeyin dedi Kaytak Şakir. Keçi bulununca bıçağı hemen açın dedi.»

Anam bıçağı sıkı sık tutarak sandığı açtı, onu temiz çamaşırların arasına yerleştirdi. Sandığı açarken, pıçağı koyarken, sayısıs bismilleh çekti. Şeytanlar açabılırdı bıçağı. Kırca keçiyi kurtlar boğsun diye. Kendiler de kurt olup keçiyi boğabilirlerdi.

O gece sabahlara dek yırtındık. Çaldık kendimizi dağlara taşlara. Bir yandan Kart Ali, bir yandan, biz, dağları birbirine kattık. Düşe debelene, bata çıka, çekişe dövüşe... Elimiz boş, boynumuz bükük, ertesi gün kuşluk vakti döndük köye. Bir hafta sürdü aramamız. Baba, oğul komşu köyleri dolaştık. Her köyde tellal çağırttık. Sormadık çoban, aramadık taş kovuğu bırakmadık. Ölüsünü bulsaydık hiç olmasa. Bir tüyünü bile bulamadık. Yediğimiz içtiğimiz zehirdi. «Döllerimden biri ölük gibi.» diyordu anam. Benim kurdağzı sökmemişti demek. Bütün umutlarım kırılmıştı. Keçiye mi yanarsın, buna mı. Benimki çifte yaraydı...

Bir hafta sonra Kart Ali Kırca keçinin bir kulağıyla iki ayağını getirip kapının önüne koyup kaçmıştı. Ölü ağıdı gibi bir ağıt tutturdu anam. Bütün komşular toplandı başına.

«Başın, döllerin kocan sağ ossuğ bre bacım. Belki size gelecek kazayı o alıp götürdü?»

«Mevle kerim bre konşu. Allahın bin bir kapı-

sı var. Birini kapatırsa, ötekini açar. Belki Allah böye mınasıp gördü kele bacım.»

Hiç bir öğüt, hiç bir teselli azaltmıyordu anamın acısını, Sayıp sayıp ağlıyor, Kart Ali'ye yakası açılmadık küfürler ediyordu. «Dağlar gibi devrilesin Kart Ali! Beni yaktın, Allah da seni yaka, kebap ede Kart Ali! Seni köy çobanı yapanın iki gözü kör ola! Topladığın çobanlığı yedirmeye seğe Allah!»

Ölü evi gibi idi evimiz. Bizlerden biri ölmüş gibi idi.

Daha Kırca keçinin acısını unutmadan başka acı çaldı kapımızı. Mezaraltındaki kıraç, tarlayı sel bastı gene. Bütün yaz derimiz yüzülmüştü taş taşımaktan, Derenin kenarına kalın bir duvar örmüştük. Kocaman kocaman taşlar gömmüştük temeline. Ne el almıştı ne ayak. Sırtımız yağır olmuştu. El ve ayak parmaklarımız körtlez körtlez olmuştu taş ısırmasından. Duvarın temeline ilk taşı oturturken bir yerine bin kez bismilleh demiştik. Bir de muska yazdırıp gömmüştük temele. Bir horoz kesmiş, kanını temele akıtmıştık. Duvar bittikten sonra bir de mevlit okutmuştu babam. Anam üç gün oruç tutmuş, bir çanak bulgur aşı pişirip yedi evden yedi çocuk çağırıp yedirmişti. Duvarın sağlam olması için hiç bir çabadan geri kalmamıştık.

«Bizim köyün Şeytan deresi deyil, yedi köyün deresi gelse yıkamaz bu duvarı» demişti babam. «Kala duvarı gibi oldu valla.»

«Allah yüzünüze baka da bu yıl sel almaya şu dere kinarını?» diye ikircikli konuşmuştu anam. Çünkü dedemin dedesinin zamanından beri sel basarmış Mezaraltını.

«Çoluk çocuk kavım kavım kavladık bre gözel Tanrım. Yavrıcıklar kara kakaç oldular. Börtlendiler yanar sıcağın altında. Yüzlerinde bir çeynem et kalmadı. Hiç olmassa onlara acı da gönderme şu afatı.»

Köyün ortasından geçen Şeytan deresinde yazın

bir damla su bulunmaz. Karıncalar bile geçer karşıdan karşıya. Kış gelince de aslan kesilir, çalımından geçilmez. Evleri, ağaçları, hayvanları tavuk tüyü gibi alıp götürürdü. Bu derenin kenarındaydı Mezaraltı tarlamız. Seki seki idi yukarları. Sayların üzerinde el kalınlığında toprak. Çevreden sepetlerle, çuvallarla toprak getirip kalınlaştırırdık. Kazma ile karıştırıp ekin ekerdik. Ekinler daha başak çıkarmadan buruşmaya başlardı. Teneke gibi ısınırdı köklerin altındaki say. «Bir damla su!» diye çığlık atardı ekincikler. Kıracımızın dere kenarındaki kesimi öyle değildi. Toprağı etliydi. Bir harman yeri büyüklüğündeydi ya bütün kıraca bedeldi. Arpa ekmiştik oraya. O büyük duvarı bitirdiğimiz zaman arpalar yeşermiş, efil efil ediyordu. Bakmaya kıyamıyorduk. Gözümüz değer diye korkuyorduk. Ahırdaki bütün gübreyi oraya dökmüştük. Gün geçtikçe arpalar büyüyor, gümrahlaşıyordu. Şeytan deresi deli dana gibi böğürüp duruyor, bizim duvara bir şey yapamıyordu. Kırca keçinin acısını duvarın sevinciyle unutuyorduk. «Yedi dere biraraya gelse yıkamaz!» diyordu babam. Nere gitse bir gözü duvardaydı.

Gök bangır bangır ötüyor gene bu akşam. Bulutlar kendi gürültülerinden ürküyorlar. Arada şimşek çakıyor. Arkasından pangırt diye patlıyor gök. Her parçası bir yana gidiyor. Bulutlar birbirini ısırıyor gibi. Can acısıyla uluyorlar. Homurdana homurdana sürünüyorlar gökte. Kötü kötü bakıyorlar köye. Yüzleri asık, soğuk, kara. «Göklerin karnı arğıyo.» dedi komşumuz Hoşaf Ali. «Töbe, töbe!» dedi babam. «Deme böyle be Hoşaf Ali. Böyle şaka olma yoho.» Her ikisi de dam loğluyordu. Damlarımız birbirine yakındı. Bulutlar homurdanıp duruyordu. Babamla Hoşaf Ali loğları itip itip çekiyorlardı.

«Ne varmış bunda ya? Göğün karnı arğıyo dedik. Biraz soğna yapıcı üstümüze. Çatır çatır yapıcı hem de.»

«Bre kardaş günaha girme be yoho.»

«Sen bunca ağzına mıkıyat olyon da nolyo ki. Sennen çok namaz kılan yok, sennen çok oruç tutan yok. Haram yemen, ağzından besmele düşme. Gene de Allahın yanında bir eyiliğe geçmez bre Nuru kardaş. Sen şu senin başığa gelenneri bir düşün hele?»

Gök «pangırttt! Pankk; Pankk! Pangırrrrrrrrrrr! Pankk!» dedi.

Arkadan bir tufan... Yağmur, şimşek, bulut, gürültü, karanlık, hepsi birbirine karışık olarak boşandı. Babamla Hoşaf Ali attılar kendilerini bizim eve. Birbirlerine bakıp bakıp gülüyorlardı.

O gece sabahadek hop oturduk, hop kalktık. Babamın karnında atlar tepişiyordu. Bir kapıya gidiyordu bir pencereye. Şeytan deresi yedi başlı canavar gibi uluyordu. «Getti duvar! Tüüüh, tüh! Onca emekler havaya getti...» diye çırpınıp dövünüyordu. Anamla katıp katıp bölüşüyorlardı korkularını...

Sabah erkenden, daha ortalık ışır ışımaz, babam ediklerini giydi, kazmasını omzuna çaldı, fırladı dışarı.

Anam «Gel getme bre herif, başına bir takazalık getirme. Dünyenin malı dünyede kalır. Sakın suya muya vurunyum deme haaa! Amanın, benim karnım hiç mi kasefetsiz kalmaycı yoho? Su aman bilmez. Su bir, ataş iki. Zengini de boğar, yakar yoksulu da. Kâvırı da muslumanı da.» diye söyleniyordu kendi kendine.

Babam ikindiye doğru perperişan, benzi soluk, tasalı tasalı girdi içeri. Üstü başı ıpıslak, elleri bezik bizikti. Tarlayı sel bastığını yüzünden kolayca okuyorduk. Kendisine bir şey sormayı hiç gereksinmeden yakınmaya başladı anam. Sövdü sıvadı yağmura da sele de, tarlaya takıma da.

Kazmayı da sele kaptırmıştı babam. «Zaalım su, kazmayı da fayız olarak alıp gitti. Tarlaya dağlar ka-

dar taş yığdı. Yedi köy bir araya gelse temizleyemez... Başımızdan feleket eğsik olmuyo. Bir kan akıtmak gerek. Feleketler birbirine ulanıyo.» diyebildi.

Anam öğleden kalan kabak kavurmasını ısıtıp babamın önüne koydu. Yanına da biraz biber dövmesi. Babam ıslak giysilerini bile değiştirmek gereğini duymuyordu. Ocağın karşısına oturunca her yanından buğular yükselmeye başladı. Kabak kavurmasından bir lokma aldı, ikinciyi almadı. «Kaldır şunu önümden. Etimi yer gibi yiyom. Sanki karnıma kuzu kızartması dolduruklar. Canım bal, böryek istemiyo. Ağzımın içi çam sakkızı gibi. Acı zahfaran.»

Yağmur durmuş, gökteki öfkeli bulutlar çekiliyordu. Gene de gürlemekten vazgeçmemişlerdi. Anam Kırca keçinin öksüz oğlağını kucağına alarak kapının önündeki küçük dama çıktı. Elini göklere doğru öfke ile kaldırarak:

«Daha yüreğin soğumadı mı hay gözel Tanrım? Hovun inmedi mi daha? Biz nettik acep seğe? Bunca keçinin içinde bula bula bizim geçimizi bulup kurda boğdurdun. Bunca tarlanın içinde bizim tarlamızı sele saldırdın. Daha ne gümbürdeyip duryon? Gel şu evimizi de başımıza kerpit de yüreğin sovusun... Bir evlek kıraç tarlayı çok gördün bize hemi? Bir kara geçiyi çok gördün.» derken dalları yaprakları yanmış bir ağaç gibi kalakalmıştı damın ucunda.

IV

KARAKIŞ bütün öfkesiyle sürüp gidiyor. Gece bizim köyün gecesi. Karanlık bizim köyün karanlığı.

Yüzyıllardanberi üstümüze çullanan karanlık. Yüzyıllardanberi esen soğuk rüzgâr. Yüzyıllardanberi üşüyen insanlar. Evlerde bir dal odun, samanlıklarda bir tutam saman kalmadı. Sığırlar, davarlar duvarları kemiriyor acından. Eşekler kendi semerlerini yıyor. Ahırlar topal, uyuz keçilerle dolu. Dağa gidenler geri dönmüyor. Ya kurt boğüyor ya buyuyor. Çakallar, kurtlar ta köyün içinedek iniyor. Kargalar, keklikler dam saçaklarının altına tünüyorlar. Biraz sıcaklık, bir kırıntı yiyecek için canlarını tehlikeye atıyorlar. Serçelerin kanatları onları havaya kaldırmıyor artık. Açık kapılardan evlerin içine içine giriyorlar. Elimizle yakalıyoruz. Üç beş tane kibrit çöpü gibi kemik, biraz da tüy. Etleri yok kuşların.

Ocakta üç tane yaş incir odunu. Asker tüfeği gibi çatılmışlar. Ne yandıkları belli, ne söndükleri. Islak bir dumanla karışık buz gibi bir yalım çıkıyor odunların ucundan. Baktıkça üşümemiz artıyor. Ocağın bir köşesinde anam, bir köşesinde babam. Karşısında biz beş kardeş. Uzatmışız ayaklarımızı ocağın içine doğru. Kapıyı, pencereyi çul çaputla tıkamışız. Hiç bir yerde bir delik komamışız. «Mezerden babam gelse açmayın, evi sovutmayın.» diye tembihledi anam. Büzülüp duruyoruz hep. Yoruluyoruz büzülmekten. Nerden geldiği bilinmeyen gizli bir esinti bıçak gibi saplanıyor sırtlarımıza. Babamın elinde maşa ölçerip duruyor odunları. Yanmalarını hızlandırmak için ver ha dürtüklüyor. Sonra başlıyor külle oynamaya. Dere yapıyor. Sel yapıyor. Duvar yapıyor tarlanın kenarına. Sonra dere coşuyor, duvarı alıp götürüyor. Bir adam yapıyor elinde kazma. Kazmasını su alıp gidiyor.

Anam akşam namazını ocağın önünde sürdürüyor. «Ya rabbi, verdiğine vereceğine binlerce şükür. Biz günahkâr kularık aman Tanrım. Sen bizi bağışlamazsan halımız harap... Senin karşına varmaya yüzümüz yok, emme nidek? Gene senin kanadının altı-

na sığındık. Bizi kazadan beladan koru gözel Tanrım.»

Dışardan boğuk bir ses geldi. Kuyudan gelir gibi. Acı, boğuk. Babam kapıya koştu. Dinledi bir an. Hepimiz kulak kesildik. Ses bir daha geldi. Biz de koştuk kapıya. Dayadık kulaklarımızı kapıya. Açtı kapıyı babam. Bismilleh dedi yüksek sesle. Biz de dedik. Karbon kâğıdı gibi bir karanlık dayandı yüzümüze. Dinledik bir daha. Ses bir daha geldi. «Yakınlarda bir yerde.» dedi anam. «Birini boğuyorlar valla!»

Dünya inim inim inliyor. Karanlığın içine gömülmüş bir nohut danesi gibi. Şeytan deresi azgın devler gibi öfke fışkırtıyor dünyaya. Saçak suları, sokak suları, yağmurun ve rüzgârın sesi, derenin gümbürtüsü birbirine karışıyor. Şeytanlar sokaklarda sandal gezintisi yapıyorlardı. «Yok bişi dedi anam. Kapayın kapıyı da gelin içeri. Evin içi buza kesti.» Ses it ulur gibi bir daha geldi. Tüylerimiz diken diken oldu. «Şuralardan bir yerden geliyo bu ses. Hem de Gâvır Sülemen. Onun sesi deyilse ellerimi keserim.» diye kestirdi babam. «Şeytan meytan deyil bu. Essahçı bir ses. Bakın. Ta kendi. Gâvır Sülemen.»

«Çoooo! Çoooo! Çoooo!» diyordu. Yalvarır gibi, can çeker gibi.

Babam başına çuvalı alıp yürüdü. «Gelin siz de», dedi anamla bana. «Sülemen eşşeği yatırık.» Elele vererek, ayaklarımızı sürterek, bismilleh diyerek aşağı yola inebildik. Topuklu Durmuş'un damının arkasında büyük bir karaltı vardı. Düşe debelene orayı bulduk.

«Çoooo!» diyordu Gâvur Süleyman. Eşek kocaman bir dal yükünün altında iki duvar arasına sıkışıp kalmıştı. «Çooo! Ço artık ço! Kalk artık kalk. Burnundan gele yediğin samanlar, kalk. Kuş sütü ile besledim seni, kalk! Ellerin eşekleri arpa samanı bulamazken, kasrın eline geçmezken, ben seni buğda

samanı ile besliyom, kalk! Çooo! Utan artık utan! Ele güne urusvay ettiğin yeter beni, çooooo! Eğer ben, ben sana bunu korsam. Senin kemiklerini üğüdüp un etmessem!» derken tahra ile vuruyordu eşeğin kafasına, gözüne, neresine gelirse orasına. Eşek tir tir titriyor, soluk almaya bile canı yetmiyordu. Süleyman eşeği dövmeyi bırakıp yalvarmaya başladı ona:

«Heydi kalk aslan oğlum. Aha ulaştık evimize. Heydi daşşağını yediğim. Elini ayağını öpyüm, kalk. Haydi benim kara oğlum. Evimize varınca buğda samanı koycum seğe. İçine de bir sıkım arpa karıştırıcım, heydi. Ağa eşeği gibi yemleycim seni, heydi. Gel söz esle kömür gözlüm. Gel beni diğne. Ele güne karşı etme, eyleme. Haci Bekir'in oğlu oniki kağıda aldı da, o da bir kucak çalının altında yattı demesinner, heydi. Heydi kalk. İtin köpeğin olyum, kalk. Boklarını yeyim, südüğünü içyim kalk. Bak, gece ikiye pölündü... Öylen namazım yandı. İkindin namazım yandı. Ahşam yandı, yatsın yandı. Heydi yallah de de kalkıver yiğidim. Bismilleh de de, davranıver aslanım. İkimiz de acımızdan geberdik. Sen de yemeğin ye, ben de. Heydi fışkısını yediğim, heydi. Heydi ben eşşek olyum, sen benim sahabım ol. Yeter ki kalk, heydi.»

Eşek bütün bunlara «Ih... Ihh.»larla karşılık veriyordu. İliğinden kemiğinden süzülüp gelen «ıh»lardı bunlar. Bu «ıh»ların içinde tüm hayvan soyunun insanlardan çektikleri saklıydı.

Bütün komşular toplanmıştı. Kiminin elinde çitlembik, kiminin elinde yanan bir lastik parçası, bir yanıp bir sönen fanuslar. Kimimiz kuyruğundan, kimimiz kulaklarından, kimimiz çalı yükünden tutup bismilleh, hop yallah diyerek eşeği yerden kaldırdık. Zıngır zıngır titriyordu. Çalı yükü de birlikte titriyordu. «Çooo!» dedi Süleyman. Eşek bir adım attı,

ikinci adımı atamadı. Herkes bir türlü konuşuyor Süleyman'ı kekip duruyorlardı.

«E bre kardaşım senin yaptığını gâvır yapmaz be. Bu cardın gibi eşşeğe bunca yük yüklenir mi kine? Burhan Ağanın katırı mı bu?»

«Sen essah kine gâvır Sülemenmissin be Süle-me'n. Hem de gâvırın koyusu. Namaz yok, aptaz yok, bismilleh yok. Nolucu? Yola çıkarken bismilleh dedin mi? Yok. Çalı kesmeye başlarken? Yok. Çalıyı eşşeğe yüklerken bismilleh dedin mi? Yok. Yola düşerken? Yok. Tabi kine şeytanna biner eşşeğin sırtına. Tabi kine çökertirler onu. Seni de bu hallara sokarlar.»

Süleyman yaralı bir kaplan gibi böğürdü:

«Gâvırsam gâvırım be! İslamsam islamım be! Eşeğim ufaksa ufak be! Yükü ağırsa ağır be! Yatarsa 'yatar be! Kalkmazsa kalmaz be! Çekilin be, gidin be! Hastirin evlerinize be! Ben gâvırım be! Mezerime siz girmeyciniz be! Öte dünyede yüzüme bakmayın! Beni sırtınıza alıp Siratı geçirmeyin be! Ben cehenneme odun olyum be! Kütük olyum be! Siz cennetin göbeğine oturun be! Hörü kızlarınnan barabar yatın be! Tuba ağacının kölgesinde kef edin be. Kevser ırmağından su için, cennet meyvalarını yeyin be! Cazır cazır yanarım da gene sizin gibilere yavlarmam be. Yanarım be, yanarım be, kül olurum be. Şeyimin etini yerim de kasaba minnet etmem be!..»

Karanlıkta, çalıların arasında eşeğin kafasını buldu. Her iki kulağını dişlerinin arasına alıp ısırdı, ısırdı. «Ih!» diyordu eşek. Bütün gücüyle ısırdı bir daha. Eşekte kımıldama yoktu. Çiğnedi, çiğnedi çiğnedi... Kan ve kıl doldu ağzı. Babam onu budundan tutup itti karanlığın içine doğru. Süleyman elinin ardı ile ağzının kılını ve kanını silerken ağzına geleni söylüyordu. Komşulara, eşeğe, bu dünyaya, öte dünyaya, yere göğe, devlete hükümete, dinliye, dinsize.

Hep birlikte yükü sökmeye başladık. Süleyman ötede karanlığın içinde duruyor, küfrediyordu. Bütün gün yağmuru ve soğuğu yemiş olan kendir, çelik tel gibi olmuş, elimizi kesiyordu. Topuklu Durmuş tahra ile kesmeye başladı kendiri. Biraz sonra eşeği çıkardık dal yükünün altından. Semerini doğrulttu babam. Çoo! dedi, itti onu ileriye doğru. Kendisine büyük gelen semerin altında ayakları birbirine dolaşarak karanlığı ite ite, titreye titreye yürümeye başladı hayvan.

«Heydin uşak, dedi babam. Herkiş kaldıracağınca dal kucaklasın, götürüverek Gavır'ın evine. Götürüverek de şu eşşekcaazı kurtarak. Sülemen'ın hatırı uçun deyil, eşşeğin hatırı uçun.» Alabildiğimizce dal aldık kucaklarımıza. Süleyman hepimizin aldığından çok dal yüklendi. Herkes dalları bırakıp bırakıp evine koşuyordu. Yağmur sağanakları gelip gelip gidiyordu.

Gâvur Süleyman sırtında bir koca yığın dalla eşeğin ardı sıra söverek, inleyerek eve doğru gidiyordu. Eve yaklaştıkça çok bağırıyordu. Karısı Cıvık Güllü işitsin diye. «Çoooo! Oruspunun malı çooo! Eğer ben seni odun edip ocakta yakmassam! Seni yedi gün yedi gece aç susuz komassam!. Senin derini yüzüp kalburculara kalbur yaptırmassam! Davulculara davul yaptırmassam! Seni bir avuç samana asmassam! Şimdi eşşek aldık da canımız ırhat edyo hemi? Hangımız eşşek şimdi? Sen mi, ben mi? Getir semerini de benim sırtıma koy da tekmil eşşek olyum heydi. Ben yük çekyim, sen de ağa gibi karkıla karkıla yörü. Al şu benim aspaplarımı da sen gey. Cıvığın Güllüsünnen de sen yat, heydi. Sen Sülemen ol, ben eşşek olyum. Seni bir tutam boklu samana hasret komam mı ben? Söylediklerim bir kulağından dıkılıp ötekinden çıkyo deyil mi? Aklın sıra gene semeri yerim diyon hemi? Ben kulağımnan

aş yiyom deyil mi? Senin sırtında semer bırakırım hemi? Çoo! Ço avradını tiğimin malı ço!»

Gâvur Süleyman eşeğe suçunun ağırlığına göre, ceza verirdi. Küfür, dayak, hapis cezası, açlık susuzluk cezası. Geçenlerde gene bir suçundan dolayı üç gün hapis yemişti eşek. Üçgün aç susuz ahırda kalmıştı. Anırtıları, hık hıkları para etmemiş, cezasını çekmişti. Cezası biter bitmez de soluğu İğne Ali'nin kavaklığında almış, o canım kavakları soyup soyup şeker kamışı gibi yemişti. Dünyayı velveleye vermişti İğne Ali. Muhtar köy yasasına göre Süleyman'a beş lira para cezası vermişti. Süleyman için büyük para idi bu. «Abooo! diyordu herkes, Sülemen bu cezeyi ödemek uçun Davıl Yüsüf'e beş gün kök sökmesi gerek.» Gerçekten çok para idi bu. Süleyman «Hökümetin kestiği barmak acımaz, dedi. Muhtar demek köyün hökümeti demek. Emme bu avradını tiğimin eşşeğine komam ben bunu. Muhtar beğe ceze keserse, ben de bu avradını tiğimin eşşeğine ceze keserim. Eşşekten alır Muhtıra verrim, İnne Ali'ye verrim. Koydummu orospunun malını bir hafta aç... Günde bir kulaklı saman kalır. Yedi günde yedi kulakla saman. Gene ben kârlıyım.»

Diyerek eşşeğin cezasını karara bağlamıştı. Eşek mahkûmiyetinin üçüncü gününde kendi kendine güzel bir yemek vermişti. Süleyman hapıshanenin anahtarını beline vurmuş, kimseye vermiyor, ara sıra açıp bakıyordu. Üçüncü günün sonunda kapıyı kındırı piçeri baktığında eşekle göz göze geldiler. Eşeğin sırtında semer yoktu. Ahırın ortasında semerin kaşları ile parmaklıkları duruyordu. İçinin berdisini yemişti eşek... Hırsan Yusuf'tan ödünç olarak aldığı bir at semerini eşeğin sırtına vurup dala gitmişti. Yüklemişti dağ gibi yükü ona.

«Para dökdük te eşşek aldık gayrı hemi? Canımız diğnensin deyi hemi? Sen ağa gibi sallana sallana yörü, ben de yük çekyim hemi? Sen Sülemen

ol, ben de eşşek olyum. Sen abayı gey, ben semer koyum sırtıma. Sen evde avradın yanıda yat, ben ahırda yatyım hemi? Seni çiğ yerim valla. Pişirmeden yerim seni. Culk culk yutarım seni.»

«Cıvığın kızı Güllü olacak oruspu geldi mi bak. O da senin gibi. O kancık eşşek, sen erkek eşşek. Oy anam oy! Avratnan eşşekte şansım yok benım. Fış benim talihim fış. Aaah, ah! Ah ki ne ah... Avrat isterim, herifime ne oldu deyi yollara düşecek. Umuru mu oruspunun. Sırtımda getirdiğim odunnarı yakıp şeyini kızdıryo şimdi. Oy dünye deyil bu. Dünye deyil, hapislik. Yaşamak deyil irezzillik. Hay içine sıçyım senin gibi dünyenin. Hay avradını kyim seni kuranın. Ya orospu Güllü ya. Ya kahpe Cıvığın kızı ya! Of anam of! Dengime düşmedim uy! Komam seğe bunu Güllü. Beni iki adım karşılasan ayağıyın kınası pozulur hemi? Şeyin üşür hemi. Seni kazzığa geçirmesssem been! Seni dilik dilik etmessem been!»

Sonra da yağmur ve Tanrıyla çekişmeye başlıyor:

«Yağ ha yağ! Hiç durmadan yağ! Unutma ha! Heydi elini çabık tut. Heydi eline sağlık Allahım! Yağdır, çok yağdır. Çok ülüzüm yağmır bize. Gelecek yıla hiç koma, yağdır. Yaza hiç kalmasın ha! Ekinner kurusun, kavırga ossun ha! Torpaklar şakam şakam yarılsın ha! Ekinler, otlar börtlensin ha! Yağdır, aman yağdır. Evlerimizi sel bassın. Ahırlarımızdan büngür büngür pınar çıksın ha! Hayvanlar acından gebersin. Biz acımızdan geberek. Kırk gün kırk gece yağdır ha. Bizim iki topal geçi acından ölsün ha! Karınlarında dölleri çürüsün ha! Zenginlerinkine elleme ha! Yalnız Sülemen'e gücün yetyo hemi? Yalnız beni göryo gözün hemi? Ben seğe nettim acep? De bakyım nettim ben seğe? Üç geçimden birini canavara yedirdin, ikisini de topal, uyuz ettin. Bildiğin beğendiğin yap. Günah yazarsan yaz. İster

yağmır yağdır, ister daş yağdır. Bre istersen yılan yağdır, umurum deyil gayrı. Bir yandan muhtar yazsın cezeyi, bir yandan sen yaz. Zatan beğe öte dünyede yatacak yer yok... Olmassa olmasın. Yakarsan yak beni katran kazanlarında. Gene de kimseye minnet etmem. Bre seğe de minnet etmem. Keşke şimdiden ölsem. Şu dünyeyi daraltmassam. Öteki kullarına yer açsam. Al şu verdiğin amanatı al! Al canımı da, sen de kurtul ben de. Yeter benimle urğaştığın, yeter! İn sırtımdan in! Ayip seğe ayip! Koskocaman Allahsın! Ne urğaşıp duryon bennen. Öldür diyom, öldürmüyon. Yaşat diyom yaşatmıyon. Al şu verdiğin kötü canı da, kıyamatı beklemeden, hesabımı gör de yolla cehenneme beni. Yeter yoho! Ocudum, çürüdüm yoho!...»

Bu sırada eşek evin önündeki sekiye çıkıyordu. Kendi de arkası sıra. Kapının önüne vardılar. Süleyman sırtındaki dalları karanlığın üstüne bıraktı. Eşek başıyla ahır kapısını itip açtı. Baktı ahırın içine. Ürkecek oldu ürkemedi. Dermanı yoktu ürkmeye. Kulaklarını dikmeye çalıştı, dikemedi. Öyle baka kaldı içeriye.

«Kele Güllüüüüüü! Güllllüüüüü, orospu Güilü! Cıvığın kızı Güllü! Gâvır dinni Güllü! Ben buysam, sırtlanlara yem olsam, senin şeyinin umrunda deyil hemi. Eğer ben seni kazzığa kakmassaaaam!»

«Ne diyon bre koca sırtlaaan?» diye karşılık verdi karısı. Ahırdan geliyordu sesi. Kirli bir ışık, pis bir lastik kokusu geliyordu dışarıya. «Ne istiyon bre behti? Davıl-zurnanan mı karşılaycım seni? Ben döşşeğin üstünde oturyom hemi? Kara haberin, kannı göyneğin gele de kurtulam elinden. Seni sırtlannar yemiyo ki. Kim orospu bre kör sırtlan? Sen de erkek misin acep? Gel şu ahırın içine bak da ondan soğna erkeklen! Yedi tene şeyim olsa birini vermem seğe!» Süleyman ahırın kapısından içeri baktı. Bir lastik parçasının isli ışığı belli belirsiz gösteriyordu

içerisini. Güllü eteğini beline çemremiş, könçeğini dizlerinin üstünedek çekmiş, cambur cumbur tepip duruyordu suyu. Teneke ile alıp alıp dışarı dökmeye çalışıyordu. Göl olmuştu ahırın içi. Kendi bir teneke dökenece on teneke su birikiyordu. Büngürdeyip duruyordu ahırın köşesinden. Başa çıkamayınca vazgeçmişti boşaltmaktan. Duvardaki kazıkta iki tavuk, gözlerini yummuşlar, öyle duruyorlardı. İki topal keçiyi yukarı eve çıkarmıştı Güllü. Yemlikteki artık samanı eteğine almıştı. Yemlik yerden yüksekteydi ya kaynak suyu oraya varabilirdi.

Eşek yürüdü gitti içeri doğru. Su dizlerine çıkıyordu. Güllü bir eliyle saman dolu eteğini tutarak öteki eliyle yanan lastik parçasını eşeğin yüzüne yaklaştırıp onu gözden geçirdi. Çenesine ağzına, burnuna, kulaklarına çeviri dolayı baktı. Sonra başladı ötünmeye:

«Amanııın, amanın! Amanın da amanın! Köyde islam yok mu, amanın! Gâvır yok mu, amanın! Cıfıt yok mu, amanın! İlahi sırtlan Sülemen, kara kan otura bedenine. Dağlar gibi devrilesin! Gene ısırıksın eşşeğin kulaklarını. İlahi döküm döküm döküle sakkalın. Eğer ben de seni hökümete vurmassam koca sırtlan! Eğer ben de bu eşeğin abıkatı olmassam?»

Gâvur Süleymen hiç bir şey söylemeden dişlerini gıcırdatıp duruyordu. Göl gibi çalkalanıyordu ahırın içi... Her kış kaynak çıkardı Süleyman'ın ahırından. Ne var ki bu kış çıkmamalıydı. Muska yazdırmışlardı Hasan hocaya. «Bir damla su çıkarsa ben bu hocalıktan vaz geçerim.» demişti Hasan hoca. Kaynağın deliğine sıkıştırılan muska suyun yüzünde geziniyordu. Süleyman bakıyordu muskaya. Güllü bakıyordu. Kayık gibi yüzüp duruyordu. «Allah barmakların kırıla Hasan hoca.» diyordu Süleyman içinden. «Burnundan gele aldığın bir kalıp sabın. Eğer kine tikatli yazsadın, bu mağarak çıkmazdı şindi. Heni kitapta yeri var diyodun taman? Bir daha ömür

ebet çıkmaz deyiktin taman? Zihir zakkım ola aldığın bir kulaklı buğda samanı. Hemi.»

Güllü eve çıktı ötünerek. Eteğindeki samanın üzerine biraz buğday samanı koydu. İçine biraz arpa karıştırdı, indi ahıra. Suyun içinden cambur cumbur yürüyerek yemliğe doğru gitti. Eşek ağlamaklı ağlamaklı hırkılıyordu. Daha samanı yemliğe boşaltmadan Süleyman bağırdı. «Geri götür o samanı kele Güllü! Üç gün üç gece aç kalacak bu dini erğinin sattığı. Semerini de al sırtından. Elin amanat semerini de yemesin.»

Eşek Güllü'nün eteğini içi giderek kokluyordu. Güllü Süleyman'a başını çevirip bakarken eşek eteğindeki samanı yemeye başladı bile. «Ne dedin ne dedin? Gene mi ceza? Seni sakkalı dökülesice seni? Gücün bu ağzı, dili yok hayvana yetyo deyil mi? Kabahatı ne ki bu fukaranın bre pis sırtlan? Sen kal bakyım üç gün üç gece aç susuz?» Diyerek eteğini yemliğe boşaltmak için davrandı.

Süleyman iki adımda suyu yara yara Güllü'ye ulaştı. İki elini iki yomruk yaparak balyoz gibi Güllü'nün kafasına indirdi. Güllü suyun içine düştü. Düşmesiyle kalkıp dışarı kaçması bir oldu. Eteğindeki saman suyun yüzüne yayıldı. Bir etek samanın heder olması daha da öfkelendirdi Süleyman'ı. Yukarı evin kapısında yakaladı onu eteğinden. Yatırdı aldı altına. Tahranın ardıyla vur ha vur kafasına. Vur çenesine, vur neresi gelirse orasına... «Amman Sülemen, boklarını yeyim, töbe.» diyenedek. Ayaklarının altını öpenedek.

Güllü can çekişme iniltileri içinde eve giderken, Süleyman ahıra indi, eşeğin üzerinden semerini aldı, kapıyı üstüne kitleyip çıktı eve. Güllü evin ta köşesine büzülmüş, tahra yaralarının acısını diş sıkarak dinliyordu. Başı beyni zonklayıp duruyordu.

Süleyman ocağın önünde yemeğini yerken, aşağıdan eşeğin acıklı hık hıkları geliyor, onu rahatsız

ediyordu. Güllü gizlice kocasına baktı. İriyarı, kemikli bir adamdı Süleyman. Otururken orta boylu bir adam gibi gözüküyordu. Kocaman elleri, keser sapı gibi kemikli parmakları arasında, kocaman sacekmeği çocuk mendili gibi kalıyordu. Her ekmeği iki sokumluk ediyordu. Eşek hık hıklarını sıklaştırıyor, lokmalar Süleyman'ın boğazından rahat inmiyordu. Güllü bir eşeğin hıçkırıklarına kulak veriyor, bir Süleyman'a bakıyordu göz ucuyla. Kapının arkasında iki topal keçi kucak kucağa yatmış, geviş getiriyordu. Süleyman'ın çenesi ekmeği çiğneyemez oldu. Eli kaşığı tutmuyor, ekmeği bölemiyordu. Bir başkalık vardı yemeğin ekmeğin tadında ...

«Kele Cıvığın kızıı?» dedi sertçe. Güllü «Nee?» diyebildi ölgün, ezilgin. «Biseferlik affediyom ben bu avradını tiğimin sattığını.» der demez güllü yerinden fırladı.

V

HASAN HOCANIN yanında öğrenimim aralıksız sürüp gidiyor. Altı yıl bitti. On iki bayram geçti. Altısı kurban bayramı, altısı ramazan bayramı. Arafat'ın Hasan'la beraber Kur'an'ı bitirdik. Kurban bayramından bir kaç gün önceydi. «Baş kapma»yı orta bayram gününe bıraktı hoca. O gün büyük bir kalabalık önünde başımızı kajtı. Diploma töreni gibi bir şeydi bu. Arkadaşlarımın ve dışardan gelen meraklı kalabalığın meraklı bakışları altında «Hatim» indirmeye başladığım zaman, coşkudan titriyordum. Hasan hocanın bakışında, duruşunda daha bir görkem vardı o gün. Bir başka görünüyordu gözümüze. Hocanın önüne

diz çökmüş, Kur'an'ı iki elimle göğsüm düzeyinde tutmuştum. Sesim titriyor, zigzaglar yapıyordu. Sesimle birlikte bütün bedenim titriyordu. Ellerimle birlikte Kur'an da titriyor, yaprakları kuş gibi uçuyordu. Satırlar, ayetler titriyordu. Satırlar birbirine karışıyordu. Hiç beğenmiyordum okuyuşumu. Dağlar üstüme üstüme devriliyordu. Sıkıntıdan pis bir ter basıyordu gövdemi. Hasan hoca «Yeter ya Mılla Ali,» dediği zaman elimde Kur'an binlerce kilo ağırlığındaydı. Kollarım uyuşmuş gibiydi. İboç Arafat'ın Hasan'ı da dinledikten sonra sıra başımızı kapmaya geldi.

Hasan hoca ayağa kalktı. Arkama geçti. Ben bağdaş kurdum oturdum. Her kulağımı bir avucunun içine alıp çamaşır sıkar gibi iyice kıvırdıktan sonra var gücüyle çekti yukarı doğru. Kulaklarımın kökünde bir kütürdeme duydum. Üç kere yaptı bunu. Sonra başımdan fesimi kapıp havaya attı. Aynı şeyi İboç Hasan'a da yaptı. Hasan'ın kulakları kırmızı mürekkebe batmış gibi kıpkırmızıydı. Kendi kulaklarım fil kulağı gibi uzamıştı. Öyle geliyordu bana. İçlerine ateş doldurulmuştu sanki... Her iki kulağımı da elledim çaktırmadan. Köz gibi değiyorlardı parmaklarıma. Acı duymuyordum. Belki de korkuyordum acı duymaktan. Acıyı bedenim duyuyordu da inancım duymuyordu. Günahtan korkuyordum. Kulağımın biri yırtılmış, bir damla kan ağır ağır yanağıma doğru yuvarlanıyordu. Hasan hoca çubuğunu yere vurunca hepimiz toparlandık, dizçöktük. Kalabalık da göz, kulak kesildi. Çıt çıkarmadan Hasan hocanın ağzına bakmaya başladık:

«Bakın döller, ben size ne deycim. Yanı kine kulaklarınızı eyi açın. Ahacık dediğim çıktı. Şu sizin «Sidikli Hasan, Kel Ali» diyerekten güleceğe aldığınız döller Kelemi kidimi bitirdiler. Niye derseniz, çünkü çok çalıştılar. Bütün beyinlerini ona verdiler. Ve dahi hepinizi geçtiler. Siz onları hor gördünüz,

lakap taktınız. Eğer bir daha onlara lakap takarsağız Rabbulalemin helek eder sizi. Onların ağzında kur'-anları var gayrı. Her biri yazı cızıyı da bellediler. Diliğiz kurur diliğiz. Çok birleriğiz şunca zaman gelir gidersiğiz, daha bir namazlık belleyemediğiz. Bir Sübhanekeyi bile dorğu okuyamıyosuğuz daha. Bu döller çok birleriğizden soğna başladı, hepiğizi geçtiler. Bundan keri hepiğiziğ üzerine halife bunlar. Yani kine benim vekilim. Ben olmadığım vakıtlar siziğ ireyiziğiz bu döller Yani kine Mılla Hasannan Mılla Alı. Her kim ki sözlerini eslemesse, götünden bok çıkanaca falakaya yıkarım. Bağırtığız ta dünyeniğ öte başına ulaşır ha!»

Bütün çocuklar soluk almadan dinliyorlardı hocayı. Hiç birisi bize «Kel Ali, Sidikli Hasan» demeyeceklerdi artık. Kışın yağmurlu günlerde bir namazlık bellemek için gelip giden Zortlu Memet bile bize dokunamıyacaktı. Herkes korkardı ondan. Ama biz korkmıyacaktık bundan böyle. Topal keçilerle kötü iş yaparken ayaklarını bize tutturmayacaktı. Herkese diş geçirse, Hasan'la bana geçiremiyecekti.

Baş kapmalık olarak Hasan, bir çıkın kuru incirle, bir satıl pekmez getirdi. Ayrıca anası da adak yaptı. Bir tencere kuru dane bulgur aşı pişirdi. Hepimizi çağırıp yedirdi. Hasan'ı evine «Ya rabbane.» kasidesini okuyarak götürdük. Önce ben söylüyordum, çocuklar yineliyorlardı. Hasan yeni fesini sarığını giymiş, en önde Hasan hoca ile yan yana yürüyordu. Ben onlardan biraz geride idim. Koroyu ben yönetiyordum:

Ya rabbane ya rabbane
Yardım eyle kıyamata
Hakkın habibi Mustafa
Yardım eyle kıyamata

Zeytin yağlı bulgur aşı yendikten sonra Hasan hoca Yasin okuma olanağını bana verdi. Okuyup bitirdikten sonra herkes «Diline sağlık Mılla Ali» deyin-

ce giysilerimin içine sığmaz olmuştum. Ah şu başımın keli olmasaydı?... İçimi kemirip duruyordu bu. Allaha yalvarmadığım an yoktu.

Bana baş kapmalık olarak bir çıkın kenger verdi anam. «İstemiyorum!» dedim. «Ele güne karşı, baş kapmalığa kenge götüryüm hemi? Keşke hatmetmeyedim Kur'anı. Keşke Zortlu Memet gibi Subhanekeyi bile bellemeyedim. Bütün döller beni güleçeğe alsın himi?»

«E bre oğlum, evimizde ne var da ne veryim ki? Ben İboç gil miyim ki? Bizde bekmezin kokusu yok tamam. Bekmez carasını çoktan tükettiniz taman. Sinekler bile konmuyo bekmez carasına. Zaten azdı. Baban Kör Şükrü'ye üç gün kök söküktü de üç kilo alıktı.»

Kenger çıkınını fırlatıp ağlaya ağlaya gitmiştim medreseye. «Keşke ben de İboç gilinoğlu olsaydım. Anam bir büyük tencere kuru dane pişirir, arkadaşlarıma yedirirdim. Beni Ya rabbane söyleyerek götürürlerdi evimize. Tıpkı güveyi götürür gibi.» Anamla didişmemiz bir hafta sürdü. Babam çalışmaya gitmişti. Dilime geleni söylüyordum anama. «Şu köyde senden mıkrıs kimse yok. Sen de ana mısın? Verme, hiç bişi istemiyom. Bıkınını bıngıldasın verdiğin baş kapmalık.»

Biz böyle didişirken babam geliverdi. Elini öptüm. Biraz sonra da her şeyi anlattım ona. Bana bir yeni fes-sarık getirmişti. Başıma giydim, aynaya baktım... Hasan hocaya da bir külek Kömürçukuru pekmezi. «Al bunu götür hocana. Yarın da anan kuru dane bişirsin, hepiniz gelin yeyin.» Abooo? Sevincimden Hasan hocanın evinin yolunu şaşırdım. Bitmiştim ta köyün öbür başına...

Köyün diline düşmüştük.

«Aboo? Nuru'nun oğlunnan İboç'un oğlu Kur'an'ı hatmetmişler.»

«Hasan hoca demiş ki, bu Nuru'nun oğlu irelide böyük bir hoca olur demiş.»

«Valla bu Kel Ali'nin kafasının içi akıl dulumuş.»

«Nuru'nun oğlu öyle bir Kur'an okuyo kine, damdakı torpaklar dökülüyo sesini duyunca...»

«Nuru'nun oğlu Hasan hocadan daha derinmiş.»

Gözdeğecek diye yüreğinden kanlar gidiyordu anamın. Muska üstüne muska yazdırıp asıyordu boynuma. Başımdaki çıbanlar için de bir hayli muska vardı üstümde. Kimi abamın altına dikili, kimi kolumda, kimi fesimin içinde... Yüreği ağzına geliyordu korkudan. «Her olur olmaz yerde bilgini gösterme bre yavrım. Elin gözü demiri eritir. Başını elin nazarı kel etti. Şimdi de gözünü kör edecekler. Kıran giresiceler, gece gündüz seni sölüyorlar. Közleri patlaya da dilleri kuruya.»

Hasan hocanın yanına gitmiyorduk artık. «Benim bunlara belletecek bişeyim kalmadı...» demişti. «Götürün daha yüksek bir hocaya. Döllerinizin zehni açık. Anteke'de bile okuyabililler...»

«Abooo! demişti Hasan'ın anasıyla anam. Biz Anteke'de döl mü okutabilirik bre yoho? Biz Celel ağamıydık kine?»

Babalarımız, analarımız bir hayli düşünüp taşındıktan sonra, bizi Kuyulu köyüne, Molla Hamza'nın yanına koymaya karar verdiler.

Molla Hamza bizim oraların «en derin» hocasıydı. «Anteke»nin hocaları bile bilmediklerini ona sorarlardı.

Onun arkasında namaz kılmak için ta uzak köylerden gelirlerdi. En karışık dünya ve öte dünya işlerini kolayca çözümlerdi. «Mılla Hamza böyle dedi.» dendi mi herkes zank diye dururdu. İşte böyle bir hocada okuyacaktık artık. «Ben bir kazmaya sap olamadım, hiç bari sen ol. Irhat bir ekmek ye.» Diyordu babam... Zefillikten götümüz çıktı... Bir yandan

cahallık, bir yandan yoksulluk... Hem bu dünyemiz haram hem o dünyemiz.»

Bir sabah erkenden tuttuk Kuyulu'nun yolunu. Babalarımızın ökçesine basıyorduk giderken. Kuş tüyü gibi hafiftik. Kuyulu'ya girerken minareyi görüp şaşırdık. Ağzımız açık kaldı. Bakarak yürürken ayaklarımız tökezliyordu. Yeni açılmış bir kurşun kalemi andıran bu şeyi ilk görüyorduk. Yaklaştıkça hem kalınlaşıyor hem uzuyordu. Lap lap koşarak ulaştık babalarımızın ardından. «Şu uzun küsküç gibi şey ne be baba?» diye sorduk ikimiz iki ağızdan. «Minara o, minara. Ihı onun tepesine çıkıp ezen okuycuğuz.» dediler. Coşkumuz daha da arttı. Acaba onun tepesine nasıl çıkılırdı? Minaranın tepesinden dünyanın her yeri görünür müydü? Caminin yanına yaklaştığımız zaman, büyük bir uğultu çarptı kulaklarımıza. Adımlarımız duraksadı. Yüreklerimiz çarpmaya başladı. Caminin dış kapısından girip avlunun döşeme taşları üzerinde ilerledik. Önünde bir yığın ayakkabı bulunan kapının önüne geldik. Çıkardık ayakkabılarımızı. Babalarımızın ardı sıra girdik içeri.

Molla Hamza'nın elini öptükten sonra şöyle duvarın dibine çekilip dikildik. Her yere, ayaklarımızın ucuna bakıyorduk. Arada göz ucu ile hocayı süzüyorduk. Başında kocaman bir sarık, elinde uzun bir çubuk. Yeni yeni ağarmaya başlamış hançer gibi bir sakal. Diz çökmüş, «hıı, hıı» diyerek çubuğunu sallıyor, çocukların çalışmalarını gözetliyordu.

İnce, uzun bir koridor biçimindeki medrese ağzınadek doluydu. Çeşitli yaş ve boyda, çeşitli giysiler içinde çocuklar. Kimi külahlı, kimi fesli-sarıklı, kiminin başında çıkın, çaput. Kiminin başı ustura ile kazınmış, cas cavlak. Öne ve arkaya sallana sallana her biri ayrı bir makam ve tonda bağırıyorlardı. Sallanmayı aksatanlar Molla Hamza'nın çubuğu enselerinde şaklayınca gene başlıyorlardı sallanmaya.

Babalarımız uzun konuşmalardan ve yalvarmalardan sonra Molla Hamza'nın gönlünü ettiler. Molla Hamza bizi beş yıl okutacak, her yıl bir teneke buğday alacaktı. Beş yılın bitiminde de «Baş kapmalık» olarak birer tane koyun yada keçi.

«Döller bizim deyil, senin hoca efendi. Döğ, öldür, derilerini yüz, gözlerini oy, yeter ki adam et onları... Biz cahal kaldık, bunlar kalmasın. Zehinlerini vermezlerse kötek aşı et kenneri.»

Molla Hamza duvarda asılan falakayı göstererek «Bizim ağır ceze ireyizi karışır kötek işlerine...» dedi.

«Hay eline sağlık. Hay gül bite ellerinde. Hoca efendi, işine karışmak gibi olmasın emme, beş yılda hengi bir ilimleri belleticin bu döllere?»

«Bunları derin bir hoca yaparaktan teslim edicim size. Yani kine bir imam uçun ülüzüm olacak her bir ilimleri. Mısır makamında Kur'an kıraat etmeyi. Mevlidi şerif okumayı. Vakıt namazlarını, teravih namazını ve dahi ceneze namazlarını kıldırmayı. Baryam namazlarını kıldırmayı. Ölü yıkamaklığı, ölü kömüldükten soğna başında talkın okumayı. Nikâh kıymayı, iman tezelemeyi. Her bir çeşit mektip yazmayı. Cenk okumayı, daş saymayı, yağmır duasını. Her bir çeşit hesap yapmayı. Taksim, cem tarh, zarp.»

Babamla İboç Arafat birbirlerine baktılar. «Ahahop babam, breh, breh, breh!» dedi babam imrenle. Sonra bana «Ihı bütün bunları kafanın içine doldurucun. Gözünü dört açıcın. Açmassan gemiklerini kırar odun eder senin hoca efendi!...»

«Beş senenin hitamında Anteke'nin en derin hocalarına mektip yazıcılar. Eğer mektiplerine coğap gelmezse, verdiğiniz buğdaları geri alın...»

«Hoca efendi, biz cahalık, kusürümüze bakma emme, bişi deycim. Deycim kine bunnalara ızıcık da bakımcılık belletsen. Baş arğısı fılan yazmayı, kurdağzı bağlamayı, şeytan kovmayı. Izıcık belleyikler, emme daha derin bellesinner deycim ben.»

«Tabi kine evet. Bakımcılık bilmeyen **bir hoca** yarım hocadır. Yarım da deyil çerek hocadır. Beş sene mektep okuyup da bakımcılık bellemedikten keri?... Neyleyim ben öyle hocayı. Eğer kine zehinnerini verirlerse patışahları şaşırırlar helbet.»

O günden sonra Molla Hamza'nın «talebesi» olduk. Yeni medresenin havasına uymak, hocamızın gözüne girmek, ilerde «derin» bir hoca olmak için bütün gücümüzle çalışıyorduk. En şiddetli kış günlerinde bile bizim köyle Kuyulu arasındaki yolu iki kere tepmek bize vız geliyordu. Her çeşit boy ve yaşlarda, her biri bir çaput yığınını andıran yetmişe yakın çocuk büyük bir uğultu ile sabahtan akşamadek sallana sallana okurduk. Her çocuk kendi uydurduğu bir makam ve ezgiye hocanın verdiği konuyu okuyup ezberlerdi. Kimimiz Elif cüzüne yeni başlamış, kimimiz Kur'anın çeşitli basamaklarındayız. Kimimiz Kur'anı bitirmiş, derinleşmek için çalışıyoruz. Kimi Kerbela cengini haykırarak okuyor, kimi «Karacümle» öğreniyordu. Çok basamaklı sekiz-on sayıyı alt alta yazıp toplamaya çalışıyorduk. Arada sallanmayı durdurup konuşmaya dalanlar, Molla Hamza'nın uzun çubuğunun ucunu enselerinde bulurlardı. Başlardık sallanmaya. Sallanmak çalışmanın simgesiydi. Hem sallanıp hem konuşurduk çoğun.

Sık sık yüz numaraya kaçardık. Yüz numaramız caminin az aşağısındaki dereydi. Sıra sıra çömelip otururduk dere boyunca. Oturur oturur giderdik. Az geçmeden bir daha gelirdik dereye. Bazan Molla Hamza o kocaman çubuğuyla oğlak sürüsü gibi kovalayıp götürürdü bizi. Rast gele vururdu. Kimimize değer, kimimize değmez, soluk soluğa yerimize otururduk. Sonra ikişer üçer falakaya yıkılırdık. Kanatları kırıldığı için uçamayan çekirge sürüsü gibi çırpınır dururduk hasır parçalarımızın üstünde. Acıdan kıvranırdık saatlarca, bazan günlerce...

Molla Hamza da ocağın önüne uzanıp uyurdu.

Ne var ki en ufak bir kıpırtıyı işitir uyanıverirdi. Uyanıklığından daha korkunçtu uyumuşluğu. Uyumasını istemezdik Molla Hamza'nın. Ödümüz kopardı o uyuyunca. Uyanır uyanmaz bir dayak başlardı ki... Bunu niçin yapardı, bir türlü anlıyamazdık.

Molla Hamza medreseye gelmediği günler en büyük bayram olurdu bizim için... Aylarca yapamadığımız yaramazlıkların hepsini o güne sıkıştırırdık. Yıllanmış isteklerimizin hepsini o gün tadardık. Savaş alanına çevirirdik medreseyi. Tozdan dumandan göz gözü görmezdi. Ertesi gün hoca sıkı bir soruşturma açardı. Suçu birbirimizin üstüne atardık. Hoca saatlarca uğraşıp da asıl suçluyu bulamayınca bizi toptan dayağa çekdi. «Kötek aşı» olurduk gerçekten.

Yıllar geçtikçe öte dünya üzerine bilgilerimiz derinleşiyordu. Cennet, Cehennem, Sırat köprüsü, Arasat meydanı, kıyamet günü, ye'cüc me'cüc, İsrafil'in üfürüp dünyayı dümdüz etmesi, cinler, şeytanlar... Öte dünyayı karış karış öğreniyorduk. Günümün büyük bir bölümünü öte dünyada geçiriyordum. Bu dünyaya, bu dünyanın insanlarına bir tuhaf bakıyor, onlara acıyordum. Yüksekten bakıyordum onlara. Bu zavallılar ne yapacaklardı orada? Üzülüyordum da bir yandan. Öte dünyada Tanrının gazabından paçayı kurtarabilecek bir tek kişi bile göremiyordum. Hocaları demek istemiyorum doğal olarak. Biz hocalar öte dünyanın iç yüzünü biliyor ve ona göre kendimizi hazırlıyoruz. «Ya ben de okumasaydıııım?» Şu kardeşim Kara Memet'in öte dünyada başına gelecekleri düşündükçe içim yanıyor. Anam, babam öyle, komşular öyle. Yavaş yavaş bunların «Cahalatından» kendimi sorumlu tutmaya başlıyordum. Birazcık olsun onların gözünü açmak, gözlerini öte dünyaya çevirmek bana hem mutluluk hem üstünlük, hem onur veriyordu. Uzun kış geceleri, anamı babamı ve komşuları, okuduğum öte dünya öyküleriyle ağlatıyordum. Hazreti Ali'nin cenklerini, Kerbela'yı ken-

dime özgü bir makamla okuyor herkesin imren ve kıskançlık duygularını kabartıyordum. Babam hem ağlıyor hem gülüyordu. Öte dünyada kendisine yer olmadığını anladığı için ağlıyor, benim gibi bir çocuk yetiştirdiği için de gülüyordu. Bundan dolayı günahlarının bırazına «af» geleceğini umuyordu. Bana hiç bir iş tutturmuyordu. «Dilenicim, şavlarımı satıp seni okutucum...» diyordu. En çok söylediği sözdü bu. «Yaa, diyordu Kara Memet. Oğluğuz mektep okusuğ, biz de cahal kalak, hemiii?»

Kamıştan kalem yapıp yazı yazmayı da öğreniyorduk. Molla Hamza bir yaprak kâğıdın başına anlamını bilmediğimiz, kendisinin de bilmediği bir satır yazıyı bütün gün kopya ederek yazardık. Birinci, ikinci satırlar biraz benzer, sonrakiler daha az benzer, son satırlar hiç benzemezdi. Bir kâğıt dolunca ikinci kâğıda başlıyorduk.

Cuma günleri muska yazma idi dersimiz. O gün sabahtan akşamadek muska yazma öğrenirdik. Benim gibi ileri gelenler Molla Hamza'ya yardımcı olurdu. Molla Hamza'ya ta başka köylerden hastalar gelir, muska ısmarlanırdı. Yüzlerce muska. Küçüklü, büyüklü muskalar. Bunları tek başına yazmak, kurutup katlamak bir hayli zaman alırdı. En sevdiğimiz dersti muska yazmak, cinlerle, şeytanlarla savaşmak. Cuma gününü iple çekerdim ben. Hocaya yardım ederken zamanın nasıl geçtiğini bilmezdim. Yalancıktan dereye yüz numaraya gitmezdim o gün. Hem yardım eder, hem öğrenirdim.

Hocanın verdiği kâğıtları uzun şeritler biçiminde keser keser yığardık. Hoca kara kalın, el yazması bir kitabın derinliklerinden çekip çıkardığı Çin yazısına benzer biçimleri kâğıt şeritlerin üzerine yazardı. Kendi eliyle yaptığı kamış kalemi mor bir mürekkebe batırıp batırıp yazardı. Kamış kalemin sinek vızıltısını andıran sesini saygıyla dinlerdik. Hoca kalemi mürekkebe her batırışında bismilleh demeyi unutmaz-

dı. Şeytanlar mürekkebin içine girip kalemin ucunu kırıyorlardı. Bazan da hocanın eline dolaşıp ayetleri yanlış yazdırıyorlardı. Yazılan muskaları kurusun diye ocağın önüne sererdi. Kendiliğinden kurumazdı mürekkep? Ocaktan kül alıp ekerdik üzerlerine. Hocaya yardım yüzünden kavga ederdik. «Abdestsiz elledi muskayı.» diyerek birbirimizi gözden düşürür, bazan falakaya yıktırırdık.

Molla Hamza muskaları sahiplerine verirken ağzının içine girercesine sokulup dinlerdik:

«Bak bacım. Senin dölünü bir şeytan geçi donuna girerekten çarpmış. Hiç geçi süstü mü dölünü?»

«He valla bre hoca efendi, bir kere süsüktü.»

«İşte o süsen geçi deyil, şeytani laindur. Çok cıfıt bir şeytan bu. Yani kine geçi gibi çok eynatçı. Çok urğaştırdı beni. Kıl oldu, kalemimin ucuna yapıştı. Yani kine ben yağnış yazam. Edemeyince, bisefer arkama bindi. Sızı oldu, koluma girdi. İş etti beğe kinine işlere beğzemez. Şunu gün doğmadan dereye at. Şunu kapının eşikliğine köm. Şunu suya ısla, dölüne günde üç kere içir. Şunu da bir kavağın en uç kellesine bir iple bağlayın. Ihı şunu da yedi kat muşambaya sadıktan keri dölün boynuna sarsın. El bennen, sebep Allahtan. Bi iznillehi Taala şife bulur işaalla bacım.»

«İneğe saman korkan bismilleh dememissin. Şeytan başlamış ineknen barabar samanı yemeye. İnek şeytanı süsmüş. İnek ne bilsin onun şeytan olduğunu? Onu başka bir hayvan sanmış. Şeytanlar hayvanlara gözükür. Gözükür emme, hayvan gibi, yahut kine insanoğlu gibi, başka bişi gibi gözükür. Ihıcık inek onu süsünce şeytan onu çarpmış. Soğna da memeğine girip südünü kurutmuş. Memeğini arğıtmış. Allah inandırsın seni çok zobpurlu bir lainmiş bu. Daha bakım kitabını açmaya başlarken tebelleş oldu başıma. Yerini bir türlü bulamam. Bir elime do-

laşır, bir ayağıma. Bir gözlerim sulanır, bir kulaklarım çınlar. Sanırsın dağlar daşlar üstüme çullanık. Yazdım emme, telef ıldum. Babam ırahmatlık şeytan muskası yazma deyi labal atıktı, emme halıma komuyo elin adamı. Hatirlenyolar. Küsyolar. Yüreğim dayanmıyo.»

«Al bakyım. Şunu ataşta yak, külünü ineğin samanına katıştır, yedir. Şunu da ineğin sütünün içine ısla, o sütü dört yolun çatına gün doğmadan dök, arkana bakmadan geri gel. Şunu yedi kat muşambaya sar, ineğin boynuzuna bağla. Heydi el bennen, sebep Allahtan. İşalla ineğinin südü gelir bacım.»

Muskaları patlayıcı madde gibi korka korka tutup koyunlarına yerleştiren kadınlar, eteklerinin ucunda getirdikleri mercimek, nohut, kuru incir, ceviz, domates kurusu gibi şeyleri şöyle hocanın gösterdiği bir köşeye döküp dua ederek dışarı çıkarlardı.

Çocuğu olmayan kadınlar, ağaçları meyva vermeyenler, sık sık çocukları ölenler, evlenemeyenler, gerdek gecesi başarısızlığa uğrayan yeni evliler, soluğu Molla Hamza'nın yanında alırlardı. Bir kızı bir oğlana yada bir oğlanı bir kıza sevdirmek isteyenler, aba güreşlerinde birinci gelmek isteyenler gene bizim muskalardan yardım umarlardı. Kimi zaman öyle çoğalırdı ki işler, bunları cuma gününe sığdıramazı, diğer günler de çalışırdık. Gerdekte başarı gösteremiyenlere öncelik tanırdı Molla Hamza. Onlar bekletilmeye gelmezdi. Çünkü güveyi evlenmekte geciktimi, gelinle şeytanlar evlenmeye kalkardı.

Molla Hamza zaman zaman bize somut örnekler üzerinde açıklamalarda bulunarak «fırsat öğretimi» yapardı.

«Bakın döller. Şeytan bizi iğva etmek uçun her bir kılıklara girer. Bakın, şu Palan İrecep'in avradını oğlak kılığına girerekten çarpmış, Ihıcık kitap öyle gösteryo. Çapıt Omar'ın gelinini de keklik suratında

çarpmış. Göbüt Yüsüf'ü davşan olaraktan çarpmış. Bazi zaman ananız babanız kisvetine girer, size oğlum der, sizi sever. Bazi zaman bir kara tovuk olur, gelir öğünüze konar. Eliğizi uzatırsığız, ızıcık üte gider. Ulaşıp tutyum dersiğiz, ızıcık daha öteceye gider. Izıcık, ızıcık derken sizi alıp taa dünyenin öbür başına götürür. Size iki adım gibi gözüken yer belkim altı aylık yoldur. Bir de bakarsığız yedi dağın ardındasığız. Artık şeytanın malısığız. Aklığız çıvdırıktır. Tingir mingir oynayıp gezersiğiz.»

Öğrendiklerimi babama anlatırdım. Babam işini gücünü bırakıp dinlerdi.

«Baba, deyelim kinesen gece Kandıl'a un üğütmeye gidyon değil mi. Eşeğini önüğe katıksın, gidyon. Kandıl'a girerken bakyon kine değirmenci Hamuş Pınarbaşında seni karşılıyo. Oooo, Nuru kardaş, hoş geldin diyo. Seni alıp değirmenine götüryo. Habiki değirmen deyil oralık. Taa Karayılan deresi. Hamuş da Hamuş deyil. Şeytan Hamuş kılafatına girik. Dökyosun unnuğu tekneye. Halbiki ne tekne var, ne mekne. Unnuğu dereye dökyon. Değirmen fır fır dönüyo. Sular öyle kovatlı kine uçyo değirmen, uçyo. Oturuyosunuz şöyle. Nasılsın, eyimisin? Çocuklar neşki? Daha ne var ne çok, derken bir de bakyon ne Hamuş vaaar ne Mamuş. Gec, kömür gibi bir karannık. Bakyon kine senin unnuk suyun içine dökülük. Eşek deyi baktığın bir kurbağa oluk. Ağzın bir yana eğilik, gözün bir yana. Ayaklarının biri Şama'a gidyo, biri şarka...»

Babam bunları dinlerken arada bir titreme geçirir, euzü besmele çekerdi. Hem ürker hem de dinlemekten kendini alamazdı. Anlatırken ürker, tüylerim kazık gibi kalkardı. Nevar korktuğumu belli etmeyi «Molla Alilik» şanıma yedirmezdim. Sık sık korkulu düşler görür, çığlığım bütün evi uyandırırdı. Sonraları bu düşler al basmalara dönüşecek yıllarca yakamı bırakmıyacaktı.

Babam en çok şeytanların düğününe bayılırdı. Her gün dinlese bıkmazdı bundan. Bir daha, bir daha anlattırırdı bana. Tıpkı bir çocuğun dev masalı dinleyişi gibi.

Şeytanların en çok eğlendikleri yerler derelerdi. Hele bu derede bir de değirmen varsa, eh... değme gitsin. Şeytandan geçilmezdi oralardan. Bizim köydeki şeytan çarpmalarının yüzde doksanı değirmenin yanından geçerken olurdu. Şeytanlar bayramlarını, düğünlerini, başka toplantılarını bu yerlerde yaparlardı. Çarptıkları insanları düğünlerine götürüp eğlencelik yaparlardı. Komşu köyden yada köyünüzden birinin düğününde sanırdınız kendinizi. Düğün sahibi tıpkı köyünüzden Haylaz Bekir. Düğüncüler de bildiğin senin köyünün halkı. Toplanmışlar güreş yapıyorlar, halay çekiyorlar. Allı yeşilli giyinmiş kızlar, oğlanlar. Dedeler, neneler, hepsi her gün gördüğün insanlar. Emme hiç biri insan değil onların. O üzerlerindeki giysilerin hepsini çalmışlardır. Giysilerini giyip çıkarırken bismilleh demeyenlerin giysileridir onlar. Köyünüzün davulcularını görürsünüz. Berho, Fallus, Dip. Vuruyorlar davulu, Zurnacı Dip uzun bir hava çalmaya başlıyor ki... kendini tutumayı başlıyorsun oynamaya. Halay çekersin şeytanlarla beraber. Gelini görürsün. Sonra düğün aşı yersin. Koca bir leğen bulgur aşı korlar önüne. Aşın içinde topak topak etler. Aştan çok et var leğende. Ye babam ye... Aş yemeye başlarken bismilleh demek istersin, emme dedirmezler sana. Bir kere Hoşaf Ali'nin başına gelmiş bu da aklını çıvdırmış. Tam aş yemeye başlarken «bismilleh» diyivermiş... Bütün şeytanlar pır. Kendi kalmış derenin ortasında. Önünde bir leğen, ağzınaca eşek fışkısı dolu... Eilnde kaşık diye tuttuğu da ahırda zibil küredidiği kürek.

Ünüm köye yayılıyor, köyü de aşıyordu. Hasan hocanın yanında çat-pat okumayı söken çocuklar,

Molla Hamza'nın yanına konuyordu. Tuluk Ayşe de oğlu Osman'ı koymuştu. Tuluk Osman Molla Tuluk'un oğluydu. Molla Tuluk hoca Osman doğmadan ölmüştü. Ölürken karısına «Oğlum olursa, onu okutup benim gibi bir hoca yapmazsan, öte dünyede iki elim yakanda olur Ayşe.» dimiş ve son soluğunu vermişti.

«Yörü bre Osman, demişti Tuluk Ayşa oğluna. Düş bakyım önüme. Şu kötüce Nuru'nun Ali'si imam olucu da sen çoban mı olucun? Sen cahal mı kalıcın? Senin baban imamdı, deden imamdı, dedenin dedesi imammış. Senin kökün, kömecin imam. Babanın öyle bir datlı sesi vardı kine, ezen okuduğu vakıt ağlayan döller höserdi. Babanın yerini tutmassan ana südümü halal etmem seğe. Yabanın Kör Nuru'sunun Kel Ali'sine bırakma meydanı.»

Tuluk Osman'la kavgasız günümüz geçmiyordu. Bazan analarımıza bulaşıyordu kavgamız. Söylemediklerini bırakmıyorlardı birbirlerine. Boğaz boğaza girip saç yolmaca oynuyorlardı. Bizim gibi Kel Ali ile Sidikli Hasan'a mı kalmıştı hoca olmak. Babamız dedemiz minareden mi düşmüştü?

Korkunç bir kıskançlık ve ölesiye çalışma yarışı vardı aramızda. Ayrı ayrı yollardan gidip geliyorduk Kuyulu'ya.

Kamış kalemle «elimiz kırıldıktan» sonra, demir uçlu kalem verdi hoca elimize. İnşa kitabı denen bir kitaptan anlamını bilmediğimiz tümceleri kopya ediyorduk. Mektup, seret ve okuntu (davetiye) örnekleriyle doluydu bu kitap. Sık sık bunlardan dikte yapardı Molla Hamza. Her yanlışa bir değnek atardı parmaklarımıza. Aynı yanlış yinelenirse, ceza iki katına çıkardı. En az değnek yiyen ben, en çok da Tuluk Osman olurdu. Çiçeklerim açılır, için için gülerdim. Molla Hamza'dan sık sık falaka yerdi Tuluk Osman. Molla Hamza onu, eski bir meslekdaşının

oğlu olarak, en iyi bir biçimde yetiştirmek isterdi. Elinden geleni yapar, sabırla uğraşırdı. Sonuç alamayınca yatırırdı falakaya, vur babam vur. Göklere çıkardı Osman'ın bağırtısı.

Molla Hamza halife yapmıştı onu üzerimize. Hoca olmadığı zamanlar Osman onun yerini tutardı. Astığı astık, kestiği kestikti. İstediğini döver, istediğini bir üst ayete çıkarır. istediğini hocaya «lapor» eder. Öğle zamanı ekmeklerimizin arasındaki katıkları zorla elimizden alıp yer. Kimine incir getirtir, kimine yumurta, kiminin kalemini alır. Kendisinin gönlünce gitmeyenlere çeşitli suçlar uydurarak döver, bir de hocaya dövdürürdü. Herkes kendini Tuluk Osman'a sevdirmeye çalışırdı. Yemez yedirir, içmez içirirdi. En çok da Arafat'ın Hasan'la ben çekiyorduk elinden. Yollarda onunla gidip gelmek zorundaydık artık. Yokuşlarda sırtımıza biniyordu. Kimi zaman Nanelik tepesine çıkarıp indirirdik onu. Birimiz çıkarır, birimiz indirirdik.

Hasan'la gece yarılarınadek, ocak ışığında çalışırdık. «Dergâh» sözcüğünün 'g' si yumuşak kefle mi yazılır, sert kefle mi? Antakya yazarken 'ayın' harfinin kuyruğu bitişik mi, yukarı mı yazılır? Birimiz Molla Hamza olur, birimiz «Ali» olurduk. Dikte yaptırırdık: Pederinden mahdumuna mektup,

«Nuri, aynim, ciğer köşem, oğlum evladım. Uzun bir müddettenberi ne bir selamına ne de bir aded varakparane nail olmadığımızdan dolayı, ben pederin ve validen hatun çok mukedder me'yus olduk .... Acele sıhhatinin iş'arı.»

Yanlışlarımızı düzeltiyor, gereken cezayı veriyorduk birbirimize. Yada aferinliyorduk.

«Aferin, Molla Ali! Mektep okuduğun kalem tutuşundan belli.»

VI

UZUN kış geceleri evimiz dolup taşıyordu. Bir gelen bir daha geliyor, benim cenk okumalarımı bir dinleyen bir daha dinlemek istiyordu. Ertesi gece yanında birkaç kişi daha getiriyordu. Babam Amık'a Belan'a ekin biçmeye, bağ kazmaya gittiğinde «boğazından kesip» bana Ahmediye, Siretinnebi, Mızraklı İlmihal, Kerbela, Şahmaran kitapları alırdı. Geceler boyu okuyup okuyup ağlatırdım onları. Cenneti, cehennemi, mahşer gününü, arasat meydanını, «Mizan terazisini, günahların ve sevapların nasıl tartıldığını, insanların gözleri tepelerinde nasıl gömütlerinden kalkıp Arasat meydanında toplandıklarını...» Ev dolusu insanı ağlatmaktan büyük bir kıvanç duyuyor, için için kasılıyordum. Babam da benden beş beter, kanatlanıp uçuyordu. Hoşaf Ali ile karısı Honta kızı bibi hemen her gece bizdeler. Çok severdik Hoşaf Ali'i. Bütün köy severdi. En acılı, en tasalı anlarında herkesi güldürürdü Hoşaf Ali. En güzel masalları, Keloğlan öykülerini ondan dinlerdik. Başkasından kırk kez dinlesek, bir de onun ağzından dinlemeden edemezdik. Gülmenin günah olduğunu gerek ben gerek Hasan hoca yılın yılın okur, kafalarına sokardık. Hele Ali amcaya kaç kere söyledim, kaç kere okudum... Bir kulağından girer, ötekinden çıkıp giderdi. Onunla birarada olan öte dünyadan uzaklaşıyordu. Hoşaf Ali öte dünya ile bu dünya arasında bir duvardı sanki. Benim aylarca ektiğimi bir gecede yok ediyordu. Herkesi gözleri yaşarane-

dek güldürüyordu. Ne yapsındı herkes. Kimi zaman ben bile ağır başımla, başımdaki fesim-sarığımla; Molla Aliliğimi unutup gülüyordum...

İşte gene soğuk bir karakış gecesi. Gene komşular bizde. Hepsinde bir suskunluk, bir durgunluk. Ocağın yalımının bir aydınlatıp bir gölgelediği yüzlerde bir yorgunluk, bir tasa. Ara sıra tek sözcüklü konuşmalar ölgün, buruş buruş. Kimsede ne dinlemeye istek var ne konuşmaya. Fransız tahsildarı Alexi Kuyulu'ya gelmiş! Oradan da bizim köye gelecek... Bütün köy bunun kaygusunda.

«Amaaan bre uşak, dedi Hoşaf Ali. Ne bu kasefet be? Canımızı almaz ya? Helbet bir yolunu buluruk. Tasalan, tasalan ötesi yok. Derimizi yüzücü deyil ya bu haçı erği? Mal dese mal yok, para dese para yok. Haydin konuşun bre yoholar. Dereden deppeden ağnatın, vakıt geçsin. Dilğizi pissik mi yedi be?»

Deyince herkeste bir canlanma, bir ışıma, yüzlerde bir gülümseme parlayıp söndü.

«Heydi bize bir Keloğlan haketi şöyle de, gülek be Hoşaf, dedi Hapa bibi. Düşün, düşün ötesi yok, küsmüş kuşun ötesi yok.»

«Yok, didi Hoşaf Ali. Şindi herkişin burnunu sıksan canı çıkıcı. Hem de Mılla Ali bizi azarlar soğna. Yok cehennemin ortasında yanıcımıssık, yok Sırat köprüsünü geçemeycimissik, ne bilyim, biz korkutup duryo. Valla ben şindi öte dünyede Zabanılardan yiyeceğim tompuzu deyil, tahsıldar Elekçi'den yiyeceğim sopayı düşünyom...»

Yüzlerde gene kuru, acı bir gülümseme ışıyıp söndü. Hoşaf Ali yarı uyuklar, yarı uyanık, duvara sırtını vermiş Gâvur Süleyman'a maşa ile dürterek «Elekçi tansıldar gelince benim yerime Hoşaf Ali olun mu be Sülemen?» diyince hepimiz kahkahayı bastık.

Gâvur Süleyman o kocaman gözlerini açıp kırışık yüzünü daha da kırıştırarak «Hah! dedi. Şimdi bulduk pekmezin küpünü. Alıştın deyil mi? Alıştın beni kötek aşı ettirmeye. Çeh, çeh, çeh! Ben kötek yeyim, sen de kef çat.»

Gâvur Süleyman bir kere tahsildar Alexi geldiğinde kendini «Hoşaf Ali» olarak gözükmüş ve Alexi'den ölesiye dayak yemişti. Hoşaf Ali kazmasını omuzlayıp kaçmıştı köyden. Alexi köyden gidinceyedek dönmemişti. Bu sürede günlerini nasıl geçirdiğini anlatır güldürürdü herkesi.

«Heydi şu köyden kaçıp da yabana gidişini ağnat da gülek be Ali konşu dedi anam. Kırıldığı yerde kalsın, nidek? Günahsa günah zahar. Allah böyük, afeder zahar?»

«Bre yoho, nesini ağnatyım yoho? Kaç kere ağnattık taman. Gene böyle tahsıldar Elekçi gelikti. Elimizde avcımızda bir delikli kuruş yok. Şura buru başvurduk, bulamadık. Alicik Memet'e gettim, ağa dedim, beğe sekkiz kağıt para ver, seğe on gün kök sökerim dedim. Vermedi. Göğe baktım göğ yırak, yere baktım yer yırak. Karayılan boğazında iki evlek tarla vardı, onu satak dedim, şubizim çiçek avrat bıdır bıdır etti, ırazı olmadı. Hem Elekçi tahsıldar gelik, hem Kulaksız tahsıldar... Köyü bir baştan başlayıklar, kırıp geçiryolar...»

Herkes yavaş yavaş gülmeye hazırlanıyordu.

«Beş on elkardaş, karannık bastıktan soğna, kazmalarımızı umuzladık, bizim damın ardından, Yas pınarından öyle kaçtık köyden. Ne para, ne pul, ne bişi. İpullah, sivri külah. Belene gidyok. İş bulucuk. Bir de ayaaaz, bir de sovuuuk! Tarha gibi kesyo esen. Ha yörü, ha yürü, sabah namazı Antake'ye vardık. Ulu Cami'de namazlarımızı kıldık, yalla bakalım, gene düzüldük yola. Ben, Dılla Amet Giro Bekir, Hacı Kırık Aşir, Bedevi Memet, Kilisli ırahmatlık,

Kaytak Şakir,... daha kim vardı bakyım..., hah, Sırtlan Durmuş. Sırtlan Durmuş namaz kılmadı deyi Kaytak Şakir çekişti kennen. O da küstü, bizden aryıldı. Neyse uzatmayak, devlisi gün akşam ezeni okunurken Belen'e dıkıldık, emme bin canda bir canımız kalmayık. Acimizden daşları yeycik. Sanki Cenaballah bizi gözlüyormuş gibi bir yağmır başladı kine, ne deyim size. Veli Efendi'nin evine varanaca üstümüz başımız cımcılık oldu. Suyun sıçanı vardık Veli Efendi' nin kapısının önüne. Çaldık kapıyı, avradı çıktı. Veli Efendi Anteke'ye inmiş. Bağ kazmaya geldik dedik. Bu Dılla Ahmet hepimizden girgeç. Bacım, dedi, bizim karnımız çok ac, bize biraz eliğiz artığı bişiler verin de yiyek dedi. Çok merhametli bir eksikmiş Veli Efendi'nin avradı. Getirdi her birimize birer tene yuka ekmek verdi. Arasına da bişi sarıktı, ne olduğunu hiç birimiz bilmedik, emme çok nezzetliydi valla. Barnaklarımızı barabar yedik. Dişimizin kovuğuna getmedi. Neyse ızıcık nefsimiz körlendi hiç barım. Doymadık denir mi? Utayoook, görsen hiç birimiz avradın yüzüne bakamyok. E, ekmekleri yedik, ayak üstü. Karannık bastı. Yağmır tufan... Nidek? Gene Dılla Ahmet yüzünü berkitti. «Bre bacım dedi, ölüleriğiz canı uçun acep bize bir yatacak yer var mı?» Avrat bir düşündü, iki düşündü, soğna önümüze bir oğlan kattı. Veli Efendi'nin oğlumuş. Götürdü bizi bir samanlığa. Bir kaç çuval muval da verdiler. Orada yattık. Bre samannıksa samannık ossun dedik. Patışah mıyık? İşten mişten umudu kestik gayrı. Böyle yağmırda Veli Efendi bağ mı kazdırır? Adımımızı bile attırmaz. Sabah ossun bakalım diyok, gün doğmadan neler doğar?»

«Sabah oldu, hâyirli sabahlar ola, Kömürçukuru'nun yolunu tuttuk. Yağmıır, fırtanaaa... Yerden yere vuryo bizi. Tovuk tüyü gibi. Kömürçukuru'na geldik, orada da iş yok. Kimse suratımıza bakmadı. Nanet ossuğ parasına da puluna da dedik. Heydi

ordan Anteke'ye. Ordan da köye gelicik. Elekçi'nin, Kulaksız tahsıldarın kırbacını yemek bundan daha kolay dedik. Emme sen gel de bu Amık yazısını yörüye yörüye tüket de Anteke'ye uluş. Ayaklarımız kantar çekiyo. Bacaklarımız it çeyneyik gibi. Akşam karannığı Anteke'ye vardı. Avradını eşşek kovalasın Anteke'yi kuranın!... Kurşunlu hana geldik, itten irezzil oluğuk. Yiğirmi beşer kuruş topladık, Dılla Ahmet yarımşar somunnan, birer parça havla getirdi. Onnarı yedik eliğiz artığı. Yarı ac, yarı dok kıvrıldık yattık. Üstümüzde kuru iplik kalmayık. Ne uyku ne muyku. Sabahaca dıdıdış çaldık, titredik.

Sabah oldu, gene yağmur... Dersin kine Nuh Nebinin tufanı. E, neşki edek? Anasınnı yitirik kurk cücükleri gibi bakışık duryok. Dağlar yoğurt gibi duman. Yola çıksak kurtlara yem olucuk. Çıkmasak acımızdan ölücük. Köy möy deyil kine gide bir yerden ekmek mekmek isteyesin. Burası Anteke. Allahın havasını bile tereziye koyup satar bu Anteke'liler. Kimseleri tanımıyok. Yoksulun tanıdığı mı olur? Adım atacak mecelimiz yok. Lokantalardan gelen kebap kokuları ciğerimizi deliyo...»

«Bir ara Kilisli ırahmatlıknan Dılla Ahmet ortadan yittiler. Öylene dorğu keşkilleri kabarık kabarık geldiler. Her birinin keşkilinde birkaç parça ekmek. Nerden bu be? Valla evlerden istedik dediler. Herkiş aç kurt gibi sarıldı ekmeklere. Ekmek de neşki bir görseğiz? Adamın dişlerini kırıyo. Başka zaman ağza konmaz namet. Aclık kâfirlik. Her birimize bir sokum düşmedi.»

«Ben sıramı savdım, şimdi de başkası getsin dedi Dılla Ahmet. Herkiş ayip deyi yüzünü öte yana çeviryo. Biz buraya dilenmeyemi geldik? diyok. E bre kardaşı dedi Dılla Ahmet, sen göğnüğnen dilenmiyon kine. Bizi dilendirenner utansın yoho. Nasıl edek? Ölek mi acımızdan? Yemeye olunca yiğitsi-

ğiz. Emme dilenmeye gelince utanyomuş. Veli Efendi mi olduğuz başıma bre?»

«Soğunda Nuru'nan ikimizi var göğül, yok göğül ite ite saldılar ekmek toplamaya. Dılla Ahmet bize bir ev ılıkladı. Çok yürekleri yuka, şindi ben bir daha getsem olmaz, ora gidin dedi. Yörüdük utana utana. Sanyok kine bütün Anteke bize bakyo... Bıraz gidince Nuru caydı gitmekten. Bre kardaş, olmaz, şindi bu Dılla Ahmet pis pis söz eder. Gel, sen geride dur, ben isteyim dedim. Yok, dedi. Acımdan ölürüm de getmem. Döndü geri. Ben yörüdüm.»

«Dılla'nın oğlunun salıkladığı konağı buldum. Kocaman bir konak. Öğünde bir bakçası var. Bakça çeviri dolayı çiçek. Ortasında Portakal ağaçları. Kışın ortasında çiçeklerin açıldığını da orda gördüm. Şöyle yaklaştım. Bakça kapısı açık. İçerden cilveli cilveli sesler gelyo. Izıcık daha yaklaştım, başımı uzadıp baktım. İçerde cılbak cılbak avratlar. Bir utandım, yüzüm yere düştü. Bi tenesi çıktı şöyle. Ne istiyon baba? didi. Yüzüne bakamıyom kine. Gel bakyım, içeri gel dedi. Geçtim içeri sakına sakına. Öğüm sıra tingir mingir oynuyo, Ben oynuyo sanyodum, meğersem yörümesi öylemiş Anteke avratlarının. Gel hele gel, gel hele gel, götürdü beni ta içerliğe. Beş on tene varlar. Bacım dedim, biz garip yiğidik, yabana iş uçun geldik, işte bulamadık, bize başığız gözüğüs sadakasına biraz ekmek mekmek verin deycidim, deyince hep birden hahayı bastılar. Bitenesi yerinden kağdı, göbek ata ata önüme geldi. Mor koyun gibi orospu. Ballım bullum ediyo etleri. Ekmek mi istiyon emmi dedi. Ey bacım dedim. İki elnnen orasını avıçladı da 'al ekmek' dedi. Ordan bir kaçışım var kine... Ağnadım Dılla Ahmedin zina döllüğünü, emme olan oldu bekere. Beş on adım soğna elimi annıma götürdüm, baktım kan. Kafamı kapıya vurmussum kaçarken. Ya döyyüs, dedim, ya anası oruspu Dılla Ahmet ya?.

Herkes bir yana devrilmiş, gülmekten Hoşaf Ali'yi dinleyemiyorlardı. Kimi kasıklarını tutuyor, kimi günaha girdiği için tövbe ederek gözlerinden gelen yaşları siliyordu.

«Biraz gidince baktım arkamda iküç döl peydah oldu. Emmi? dedi biri. Ne diyon? dedim. Heydi bize ızıcık oyna da seğe ekmek verek, dedi. Heydi bre dedim. Barmağınıza bir çapıt dolayın da onu güleceğe alın, sizi deppeme alır da yere çalarım ha! dedim. Cıırt! dedi biri. Öteki, eğer oynarsan valaha da billaha da seğe bir somun getiricim, aha evimiz şurda dedi. La havla, düşünmeye başladım. Soğna bre Alı, dedim kendi kendime. Şurda seni kim göryo? Şöyle kollarımı açtım, beri öte dolandım. Bir de baktım o döl, büyük bir somunu kocaklamış getirdi, aldım koynuma koydum. Daha fırından yeği çıkık. Koynumu yakyo, Pambık gibi yuşak. Heydi bike daha oyna emmi dediler. Bike daha oynadım beri öte. Emme bisefer ızıcık umuzlarımı filan titrettim. Hem oynuyom, hem yiyom sıcak somunu. Emme sen gel de kurtul bu şehir döllerinin elinden. Şeytan sürüsü gibi toplaştılar arkama. Ben nere getsem onna da arkamdan gelyolar. Haa, bu emmim gözel oynuyo ha! Bu emmim köçek ha! Bre oğluuum, şeriğiz başığıza, heydi gidin işiğizeee! Patır patır patlıyom. Torpak atyolar, tüküryolar, pis söz söylüyorlar. Çığlık, alkış, şamata, ıslık, görsen... İrezzillik ki ne deyim seğe. Kimi abamdan tutuk, kimi şavlarımdan. Ben çekerim kenner çeker. Bir de baktım şavlarım caaar!... Bir parçası döllerin elinde kaldı. Dölün birine bir şaplak vurunca yere yapıştı. Onu görünce ötekiler de kaçtı. Ben de süğürttüm kaçtım ordan. Kaçarken bir ufak çocuk ayağımın altında kaldı. Cin düdüğü gibi ötüyodu. Gözle dedim, şimdi bir de hapse girek mi?»

Kahkahadan evimiz bir inip bir kalkıyordu. Tahsıldar korkusunu, öte dünyada verilecek hesapları

unutmuştu herkes. Doya doya gülüyorduk. Yıllardır içimizde gülme biriktirmiştik sanki. Ben bile Molla Aliliği bir yana atmıştım...

«Döllerin elinden kurtuldum, emme sen gel de bizikilerin dilinden kurtul. Hepsi bilyolar benim nere gettiğimi. Ekmek yumşak mıdı be Hoşaf Ali? Avrat gözel midi be Hoşaf Ali? Memekleri böyük mü dü? Götü şöyle midi, başı böle midi? Eğer biz seni köye eylan etmessek, Honta kızına demessek. Taraturaya getti herifiğ demessek. Gece yarısı oldu, sabah yüzü oldu gülyok. İnsanoğlu arsız yoho. Halbiki ağlamak gerek halımıza.»

«Neyse, gene sabah oldu. Yağmır, ıhı o bildiğiniz Anteke yağmırı... Ne dinmeye niyeti vaaar, ne yavaşlamaya. Ölüm ölüm bir ölüm deyip yola çıkıcık. Canımıza tak dedi. Ölürsek köyümüzde ölek dedik. Ölümüz bile sokakta kalır Anteke'de. Mezar bile paranannmış. Yiğirmi beşer kuruş han paralarını verdik, çıktık yola. Beşer kuruş verdik, birer tene havuç aldık. Kemire kemire çıktık Anteke'den dışarı. Beytambal'ın üstünece eyi yörüdük. Emme yokarı, Bozbok'a gelinceeee... Vacır vacır çamır. Sakkız gibi yapışyo ayaklarımıza. Sen gel de yörü bakalım. Yağmır da kara çevirdimi? Sabın gibi kaypiyo ayaklarımız.»

«Kızıl Yokuş'un dibine geldik, kar topuklarımıza çıktı. Bir kör duman, bir is, yoğurt gibi. Topal çekirgeler gibi debil düş, debil düş yörüyok. Ne yol belli, ne yolak. Körlemece gelyok. Çeğeleri de durmuyo bizikileriğ. Avrat ak mıdı? Yumşak mıdı? Ekmek sıcak mıdı? Avradın götü böyük müdü? İş bulamadısan, şeher avradı elledin ya? Seni Hasan hocaya demessek, yavaş sen. Seni Honta kızına demessek. Dur bakalım, camide namazı en ön safta kılıp da, Anteke'de taratura avradını ellemek muslumannıkta var mı? Bir demezleeer, beş demezleeer. İlle de Dılla Ahmet.»

«Bir sabır, iki sabır... Bre kardaş, yeter yoho, biz can derdindeyik. Horatanın zamanı deyiiil. Kim kulağasar da kim diğner? Ben de gözel bir kalayladım. Emme ne kalay... Beni güleceğe alanın anasını, avradını, kökünü, kömecini kyim dedim. Dılla Ahmet çekti kazmayı, yörüdü üstüme. Gel, dedim benden kan çıkıcı da senden su mu çıkıcı? Elimde bir kazma var, kılıç gibi. Yeni yülediğim kenni, daha hiç bişiye vurmayığım. Bir salladım, Ahmedin kafasını sildi geçti. Öfke kötü valla. Eğer kafasına değsedi cirp ettiri giderdi kellesi. Ulaşıp tuttular. Aldılar kazmalarımızı ellerimizden, ayırdılar bizi. Biraz soğna bir daha kapıştık. Debelendik çamırlara. Bir altta, bir üstte. Öldürücük birbirimizi. Sanırsın patışahın haznelerini bölüşemiyok. Bir daha ayırdılar bızı. Yüz, göz. kan... çamır... behtillik...

«Gün Karadağlara değyodu. Kayapınar boğazına geldik. Dılla Ahmet'nen beni barıştırdılar. Karannık basanaca köye girmedik. Belki tahsıldar getmeyik deyi. Meğersem tahsıldar getmiş. Eve dıkıldım, bizim hediyelik avradın yüzünden düşen sinek kırk parça olur. Ne hoş geldin, ne beş geldin... Sanki duşman gelik eve. Dudakları da bıdırdayıp duryo. Benim götümde iş yokmuş. Götüm getmeden başım gelmiş. Ben göğül eğlendirmeye getmissim. Köyü çok mu göreceğim gelmiş. Çuval dolusu para mı getirmissim? Yumurtalarını satıp yol parası yapmıssım.»

«Bir sabır, iki sabır üçüncüde vur öldür, derler ya ıhı ben de öyle yaptım. Köverenin altında yumurta çanağı vardı. Kaptığım gibi bakçaya fırlattım. Aldım bunu ayağımın altına, neren arğıyo, şuram. Vur ha vur. Bütün holkumu ondan aldım.»

«E, dedi Honta kızı gülmekten yaşaran gözlerini silerken. Yiğitliğini söylüyon hemi? Şakaya getirip bir yumruk vurdu Hoşaf Ali'nin sırtına.»

«Eeee, Allah bizleri zefil yaradık, diyordu babam. Dünyede nanca ırhat kullar var. Belki biz de

öte dünyede bunun acısını çıkarrık. Allah emeklerimizi boşa götürmez işallah...»

Sonra bana dönerek:

«Gülmeye doydu millet. Boyumuzca da günaha battık. Heydi bakalım, şindi sıra sende. Getir şu mızraklı ilmihalı da oku biraz. Oku da kulaklarımızın pası silinsin... Hele şu ananın.»

Büyük bir din adamı kasıntısı ile diz çöküp mızraklı ilmihali açtım. Babam da gaz çırasını tutuyordu. Hiç kimseye tutturmazdı çırayı. Büyük bir istekle yapardı bunu.

«Ya eyyühel mü'minin el kiram! der demez herkes toparlandı. Az önceki neşeli havadan hiç bir iz kalmadı. Ha şöyle, çok gülmek, hele göz yaşaranadek gülmek büyük bir günahtı. Bununla ilgili bir yeri bulup okumaya başladım.»

«Cenabı Rabbulalemin, bir ayeti celilesinde buyuruyor ki, her kim ki şeytan iğvasına kapılıp da bir nebze tebessüm etse, ben anı Muhammed S.A. şefaatından mahrum eyleyem. Eğer ki bir hatun kişi kahkaha ile güle, ve bunu bir er kişi işite, ben o hatun kişiye saçının teli kadar lânet yazam. Kendüsine ve zevcine ve dahi akrabalarına, ol hatun kişinin gülmesini işitenlerin her birine Uhut dağı ağırlığında bela gönderem. Gerek zevç ve gerek zevce, bir mecliste otururlarken başkalarını güldürecek bir şey söyleyeler, ben anları kıyamet gününe kadar şeytana yoldaş edem. Yevmil kıyamette ben anların gözyaşlarının her katresini bir şahmaran yılanı yapıp kendülerini ve akrabalarını, ve ahbablarını, ve komşularını sokturam. Dakkada yetmiş kere öldürüp ve dahi yetmiş kere can verip diriltem.»

«Allah Allah! Şeditsin ya rabbi! Hikmetinden suval olunmaz.» diyerek pişmanlık duyuyorlardı.

Hapa bibi ile Honta kızı hıçkırıp ağlamaya başlamışlardı bile. Hoşaf Ali de canı sıkkın sıkkın dinliyordu. Hepsi selavatı şerif getirip tövbe ediyorlardı.

«Ey benim zayıf kullarım! Her kim ki günde üç kere ölümü hatırlayıp havf eyleye ben anın ömrünü uzun eyleyem, rızkını bol eyleyem. Ve her kim ki günde kırk kere selavatı şerif getire ben anı Resulü Ekremin şefaatına mazhar eyleyem. Her kim ki günde kırk kere beni anıp benden havf eyleye, ben anın sevap defterini yetmiş bin Uhut dağı kadar sevap yazam.»

«Bu kolaymış be Nuru, dedi Hoşaf Ali babama. Yetmiş bin ne kadar acep?»

Herkes birbirine sordu, bilemeyince bana sordular. «Çok, ne bilyim ben, Allah bilir.» diye kesip attım.

«İslamlık kolay emme, bizde iş yok. Cenaballah öyle kolaylık yapmaz ki... Biz şeytana kaptırığık kendimizi. Aklımız fikrimiz dünye malında, para kazanmada, yemede geymede. Eğer şöyle bir dakka düşünecek olsak... Haksızık canım. Bre öte dünyede bizi cehennem bile kabıl etmez yoho.»

«Emme, gene de Allahtan umut kesilmez ha. Af Tanrısıdır Cenaballah. Onun rahmatı tükenmez. Kimin cennete, kimin cehenneme gideceğini kenden başkası bilmez. Biz şindi aklımız sıra Gâvır Süleme'e cehennemlik diyok deyil mi? Valla bakarsın o cennete gider de sen cehenneme gidebilirsiğ.»

«Bizim gözümüz dünya malına doymuyo, vesselem. Yok şu yok, yok bu eksik, yok zefilik, yok fukarayık. Durup durukan günah işliyok. Pisi pisine hem de. Allah sanki senin halını görmüyo mu? O neye kadir deyil? O seni istese göz kapayıp açanaca zengin etmez mi? Her zaman bunları diğnerik gene de unuturuk. Cenaballah diyor kine, ey kulum, nanca çabalasan, ben senin kısmetini karalaştırığım. Ondan fazlasını yiyemen diyo. Artık var ağna...»

Arada kitabı kapatır açıklamalarda, yorumlarda bulunurdum.

Gülmek konusundan sonra biraz da yağmur üzerine okudum. Güneşin nasıl doğduğunu, nasıl battığını okudum.

«Rabbulalemin dünya ve öte dünyü işlerinin her birini bir meleğe yaptırırdı. Yağmura Rahmet meleği bakardı. Gökte Allahın rahmet hazinesi vardı. Bitmez tükenmez yağmur vardı hazinede. Rahmet meleği istediği memleketlere yağmur yağdırır, istemediğine yağdırmazdı. Dünyanın her yanına gözle görülmez borular uzanmıştı. Bu boruların bir ucu yer yüzünde bir ucu da gökte, yağmur hazinesine bağlıydı. Bir ülke halkı günüh işledimi, Cenaballah Cebrail'i Rahmet meleğine gönderir, o günahkâr kulların yağmurunu kesmesini buyururdu. Rahmet meleği o kulların rahmet borusunu kapayınca, yağmur kesilirdi. Allahın sevgili kullarının yağmur borularını açar, bol bol yağmur yağdırırdı. Bazan da boruları çok açarak kırk gün kırk gece kar yada yağmur yağdırıp o azgın kulları cezalandırırdı. Anlarlarsa tabi. Çok eskiden Antakya ve köylerine kırk gün kırk gece yağan ve adına «Büyük Kar» denen kar böyle bir ceza idi.

Güneşin 999999 kanadı vardı. Her kanadından bir melek tutarak onu mağrıptan alıp maşrıka götürürlerdi. Bir kere güneşi taşıyan meleğe bir daha kıyametedek sıra gelmezdi. Böylesine çoktu Tanrının melekleri. Güneş sabahleyin doğmak istemezdi. «Doğmam bu günahkâr kulların üstüne» diyerek inatlaşırdı. Cenaballah, meleklere buyururdu, dövün güneşi diye. Melekler ellerine kırbaçları alıp döve, döve, kan içinde bırakırlardı güneşi. Ancak ondan sonra doğardı güneş. Ağlaya ağlaya, kanları aka aka. İşte onun için güneş sabahleyein doğarken kırmızı görünürdü.»

Evin içi hıçkırık ve göz yaşı dolmuştu. Hoşaf Ali amcam bile tek gözünden akan yaşları silmekle başa çıkamıyor, korkudan virgül gibi kıvrılıyordu.

VII

«KARAKIŞ bizim köyün tapısını çıkarık» diyor anam. «Evlerde yılan kovalayacak, diş kurcalayacak bir çöp kalmadı. Elimizi ayağımızı yakıyok...»

Günlerdir kurutucu bir ayaz sürüp gidiyor. Her yer cam gibi donmuş. Mağaralar, bağ damları keklik, sığırcık ölüleriyle dolu. Şeytan deresi keçi ölüsünden geçilmiyor. Kimi şişman, kimi patlamış. Kimini su alıp götürmüş, kimini götürüp bir ağacın budağına takmış. Leşleri yemek için köpek bile kalmamış köyde. Çenelerimiz takırdıyor soğuktan. Felçliler gibi titreşiyoruz. Her yer beton gibi donmuş. Kurşun sıksanız geçmez. Dağa gitmenin, odun bulmanın olanağı yok. Anamın dediği gibi elimizi ayağımızı yakıyoruz ısınmak için.

Samanlığın köşesinde büyük bir meşe kütüğümüz vardı. Orada yıllardır dururdu. Caydım Hasan bana doğum armağanı olarak vermiş onu. Düğünümde yakmak için saklanıyordu. Onu yakmaya karar verdik. «Şöyle doya doya kızının bre uşak, dedi babam. «İliğiniz gemiğiniz ılısın.» Karanlıkta çeke süRüye çıkardık onu samanlıktan. Üstümüz, başımız örümcek ağı, toz, saman içinde kaldı. Büyük bir çaba sonunda güle eğlene yerleştirdik onu ocağa. Dallı-budaklı, garip bir hayvana benzeyen çirkin bir kütüktü bu. «Ben ömrümde böyle çirkin kütük görmedim.» dedi anam. «Çıkla Elekçi tahsıldar gibi. Şıp deyik, burnundan düşük.» diyerek bizi güldürdü. Artırk kütüğe «Elekçi» tahsıldar adını vermiştik.

Alexi'nin yanına, yönüne çalı, çırpı koyduk. Sıra ile ellerimizi yere koyup üfledik. Avurtlarımız acıdı üflemekten, tutuşmuyordu. Ağzımız, burnumuz, saçlarımız kül içinde, gözlerimizden acı sular çıkıyordu. Evin içi kapkara bir duman. Neden tutuşmuyordu? Kibrit çaka çaka kibriti bitirmiştik. Tutuşur gibi oluyor, geri sönüyordu. Gene babam buldu nedenini. Bismilleh demeden yerleştirmiştik kütüğü. Belki de bu kütük değil, bir şeytandı?... Çünkü kütükten çok adını bilmediğimiz bir hayvana benziyordu. Şeytanın ta kendisiydi bu. Ben bir yandan okuyorum, babam bir yandan bismilleh çekiyordu. Sonunda babam hepimizi bir kenara itti. Ellerini yere koydu. Avurtlarını zurna çalar gibi şişirip şişirip de üfleyince, küller ve dumanlar arasında bir yalım yükseldi ki...

Alexi kırmızı yalımlar ortasında kalınca sevincimizden tekeler gibi sıçrayıp oynuyorduk Babamızı en çok döven adamdı Fransız tahsildarı Alexi.

Babam büyük bir şölen veriyormuş gibi, bütün komşuları oturmaya buyur etti o gece. Komşular çok beğendiler kütüğe verdiğimiz adı. Kolları, bacakları birer ikişer yanıp dökülüyordu Alexi'nin. Oh olsundu «haçı erği»ye. Köyde yakmadık can koymamıştı. Görsün ağzının tadını şimdi. «Elekçi» yandıkça közler yuvarlanmaya başlıyordu ocağın önüne doğru. «Kış meyvası bu!» diyerek çocuksu çocuksu gülüyordu babam. «Öte dünyede de bizi yakıcı, emme nedek gene de bunsuz edemiyok işte. Hem dost, hem duşman bize.»

Hepimiz ayaklarımızın tabanlarını Alexi'ye nişan alarak uzatmıştık ocağın önüne. Herkes doya doya ısınıyordu. Hapa karı terliyordu bile. Caydım Hasan'ın canına rahmet salıyorlar, nur içinde yatması için dua ediyorlardı. Alexi'nin her yanını yalımlar sarmıştı. Ayaklarımızdan buğular yükseliyordu. İrili ufaklı çileli, yorgun ayaklar.

Gâvur Süleyman'ın ayakları kocamandı. Tabanları yaşlı bir ceviz ağacının bedeni gibi kabuk kabuk, yarık yarık... Parmakları, hele paş parmakları tıpkı bir kertenkele başı. Parmaklarının kiminin tırnağı kopmuş, kimini çakmak taşı kesmiş. Ellerinin ve ayaklarının yarıklarını katranla yakıyordu. Her zaman böyle köz ele geçmezdi. Maşayı kıpkırmızı kızartıp kızartıp içini katran doldurduğu yarığa cazzzzz! diye basınca yeşil dumanlar yükseliyordu havaya. Yanık et ve katran kokusu birbirine karışıyordu. Süleyman yarasını dağladıktan sonra ayağı avucunun içinde, gözlerini yumup, dişlerini sıkarak bir süre öyle kalıyordu. Biraz sonra başka bir yarığı dağlamaya geçiyordu.

Hoşaf Ali'nin ayağı mosmor şişmişti. Kazmayı vurmuştu. Üzerine sıcak bulgur unu lapası koyup bir çıkınla sarmıştı. Hoşaf Ali'nin karısı Honta kızının ayakları şiş şişti. Kum torbası gibi. Tabanları kaplumbağ kabuğu gibi kareli kareli.. Honta kızı belirli günler dışında ayakkabi giymezdi. Çalı süpürgesi, nar kabuğu, menengiş, kenger satarak aldığı kırmızı yemeniyi düğün ve bayramlar dışında giymeye kıyamazdı. Hoşaf Ali, karısının her gün ayakkabı giymesine hiç gereklik görmüyordu. «Avrat takımı ayakkabıyı nedicimiş ya? Bizim gibi kök mü sökücüler? Koskoca patişahın develeri yalınayak gezer...»

Elini sumsuk yapıp dürttü kocasını Honta kızı.

«Beni deveden kıymatsız göryon hemi? Beni bişi bilmez mi sanyon sen? Düşüksün benim gibi bir südü peke de konuşyon işte. Başka bir avrat olsa şu senin ettiğine gire, her gün yemeni. Sen beğe zatan gelin oldum olalı yemeni almayıksın. Bunu da beğe çok gördün. Elinden gelse, yedi dağ dolaşıp süpürge toplayarak, meneğiş deşirerek kazandığım altı kâğıt parayı elimden alıcıdın. Kara kan otura koluna. Parayı vermedim deyi döğdün beni. Sanki oy-

naşıma yediricidim hemi?» derken yüzü ağlamaklıydı.

«Başlama gene ha! Geçi çeğesi gibi ayırrım çeğeleriği soğna!» diye çıkıştı Hoşaf Ali. «Ben o paranan taraturaya gitmeycidim ya. Eşşeğin semerini yaptırıcıdım Anteke'de. Bıkınını yesin paran. Eyi kine almamıssım.»

Topuklu Durmuş'un kamış gibi ince bacaklarının ucundaki ayakları küçüktü. Tabanları kösele gibi karaydı.

Elleri, ayakları yarılmayanımız yoktu. Ocakta bol köz varken herkes elinin ayağının yarıklarını yakıyordu. Kimi katranla, kimi bal mumuyla. Yanan yarıklar, yaralar biraz köreliyor, sızısı azalıyordu. Evimizin içi katran, bal mumu, yanık et kokusu doluyordu.

Alexi'nin kolları, bacakları, gövdesi eriyip iriyip köz oluyor, ocağın önüne doğru yuvarlanıp geliyordu. Közlerin ve yalımın şavkı yüzlerimizi kırmızılaştırıyor, bizi kanlı canlı gösteriyordu. «Hepimize can geldi bugece.» diye sevindi anam «Allah gani gani rahmat kıla Caydım Hasan'ın canına,» diyordu.

Herkesin canı ısınınca birer ikişer uyumaya başladılar. Bütün günün yorgunluğu ayak tabanlarından, yanan yarıklardan buharlaşıp uçmuştu sanki. Hoşaf Ali uyumamış, tek gözü ile çiril çiril bakıyor, bir şeyler düşünüyordu. Bir elinde maşa, kırmızı bir elması andıran büyük bir közle oynuyordu. Bir kuyumcu gibi evirip çevirerek inceliyordu közü. Gâvur Süleyman yan yatmış, şapkası başından düşmüş, ağzı mağara gibi açık horluyordu. Hoşaf Ali oynadığı közü maşa ile tutarak Süleyman'ın kalın bir köseleyi andıran tabanına değdirip çekti. Duymadı Süleyman. Bir daha değdirdi, gene birşey yok. Közü iyice bastırdı, bekletti biraz... Yanık et kokusuyla birlikte dumanlar yükselirken danalar gibi böğürerek havaya hopladı,

geri indi... Hoşaf Ali ocağın köşesine büzülüp kendini uyumuşluğa vurdu.

«Uyuyon şimdi hemi kör it?.» diyerek tekmeyi sallayınca, Süleyman'ın ayağı kıpkırmızı köze kesmiş olan Alexiye çarptı. Canı daha çok yanan Gâvur Süleyman Alexi'nin ucu közlü bir kolunu kaptığı gibi rasgele vurmaya başladı Hoşaf Ali'ye. Herkes uykudan uyandı. Babam, Topuklu Durmu, Gözüaçık Hasan, tuttular Süleyman'ı. Süleyman'ın saldırısı karşısında Hoşaf Ali hiç ses çıkarmıyordu.

Ağzına geleni söylüyordu Gâvur Süleyman:

«Canını eğlence istiyosa taraturaya get de Kör it? Yüreğin sovudu mu şindi? Götüğe kına yak, kına! Ben ne dertteyim, sen ne derttesiğ. Her yerlerim sırım sırım sizlıyo. Bre kara gâvırlar yapmaz bunu be! Gücün beğe yetyo, hemi? Avradını eşşek ksiğ bir daha sennen konuşanığ. Seniğ semtiğe salağına urğayanın!... Döyyüs defterine yaznnar beni, eğer selam verisem.»

«Geceler yıl oluk, diyordu anam. Yatın yatın kalkın, gene oturun. Bu Elekçi yanıcı, bitici bugece. Boşa getmesin, kızdırın bedenneriğizi.»

Yatan yatıyor, uyuyan uyuyordu. Biraz sonra Hoşaf Ali ile Gâvur Süleyman barıştılar. «Bir müslüman, komşusuyla yaş bir tülbent sıcak bir günde kuruyuncayadek dargın kalırsa, ben o kulumu cehennemin en şedit ateşine yakam» buyuruyordu Tanrı. «Her kim ki dargın olduğu biriyle yaş bir tülbent kurumadan önce barışırsa, ben ol kulumu huri kızlarına yoldaş eyleyem.» Barışmaya hiç de niyeti olmayan, yemin üstüne yemin eden Süleyman, bu ikinci ödülü işitince gevşeyivermişti.

Hoşaf Ali ile Süleyman herkesi dürte dürte uyandırdılar.

«Ne bu be? Ölü müsünüz? Mezerlik mi burası. Biraz da öte dünyeye saklayın uykunuzu. Mezerde kıyamataca uyuycunuz. İş yok, güç yok. Doya

doya uyursuğuz. Kağın bakyım! Evi sıcak buldunuz deyi? Kağın bıraz konuşak, cor edek bre herifler!»

Herkes birer ikişer doğruldu yerinden. «Heydin köz asmaca oynayak. Uyku ambarı mısınız bre kardaşım?»

Topuklu Durmuş, uzun bir ipliği dama bağladı. İpliği aşağıya başlarımız düzeyince uzattı. Ucuna da bir iğne bağladı. İğneyi de kıpkırmızı, nar gibi bir köze sapladı. Köz çıtır çıtır çıngıl sıçratarak dönmeye başladı havada. Közün çevresine halka yapıp oturduk. Köz kimin önüne gelirse öfleyip yüzünü, dudaklarını yanmaktan kurtarıyor, başka birinin yüzünü yakmak için var soluğuyla üfleyip gönderiyordu közü. Dalgınlık yapanların yüzü, burnu, dudağı yanıyor, gülüşüyorduk. En çok da Gâvur Süleyman'la Hoşaf Ali'ye gülüyorduk. Köz köreldikçe tazeleniyordu. Süleyman avurtlarını balon gibi şişirip şişirip de «pufff» deyince köz havada takla atarak gidip birinin suratına cazz diye yapışıyordu... En çok da Hoşaf Ali'yi yakıyordu. Gülmekten yerlere yatıp yatıp kalkıyorduk. Gâvur Süleyman tıpkı bir oyun çocuğu gibi seviniyor, bütün ağrılarını, sızılarını unutuyordu.

Köz asma oyunundan sonra yüksük oynadık. İki kümeye ayrıldık. Hoşaf Ali kümesi, Gâvur Süleyman kümesi. Hangi küme yenilirse, ya bir tavuk kesecek ya da öteki kümenin tutsağı olacak, her çeşit işkenceye katlanacaktı. Kümelerden bir kişi onbeş tane ceviz kabuğunu sap tabağa kapatıyor, bunlardan birinin altına bir kömür parçasını saklıyordu. Karşı küme bu kömür parçasını bulmaya çalışıyordu. Kömür ilk kaldırdığı yüksüğün altında çıkarsa, o küme ebe oluyor ve yüksüğü saklıyordu. Ya ilk yada son yüksüğün altında bulacaktınız kömürü. Birinci yüksükten sonra kömürü bulursan karşı küme açılmamış yüksük sayısınca sayı kazanıyordu. Buna «deve» diyorduk.

Ben Hoşaf Ali amcanın kümesindeydim. Herkes onun kümęsinde oynamak isterdi. Honta kızı kocasının karşısında yer almıştı. «Ben o beyni deliknen olmam.» demişti.

Başlangıçta Gâvur Süleyman'ın şansı çok iyi gidiyordu. Onların beşyüz devesine karşılık bizim kırk devemiz vardı, Gâvur Süleymanın takımı göbek atıp oynuyordu yavaş yavaş. Takım kaptanımız Hoşaf Ali'nin canı sıkkındı. Ne kendi gülüyor ne başkasını güldürüyordu. Sonra şans bize dönmeye başladı. Ebelik bizim elimize geçti. Benim sakladığım kömürü bir türlü bulamıyorlar, bize bol bol «deve» veriyorlardı. Bizim takım sevinçli, ötekiler somurtuyor. Hele Gâvur Süleyman'ın yüzünden düşen kırk parça oluyor. Yenilirse tavuk alacak gücü yok. Hoşaf Ali'nin işkencesine dayanmaya da yürek ister. Demriden bir gövde ister...

Sonunda korktuğu başına geldi. Bizim takım bin deve kazanarak Süleyman'ın takımını yendi. Onlar bizim tutsağımız oldular. Her birimiz onlardan birine çeşitli cezalar verdik. Gâvur Süleyman da Hoşaf Ali'nin tutsağı oldu...

İstediğin yapabilirdi ona. Gücenmek, kızmak yoktu törede. Hoşaf Ali ahırdan eşeğin semerini getirip Süleymanın arkasına vurdu. Süleyman ellerini yere koyarak tıpkı eşşek gibi anırdı. Hoşaf Ali üzerine binip evi dolaştı. Kokarot dağına oduna gidiyordu şarkı söyleyerek. «Çoooo!» diyordu. Değnekle vuruyordu kafasına. Koşturuyordu evin içinde. Boynuna bir ip bağlamış, yüzünü çanak karası ile boyamıştı. Gâvur Süleyman'ın karısı gülmekten «altını ıslatmıştı.» Kahkahamız evin duvarlarını sarsıyordu.

«Hösün hele!» dedi babam. Bir ses geldi. Herkes olduğu yerde kulak kabarttı:

«Diğneyiğ haooooooooo! Soğna duyduk, duymadık demeyiiiiiğ! Üç gün oldu tahsıldar beğ geliiiiik! Kimse bir kuruş vergi yatırmayıııık! Elekçi

efendi çok siğirlenyooooo! Benim kafamı kızdırmasığnar diyoooo! Götlerinden bok çıkanaca kırbaçlarım diyoooooo! Avratlarınığ könçeklerini satıp borçlarını yatırsığnar diyooooo! Defteri kapatmadan bir yere kımıldamaycım diyooooo! Soğna dünyeyi başlarına yıkarım diyo haooooooooooooooooooo!»

Derin bir kuyudan gelir gibi geliyordu köy bekçisi Çipikli Hasan'ın sesi.

«Sıçtı Hasan bez getir», dedi Hoşaf Ali. Ne kendi gülebildi ne başkaları. Kaskatı bir suskunluk çöktü evin içine. Bir gömütlük sessizliği. Hiç bir yere bakmıyormuş gibi bakıyor herkes birbirine. «Bızım işimiz herkişikinden daha çıtrık, dedi babam. Geçen yılkı vergimiz de yatmayık. Üç buçuk kağıt bıldırkı, üç buçuk da bu yılkı. Eder yeddi kağıt. Gel de kalk altından? Essah kine sıçtı Hasan bez getir oldu bu iş. Sıçtı ki ne sıçtı... Derimizi yüzse bir kuruş bulamak.»

Topuklu Durmuş «emme de ters zamanda geldi yoho! Vay haçı erği vay. Emme Elekçinin suçu yok ha. Onu buralara getiren Hacı Apdi ağa deyilse, ellerimi şurdan keserim ben! Kimsede bir kuruş para olmadığı bir zamanda tahsıldarı getiryo kine herkiş kenden fayızlı para alsın. Bre hay... ne desem günaha giricim şindi. Bre hacı hacı derdi tutasıca, heydi o Fransız Fransızlığını yapyo... Ya sen?»

«Tüüüüüh, tüh!.. çekti Hoşaf Ali. Kaldık gâvır elinde elehem. Mıstafa Kemal gelici gelici dediler aslı çıkmadı. Demek tavatırmış. Yoksa bu Elekçinin buralarda işi ne? Ah! Mıstafa Kemal gelivermeli şimdi... Görür bu Elekçi dünyenin kaç köşe olduğunu...»

«Köyde tovuk kalmadı, diye yakındı Honta kızı bibi. Cendirmeler tüfeknen vurup vurup Çipikli Hasan'a toplattırıyolar. O fukara emir kulu, netsin? Elinnen yolyo, pişittirip öğnerine koyo da bir sokum ona vermiyolar. İlahi fitil fitil gele burunnarından da

ağı zihir ola içlerine. Geçen gelmelerinde iki tene yumurtlayan tavuğumu vurdular. İlle de tüfeknen vuryolar. Burnundan gelesiceler, tutup da bogazlasalar olmaz sanki. Hayvancağızları incir ağacından aşağı kelep kelep bir düşüşleri vardı, gözümün öğünden getmiyo. Geçtim içeri, höngür höngür ağladım. İki tene hecin gibi cendirme. Bişi desem geberticiler beni.»

Topuklu Durmuş ayağa kalktı. Başındaki fesisarığı kaptığı gibi yere çaldı. «Mıstafa Kemal hiç yalan demezmiş. Boş yere tavatır çıkmaz. Hem vallah, hem billah, hem tillah Mıstafa Kemal gelici, bu döyyüsler de analarının şeyini Şam'dan görücüler. İt gibi kuryuklarını bullaya bullaya çekip gidiciler. Ben sağlam yerden duyuğum. Şindi döl-döşün öğünde söylemem? Yarından tezi yok, ben de şapka geyicim. Yeter bu kepezelik. Yeter bu eseretlik! Derimizi yüzdüler be! Bir burnumuza sıçyolar, bir burnumuza işiyolar be! Gider ayak ne toplarsam bin bereket deyip gidici Fransız gâvırı. Tabi kine fakir fukaradan toplaycı gene. Zenginnere ellemeyci. Bizim yorganımızı, döşeğimizi hiczedip ağalara ucuz ucuz satıcı. Abdi Ağa gelik oturukmuş. Vermeyek be! Karşı çıkak be! Sürsün bizi Elekçi be! Döğsün be! Kamçılasın be! Antekede çetecilik kuruluyormuş. Çete ireyizi Hakkı Beğ haber salmış, demiş kine, kimse Fransıza vergi vermesin. Kazatada okumuşlar. Herkiş vergisini çete ireyizine vermeli valla. Ben hemen vericim. Şapka da geyicim. Mıstafa Kemal şapka gesinner dimiş.»

Topuklu Durmuş yerine oturduğu zaman elleri titriyordu. Ben pek bir şey anlamıyordum. Nevar şapka giyeceğini söyleyince tüylerim kazık gibi olmuştu. Şapkanın bir gâvur giyiti olduğunu biliyordum. Köye gelen Fransız tahsildarlarının, jandarmaların, ve bir de Kesep'ten gelip bizim köye yerleşmiş olan Ezeğil ustanın başında görüyorduk. Köyde

tek-tük şapka giyenleri Fransız jandarmaları öldüresiye dövüyorlardı. İşte bunu ne ben ne başkası kavrayamıyorduk. Kendilerinin her gün giydikleri şapkayı giyenlere niçin kızıyorlardı? Söylendiğine göre Fransızlar dinimizin zayıflamasını istemiyorlarmış. Antakya'de medreselere para yardımı bile yaptıklarını Molla Hamza'dan işitmiştim. Bu yüzden Fransızlara karşı içimizde büyük bir sevgi vardı. Ah şu gaddarlıkları olmasaydı. Fransızlar bizi eziyor diye, insan yerine koymuyor diye, tutup da şapka mı giymek gerekti yanı? Dinden imandan mı çıkmalıydık? Şu Topuklu Durmuş'unki de kafa mı yani? Bu dünyadaki sıkıntılar gelip geçer. Şurda iki günlük rahatlık için kalk sen şapka giy... Mıstafa Kemal'cı ol. Bir tuhaf gözükmeye başlamıştı gözüme. Hemen kalkıp gitsin istiyordum.

Tahsildarlar her gelişlerinde, yanlarında bir ağa getirirlerdi. Makbuzları kesip kesip ağaya verirdi. Herkes vergisini ağaya verip makbuzunu ondan alırdı. Köylünün çoğu para bulamadığı için borçlanırdı ağaya. Borç ağanın defterine altın üzerinden yazılırdı. Altın yükseldikçe borç da yükselirdi. Nedense altının düştüğü görülmezdi. Altını düşürmek yada çıkarmak ağanın elindeydi. Alacağı varsa, altın yükselir, vereceği varsa altın düşerdi. Böylece köylünün borcu kısa zamanda on, onbeş katına çıkardı. Borç daha çok büyümeden herkes iki dönüm kıraç tarlasını, bir ağaç zeytinini, bir öküzünü ölü pahasına ağaya verip kurtulurdu...! Köylü Fransız tahsildarını anlıyordu da ağaları anlıyamıyordu.

«Heydi bu tahsildar Fransız tahsıldarı, gâvırın ekmeğini yiyen, gâvırın kılıcını çalar helbet. Peki ya bu Abdi ağa da Fransız ağası mı kine bunca daş yüreklilik yapyo. Allah eline düşürmeye. Beş kağıt borç alsan, bir yıl soğna kırk elli kağıt olur. Ne de çok doğuryo bunu parası be? Anca şeytannar bunca tez doğuru yoho.»

«Bırakalım artık şu döyyüslerin corunu yoho.» dedi Hoşaf Ali.

«Allah gelsin haklarından?» diye ilendi babam.» «Öte dünyede iki elimiz yakalarında.»

«Ölme eşşeğim yaz gelsin çayır çimen çok olur!» diye çıkıştı. Topuklu Durmuş, «Öte dünyeye kalıdısa ış uzun?»

«Töbe de be Durmuş emmi!» diye uyurdım onu. Topuklu Durmuş beni hiç duymadı bile. Az çok ağzı laf eden bir adamdı. Sağı solu gezmiş, iyi kötü adam tanımış, bir ara hapsa de girmiş bir adamdı. Cenk dinlerken, öte dünya ile ilgili öyküleri dinlerken pek öyle ödü kopmazdı. Ve ben de buna üzülürdüm. Herkes öte dünya ve Allah korkusuyla mum gibi erirken bu adamın öyle taş gibi dik durması kafamın tasını arttırır, okumak içime sinmezdi. Şimdi de ne mal olduğunu ortaya koyuyordu işte. Az önce o «mübarek» fesi yere vurup şapka giyeceğini söylemişti... Şimdi de öte dünyayı küçümsüyordu.

«Elin adamı benim derimi yüzsün, hastalığımda kesip yemeye kıyamadığım tovuğumu yesin, altımdaki mitilimi çekip alsın, ben de öte dünyeyi bekleyim? Peki bir soru soryum size. Hacı Abdi kaç kere hacca gidik gelik? Yılda şu kadar adamın yerine de vekeleten hacca gider. Bu adam niye alacağını öte dünyeye komuyo? Hem de din kardaşlarını çıtırık bir zamanda kıstırıp fayıznan para veryo? Verdiği parayı da yok altın yükseldi, paranın kıymatı kalmadı deyerekten yüz katı alyo. Verin bakalım bunu coğabını? Kur'anda var mı fayız yemeek? Var mı muslumanın muslumanı soyması? Yok. Bu adam niye korkmuyo öte dünyeden? Demek ki var bunda bir dolaşıklık?...»

Hepimiz tüyleri diken diken dinliyorduk. Bir an önce bitirsin istiyorduk şu çirkin sözleri. Diken üstünde oturuyorduk. Zaten bu Topuklu Durmuş iyi

adam olsaydı «bir evlek tarla uçun, bir avrat uçun adam vurup da hapis yatmazdı.»

«Babam hemen değiştirdi sözü. Ben de rahat bir soluk aldım. Başka şeylerden konuşmaya başladılar. Samanı tükenenler, öküzü ölenler, keçisini kurt kapanlar, namaz kılmayanlar, zina işleyenler, tarla-takım yüzünden kavga edenler... derken gene söz bitti. Tahsıldar korkusu çöreklenmişti içimize, başka hiç bir korku onu yenemiyordu. Öte dünya korkusu bile.

Babam ocaktaki iri kırmızı közlere bakıp bakıp sonra Hoşaf Ali'ye «Şunnara bak be Hoşaf, emme de kebap közü, deyil mi? Şöyle bir but et olmalı şindi. Duza beleyip beleyip atasın şu közlerin üstüne., cazır cazır bişirip yiyesin? Çoktandır niyetlenirim. Belen'den gelirken Anteke'de gözel bir kebap yeyim derim, bir türlü kısmet olmaz. Ölmeycik mi yoho? Sennen bir gün oturak, eyi bir kebap yiyek be! Şöyle tuzlu tuzlu. Summak da koydurak içine, şöyle eşki eşki.» derken hepimizi yutkunduruyor, ağızlarımızı sulandırıyordu.

Hoşaf Ali gülerek karşılık verdi:

«Ey, yiyek. Yarın öğlene, Elekçi tahsıldar bize gözel bir kırbaç kebabı yedirir. Sen hiç tasa çekme. Tuzu, biberi, summağı, her bişisi içinde olur...» dedi ve kurşun gibi ağır havayı değiştirdi.

«Başka çara yok. Sennen ortalık ışımadan kaçak bir yere.» diye önerdi babama. «Gidek» dedi babam. «Para kazanabilsek, gelirken de Anteke'den bir kebap yiyek. Şöyle acılı, tuzlu, eşkili. Emme boğazımızdan inmez ki. Dışarda ne zaman datlı bişi yemeye kalksam, daha ilk sokumu ağzıma sokarken döller gözümün önüne gelir. Yutamam. En iyisi bir davar kesicin çocuk çomlak doyanaca yeyci, sen de yeycin. Emme geçiuyuz olmaycı ha? Uyuz geçinin eti kokyo. Et nezzeti bile olmuyo kende. Emme nidek, hiç yoktan eyi deyi yiyok.»

Hoşaf Ali «Hele sen yarın şu kırbaç kebabını ye de, Anteke kebabını soğna yerik.» diye takıldı bir daha.

«Kör ola şu züğürtlük! Biziki de yaşamak mı canım? Birkaç kimseler diyolar kine, Fransızlar Hatay'dan kili tarağı toplayıp gider de Mıstafa Kemal gelirse diyolar, ızıcık ırhat ederik diyolar.»

«Izıcık deyil, ço ırhatlayıcık!» diye atıldı Topuklu Durmuş. «Öyle bir höryetlik olucu kine, kurtnun kuzu bir arada yörücü... bir birine ellemeyciier. Kimse kimseye gözüyün üstünde kaşın var demeyci. Ben kazatadan diğnedim. Öteyesi gün gizli bir kazata gelikti. Bekmezci Durmuş okudu. Artık beni söylettiniz işte. Gizli gizli isim yazıyolar. İntikap olucumuş. Elimize bir kâğıt vericiler. Onu bir sandığa atıcık. Fransız hökümetini mi istiyor yoksa Mıstafa Kemal'ı mı deyi sorucularmış. Hengisi istiyosan o kağıda yazıp sandığa atıcın. Soğna kağıtları sayıcılar, Fransız isteyen çoksa, Fransız burda kalıcımış, deyilse Mıstafa Kemal gelicimiş. Emme bu dediklerimi olur olmaz yerde ağzığızdan kaçırmayın ha! Gizli gizli isim yazyolar. Ben ismimi yazdırdım. Kırıldığı yerde kalsın, yeter be! Ölüm ölüm, bir ölüm.»

«Eğer öyle bişi olursa, gidip Kemerli'deki tarlaya çüt koşar sürerim anasını kesyim. Kıraç mıraç gene de onbeş yiğirmi teneke arpası oluyodu. Hacı Abdı ağa ölü bahasına aldı kenni. On kağıtlık vergimi yatırıktı. Üç ay soğna buldum buluşturdum götürdüm, almadı. Elin darsa kalsın şindi dedi. Acelesi ne, dedi. Başka ehtaçlarına harca dedi. Bre ağa soğna bu paranın fayızı mayızı derken kartopu gibi böyür, altından kalkamam, al şu paranı. Almadı. Ben seğe fayız yazmaycım dedi. Ben de essah sandım. Deylisi yıl çağırttı beni. Açtı defteri bizim on kağıtlık borç doğura doğura elli kağıt oluk... Bre ağa, sen beğe bööyle bööyle dedin. Barut yeyip göğe püskürmeye başladı. Ben öyle bişi demedim deyi. «Kemerli'deki tarlayı verir-

sen ödeşirik.» dedi. «Değmez emme, zararı yok.» dedi. Nedyim vermessem daha çoğalıcı. Al, dedim. Al da doy... Aht ossun kine Mıstafa Kemal gelirse, hökmederse buralara, gidip sahap çıkacağım tarlama! Hem de yarından tezi yok, ben de şapka...»

Kapı güm güm vurulmaya başladı. Babam ayağa fırladı. Daha açmaya kalmadan gümbürt diye açıldı. Babam samanlığa attı kendini. Arkasından Hoşaf Ali kaçtı. Hepimiz dona kalmıştık. «Korkmayın» diyordu Topuklu Durmuş.

Önde Alexi, arkada Kulaksız tahsildar, muhtar Topal Bekir'in oğlu Memet, Üye Karnı Büyük Memet, Topal Bayram, ve dört jandarma. Doldular evin içine. Alexi uzun boyu, başında lenger şapkası ve elinde kamçısı ile sinemaskop filmlerdeki resimler gibi görünüyordu. Kamçısını çizmesine vurarak sordu:

«Nerde bu Hacı Ali oğlu Nuri denen pezevenk! Ben kaç gündür tellal bağırtıyorum. Sadrazamın eşeği mi osuruyor ulan burda? Niyegelip vergilerinizi yatırmıyorsunuz? Niçin makbuzlarınızı almıyorsunuz Abdi Ağa'dan.»

«Beğim, şindi elimiz çok dar, harman zamanınaca bize möhlet verseğiz?» diyebildi, Topuklu Durmuş. Bir kamçı, bir tekme... Topuklu Durmuş yıkıldı yere. «Orospu avratlılar, bir de bana akıl verirsiniz! Fransızlar alehine çalışırsınız? Avradınızı mı kti Fransızlar!»

Sonra anama döndü. Anam Alexi'nin bakışları altında ufalıyordu. Ben anamın arkasına saklanmıştım.

«Nerde edepsiz kocan? Vergiyi Çetelere veriyormuşsunuz, öyle mi? Nerde kocan!»

«Belen'e iş işlemeye gidikti, daha gelmedi. Gelince yatırıcı vergisini.» diyebildi.

Alexi cebinden havuca benzer parlak bir şey çıkardı, samanlığın kapısına doğru tutunca yuvarlak ve parlak bir ışık samanlığın ta içine doğru gir-

di. Başıyla yaptığı bir işaret üzerine jandarmalar arka arkaya daldı samanlığa!... Uzun boylusu küt diye kafasını vurdu kapının üzerine.

Biraz sonra da pat, küt, tekme tokat, aman efendim boklarını yeyim beğim sesleri gelmeye başladı. Babamla Hoşaf Ali'yi her yanları samana ve örümcek ağlarına belenmiş, yüzleri gözleri kanlar içinde çıkardılar içerden. Alexi'nin önüne attılar. Kulaksız tahsildarla Alexi çektiler kırbaçlarını. Büyük bir iştahla vurmaya başladılar. Her kırbaç inmede ellerimizi yüzümüze götürüyorduk. Yoruluncayadek dövdükten sonra ite kaka alıp götürdüler onları. Diğer «suçlular» gibi muhtarın ahırına hapsettiler.

Ertesi gün Hacı Abdi'nin yardımıyla bırakıldılar. Hacı Abdi makbuzlarını kestirdi, vergilerini yatırdı, defterine yazdı. Babamla Hoşaf Ali, kazmalarını omuzlayıp «Belen'a doğru» iş bulmaya gittiler. Topuklu Durmuş'un damının köşesini dönerlerken Alexinin ve Kulaksız tahsildarın kırbaç izleri enselerinde boz yılan gibi gözüküyordu. Biz kapının önüne toplanmış arkalarından bakıyorduk. Kardeşim Kara Memet, Hasan, Esme, Fatma, «Babam size Ankete ekmeği getirici!» diye seviniyorlardı. Anam ağlıyor, ben düşünüyordum. Topuklu Durmuş'un söyledikleri kafamı karıştırmıştı. Doru mu söylüyordu ne?

Fransız tahsildarları ne bulurlarsa, toplayıp muhtarın kapısının önüne yığıyorlardı. Muhtarın ahırları davar, sığır, eşek dolmuştu. Açlarından meleşip duruyorlardı. Hayvanları Hacı Abdi'ye satıyorlar, o da bunları sahiplerine satıyordu. Tabi borca satıyor, defterine yazıyordu. Altın üzerinden yazıyordu...

«Yeyin için de Allaha dua edin kine, Hacı Abdi gibi südü temiz bir ağamız var.» diyordu kimileri. «Allah birini bin etsin. Ya malları geri vermesse, nidebilirik? Bu adam da parayı tarladan toplamıyo ya. Tabi kine fayız alacak. Ya fayıznan da vermiyom, dese? Koskoca Abdi Ağa, ağır başınnan kalkıp ta

buralara gelici, koynundakı parasını çıkarıp senin verğini yatırıcı, bir de fayız almaycı? Böyük başın böyük arğısı olur bre kardaşım. Bu adam bugünece hengimizin elini boş döndürük acep? Küllüyü küllüye vurunca, gene de eyi adam. Şindi şurda kendi yok, Allahı var, bu adam olmassa, biz daha zefil oluruk. Emme fayız, mayız, neyse. Bütün bu nahyanın köylükleri adamın sayasında ızıcık dayaktan kurtulyo valla.»

Hacı Abdi dolaştığı köylerde «Bizi Fransızların çok iyi yönettiğini» söylüyordu. Biz Fransızları çok arayacaktık, ama o zaman tavşan yamaca geçmiş olacaktı. Ne yapıyorlardı bize Fransızlar? Şapka mı giydiriyorlardı? Dinimize mi karışıyorlardı? Erkeklerimizi askere mi almışlardı? Alabildiğine özgürdük. Bütün işlerimizi şeriata göre yapıyorduk. Namaz kılmamıza, oruç tutmamıza mı karışmışlardı? Yarın Mustafa Kemal gelince bütün bunlar yasaklanacaktı. Herkes çocuklarını hocada okutamıyacaktı. En ufak bir anlaşmazlık için mahkemeye gidecekti. Şeriat yolu kapanacaktı. Namaz kılmak oruç tutmak yasaklanacaktı. «İntikap» yapılırken dinini, Allahını düşünenler «ireyini Fransızlara atmalıydı.» Mustafa Kemal «Ecinnilerden gelmeydi.» Ne din, ne iman, ne ırz, ne namus kalacaktı. Herkiş anadan doğma gezecek, avratların çarşaf giymesi yasaklanacaktı. Türkiye'den kaçıp kaçıp gelenler kanağlıyordu. «Siz cennette yaşıyorsunuz, aman delilik edip de Mustafa Kemal'ı istemeyin!» diyorlardı. Mustafa Kemal Hatay'ı alınca herkes öte dünyayı unutup bu dünyaya tapacaktı. Oturup da derin derin düşünecek günlerdeydik. Fessarık atılıp şapka giyilecekti! Giymeyenleri idam edeceklerdi. Aldanmamalıydık. Cenabı Allah Mustafa Kemal'ı bizi sınamak için gönderiyordu? Bakalım, hak yolunu mu seçecektik, yoksa şeytanın arkasından mı gidecektik. Mustafa Kemal'den sonra ye'cüc ile me'cüc gelecek ve İsrafil üfürüp kıyamet kopacaktı.

Mustafa Kemal Şeytanın elçisiydi. Deccal'ın öncüsüydü!...

VIII

UZUN zamandır kulaktan kulağa dolaşan söylentiler artık açık açık konuşuluyordu.

«Mıstafa Kemal Atatürk Fransızlara «Pılınızı pırtınızı toplayıp da çekin cartanızı Hatay'dan!» demiş.

«Hatay'ı kurtarmadan ölürsem, gözlerim açık gider.» demiş.

«Mıstafa Kemal hökmedince höryetlik olucumuş. Zengin de fakir de bir olucumuş. Kimse kimseye öte get demeycimiş. Hacı Abdi'nin zaptettiği tarlalar geri verilicimiş.»

«Atatürk haber yollamış. Hataylı kardaşlarıma selem edin, şapka geysinne, yoksa kurtarmam kenneri, dimiş.»

«Anteke'nin en derin hocaları şapka geyen kâfir olur, demişler. Avradı boş olur, demişler. Ektiği ekin bitmez, bitse de fış olur, dene tutmaz, demişler.»

«Mısır'dan fetva gelmiş. Diyomuş kine şapka gemek hökümet zorunnan olursa giyene günah yazılmaz diyomuş. Günahı gedirennere olur diyomuş. Kazatada böyle okumuşlar. Anteke'de çok birleri geymiş bile. Emme şapka geyennerle geymeyenner arasında kavga çıkmış. Kan gövdeyi götürmüş.»

«Ya rabbi, daha ne günner görücük? Anteke'de fes geyennerin fesini ayaklarının altına alıp depeliyolarmış!»

«Her bir şeyler olur, emme gâvır kisveti geyilir mi yoho?»

«Bre bacım duşman elinden kurtulak da ne geyersek geyek yoho? İsterse it derisi geydirsinner. Eseretlik olmasığ da ne olursa olsuğ. Türk deyince insanın içi bir hoş olyo valla...»

Kurtuluşun çok yakın olduğuna inanmış gibiydi herkes. Çakrak'ta kömür yakarken, gece korkunç bir gürültüyle geçen ışıl ışıl bir uçak babamı coşturmuş, beni korkutmuştu.

«Mıstafa Kemal!» demişti. Gürültü kesilinceyedek bakmıştı arkasından. Herkes bir çeşit konuşmuyordu.

«Ordu'da bir tek gâvır kalmamış. Hepsi getmişler. Bizim Ezeğil usta da gidicimiş. Demiş kine, Mıstafa Kemal Hatay'ı alacak demiş» Evini toplayık denk yapıkmış. Köydeki haklarını toplayınca gidicimiş Keseb'e.»

Ezeğil ustanın bizim köye ne zaman gelip yerleştiğini doğru dürüst bilen yok gibiydi. Keseb'li olduğunu biliyorduk. Herkes onu arkadan Gâvır Ezeğil, yüzüne Ezeğil usta diye çağırırdı.

Ezeğil usta bizim köyde eskicilik yaparak geçinirdi. Köy ona öyle alışmıştı ki, ona bizim köyden biri gibi bakardık. Kulağı delik, kafası işlek bir adamdı, ansıdığım kadarıyla. Hatay Anayurda kavuşunca Keseb'in Suriye sınırları içinde kalacağını öğrenmişti. Sınır çikilmeden toparlanıp Keseb'e gidecekti. Kimde alacağı varsa toplamaya çalışıyordu:

«Ya Hasen ağa, benin sende var uc Suri lerasi. Eğer verecek, alir biz. Yok vermeyecek, halel edecek biz sene. Benin var getmek acele.»

«Ya Yusif ağanin avradısı, Bene siz vereceg bej lera. Eğer yog bara, arba verecek? Biz alir. Mercemeg verecek, alir kemen. Eğer hec bişi vermeyeceg, sizin canisi sag oleceg. Yog hec bir gıymatı beş lera.»

Herkes veriyordu Ezeğil'e olan borcunu. Severdik Ezeğil ustayı. Az, çok demez, ne verirsek alırdı. Eşek yularından, çocuk yemenisine, edikten asker postalınadek onarırdı. Nar kabuğundan kuru incire, soğandan kekiğedek alırdı. Ufak tefek işlere «Yog gıymatı, yog almag bişi.» derdi. İyi adamdı Ezeğil. Hakkını vermek gerekti. Kötü de olsa yenmezdi Ezeğil'in hakkı. Gâvırın hakkını yemek çok tehlikeliydi. Öte dünyada adamın orucuna, namazına sayılırdı. Çünkü öte dünyada gâvurlar en cıbıl bir topluluk olacaklardı. Günahlarını kapatmak için hiç bir sevapları olmayacakdı. Bu yüzden Ezeğil bıraksa bile biz yiyemezdik hakkını. Kendi gönlü ile verdiği bir şeyi bile alıp yemezdik. Çünkü yarın öteki dünyada sıkışınca geri isteyebilirdi.

Biz şapkayı ilk önce Ezeğil ustanın başında görmüştük. İlk görüşümüzde yadırgamışsak da zamanla alışmıştık. Bu alışma yalnız Ezeğil ustanın başında görmeye alışmaydı. Yoksa kendi başımıza koymayı «Allah yazmasın» usumuzun kenarından geçiremezdik. Çünkü biz şapka ile Ezeğil ustayı özdeş görüyorduk. Ezeğil usta da gâvur olduğuna göre, şapka gâvurların giydiği bir giyitti.

Şapka giyileceği söylentisi yayılmaya başlayınca Ezeğil'in başında yıllardır görmeye alışkın olduğumuz bu şey, gözümüze bir başka görünmeye başlamıştı. Ben Ezeğil'i gördüğüm zaman, şapkasını başıma değiyormuş gibi duyar, tüylerim kazık gibi olurdu. Kimi «İmanı zayıf» kimseler şaka yollu, Ezeğil'in şapkasını alıp başlarına koyarak herkesi güldürüyorlardı. Kimi zaman da şapkayı habersizce başkalarının başına koyup onları deli gibi havaya hoplatıyorlardı. Bu şakalar kimi zaman kavgaya dönüşüyor, Ezeğil usta güçlükle önliyebiliyordu. Şapkanın korkulacak bir şey olmadığını da dilinin döndüğünce anlatmaya çalışıyordu:

«Vall ya konşi, ben cok var şaşacak sizin akli-

nize. Çücok akli sizin akliniz? Ne var bu gumaj parcasi? Eğer bu kumaj parçasi sizin dini pozacag, ben deyecek sizin dini çog çürik. Eğer bir din sağlam, hiç bir şey pozmayeceg oni. Şebga bir gumaj barcasi, fez de bir gumaj barcasi. Valla ben fez geyeceg, sarıg saracag, hem de cami gideceg ve hem de namaz kılaceg, gene de muzlimen olmaz ben... Eğer ben olzam Türg, ben çok sever Mızdafa Gemal Paja çog. Mızdafa Gemal çog böyyug bir jeneral. Siz yok hic düşinmeg. Bütün dünya var çog Mısdafa Gemal'ı saymag. Kemen ben de var çog tagdir edeceg Mızdafa Gemal. Çücog akli var sizde. Çog çürig bir akil. Şebga bir kumaj parçasi, fez de bir kumaj parçasi?» derken dükkânda oturanlardan birinin sarığını-fesini alıp başına iyice giyerdi.

Herkesin şaşkın bakışları altında önündeki ayakkabıyı rahatça onarmaya eğilirdi.

Atatürk'ün iki bayrak arasında çekilmiş şimşek bakışlı fotoğrafları görülüyordu şurada burada. Kadınlar bu fotoğraflara bakarak konuşuyorlardı:

«Çok eyi, çok gözel emme bre Kemal Paşa, bizi kurtarıcımısın diyolar emme, eyi emme, bu şapka işi kötü bre koca Mıstafa Kemal Paşa. Şu dinimize ellemesen ne gözel olur emmmeeee? Demek bildiğin var kine geydircin bunu erkeklere? Allah hakkımıza hayirlisini ver.»

«Dünyenin sonu gelikmiş. Daha neler görücük de neler yaşaycık! Musluman olan şapka geyer mi? Dünyenin çivisi kopucumuş. Yedi çivisi varmış dünyenin. Şimdiyece altısı kopmuş, kala kala bitenesi kalmış. O da az bişi kalmış kopmaya. İplik kadar kalmış.»

«Anteke'nin en derin hocası Hızır Aleyhisselemi üryesinde görmüş. Ağlıyomuş müberek. Demiş kine, muslumannara söyle, şapka geymesinner, demiş. Hacı Abdi bir kazata getirmiş, onda yazyomuş.»

Ezeğil usta gene araya giriyordu:

«Sizin aklisi hic yog başisinde. Siz hic inanmayaceg bunun gibi söz. Var bir Haci Abdi ağa, cog var söyler yalan. Çüngü var Fransız sevmeg. Var Fransiz, siz çalışacag, Abgi ağ yiyeceg. Var Fransiz, siz zefil, Abdi ağ var yaşamag rehat,. Atatürk var, yog ağa, yog başa. Var sevmek herges bir eşit. Var gazeta, kim yazdi bu gazeta? Götü adam yazdı bu gazeta, Kandirmak var bu gazeta.»

«Mıstafa Kemal bize keten çuval geydiricimiş. Bre gelsin de isterse it derisi geydirsin be! Kendi baryağımın altında keten çuval geyerim, gâvır eli altında yaşamaktan daha eyi! Kendi baryağımın kölğesinde olyum da cılbak olyum. Aç, susuz olyum.» diyenler gün geçtikçe çoğalıyordu.

Her gün değişik değişik haberler yayılıyor, ağızdan ağıza dolaşırken bambaşka haber oluyordu.

«Mıstafa Kemal çarşafı niye yasak etmiş bilyo musunuz? Bir gün iki çarşaflı avrat bunun konağına getmişler. Demişler kine biz Mıstafa Kemal'ı görücük, bir derdimiz var kenne ağnadıcık. Mıstafa Kemal demiş kine, gelsiğner demiş. Yalnız çarşaflı avratlar içeri girerken, cendirmelere tembihlemiş, demiş kine bunnarın çarşaflarını açın, yoklayın. Cendirmeler avratların çarşaflarını açıvermişler, bakmışlar ki, ne baksınnar. İki tene hecin gibi erkek. Duşman tarafından gönderiliklermiş. Mıstafa Kemal'ı öldürtmek uçun. Çarşafların eçinde bumba çıkmış. Mıstafa Kemal çok akıllı olduğu uçun içerlerdeki gâvır hökümetleri başka türlü başedemiyolarmış onnan. Ihıcık bu yola baş vurmuşlar. Mıstafa Kemal da bundan soğna kimse çarşaf giymeyci demiş.»

Tarlada, bahçede, sokakta, evde hep bu konuşuluyor, hep bu tartışılıyordu. Her gün eski Türkçe yazılmış gazeteler geliyordu köye. Köyün tek okur yazarı Pekmezci Durmuş okuyor, başına toplanan kalabalık dinliyordu. Gazeteden öğrendiklerini herkes

başkalarına söylüyordu. Giderek ben de gazete okumak isteği duymaya başladım. Ne var ki gazete yazıları «üstünsüz, esiresiz» olduğundan okuyamıyordum. Kur'anı okuyup da gazeteyi okuyamamak canımı sıkıyordu. Birkaç kere Pekmezci Durmuş'a gittim. Onun yardımıyla okumaya başladım. «Tıpkı Kur'an gibi,» diyordu Pekmezci Durmuş. Yalnız «Üstün ve esresi» yok, onu da kafandan koyacaksın.»

Gazete okumanın günah olup olmadığını Molla Hamza'ya sordum.

«Eğer eski Türkçe yazılıksa, günah deyil. Letince yazılıksa, günah ha Mılla Ali.» dedi. «Yalığız tikat et, içinde tasvır olannar var... Tasvıra bakanın hem dini, hem imanı ve dahi hem nikâı gider.»

IX

TAHSİLDAR ALEXİ gittikten birkaç gün sonra, köy bekçisi Çipikli Hasan'ın tellalı herkesi kapılara, damların ucuna koşturdu:

«Diğneyin haooooooooo! Eyice kulak veriiiiiğ! Soğna duyduuuuk, duymadıııık demeyiiiiiğ! Yarın kimse bir yere kımıldamasıııığ! Türk hökümetinin böyük bir adamı köye gelicimiiiiş! Mıstafa Kemal yollamıııış! Bir nutuk vericiimiiiiş! Herkiş diğneycimiiiiş. Her kim diğnemeye gelmezseeee, kötek aşı ettirrrim diyo muhtar haooooooooooo!»

«Çipikli Hasan ne uçun dellel çığırdı be konşuuu?»

«Yarın köye Türk hökümeti gelicimiş!»

«Yüreğim koptu da ağzıma geldi! Ben de Fransız tahsıldarı gelyo sandımdı. Hele şükür! Bu günneri de görücü müdük?»

«Kele bacım, Türk hökümeti nasıl bir adam acep? Kırbacı var mı acep? Cendirmesi var mı acep? Şapka geymeyennere ceze gelicimiş, doğru mu acep?»

Sabahadek herkes büyük bir merak ve coşku içinde bekledi. Sabah erkenden Topal Bekir'in oğlu Memet'in evinin önünde toplanmaya başladılar. Muhtar Memet damın ucuna geldiği zaman kapının önünde bütün köy toplanmış, bekleşiyordu. Genç, yaşlı, kadın, çocuk, sokaklar, damların uçları salkım salkım, bekleşiyorlardı. Muhtar elini havaya kaldırdı:

«Ey millet, şindi beni eyi diğneyin de bir yandıçlık yapmayın, hemi? Şindi biraz soğna bir böyük adam gelici. Türk hökümeti tarafından. Böyük bir adam. Hiç korkmayın. O bizim kardaşımız. Sizi döğüp möğmeyci. Köyde böyle tavatır çıkarmışlar. Hengi beyni boş çıkadısa...? O size nutuk verici, ne derse eyi diğneyin, eyi belleyin. Eğer kine size bişi sorarsa, sağol beğim deyin. Başka bişi demeyin. Soğna yağnış konuşursunuz da köyün kıradısı düşer. Mıstafa Kemal'ı istiyo musunuz? deyi sorarsa, istiyok beğim, deyin. Kemal Paşa, çok yaşa! deyin. Başka söz kaçırmayın ağzınızda ha! Vahşiliğinizi göstermeyin gene. Asarcıklı olduğunuzu bunda da belli etmeyin! Ben size işaret edince de şaplak çalarsınız. Yaşasın höryet! dersiniz, hemi?»

Halk uğultu ile kaynaşıyor, konuşuyordu. Topal Bekir'in oğlu Memet çok iyi bir muhtardı. O ölürse yerini tutacak biri yoktu. Tıpkı bir «hökümet» adamı gibi konuşuyordu. Hem eski türkçe, hem Letince okuyup yazması vardı. Letinceyi seferberlikte öğrenmişti. «Şeytanları yanıltan» bir adamdı. Zaten bir adamın elinde «çöpü» varsa onunla başa çıkılmazdı. Yoksa bu köyün muhtarlığını yapmak her yiğidin işi değildi.

Muhtar ve üyeler bir içeri giriyor, bir dışarı çıkıyorlardı, Bekçi Çipikli Hasan'ın bir gözü Kandıl yo-

lunda, bir gözü Körpınardan yana bakıyor, bir gözü Kale yolunu gözlüyordu. Adamın hangi yoldan geleceğini bilmiyorlardı. Halk hem bekleşiyor, hem konuşuyordu:

«Hacı Abdi demiş ki, Mıstafa Kemal, Urus tohumu demiş.»

«Fransızlar ölürük de burayı Mıstafa Kemal'a vermek demişler.»

«Bu gelen adam Türk deyilmiş? Fransız hökümeti köyleri sınıyomuş. Bakalım beni mi istiyolar, Mıstafa Kemal'ı mı diyomuş.»

«Hacı Abdi demiş kine Mıstafa Kemal gözel avratları, kızları toplayıp taratura oynatıyomuş, soğna da kirletiyomuş.»

«Mıstafa Kemal gelsin gelsin, emme şu şapka geyme işi olmassaaa? Şapka geymeyenneri gâvır içine sürücülermiş.»

«Fransız eseretinden kurtulucumussuk, emme dinimiz elden gidicimiş. Hacı Abdi böyle demiş.»

«Fransızlar Anteke'de çok zulumatlık yapyolarmış. Bir Antekeliy yere yatırıp sabahtan akşamaca ağzına tuz koya koya öldürmüşler. Çete ireyizi Hakkı Beğini çeteleri Fransız hökümet konağını basmış! Bütün Türk hapislerini selbes bırakmışlar.»

«Kandıllı Ali hoca tek başına Fransız topçusunun üstüne getmiş, topçuyu boğup öldürmüş. Hem de top gümbür gümbür ataş ederken. Surmacık köyünde çeteler Fransızları per perişan etmişler.»

«Çeteler, Anteke'de Fransız'dan yana olannarın kulaklarını kesmişler. Hay ellerine sağlık.»

«Fransızlar Anteke'yi gene topa tutmuş, taş üstünde taş koymamış.»

«Anteke sokaklarında kan gövdeyi götürmüş gene. Fransızların anasını ağlatmış çeteler.»

«Anteke'de lise mektep talabaları Fransız bayrağını selemlemedi deyi mektepten atılmışlar. General

Guro'yu Türk selemi ile selemlediler deyi döğe döğe öldürmüşler.»

«Dün Pekmezci Durmuş kazatada okuyodu. Araplardan, Fransızlardan yanı tutanlar, yavaş yavaş Suriye'ye kaçıyolarmış.»

«Evvelsi gece Beytembal'da iki Türk'ü kulaktan kulağa boğazlamışlar. Kazata böyle yazyomuş.»

«Çeteler Fransızların bir uçağını düşürmüşler. Küncülü boğazda bir tabır Fransız askerine analarının şeyini Şam'dan göstermişler...»

Halkta birden bir dalgalanma oldu. Muhtar ve üyeler koşuşmaya başladılar. Herkes köyün karşısındaki Kale yoluna bakmaya başladı. Bekçi, Muhtar ve üyeler koştular Kale yoluna doğru. Halk da arkalarından sel gibi akmaya başladı. Karşılamaya giden gidiyor, gitmeyenler büyük bir merakla karşılara bakıyordu.

«Ya ya ya, şa şa şa! Kemal Paşa çok yaşa!» sesleriyle karşıladık adamları Kale yolunda, ve öyle getirdik muhtarın evine.

Adamlardan ikisi yabancıydı. Başlarında silindir şapka vardı. Biri de Hacı Abdi idi. Başına kasket giymişti. Her biri bir ata binmişti. Hacı Abdi'nin atlarıydı bunlar. Köylü Hacı Abdi'yi bu adamlarla görünce şaşırmıştı. Herkes birbirine birşeyler söylüyordu. Bakıp bakıp gülüyorlardı.

«Bu Hacı Abdi var ya, şeytana pabıcını ters ğeydiri valla. Heni ya şapka geymek günahtı? Heni ya şapka geyenin avradı boş olurdu? Heni ya Mıstafa Kemal «Deccal»dı? Abaoooooov! Bu herifin ipi ile kuyuya inilmez valla. Kesiverir de cump ettiri kuyuya düşürür adamı. Adamları da atlarına bindirik... Sanki o bildiğimiz Hacı Abdi deyil? Bu Türk hökümeti şindiden bunun atına binerse, iş gene yaş valla.»

Muhtarın kapısına varınca indiler atlardan. Adamlardan biri iri yarı, kırmızı yüzlüydü. Öteki orta boy-

lu, zayıfça. Hacı Abdi onların yanında çok daha ufak yapılı, sarı benizli, kanca burunlu, gözleri çukurda, dudakları hep konuşuyormuş gibi oynuyordu. Arada sırıtarak sarı maden dişlerini gösteriyordu. Herkes elini göğsüne koyarak adamlara «Hoş gelmissin beğim» diyordu. Hacı Abdi'ye de hoş geldin ediyorlardı. Ancak Hacı Abdi Fransız tahsildarıyla geldiği zamanki ürkünç görünümünü yitirmişti. Adamlardan bir iki adım geriden gidiyor, ikide bir eğilip bükülerek saygı gösteriyordu.

Halkı yara yara muhtarın damına çıktılar. Damın ucuna konan hasır iskemlelere oturdular. Halk onları daha yakından görebilmek için sıkıştıkça sıkışıyor, biraz daha yaklaşmaya çalışıyordu. Bu iki kişiden hangisinin «Hökümet» olduğunu merak ediyorduk? Kimileri merdivenden yukarı, adamların yanına çıkmak istiyor, Çipikli Hasan bırakmıyordu.

«Ayip bre, hiç mi adam girmediniz bre! Daraşlık etmeyin bre! Gene Asarcıklı olduğunuzu gösteryoğuz ha!» diye çıkışıyordu.

Halk en çok Hacı Abdi ile ilgileniyor, onu çekiştiriyordu.

«Aboooo! Hacı Abdi'ye bakın hele, Hacı Abdi'ye bakın! Bu herif şeytanın arka ayağı valla. Hen ya Türklernen üç adım yol yörüyenin avradı boş olurdu? Bize şapka geymeyin deyi döne döne tembih eden adama bakın siz! Herkişten tez geyik şapkayı. Emme de yakışık ha kenne. Tıpkı Gâvır Ezeğil gibi oluk. Gâvır Ezeğile bundan eyi yakışırdı valla... İki dinli bu adam, iki dinli. Hem camiye gider, hem kiliseye. Hem Türk, hem Fransız!... Aşkolsuğ vallaha!»

Adamlardan iri yarı, uzun boylu olanı ayağa kalktı. Herkes bunun «Hökümet» olduğunu, Mustafa Kemal'ın gönderdiği adam olduğunu anladı. Adam damın ucuna gelerek halkı iyice görmeye çalıştı. Bütün başlar yukarı kalkık, adama iyice bakıyorlardı.

Adam gözlerini halkın üzerinde dolaştırdıktan sonra konuşmaya başladı:

«Sevgili kardeşlerim! Sizlere Türkiye'den, büyük kurtarıcı, ulu önder Atatürk'ten selam getirdim. Sevgiler getirdim.»

«Getiren gönderen sağolsun.» sesleri geldi aşağıdan. Muhtar sert bakışlarla bu seslerin sahiplerini araştırırken adam «siz de sağolun» dedi.

«Evet sevgili köylü kardeşlerim, Büyük Ata bana aynen şöyle söyledi. Hiç değiştirmeden söylüyorum. Bana 'Hataylı kardeşlerime selam söyle, onları Fransızların elinde bırakırsam, ben Atatürk değilim!' dedi.»

Hacı Abdi'nin el işaretiyle halk büyük bir alkış tufanı kopardı. «Ya ya ya, şa şa şa! Kemal Paşa çok yaşa!» Sesleri Kale önünde yankılandı.

«Evet sevgili soydaşlarım, artık çileniz bitecektir. Buna kesin olarak inanmanızı isterim. Bana dolaştığımız köylerde, köylü kardeşlerimiz soruyorlar? Diyorlar ki, 'Bizi niçin düşman elinde bıraktınız, ve daha kaç yıl düşman elinde kalacağız?' Ve şunu ekliyorlar. Bizim için Hataylılar yüreksizdir, Fransızları Hatay'dan kovamadılar diyorlarmış. Bu bizim millî gururumuzu incitiyor diyorlar. Bizi bırakın, kanımızın son damlasına kadar akıtmaya hazırız diyorlar. Gazi Mustafa Kemal Paşaya selam söyle, bize silah versin, cephane versin, çarpışacağız. Fransızları kendi gücümüzle memleketimizden kovacağız, onlara bu toprakları mezar edeceğiz, diyorlar.»

«Sevgili kardeşlerimin duygularını çok iyi anlıyorum. Yalnız bu soruların karşılığını vermeden önce biraz gerilere gidip yakın tarihe kısaca bir göz atmak gerektir. Şu anda beni dinlemekte olan ak sakallı dedeler, beli bükük nineler bilirler ki, bin dokuz yüz on dörtte başlayıp bin dokuz yüz on sekizde biten birinci dünya savaşı sonunda, Osmanlı devleti de savaş ortaklarıyla birlikte yenilmiş sayılarak Sevr

antlaşmasını imzalamak zorunda kalmış, ve bu antlaşma uyarınca ....
....»

Adamın sözlerini anlamayanlar vardı, anlayanlar vardı. Kimi seferberlik görmüş, Yemen'de, Suriye'de, Sarıkamış'ta çarpışmış yaşlılar askerlik anılarını ansıyıp duygulanıyorlardı. Dalıp gidiyorlardı eski günlere.

«Bir gün duşman bizi öyle bir yere sıkıştırdı kiii... yedi gün yedi gece bir mağaradan çıkamadık. Dışarı çıktığımız zaman ne birlik kalmıştı ne bişi. Acımızdan adım atamıyok. Zatan aylardır acdık. Dört nefere bir asker somunu verilirdi, o da dişimizin kovuğuna getmezdi. Yeycin mi, koklaycın mı? De sen gel de bu aç karınla duşman öldür! Gene de anasını ağlatırdık Urusların, İngilizlerin. Emme bir de karnımız doysa... Birliğimizi ararken bir bakla tarlasına ıras geldik. Daha çiçek. Emme bir teze, bir teze, susam gibi. Allah inandırsın seni bir başladık yemeye. Ye allah ye, ye allah ye, kuruttuk bir evlek baklayı. Açlık, sefillik yendirdi bizi canım.»

«Evet sevgili kahraman kardeşlerim! İşte bütün bu saydığım nedenlerden dolayı Hatay, 20 Ekim 1921 tarihli Türk-Fransız anlaşmasına göre Türk sınırları dışında bırakılmıştı ....»

«Hatay halkı her türlü kötü koşullar altında üzerine düşen görevi alnının akıyla, namusuyla, şerefiyle yapmıştır. Hatay mücahitleri Dörtyol'da, İskenderun'da, Amık'ta, Antakya'da, Kuseyir'de, Şumracık'ta benzeri az görülmüş bir kahramanlık göstermişler ve Fransızların anasını ağlatmışlardır!»

Hacı Abdi ayağa kalkmış iki eliyle tempo tutarak halkı coşturuyordu:

«Ya ya ya, şa şa şa! Kemal Paşa çok yaşa! Yaşasın Türk ulusu, kahrolsun Fransızlar!» diyerek sevinç gösterileri göklere çıkıyordu.

«Arkadaşlar, emmiler, dedeler, nineler, bebeleri

kucaklarında beni dinleyen Türk kadınları! Sen hiç bir zaman korkak çocuk, düşmana boyun büken çocuk doğurmadın! Hataylılar Fransızlara karşı çarpışmamız da bu kadar şehidi nasıl ve niçin vermiştir?»

Çantasından çıkardığı bir listeyi ucundan tutarak havaya kaldırdı, öylece tuttu havada. Halkta çıt yoktu.

«Şu gördüğünüz listede iki yüz atmış iki tane Türk şehidi var arkadaşlar. Bunlar yalnız Antakya ve çevresinde saptayabildiklerimiz. Daha adı bilinmeyen nice şehitlerimiz, canını ve kanını bu topraklar için vermiş yiğitlerimiz vardır! Peki şimdi ben sorayım o sevgili köylü kardeşlerime. Bu yiğitler hep yataklarında sıtmadan, kızamıktan mı ölmüşlerdir? Aslında bu sorum o kardeşlerime değil, bu asılsız, dayanaksız sözleri söyleyenleredir!»

Alkışlar gittikçe gürleşiyor, halk yerinde duramıyordu. Yaşlılardan ağlayanlar vardı.

«Şimdi gelelim sonuncu ve çok acı bir sorunun karşılığına. Evet, Hatay halkı öle öle çarpıştığı halde, ve gerçekten düşmana çok zor günler yaşattığı halde, yüzlerce şehit, binlerce gazi verdiği halde, neden Fransızları kesin olarak sürüp çıkaramamıştır? Onlar neden Yunanlılar gibi denize dökülmemişlerdir. Bunun karşılığını vermek gerçekten bir Türk için acı olacaktır sevgili kardeşlerim. Çok ayrıntılara inmeden kısaca söyliyeyim. Bunun nedeni Türk halkının Arapçı-Türkçü diye ikiye ayrılmasıdır. Fransızlar bunu yapmak için büyük çabalar göstermişler, büyük masraflar yapmışlardır. Ne yazık ki bunda başarıya ulaşmışlardır. Halkın dinine saygılıymış gibi gözükp onların din duygularını sömürmüşler, Atatürk'ü din düşmanı olarak yaymışlardır. Antakya'da halkın gözünü açacak, milliyet bilincini besleyip güçlendirecek kitapların, gazetelerin halka ulaşmasını önlemişlerdir. Halk çocuklarını çağdaş okullardan uzaklaştırıp medreselerde okumalarını şeytanca oyunlarla

sağlamışlardır. Ne yazık ki halkın bir kesimi bu sinsi oyunlara gelmiş, Hatay direnmesinde kendi öz kardeşinin karşısında yer almıştır. Bu da Hatay'ın kurtuluşunu bütün çabalara karşın ne yazık ki geciktirmiştir.»

«Son olarak şunu söylemek istiyorum, sevgili köylü kardeşlerim, sevgili Hisarcıklılar. Şimdi artık silahlı direnme dönemi geçmiştir. Yakında bir plebisit yapılacaktır. Size muhtar Memet Çavuş anlatacaktır. Sandık başına gittiğiniz zaman oyunuzu nasıl kullanacağınızı öğretecektir.»

«Oylarınızı Fransızlara vermeniz için sizi kandırmaya çalışan kötü kişilere kanmayın? Onlar üç kuruşluk çıkarları için en kutsal varlıklarını, yurtlarını, özgürlüklerini satan kişilerdir. Kimileri de Fransızların ve onların adamlarının yürüttükleri propaganda etkisinde kalarak yanlış yolda yürümektedir. Bunlara inanmayınız!»

«İnanır mıyık, inanırmıyık?» sesleri.

«Kimileri yıllardır sırtlarını Fransızlara dayamış, sizin göz yaşlarınızla, dökülen kanlarınızla alay ederek saltanat sürmüşlerdir. Fransızlar gidince bu çirkin saltanatlarının yıkılacağını bildikleri için telaşlanıyorlar... Çünkü bundan sonra, Fransız tahsildarının hiczettiği keçinizi, yorganınızı, döşeğinizi, ucuz ucuz alıp, ateş pahasına size geri satamıyacaklardır. Elinizdeki iki dönüp kıraç tarlanızı elinizden çeşitli oyunlarla alamıyacaklardır. Tefeciliğe, faizciliğe, soygunculuğa son verilecek, çobanla cumhur başkanı bir tutulacaktır. Bundan sonra kendi bayrağınızın gölgesinde, kendi devletinin yönetiminde, insan gibi yaşıyacaksınız. Büyük kurtarıcı Kemal Atatürk sizi önce dış düşmanın boyunduruğundan kurtaracak, sonra da içerdeki bu pislikleri temizleyecektir.»

Yeri göğü çınlatan bir alkış. Hacı Abdi renkten renge giren yüzünü halkın bakışlarından saklamaya

çalışıyordu. Bu arada alkış öncülüğü yapmaktan da geri kalmıyordu.

«Artık öksüz değilsiniz. Fransız tahsildarlarının hâlâ köylerde dolaşıp vergi topladığını söylediler bize. Arkadaşlar, Fransız tahsildarına bir tek kuruş vergi vermeyin. Fransız tahsildarının, jandarmasının, dipçiğinin buralarda işi kalmamıştır. Bu topraklardan hem Fransızlar hem de onların bıraktığı pislikler temizlenecektir. Atatürk ağa denen bokböceğinin kökünü kazıyacaktır bu ülkeden!...»

Hacı Abdi ayağa kalktı, iki elini iyice havaya kaldırarak var gücüyle alkışlarken boyun damarlarını kabartarak: «Yaşasın Mıstafa Kemal Atatürk!» diye haykırdı. Halk aralıksız alkışlıyor, seviniyordu.

«Sizi şaşırtmak isteyenlerin suratlarına güçlü yumruğunuzu indirin! Korkmayın, yalnız değilsiniz artık! Arkanızda Atatürk gibi büyük bir kurtarıcı vaaar! Türkiye Cumhuriyeti vaaar!»

Alkışlar, alkışlar, alkışlar. Çığlıklar, ağlamalar, gülmeler.

Alkış tufanı biraz dindikten sonra adam, «Atatürk Hatay'ı Fransızlar'dan işte böyle kanırıp almıştır,» derken muhtarın kapısındaki incir ağacının dama uzanan bir dalını kanırıverdi... «Bu dal nasıl ağaca geri yapışmazsa, Hatay da Fransızlara geri verilmez! Daha neden çekiniyorsunuz? Oylarınızı korkmadan millî onurunuz doğrultusunda kullanmaktan çekinmeyiniz.»

«Şimdi gelelim şapka giyme konusuna.» derken arkadaşının orada duran çuvaldan çıkarıp verdiği kasketi alıp halka gösterdi.

«Arkadaşlar, din bu kumaş parçasında değildir. Bununla sırtımıza giydiğimiz giysiler aynı kumaştan yapılmıştır. Biçimi değişiktir, o kadar! Eğer din bu kumaş parçasında olsaydı, ben de giymezdim, Hacı bey de giymezdi. Bakın? Şimdi Hacı bey dinsiz mi oldu? Avradı boş mu oldu?...»

«Estafırılla, beğim, estafırılla!» sesleri.

Hacı Abdi renkten renge giriyor, elleriyle anlamsız eylemler yapıyordu. Gittikçe artan bir sıkıntının altında eziliyor, bunu belli etmemeye çalıştıkça daha çok sıkılıyordu.

«Çok sayın Hacı bey sizlere iyi bir örnektir? Şimdi hepinizin önünde muhtar Memet Çavuş şapka giyecektir.»

Muhtar adamın yanına yaklaştı. Adam muhtarın başından fesini çıkarıp kasketi giydirdi. Muhtar başına bir dağ konmuş gibi duruyor, bu ağırlık altında eziliyordu. Halk merakla bakıyor, bir yandan da sıvışanlar oluyordu. Hacı Abdi muhtarı da alkışlattı halka. Muhtardan sonra üyeler, bekçi Çipikli Hasan şapka giydiler. Başına şapka konanlar bir tuhaf oluyor, herkesin yüzüne bakamıyordu. Sonra halktan gönüllüler akın etmeye başladı. Ortalık ana baba gününe döndü. Bekçi Çipikli Hasan çuvala elini sokup sokup çıkarıyordu kasketleri. Her şapka elli kuruştu. Parası olan veriyor, olmayana Hacı Abdi borç yazıyordu. Kimileri korkuyordu. «Altın üzerinden mi? yazıyordu, yüzde kaç faiz ödeyeceklerdi?» Hacı Abdi «Fayız mayız yok! Kasabaya indiğiniz zaman düğene urğayın, dar gelen, bol gelen değiştirsin. Ben bundan kâr mar etmiyom. Mıstafa Kemal Atatürk'ün hatırı uçun ucuz ucuz veryom!» diyordu. Gençlere ayyıldızlı lise şapkası veriyorlardı. Önleri parlak siperli, lacivert kumaştan, mavi, yeşil, kırmızı şeritli şapkalar.. İlk anlardaki ürkeklik yavaş yavaş azalıyordu. Herkes birbirini göre göre yadırgama duygusundan kurtuluyordu. Ellerinde cep aynaları, bakıp bakıp basıyorlardı kahkahayı. Giyiyorlar, çıkarıyorlar, bir daha giyiyorlar... değişiyorlar, gülüşüyorlar... Sonra da şapka giymeyenleri yakalayıp getiriyorlardı. Biraz şaka, biraz ciddi, zorluyorlardı birbirlerini. Artık ilk adım atılmış, sonraki adımlar kendiliğinden atılıyordu. Sevi-

nenler vardı, hoyrat hoyrat, şaşkın şaşkın bakınanlar vardı.

Kimilerini yakalayıp getirmek çok zor oluyordu. Çocuklar gibi tepinip huysuzlaşanlar, ana avrat sövenler, işi kavgaya vardıranlar oluyordu. Kimileri hem istiyor hem istemiyordu. Yıllardır kendi kendilerini fes-sarıkla görmeye alışık olan insanlar, şapka altında pek rahat değillerdi. Gençlerin başındaki ay-yıldızlı şapkaları görünce, benim de giymeyi içim çekiyordu. Neki hemen tövbe ediyor, şöyle bir silkinip kendime geliyordum. Tüylerim diken diken, Cenabı Allaha sığınıyordum.

Evet köyün rahatı kaçmıştı. Şapka giyenlerin oturuşunda, kalkışında, konuşmasında, yürümesinde, tarlada kazma tutuşunda bir tuhaflık vardı. Herkes birbirine başka dünyanın insanları gibi bakıyordu.

Babam eve girdiği zaman, anamla bir süre bakıştılar!...

«Hah! didi anam, Ihı şindi tastamam olmussun Çıkla gâvır Ezeğil oluksun. Tıpkısının aynisi. Ben seni dışarda görsem tanımazdım valla. Sakkalı döküle bu kısvetı çıkaranın! Hepinizi gâvır edikler eyice.»

«Tövbe de gene ha!» diye çıkıştı babam. «Biz bunu göğnümüznen mi geyok kine? Bunu bir sıyasatlıknan gediryolar ıhıcık. Herkişiğ geçtiği köprüden biz de geçicik tabi kine. Şu Fransız eseretliğinden kurtulak da ne geyersek geyek. İntikapta Türk müsün Fransız mısın? deyi sordukları vakıt, hiç korkmadan Türküm! deyci! İnsan bir hoş oluyo be!» derken elinde bir ayna kırığı ile yeni, şapkalı yüzüne bakıp bakıp gülüyordu.

«Ben de Türk müyüm be baba? diye sordum. Beni de Türk yazarlar mı?»

«Tabi kine Türksün. Hepimiz Türkük. Atatürk de hepimizin babası. Bu şapkaları onun hatırı uçun geyiyok hep. Bütün ecnebi düveller çekinirmiş ondan.

Emme sen şapka geymeycin ha! Sen hoca olucun. Bize bakma sen. Biz cahalık.»

«Atatürk Alexi'yi döver mi be baba?» dedim. «Bir sille vursa, yarısı boşa gider.» dedi gülerek. «Geçi çeğesi gibi ayırır onun çeğesini Atatürk...» dirken kendine öyle bir güvenişi vardı ki...

Orman kolcusu Pekmezci Durmuş'la konuştuktan sonra benim kafam iyice karışmıştı galiba. Şapka giyme isteği ile günah korkusu çarpışıp duruyordu içimde. Kimi zaman babama söylemeye bile niyetleniyordum. «Bana ay-yıldızlı bir şapka al be baba, ben de Türk olacağım.» diyecek oluyor, sonra vazgeçiyordum. Din adamlığıma, kos koca «Molla Aliliğime» yakışır mıydı bu yani? Üstelik beğendiğim şapka da ötekilerden yirmi beş kuruş daha pahalıydı. Karnım ekmeğe doydu da şapkaya mı geldiydi sıra? Zaten babam kasketi Hacı Abdi'den borca almıştı. Öte yandan benim şapka giydiğimi Molla Hamza duyarsa işler daha da karışırdı. Benim gibi bir din adamının şapka giymesi gerçekten büyük bir sapıklık, «şeytanın atına binmek» olurdu. Pekmezci Durmuş'un söyledikleri ise daha başka biçimdi:

«Artık seni de yeni açılacak okula alırlar Molla Ali. Sen yeni Türkçeyi bir görmeye öğrenirsin. Öyle eski yazı gibi beş altı yılda değil, beş on günde okuyup yazmaya başlarsın.»

«Ben gitmem o şeytan okuluna be Durmuş emmi. Ben Letince öğrenip de günaha girmem. Benim zehir gibi eski Türkçe yazım var. Molla Hamza'dan herbir şeyleri öğrendim. Herbir çeşit hastalıkları yazmayı, şeytanları kovmayı, kurdağzı bağlamayı, ölü yıkamayı, mevlit okumayı herbir şeyi...»

«Senin isteğine komazlar ki. Yeni okul açıldımı, bütün çocukları toplayıp götürecekler. Gitmeyenlere ceza var. Senin dünyadan haberin yok Molla Ali. Atatürk Türkiyede eski yazıyı kaldıralı beş bıldır oldu oğlum. Türkiye'de bütün işler yeni yazı ile dönü-

yor. Nasıl ki Fransızlar buradan gidince Fransız parası geçmiyecekse, eski yazı da geçmiyecek. Bütün devlet işleri yeni yazı ile dönmeye başlayınca ne yapacaksın o zaman. Eski yazı, eski okuma, muska, üfürük, hepsi yasak olacak. Sen nerelerde geziniyorsun bre oğlum?»

Bozuluyordum bunları dinlerken. Dinlememek de edemiyordum.

«Bak, ben sana bir soru sorayım. Sen her çeşit hastalıkları muska ile yazıp iyi edebileceğini söylüyorsun, değil mi?»

«Evet, dedim. Benim bilmediğim muska yoktur.»

«Peki niçin kendi başındaki çıbanları yazıp da iyi etmiyorsun? Söyle bakayım?»

«..................!?»

«Anan yazdırmadık hoca, üfletmedik üfürükçü, yatırmadık yatır bırakmadı. Başındaki kele çare bulabildiler mi? Yarın bu köye bir doktor gelecek. Gel, ben senin başını bir göstereyim, bir ilaç versin, bak nasıl geçer?»

«Ben doktora moktora gitmem. Allah verdiği derdi geri almasını bilir. Onun vakti, saatı var.»

«Sana bir soru daha sorayım mı Molla Ali?» dedi.

«Sor.» dedim bozum bozum.

«Hacı Abdi'nin dört tane oğlu var, bunlardan kaç tanesi hocada okuyor?»

«Bilmiyorum. Onlar şehirli.»

«Hiç birisi hocada okumuyor. Hepsi de yeni okullarda okuyorlar. Yarin her biri bir yüksek memur çıkacak. Kimi doktor, kimi avukat, kimi mühendis filan. Her biri etek dolusu maaş alacaklar. Sen de baban gibi gene onların elini gözleyeceksin. Hacı Abdi müslüman değil mi? Niye çocuklarını eski okulda okutmuyor? Muska yazmakla, elin ölülerini yıkamakla, cinlerle şeytanlarla uğraşmakla karın doymaz oğlum. Kendine gel. Yarin yaşın ilerledi mi iş işten

geçer. Keşke ben çocuk olsam da ben okusam. Sonra yeni okullarda falaka yok, dayak yok. Okumak değil bayram yapmak, bayram! Sen bir görsen ağzın açık kalır. Ben Antakya'da gördüm. Yarın gel sana yeni alfabeyi göstereyim. Bir iki gün içinde öğrenirsin. Hele eski Türkçe bildiğin için daha çabuk sökersin. Bre oğlum nasıl olsa seni jandarmalar zorla götürecekler. Orda sıkıntı çekmektense belle de öyle git.»

Yıllardır ömür çürüterek kurduğum dünya gümbür gümbür üstüme yıkılıyor, ben altında eziliyordum. Eve geldiğim zaman Pekmezci Durmuş'un sesi kafamın içinde dönüp duruyordu:

«Bütün memurlar yeni okuldan çıkar. Tahsildar olursun, jandarma olursun, onbaşı, çavuş olursun. Daha çok okursan doktor, avukat olursun. Alırsın maaşını, adam gibi yaşarsın. Jandarma olursan herkes senden korkar. Hele baş çavuş olursan...»

Pekmezci Durmuş orman kolcusuydu. Maaş aldığı için ona köylü iyi gözle bakmazdı pek. Kıldığı namaz, tuttuğu oruç boşunaydı. Evinde bereket yoktu. Bunca yıldır orman kolculuğundan maaş alıyordu, üstü başı gene perişandı. Bütün yıl önü sarı düğmeli, rengi uçuk bir ormancı kabutunun içindeydi. Pantolonunun dizi de yamalıydı. Allah «dövlet» kapısından maaş yiyeni ondurmazdı. Aldığı maaş öte dünyada yılan olup onu sokacaktı. Ayda on iki buçuk lira maaş alıyordu. Yemekle, harcamakla biter miydi bu? Demek ki bereketi yoktu, şeytanlar cebinden çalıp çalıp harcıyorlardı.

Pekmezci Durmuş'tan işittiklerimi anama söylediğim zaman anam küplere bindi.

«Bir daha duymayım onnan konuştuğunu. Hele baban hiç duymasın. Ayakların yokarı, başın aşağı asar seni! O pekmezci'de din min yok. Gâvırlarnan konuşa konuşa gâvırlaşık. Bir solukta senin beynine

girik, seni yoldan çıvdırık. Yeni mektebi çıkaranların sakalı dökülsün!»

Anamın sözleriyle Pekmezci Durmuş'un söyledikleri birbirine karışıyordu. Kafam karmakarışık, kulaklarım uğulduyordu. Anamın sözleri, Molla Hamza'nın sözleri, mızraklı ilmihaldan okuduklarım, Kur'an'dan okuduklarım birbirlerini sokup duruyordu kafamın içinde. Bir sürü söz ve ses kırıkları çarpışıp duruyordu:

«Yarın bir imam olacaksın, bekle biri ölsün de, o ölüyü sana yıkatsınlar da, elini iki lira...,» Baban duymasın! Gözü kör ola o Pekmezci Durmuş'un, senin beynine girdi hemi! Dünyenin çivisi kopucu artık..., Git yeni okula, ol Alexi gibi bir tahsildar, al etek dolusu aylık, ölün de yesin, dirinde......, -Cenabı Rabbulalemin bir ayeti celilesinde buyuru......, -Sakalı dökülsün yeni yazıyı çakaranın......, -Külu vaşrabu henien bime küntum......, -Ey kullarım şeytan iğvasına kapılmayın..., -Sen muska ile hastalıkları iyi edebilseydin önce kendi başindaki çıban....., Eyyuhel kâfirun, vela tu'kıdune..., Ben sizin rızkınızı ana rahminde iken veririm......, -Bu şapka ile sırtınızdaki aba aynı kumaştan yapılmaktadır......, Seni doktora götüreyim, başına bir ilaç versin, hemen iyi ol......, -Cenabı Allah sana dert verdiği gibi dermanını da vermeye kadirdir, sabırlı ol ya insanoğlu..., Abdi Ağa çocuklarını niçin hoca yanında okutmuyor?......, -Sen gene baban gibi onların eline bakkacamsın......, -Şapka giyen kâfirdir......, şapka da bir kumaş parçasıdır......,

Sonra Pekmezci Durmuş'un sesi hepsini bastırıyor:

«Yarın imam olacaksın. Bekle birisi ölsün de, onu da sana yıkatsınlar da, elini iki lira para versinler. Sonra ölü yıkamak kulay mı sanıyorsun sen? Yıkarken bir dirilip de yekiniverirse, ödün kopar. Sonra

insan ölü yıkadığı zaman üç dört gün yemek yiyemez. Kimi ölüler ölürken altını kirletir?!?!

«Gözle birinin çocuğunu şeytan çarpsın da, keçisi dağda kalsın da, sana yazdırmaya gelsin de, eline bir tutam kara incir versin. Ol Alexi gibi bir tahsildar, al etek dolusu aylık, ölün de yesin, dirin de. Aylar bitmez, tükenmez, eskimez çürümez. Maaşı kurt kapmaz, şeytan çarpmaz.... Hem de herkes seni görünce ayağa kalkar, şapkasını çıkarıp önüde eğilir, hoş geliksin Ali Efendi diyerek.»

İki dünya arasında sıkışıp kalmıştım. Bir yanda cennetli, cehennemli, Sırat köprülü, hurili, melekli bir dünya. Öte yanda Alexi'li, Hacı Abdi'li, Molla Hamza'lı, cinli, şeytanlı, yağmurlu, soğuklu, dayaklı, jandarmalı bir dünya? Yaşıtlarımın başlarında ay-yıldızlı okul şapkalarını gördükçe içim cız ediyor, arkasından öte dünyada çekeceğim cezaların büyüklüğünü hatırlayıp titriyordum. Molla Hamza'dan korkuyordum. Babamdan korkuyordum. Bir şapkam olsa da kimseye göstermeden giysem? Kimse görmedikten sonra neye yarar? Molla Abdi'den, babamdan saklasam, Allah'tan nasıl saklarım? Onun gözünün ulaşmadığı, elinin yetmediği bir yer varmı?!?!...... Köy sallanırdı artık. «Amanın dünyenin çivisi kopucu! Molla Ali de şapka geyerse!»

Hacı Abdi birkaç gün sonra medreseye Molla Hamza'yı görmeye geldi. Kuyulu'ya her gelişinde uğrardı Molla Hamza'ya. Çok iyi anlaşırlar, sevişirlerdi. Konuşurlarken bir birlerinin ağzının içine girerlerdi. Kimi zaman bütün günü birlikte geçirirlerdi. Bu dünya ile ilişkilerini kesip ta öte dünyada dolaş babam dolaş ederler, biz de hocanın falakasından kurtulur, rahat bir soluk alırdık. Hacı Abdi Kuyulu'ya geldi mi çiçeklerimiz açılırdı...

Hacı Abdi bu kez köylüye borç para dağıtmaya değil, sözde moral vermeye, şapka giymeleri için etkilemeye, plebisit için propagandaya gelmişti. Med-

resenin önüne gelince atından indi, başındaki şapkayı çıkarıp atın yem torbasına soktu, torbadaki fesisarığı da başına giyip girdi Molla Hamza'nın yanına. Molla Hamza onu gene de her zamanki sıcaklıkla karşılamadı. Hoş-beşten sonra da ilk sözü şu oldu:

«Essah mı bre Hacci, seni şapka geyik diyolar? Şapka satıp para kazanyomussun, dorğumu bu? Ben bunu duyunca ağım ağım ağladım, emme duşman lafıdır deyi pek de inanmadım. Benim bildiğim Hacı Abdi musluman adamdır dedi. Şapkayı satan da, geyen de, geydiren de, şapkalıya selem veren, selemini alan da kâfirden de kâfir, avradıyla zina, kızıyla fuhuş yapmış olur deyen sen deyil mi Hacci ağa?»

«Evet ki dorğu, evet ki essah. Şapka geydiğim de dorğu, düğene koyup sattığım da. Dorğu emme, emmenin de emmesi var. Ne gibi dersen durum vazyatlar karışık. Ben bu kâfir kisvetini kefimden geymedim. İt göğnü ile bok yemez derler, işte ben de öyle. Çok sağlam yerden duydum. Mıstafa kemal buralığı Fransızlardan alıkmış. Türk tabırları ondan bir işarat bekliyomuş. Emme eyiliknen olsun deyi intıkap edicimiş. Yarın bu adam, bu kâfir oğlu kâfir buraya hökmetti mi, herkişe şapka geydiricimiş. Geymeyenlerin de kellesini kesyomuş diyolar. Anteke'de bir iki derin hoca, senin gibi âlim hocaya dandım, danıştım. Biz geyiyok dediler. Başımız geyiyo, emme kalbimiz geymiyo dediler. Sıyasatlık yapyik dediler.

«Öteyesi gün düğende oturyodum, kasabaya bir heyet gelmiş, tap ettiri eçeri girdiler. Hacı Abdi sen misin? Heya benim dedim. Sen bu bölgede sözü dinlenen, sevilen birimissin, öyle duyduk? dediler. Heye sevilirim dedim. Heydi bakalım dediler, biznen barabar köyleri dolaşıcığ, şapka kampanasına katılıcığ... La havle vela kuvvete! Olmaz dididiler. Baktım var göğül, yok göğül, beni sıkıştırıcılar. Ey, dedim, gidek bakalım. Başımıza bir şapka geydirdiler. Getirdikleri birkaç harar şapkayı da düğene koydular

satıcın deyi. Ihı durum vazyat bundan ibarat hoca efendi. Emme binim içime bak sen. Nidek? Bir ata sözü var, zaman seğe uymuzsa, sen zamana uy demişler...»

Molla Hamza hayıfla elini havada savurdu:

«Benim kellemi kesse de kaziğin ucuna geçirse, gene de geymem! Saklanırım samanlığa, çıkmam ölenece. Şunun şurasında üç günnük ömür, bir yalancı dünya uçun öte dünyemi, essahçi dünyemi harap edemem. Mıstafa Kemal gelmesse Nemrut gelsin!»

X

GÜNLERCE kafamda evirip, çevirdikten sonra kararımı verdim. Gözümü yumup giyecektim şapkayı. Ne olursa olsun giyecektim. Anam babama söylemişti sonunda. «Bu dölün kafası çıvdırı, şapka geyicim deyip duruyo!. Pekmezci Durmuş beynine girmiş dölün. Onu dorğu yoldan çıvdirmiş! Bak nedersen et.» demişti.

Babam itten alıp ite vermişti beni. Hem beni hem Pekmezci Durmuş'u. Ağzına geleni veriştirmişti. Artık şapkanın adını bile anmıyordum. Bir de Molla Hamza'nın kulağına giderse, ayıkla pirincin taşını?

Şapkayı kendim yapacaktım. Ay-yıldızlı şapka yapacaktım. Tıpkı Hacı Abdi'nin oğlunun başındaki gibi. Hacı Abdi'nin oğlu babasıyla birlikte gelmişti bizim köye. Yüzleri topak topak etli bir oğlandı. Elleri parmakları, bilekleri düzgün, yumuşacıktı. Bizimkiler gibi körtlez körtlez değildi. Ne de güzel yakı-

şıyordu ona ayyıldızlı şapka! «Ağa dölü, ne geyse yakışır, demişti babam. Biz onnarnan südük mü yarıştırabilirik?» İyice bakmıştım onun başındaki ayyıldızlı şapkaya. Sağından, solundan, önden, arkadan bakmıştım. İyice ezberime almıştım şapkayı. Gözlerimi yumduğum zaman görür gibi oluyordu. Tıpkı onun gibi bir şapka yapacaktım.

Daha önce hazırladığım gereçleri almak için ahrıa indim. Yemliğin üzerindeki takaya sakladığım öteberileri çıkarıp çıkarıp koynuma koydum. Biraz yorğa ipliği. Anam yorğan kaplarken çalmıştım. Sapsız bir bıçak. Bir makas. Biraz çerçi kâğıdı. Topal Ali'den almıştım. Kuyulu yolunda bulduğum bir parça çimento torbası. Erik ağaçlarından topladığım erik zamkı. Ay biçiminde bir teneke parçası. Ve gene tenekeden kokart ve ay-yıldız. Bunları çingene Kel Halil'e kestirmiştim. Bütün bunları koynuma, koltuğuma yerleştirerek çantamı boynuma astım, Kuyulu'ya gidiyorum diye yola çıktım.

Ömrümün ilk günahının ilk adımlarını atıyordum. Yüzümden suç akıyordu. Korkuya batırılıp çıkarılmış gibiyim. Yuva yıkmaya giden azılı bir katilin çirkinliği vardı yüzümde. İki suçu birden işleyecektim. Hem dersten kaçacak hem şapka giyecektim. «Vazgeç!» diyordu içimden bir ses. «Şeytanın atına binme. Sen bir din adamısın. Cahil cemeke değilsin. Nene gerek yeni yazı? Nene gerek tahsıldar olmak.»

Körpınar'ı geçtim. Durdum, sağıma, soluma baktım. Caydım Hasan'ın zeytinliğine atladım. Ayaklarım birbirine dolaşarak aşağı, Şeytan deresine doğru yürüdüm. Sesler peşimi bırakmıyor, daha da yeğinleşiyordu. Gözlerim kararıyor, kulaklarım uğulduyordu.

«Bu dünya yalan dünya. Şeytanın atından in! Kâfir olursun. Öte dünyada cenabı Allah gözlerini tepende yaratacak senin. Kıldan ince, kılıçtan keskin Sırat köprüsünü geçemeyip kaynayan katran kazan-

larının içine düşeceksin. Cazır cazır yanacaksın. Dön geri ey insan oğlu. Şeytan iğvasına kapılma!.........»

Şeytan deresine girerken yedinci kez okudum şeyten duasını. Kocaman ceviz, incir, dut, dardağan, defne ağaçlarının birbirini giydiği şeytan deresinde güneş görünmüyordu. Korkunç bir görünüm, ve bir sonbahar akşamı serinliği. Daldan dala atlayan bir incir kuşu, kaçan bir kertenkele, düşen bir yaprak, gözüme bakan bir patlak gözlü kurbağa yüreğimi ağzıma getiriyordu. Şeytan deresine inmek her yiğidin işi değildi. Ne varki ben herhangi biri değildim. Ben de şeytandan korkarsam artık! Gene de tedbirli olmak gerekti. Burada yüzlerce insan çarpılmış, kimi ölmüş, kimi sakat kalmıştı.

Şapka yapmak için buradan daha sağlam yer bulamazdım. Çünkü buraya kimsecikler gelemezdi. Kimse göremezdi beni burada. Görseler bile şeytan sanırlardı. «Vicik, vicik, vicek.» diyerek şeytan sesi çıkarıp kaçırırdım gelen olursa. Ya ölürse korkusundan? Ölürse ölsün, ne yapayım? İnşallah kimse gelmez...

Şöyle alaca karanlık bir yer buldum. Bismilleh diyerek gereçlerimi çıkarıp yere koydum. Şeytan duasını üç kez daha döne döne okuduktan sonra işe başladım. Kalınlı inceli dut ve dardağan çubuklarını kestim kestim koydum şöyle. Cebimden kibritimi çıkarıp küçük bir ateş yaktım. Dardağan çubuklarını hafifçe üteledim ateşte. Tatlı bir koku çıkıyordu. Üteleyip üteleyip koydum yanıbaşıma. Dut çubuklarının kabuklarını soydum, kınnap gibi sağlam ipler yaptım. Tek başına yorğan ipliği tutmazdı.

Firiklenmiş dardağan çubuklarından en düzgününü seçtim, başımın çevresine göre eğerek halka yaptım. Dut soygunuyle iyice sardım ek yerini. Üzerini de yorgan ipliğiyle pekiştirdim. Daha ince çubukları eğip eğip şapkanın kafesini meydana getirdim.

Uçlarını büyük halkaya yorgan ipliğiyle bağladım. Sık sık ölçüyordum başıma.

Tenekeden yaptırdığım siperin deliklerinden yorgan ipliğini geçirip geçirip bağladım yerine. Bir daha giyip çıkardım. İyi geliyordu başıma. Yuvarlak, kafa biçiminde bir dere taşı buldum. Giydirdim şapkanın iskeletini taşa. Karşıdan baktım. Siper biraz yana eğikti, düzelttim. Sonra helvacı kâğıtlarını kesip kesip yapıştırdım çubukların üstüne. Erik zamklarını sürdüm kâğıtlara. En düzgün kâğıdı şapkamın siperine yapıştırdım. Şapka ortaya çıktı. Kokardını, ayyıldızını yapıştırdım. Hepsi tenekedendi. Ne var iyi benzetmişti çıngene Kel Halil. Karşıdan bakınca, tıpkı Hacı Abdi'nin oğlunun ay-yıldızına benziyordu. En sonunda giydim şapkamı başıma... İş yaparken korkuyu filan unutmuş gibiydim. Öğle azığımı yemeyi unutmuştum. Şapka başımda dereden çıkınca akşam olduğunu anladım. Hava kararmış, herkes dağdan, tarladan dönüyordu. Çıkınımdaki çökelekli ekmeği yiye yiye köyün yolunu tuttum. İkide bir şapkamı elliyordum. Yürüyüşüm bir başka idi. Ağırlığım yokmuş gibiydi. Müsteşer Memet'in bostan yerini iki adımlık ettim. Bostanlar arasındaki yolda kimseler yoktu. Şapkalı olarak yürüyordum. Bir de baktım köyün altına varmışım. Camialtında bir karartı! Şapkamı çıkarıp abamın kanadı altına koydum...

Şapkamı abamın kanadı altında tuta tuta köyün ortasından geçip eve vardım. Biri ne bu abanın altındaki deyip elleyiverir diye korkuyordum. Neyse eve ulaştım da kurtuldum. İlk iş olarak şapkamı samanlığa sakladım. Sonra oturdum ölülerimiz için Kur'an okumaya başladım. Cuma akşamı idi. Cuma akşamları bütün ölüler köye gelirler, yakınlarını görürlerdi. Kendileri için Kur'an okuyup okumadıklarına bakarlardı. Cuma akşamları herkes kapısının önünü güzelce süpürür, diken, çöp gibi ayağa batacak şeyler bırakmazdı. Çünkü ölüler yalınayak basarlardı. Ayakla-

rına diken bata, ağlarlardı. Biz işitmezdik onların ağıdını. İçeri girmezler, kapının eşikliğine oturup içeri bakarlardı. Evde kavga, döğüş, geçimsizlik varsa üzülüp geri giderlerdi. Herkes kendini ona göre ayarlar, o akşam üzücü şeyler yapmazdı. Ben Kur'an okurken anam da bir teneke parçasının üzerinde «Puhur» yakar, kapının önündeki küçük dama bismilleh diyerek bırakırdı. Ölüler koklasın diye. Dağ çayını «puhur» diye yakardık. Ölüler çok severdi bunun kokusunu. Ben ne zaman dağ çayını görsem ölüleri ansırım. Kur'an okurken bir gözümle dışarı bakar, Hacı Ali dedemin, seferberlikte ölen Gözüböyük Ahmet dedemin, caydım Hasan'ın kapının eşikliğinde «puhur» kokladıklarını görür gibi olurdum.

Günler geçtikçe biraz daha yoldan çıkıyordum. Fırsat buldukça Pekmezci Durmuş'a uğruyor. Ondan yeni alfabeyi öğreniyordum. Yeni harflerin altına eski Türkçe okunuşlarını yazıyordum. Alfabeyi gizli gizli çalışıyor, harfleri birbirine vurarak hecelemeye başlıyordum. Şapkayı da zaman zaman sakladığım yerden çıkarıp ahırda, samanlıkta, Kuyulu yolunda giyiyordum. Ne varki içime sinmiyor, şapkamı ille de birileri görsün istiyordum. Bir gün şapkamı Hasan'a da gösterdim. Kimseye söylemesin diye ona da giydirdim. Tuluk Osman'a göstermiyorduk. Molla Hamza'ya söyleyebilirdi. Molla Hamza bizi kim bilir ne yapardı. Kuyulu'ya varmadan gümrah bir murt çalısının içine saklıyorduk şapkayı. Dönüşte çıkarıp bizim köyün yakınınadek giyiyorduk. Ne güzel yakışıyordu her ikimize. Tahsildar Alexi oluyorduk. Fransız jandarması oluyorduk. Dövüyorduk köylüleri. Sonra vazgeçtik bundan. Atatürk olduk. Türk jandarması olduk. Dövdük Fransız köylülerini. Nevar ki bu eğlencemiz uzun sürmedi. Bir sabah medreseye varır varmaz Molla Hamza «Gelin ya iblisler!» diyerek yatırdı bizi falakaya. Tuluk. Osman bizi gözlemiş, şap-

kayı sakladığımız yerden alıp Molla Hamza'ya götürmüştü...

Her birimizden birer ayak geçirmişti falakaya. Falakayı büyük bir mutlulukla, Tuluk Osman tutuyordu. Karkılıp karkılıp vuruyordu Molla Hamza. Danalar gibi bağırıyorduk:

«Aaaamman hoca efendi, boklarını yeyim töbe!»

«Sizi gidi iblisler sizi! Aaaaaal!»

«Aaaammman hoca efendi, ayaklarının altını öpyüm töbe!»

«Sizi gidi iblisler sizi! Aaaaaal!»

Sonra öteki ayaklarımızı geçiriyorlardı falakaya. Dinlene dinlene dövüyordu Molla Hamza.

«Şeytan iğvasına kapıldığız hemiii! Aaaalll!»

«Hak yolunu terğeyip, batıl yolu tutuyoğuz hemiiii! Aaaal!

«Aaaaah! Oooooy! Anaaaaam! Ölyom anaaaaam!»

«Aaaaaal! Aaaaaaal! Aaaaaal!»

«........................»

Falakayı çıkardıkları zaman ayaklarımız izik domates gibi vıcık vıcık kan içindeydi. Üç dört çocuk bizi leş gibi sürüye sürüye hasır parçalarımızın üzerine götürdüler.

Birbirimizden tuta tuta gece yarısı ulaştık köyümüze...

O gece sabahadek falaka yedim düşümde. Molla Hamza karkılıp karkılıp basıyordu sopayı. Boyu bir uzundu, bir uzundu... göklere değiyordu başı. Sarığına bulutlar örümcek ağı gibi yapışıyordu. Gözünde kınnapla bağlı gözlüğü, kirli-sarı dişlerini sıkarak bakıyordu bana. Sonra gene başlıyordu vurmaya «Aaaaaaal!» diyerek. Değneğinin kalınlığı minare gibiydi. Sabah olmayı bilmiyordu geceler. «Bu dölü karakura basyo» diyordu anam. Kan ter içinde, çığlık çığlığa uyandırıyordu beni. Puhur koyuyor, selavat getiriyordu.

Bir ara falaka kırılıyordu. O kocaman minare ka-

lınlığındaki falaka kırılıyordu. Molla Hamza öfkesinden değneği falakaya vuruyordu. Çat ettiri kırılıyordu falaka. Kaçıyordum. Koşuyordu arkamdan Molla Hamza. Bir adımda ulaşıyordu, kedi yavrusu gibi alıyordu beni avucunun içine. Avucundan kayıp kaçıyordum gene. Aşağımı, yukarı mı gittiğimi bilmiyordum. Molla Hamza ha ulaşı, ha ulaşacak... Kocaman yaba gibi elleri omuzuma değiyor gibi. Birden benim kanatlarım oluyordu. Uçuyordum. Ufacıktı kanatlarım. Serçekanatları gibi. Molla Hamza da kanatlanıyordu. Kocaman, tarla gibi kanatlar... Minare büyüklüğünde eğri bir gaga... Kekiyor beni. Bir vuruyor kekmeğini gözüme. Gözümü çıkarıyor. Pıldır pıldır ediyor gözüm yerde. Topaç gibi dönüyor. Sonra öteki gözümü kekiyor, derken kıyamet kopuyor. Arasat meydanındayım. Binlerce Molla Hamza... Milyonlarca Molla Hamza... Hepsi beni kovalıyor. Sırat köprüsünün üstündeyim. Yetmiş bin yıl yokuş... Yetmiş bin yıl düz.... Yetmiş bin yıl iniş..... Yürümeye çalışıyorum kıldan ince, kılıçtan keskin Sırat'ın üzerinde. Yürüyemiyorum. Ve milyonlarca Molla Hamza arkamdan kovalıyor. Ha yetiştiler, ha yetişecekler! Korkunç bir çığlıkla uyanıyorum. Anam bismilleh çekiyor kulhü okuyor.

Bir gece, beş gece, on gece. Anam sorup duruyor, neyin var diye. «Bişim yok, diyorum. Karakura basıyor.» «Yakalayıver kenni», diyor anam. «Ver kısmetimi de.» Bir karatavuk gibi olurmuş Karakura. İnsanın göksüne çöker, soluğun kesermiş. O anda yakalayıp da «Ver kısmetimi» diyebilirsen seni zenginliklere gömermiş. «Ben kuş muş görmüyorum» derdim. Sonra her şeyi olduğu gibi anlattım. Şeytan deresine indiğimi, şapka yaptığımı, giydiğimi, hocadan falaka yediğimi. Sonunda beni Şeytan deresinde şapka yaparken Şeytanların çarptığına iyice karar verildi.

Babam işini gücünü bırakıp ta Alakent köyüne

yazdırmaya gitti beni. Molla Hamza «Yazamam ben o iblis Ali'yi» diye kestirip attı.

Zaten Alakent şıhının ünü Molla Hamzayı bastırmıştı. En zor hastalıkları iyi ediyordu. Hele cin, şeytan muskası üzerine daha böyle şıh görmemiştik. Doğrusu babamın Alakent'e gitmesine ben de sevindim... Babam bir gün gitti, ertesi gün de geldi. Babamın gözleri ışıl ışıl içeri girerken. Şıhı övmekle bitiremiyor, bir söylediğini beş kere söylüyordu:

«Öyle deyin bir şık kine!... Kitabı açar açmaz bildi. Şaştım da kaldım. Nasıl bildi ta bir günnük yoldan. Beynim burkuldu. Dedi kine dölünüzü hem şeytan çarpık, hem göz değik. Kıssa boylu, bir gözü kör, şişmen bir avrat gösteryomuş kitap. Onun gözü değmiş!»

«Kör Hapa bu!» dedi anam dizlerine vurarak. «Çıka gözü ilahi!»

Sonra çeşit çeşit kimini şalvarının cebinden. Kimi yakılıp dumanında tütsü yapılacak, kiminin suyu içilecek, kimi dereye atılacak, kimi bir kavağın tepesine asılacak...... Birbirine karıştırmamak için her birini bir yerine koymuştu.

«Eğer bunları yandıç yaparsamıssık, allah göstermesin, dölünüz ömür billeh iyi olmaz, aklını çıvdırtır dedi.!»

Ne yazık ki babam muskaları karıştırmış, hangisinin ne yapılacağını bilemiyordu. Muskaları koynuna koyarak ertesi gün gene Alakent'in yolunu tuttu...

Bu kez iyice bellemişti muskaları. Her birini şıhın dediği biçimde yaptıktan sonra sıra ateşte yakılacağa geldi. Yanan muskanın dumanlarını içime çektim, çektim, çektim. Sonra anam tasa su doldurdu. Muskanın közlerini teker teker suyun içine attı. Her köze bir ad veriyordu. «Bu Hoşaf Ali.» dedi, attı közü suyun içine. Köz cazzzzz, fışşşşşş diyerek suyun içinde takla atarak söndü. Sonra suyun yüzünde kaldı. Hoşaf Ali'nin gözü değmemişti. Sonra topak bir

köz aldı maşanın ucuna. «Bu kör Hapa» dedi, attı suyun içine. Göz fakırdayarak söndü. Sönmesiyle suyun dibine çökmesi bir oldu. Kör Hapa'nın gözü değmişti bana. «Allah öteki gözün de kör ola kör it! Ne istiyoğ benim döllerimden? Ben bunları böyüdenece eteğimi çul, saçımı süpürge edyom taman!...» Sonra başka közlere geçiyordu. Böylece köyde göz değirmekle ün yapmış kim varsa hepsini attı suya. Sonunda bir suçlular listesi çıktı ortaya. Tastaki küllü ve kömürlü sudan bana bir iki yudum içirdikten sonra sudan alnıma, enseme, ayaklarımın altına, avuçlarımın içine sürdü. Artan suyu da dört yolun çatına döktü, arkasına bakmadan geldi.

Korkulu, düşlü gecelerin sonu gelmiyordu. Bu korkulu düşleri uyanıkken de görür olmuştum. Kimi zaman ölmüş görüyordum kendimi. Molla Hamza kollarını sıvamış, teneşirin üstünde yıkıyordu beni. Anam saçlarını yoluyor, babam göksünü dövüyordu. Sonra o camideki bütün ölülerin sarıldığı kilime sarıp salacanın içine uzatıyorlardı beni. Omuzlayıp götürüyorlardı gömütlüğe. Gömüp geliyorlardı. Anam saçlarını yoluyor, babam kafasını taşlara vuruyordu. Onlar arkasını dönünce çıkıyordum gömütten. Koşa koşa geliyordum köye. Ne var ki gene başlıyordum ölmeye. Can çekiyordum, canım çıkmıyordu bir türlü. Günahkâr kulların canı zor çıkardı. Sapı kazma sapı kalınlığında, başı kocaman bir ceviz ağacı büyüklüğünde bir karamuk dikeni, iğne deliği gibi bir delikten geçecekti. Günahkâr kulların canı böyle çıkardı. Ölümü bir solukluk olanlar Allahın iyi kulları sayılırdı.

«Derdimiz bir iken iki oldu, diyordu anam. Çok şükür verdiğine vereceğine bre gözel mevlam.»

Başımın çıbanlarını Allaha bırakmıştık. Şimdi bir de şeytanların tuzağına düşmüştüm. Her ikisini de Allah istediği zaman kaldırabilirdi. Demek ki daha vakti saatı gelmemişti. Ne var ki anamın yüreği durmuyor-

du. Bütün kapıları vurmuş, bir çare bulamamıştı. Üzerimde muskasız yer yok gibiydi. Son bir çare olarak beni Tosun karıya götürmeye karar verdiler. Köyümüzün en eski doktoruydu Tosun karı. Yalnız şimdi çok yaşlanmış, gözü görmüyor, elleri titriyordu. Eski direnci kalmamıştı. Bir çok tedavileri yanlış yapıyordu. Altına işeyen çocukların göbeğini kızarmış şişle dağlayarak işemelerini keserdi. Son zamanlarda birkaç çocuk öldürmüştü. Ne var ki çocukların «kepeği tükenmeseydi» ölmezlerdi. O yüzden Tosun karının bir suçu olamazdı. O da bir bahane idi.

Gitmek istemedim Tosun karıya. Babamdan bir sille yeyince idama gider gibi yürüdüm anamın arkasından.

Ta köyün alt başındaydı Tosun karı. İçeri girdiğimiz zaman, ocağın önüne yus yumak olmuş boğula boğula öksürüyordu. Ocakta üç tane yaş odun tütüyordu. Tosun karı çıkardığı kanlı balgamları ocağın önündeki küle tükürüp tükürüp maşa ile karıştırıyordu. Çapaklı ve birer kanlı yarayı andıran gözlerini ayırarak anamı babamı tanımaya çalıştı. Başımı muayene ettikten sonra anama ve babama çıkıştı:

«Siz de ana-babasığız hemi! Bu döl ta bu hala geliyo da, ben de şuralıkta burnuğuzuğ dibindeyim de bir soluk getirip göstermiyoğuz hemi? Sizi kör tarhanan boğazlamak gerek! Ah sizi ah!» diyerek azarladı.

Anam babam ellerimi, ayaklarımı sıkı sıkı tuttular. Tosun karı «Ya bismilleh.» diyerek başladı başımdaki çıbanları kütür kütür sökmeye. Yıllardır kesilmemiş ve göğermiş tırnaklarını kafamın derisine saplayıp saplayıp çekiyordu. Her çekmede parçalanarak bağırıyordum. Arada yoruluyor, bir soluk alıp gene başlıyordu. Kılları, çıbanları söküp söküp atıyordu. Hem yoluyor hem okuyup üflüyordu. Komşu evlerden, yoldan bağırtımı işitenler kapıya yığılmışlardı.

Üstüm başım kan içinde, Tosun karı payır payır söküyordu kılları ve çıbanları.

Ameliyat bittikten sonra kanlar içinde kalan kafama iyice tükürdü. Baca kurumu ile tuz ve zeytin yağını karıp sürdükten sonra anamın kuşak olarak kullandığı eski yağlıkla iyice sardı. «El benden, sebep Allahtan» dedi. Anam yağlığının ucuna düğümlediği on kurşu Tosun karının avcuna koydu. Gözlerini ayıra ayıra avucuna konanı görmeye çalışırken arkamızdan öksüre öksüre sesleniyordu.

«Gelecek hamis (perşembe) günü gene getirin haaa!»

Babam beni Molla Hamza'ya bağışlatmak için çok yalvarmıştı. Önüne diz çökerek bir daha şeytana uymıyacağıma yemin ve tövbe etmiştim. Gene de göz açtırmıyordu bana. Sık sık Tuluk Osman'a:

«Söyle bakalım Molla Osman. Kel Ali'nin başi niye eyi olmuyo?»

«Şundan kine hoca efendi. Kel Ali kör şeytana uydu da ondan. Çünküme söyleyim kâfir kisveti şapkayı geydi de ondan. Ve dahi gâvır yazısı Letince okudu da ondan.» diyerek Molla Hamzadan aferin üstüne aferin alıyordu.

XI

ŞAPKA giyenlerin sayısı gün geçtikçe çoğalıyordu. Kasabada Hacı Abdi'nin dükkânı şapka ile dolup dolup boşalıyordu. İlk günlerde «Günah» diye dükkânlarında şapka satmaya yanaşmayan diğer dükkâncılar, Hacı Abdi'nin şapka satışından kazandığı

paraları görünce uykuları kaçmıştı. Aralarında ilkönce yarış, sonra da çekişme başlamıştı... Hacı Abdinin «Para için dinini bile değiştireceğini» söylüyorlardı. Hacı Abdi, bitişik komşusu Kel Şükrü ile çarşının ortasında taşlı sopalı, sinli kefli bir kavga etmişti. Dükkânı şapka ile dolup dolup boşalıyordu.

Şapka kampanyası sürüyordu. Hacı Abdi kampanyanın en ateşli önderlerindendi. Çeşitli yollardan zorlanıyordu halk, kimini «Alexi geldi, seni çağırıyor» diyerek muhtarın yanına getirip şapka giydiriyorlardı. Kimine iyilikle, inandırarak, kimine zorla şapka giydiriliyor, bu yüzden taşlı sopalı kanlı kavgalar bile oluyordu. Ne var ki şapka akımı ilerliyordu. Kimileri şapka giymemek için pek dışarlarda görünmüyordu. Kamuoyu yoklaması yapılmış, sonuç korku ile karışık bir coşku içinde bekleniyordu. Fransızlar Hatay halkına oy kullandırmamak için çeşitli zorbalıklar, engeller çıkarmışlardı.

«Bırakın beni! demiş Atatürk. Tek başıma gidip şu pezevenklerin ağzının payını veryim demiş. Binmiş trene ta Adana'ya gelmiş. İsmet paşa tutmuş Atatürk'ün kolundan. Paşam demiş, ızıcık sabırlı ol. Soğna Fransızlar süt dökük kedi gibi süllüm büklüm oturmuşlar götlerinin üstüne......»

Her gün yeni bir haber, her gün yeni bir umut. Bir yandan kara derili Afrikalı askerleri koca koca katırlar üzerinde sınır taşları götürüp bırakıyorlar Karadağların eteklerine oralara. Hatay-Suriye sınırına dikeceklermiş. Uzaktan, çok uzaktan tamaşa ediyoruz geçişlerini. Sonra yavaş yavaş alışıyoruz. Bir şey yapmadıklarını görünce daha yakından görmeye gidiyoruz. Yumurta götürüyoruz onlara. Her birine beşer kuruş veriyorlar. Şaşırıyoruz. Topal Ali ikisini, üçünü beş kuruşa alırken... Gülümsüyorlar kara askerler. Fransızca konuşuyorlar. Anlamıyoruz. El sallıyorlar, el sallıyoruz...

Molla Hamza'nın eski hızı kesilmiş «dünyenin

çivisi kopucu, ye cüc -me'cüc ortaya çıkıcı!» diye kara tasalara batmıştı...

Şapka giyme korkusuyla medreseye ya hiç gelmiyor ya da sabahleyin şöyle bir uğrayıp geçiyordu. Medresenin yönetimini Tuluk Osman'a bırakmıştı. Tuluk Osman'a bundan sonra «Mılla Osman» diye çağırmamızı sıkı sıkı tembihlemişti. «Tuluk Osman» diye çağıranları falakaya yıkacaktı. Tuluk Osman Molla Hamza'nın oturduğu koyun derisinin üstüne oturuyor, başında fes-sarık, elinde uzun çubuğu ile disiplini sağlamaya çalışıyordu. Gün geçtikçe disiplin gevşiyor, Tuluk Osman'a karşı gelenler çoğalıyordu. Durmadan kara liste yapıp Molla Hamza'ya veriyor, falakaya yıktırıyordu bizi. Kara listeye girmeyen kalmamıştı.

Molla Hamza üç gündür medreseye gelmiyordu. Tuluk Osman'ın gücü gittikçe azalıyor, iktidarı sallanıyordu. Eskiden adını kara listeden sildirmek için yalvaranlar, incir, ceviz, yumurta verenler, şimdi hiç umursamıyor, inadına suç işliyorlardı. Artık onu hiç kimse sırtına bindirmiyor, ona azığını yedirmiyordu, Buldukları yiyecekleri Tuluk Osman'ın gözünün içine baka baka ve ağızlarını şapırdatarak yiyorlardı. O günedeğin birikmiş bütün haklarımızı kullanıyor, özgürlüklerimizi kullanıyorduk... Tuluk Osman sertleştikçe sertleşiyor, biz cıvıdıkça cıvıyorduk. Kimimiz şapka giyiyor, kimimiz Türkçe ezan okuyor, kimimiz «Yaşa Mıstafa Kemal paşa» marşını söyleyerek yürüyüş yapıyorduk. Tuluk Osman öfkeden suratı çarpılmış gibi ayağa kalktı ve elindeki uzun çubuğu sallayarak:

«Ey kâfirler! Yezitler! İblisler! Bre hey Allahtan korkmaz Moskof kovmu! Bre hey......»

O köpürürken biz hep bir ağızdan:

«Tuuuluk! Tuuuluk! Ooooosman!»

«Sizde hiç ahiret korkusu yok mu?»

«Tuuuluk! Ooosman! Tuuuluk! Ooooosman!»

Duvardaki falakayı alarak haykırdı:

«Şimdi hepiğizi birim birim falakaya yıkıcım! Muhammed şefaat etmesiğ kine, adım gâvır defterine yazılsığ kine, sizi kötek aşı edicim.»

Dalak İsmail iri sarı dişlerini göstererek ve Tuluk Osman'ın çenesinin dibine sokularak:

«En başta beni yık falakaya be Tuluuuuk!» diye sırıttı sarı sarı. Dalak İsmail yıllar yılı medreseye gelip gitmiş, diz çürütmüş, hasır eskitmiş, bir namazlık belleyemememiş, iri yarı bir oğlandı. Ne okur ne de medreseden ayrılırdı. Babası Kirli Hacı onu götürüp ta Kıcı'ya çoban verip gelmişti de, üç gün sonra geri kaçmıştı Dalak İsmail. Hoca onu falakaya yıktığı zaman değneğin altında gülerdi. Molla Hamza onu ağlatıncayadek kan tere batardı. Ağlayınca da öküzler gibi böğürürdü. Dalak İsmail. Çok çekmişti Tuluk Osman'ın elinden. Onu sırtına bindirip yokuşları mı çıkarmamıştı... İncir mi yedirmemiş, yumurta mı vermemişti. Adını kara listeden sildirmek için it olup yalvarmış, kedi olup miyavlamıştı...... Gene de saçının teli kadar falaka yemekten kurtulmamıştı. Şimdi tam öcalma günüydü işte, bey bellisiz, meydan ıssızdı...

«Şeyimin kılından korkarım da senden korkmam be Tuluk!» diye sarı iri dişlerini gösterdi bir daha.

Tuluk Osman bir elinde uzun çubuk, öbür elinde falaka:

«Döller, Allahını, dinini, Muhammedini seven benden yana geçsiğ! Bunlar Moskof kovmu! Yani kine gövırın koyusu. Muhammed ümmetinden olan, bu yezitleri imana getirmek uçun, benden yana geçsiğ!»

Demeye kalmadı Dalak İsmail onu altına almıştı bile. Bir anda bütün çocuklar birbirine girdi. Kimin kime vurduğu, kimin kimden yana olduğu belli değildi. Dalak İsmail Tuluk Osman'ın karnının üzerine çıkmış, ver ha tepiniyordu. Tuluk Osman'dan yana

olan bir kaç çocuğu iki yumrukta sermişti yere. Tuluk Osman can acısıyla bağırıyor, yalvarıyordu. Dalak İsmail onun ayaklarını falakaya geçirdi. Falakanın bir ucundan ben, bir ucundan Arafat'ın Hasan tuttu. Dalak, eline geçirdiği eğri-büğrü bir odunla, amansızca vurya başladı. Her sopa inişte Tuluk Osman yerleri tırmalıyor, kıvrım kıvrım kıvranıyordu.

«Aaaal! Şu da azığımı yediğiğ uçuuuun!»

«Aaaaamman İsmael boklarığı yeyim!»

«Şu da beni eşşeknen cima etti deyi teşeke ettiğin uçuuuun!»

«Aaaaamman İsmael itin enğin olyum, bir daha etmem!»

«Aaaaaal! Şu da arkama patışah gibi bindiğin uçun!»

«Oooooooy, ciğerlerim anam öldüm oy!»

«Şu da Mılla Ali'ye Kel Ali dediğin uçun!»

«Uuuuuy, köyde islam yok mu uy! Bre sizde ahiret korkusu yok mu? Aaaaaaamman Dalak İsmael boklarını yeyim!»

«Aaaal! Aaaal! Aaaal!......»

Dalak İsmail dövmeye doyduktan sonra öteki çocukları çağırdı. «Bakın döller, bu zibil otunda kimin öcü varsa, gelik alsın. Öte dünyeye komayın alacağınızı. Öte dünyede bulamazsığız bu boku. Öte dünyede ne olur ne olmaz? Allahı bile kandırır bu it eniği...»

Tuluk Osman, ayakları kanlar içinde, yerde cansız yatarken herkes öcalmak için kuyruğa giriyordu. Dalak İsmail eliyle tempo tutuyor, değnekler ona göre iniyordu. Tuluk Osman ateşe düşmüş solucan gibi kıvranıyor, sesi soluğu çıkmıyordu. Herkes öcalma tutkusu ile öte dünya, cennet, cehennem, Sırat köprüsünü unutmuş, ilkel hayvanlar gibiydik. Öcalma sırası bana geldiğinde ellerim titremeye başlamıştı...

«Aaaamman Molla Ali, ben ettim, sen etme. Boklarını yeyim, ayağının altını öpyüm»

Sesi bir sinek vızıltısı gibi geliyordu. Ya da ben öcalma tutkusu ile işitmiyordum. Bütün biriken kinlerimi boşaltacaktım içimden. Başım dönüyor, kulaklarım vınılıyordu. Değneği iki elimle iyice kavradım, tepemden yukarı kaldırdım, indiremedim. Elim havada kaldı. Ve atmamla koşmam bir oldu. Birbirimizi çiğneyerek koşuştuk. Ne olduğunu bilmiyordum. Cami avlusunun arka duvarından patır patır atladık. Molla Hamza gelmişti...

Eve geldiğimde yüzüm sapsarıydı. Tuluk Osman'ı Kuyululu çocuklar bir çıplak eşeğe bindirip evine getirmişlerdi. Osman'ın anası Tuluk Ayşe anamla ve Dalak İsmail'in anası ile saç yolmaca kavga ettiler.

«Heydi öte yanına yabanın sarı yılani! O senin Kel oğluna mı kaldı hoca olma? Siz kiiim, hocalık kim? Anağız soğan, babağız sarımsak! Siz gidin davar güdün! Yabanın ellere benzemez sarı yılanı. Get, ağunu başka yere dök, benim üstüme kusma! Sizin gibilerin karnı ekmeğe doysa, göğü taşlarsınız... Allah kel vere de tırnak vermeye... Yörü öte yanına şeyini eller görük.!»

«Heydiiii, yabanın deli tenekesi! Senin yedi göyneğin var. Kimini geyen, kimini geydirin. Asıl senin şeyini eller görük. Irahmatlık Zuğur hoca çatladı da öldü taman! Seni kız deyi aldı da, delik çıktın taman! Kızlığın kırk derede kalıktı taman! Bizim hocalıkta gözümüz yok. Babamız, dedemiz minaradan düşmeyik... Bizim ağzımız buğda ekmeği yemeye alışık deyil. Çekil karşımdan yabanın mağaracısı!»

Derken kapıştılar. Komşular yetişip aralayıncayadek ot yolar gibi yoldular birbirlerinin saçlarını.

XII

KAMUOYU yoklaması hâlâ kesin olarak belli olmamıştı. Atatürk'ün resimleri elden ele dolaşıyor, marşlar söyleniyordu. Bir yüzü eski Türkçe, bir yüzü yeni Türkçe gazeteler geliyordu. Köylerde tek tük okuma bilenler okumaya çalışıyordu. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Antakya'dan öğrenilen bir haber köye gelinceyedek değişiyordu. Herkes diken üstündeydi...

«Atatürk İskendürün'ece gelmiş, bakmış kine şapka geyenner az, küsüp geri getmiş. Heydi demiş, ıhı ben de sizi kurtarmıyom Fransız eseretliğinden.»

«Fransız diyomuş kine, Atatürk'e ıray atanların hepsinin kellesini kesmessem, ben adam deyilim diyomuş.»

«Ben Türküm deyenneri bir gemiye doldurup, içerlere, Moskof içine yollayıcılarmış. Uruslar sabın bişiricimiş onnarı.«»

«Kemal Atatürk Hatay'a ayak basar basmaz kıyamet kopucumuş. Şıh Ahmet üryesinde böyle görmüş. Kitapta böyle gösteryomuş.»

Otur bu konu, yat bu konu, kalk bu konu halkın ağzında. Ve bir akşam bekçisi Çipikli Hasan'ın bangırdak sesi büyük müjdeyi veriyor:

«Diğneyiğ haooooooo! Soğna duyduuuk, duymadıık demeyiiiiiğ! Haberimiz olmadı demeyiiiiiğ! Gözüğüz aydıııın! Gözüğüz aydıııın! Hatay anayurda bağlandıııııı! Eseretlik bitttiiiiii! Atatürk'ün eskerleri Anteke'ye girmiiiiş! Muhtar Anteke'den geldiiii! Anteke'de baryam varmıış!... Yarın biz de köycek bar-

yam ediciiiik! İsteyen Anteke'ye gidiciii! İsteyen burda baryam ediciii! Yarın kimse işe mişe getsığ diyo muhtar haoooooooooooooo!»

Sabah erken Berho'nun davulu, Dip'in zurnasıyla uyandık. Vuruyordu davulu Berho, Dip'in zurnasından dokunaklı bir ses yükseliyordu. Bir hoş oluyor insanın içi. Adımlarımız daha hızlı, gözlerimiz daha ışıklı, yüreklerimiz daha yürek... Dağlar, taşlar, ağaçlar, insanlar kucaklaşıyor. Analar, babalar, çocuklar birbirlerine daha yakın, daha yumuşak, daha sevecen. Kadınlar daha kadın, erkekler daha erkek. Ekmeğin, suyun tadı daha başka. Ta içinden, iliğinden, kemiğinden gelerek, korkmadan «Türküm!» diyebilmek. Kucaklayabilmek doğayı. Ne güzel. Altımdaki toprak benim. Üstümdeki bayrak benim. Yer benim, gök benim. Bu toprakta atan yürek benim.

Yediden yetmişe herkes dışarda. Seferberlik görmüş yaşlılar. Seferberlik anılarıyla yürekleri kabarmış. Gözleri ıslak. Sevinçten mi, üzüntüden mi, belli değil. Berho yırtıyor davulu! «Vur bre Berho!» diyor Çatal Bekir. «Ha eline sağlık! Ha davulun kasnağına sağlık, ha tokmağına kurban! Vur bre, vur bre, vur bre!»

Dip, zurnasıyla yıkıp yıkıp yeniden yapıyor dağları. İnsanları, hayvanları, ağaçları tazeliyor. Ağlayanı güldürüyor, güleni ağlatıyor.. Damların üzerinde kadınlar, erkekler ayrı ayrı depki çekiyorlar. «Hah, hah, hah! Ha uşak hah!» Ver ediyorlardı depkiyi. Herkes bir kuş tüyü gibi hafif. «Ya, ya, ya! Şa, şa, şa! Kemal paşa çok yaşa! Ha uşak ha, ha uşak ha!»

Tahsildar Alexi'ye süngü gibi taşlamalar diziyorlardı. En keskin taşlamayı Hoşaf Ali amcamla Küçük Mıstalak yapıyorlardı. Bir Alexi'ye, bir Kulaksız tahsildara atıyorlardı taşı.

Bir yandan da gece eğlencesi için hazırlık yapılıyordu. Kadınlar sırtlarıyla, erkekler eşeklerle ta Kokarot dağından çalı getirip yığıyorlardı. Sırtları çalı

yüklü kadınlar tek sıra geliyorlardı Kale önünden, Kayapınar boğazından. Tıpkı düğün çalısı getirir gibi. Türkü söyleye söyleye. Akşamadek dağ gibi çalı yığıldı pınarın ardına. Ve bir kavak boyundaki volkan gibi yalımla gece eğlencesi başladı. Yalım Kaleönlerini, Tilki tepesini, Harmanları apaydınlık yapıyordu. Ta Karadağların ucu bile seçiliyordu yalımın ışığıyla. Kucak kucak çalı atıldıkça büyük bir cayırtı ile coşuyordu ateş. Hopur hopur hopluyodu göklere doğru.

Köy olduğu gibi meydandaydı. Depkiler, oyunlar, türküler. Yaşlılar, seferberlik görmüşler ayrı tutmuşlardı halayı. Kimi oturmuş, kimi halay çekiyor, kimi seferberlik anılarını tazeliyordu. Ateşin yalımı masallardaki dev yılanlar gibi kıvrana kıvrana yükseliyor göklere. Göğü delip ta ötelere gidiyordu sanki.

Sonra her şey durdu. Kaytak Şakir, Hoşaf Ali, Gâvur Süleyman'ın oyunları başladı. Biri Kulaksız tahsildar, biri de Alexi olmuştu. Her biri birer ata binmiş. Hırsan Yusuf'un ve Curtuk Hasan'ın atlarına. Yanlarında iki jandarma. Jandarmanın biri Dalak İsmail, öteki Göbüt Yusuf. Herkeste çıt yok. Fransız tahsildarları girdiler köye. Giyimlerini onlarınkine benzetmiş oyuncular. Başladılar vergi toplamaya. Çipikli Hasan'a tellal bağırttılar. Kimse gelmiyor vergisini yatırmaya. Kızdılar. Çıktılar evleri taramaya. Gâvur Süleyman'ın evine yaptılar ilk baskını. Bastılar kırbacı Gâvur Süleymana. Oradan başka eve, başka eve...... bütün köyü dolaşıyorlar. Basıyorlar kırbacı, basıyorlar küfrü:

«Ülen döyyüsler! Ülen pezevekler! Avratlarığızığ könçeğini satıp yatırın verginizi. Ülen gevatlar. Sizin avratlarığızı gözüğüzüğ öğünde eşşeğe çekerim!» diyerek ve kırbaçlarını savurarak saldırıyorlardı halkın üstüne. Kalabalık hem gülüyor, hem kaçışıyordu. Sonra halk hep birlikte Alexi ile Kulaksız'ın üzerleri-

ne atılıp onları atlardan indiriyorlar. Jandarmalarını öldürüyorlar. Alexi ile Kulaksızın sırtlarına eşek semeri vurup üzerlerine biniyorlar. Kalabalık gülmekten yerlere yıkılıyor, çılgınca eğleniyordu. Kaytak Şakir'le Hoşaf Ali'ye ölesiye dayak atıyorlardı. «Çooo! diyordu Gâvur Süleyman. Çooo! Avradını tiğimin eşşeği çooo!» Vuruyordu kırbacı. Böylece bütün köyü dolaştırdılar. Çocuklar, kadınlar taş atıyorlardı, sövüyor, tükürüyorlardı Alexi ile Kulaksıza.

Gecenin neresindeydik? Bilmiyorduk. Bilip de ne yapacaktık. Kucak kucak çalı atılıyordu ateşe, Büyük bir cayırtı ile yekiniyordu göklere doğru. Meydanın ortasına bir darağacı kurdular. Önce Kulaksız tahsildarı, sonra da Alexi'yi astılar. Onlar ipte can verirken ateşin çevresinde depki çekiliyordu. Davul-zurna dağı dağa kavuşturuyor halkın sevinci gökleri dolduruyordu. Ateşin korkunç yalımı davul-zurnaya uyarak kıvrıla kıvrıla oynarken halk çılgınca tepiniyor. «Hah, hah, hah! Heydi uşak ha! Sıçrayın ha! Hoplayın ha!» Hoşaf Ali'nin karısı Honta kızı, kocasının darağacında dili bir karış sarkmış ölü rolü yaparken görünce bayılmıştı... Bu eğlence şafak sökünceyedek sürüp gitti. O dağ gibi çalı yığını bitinceye, Fransız yönetimi altında çekilen çilenin acısını iyice çıkarıncayadek......

Yenilikler, değişiklikler birbirini izliyordu. Köy düğünlerinde çekilen üç renkli bayrak yerine ay-yıldızlı Türk bayrağı çekiliyordu. Mahkemede Türk hakimi, karakolda Türk jandarması. Köylerde gece okulları açıldı. Bu okullara gitmek zorunlu idi. Oh ne iyi olmuştu zorunlu olması. Babam kendi yerine beni yollamıştı...

Gece okuluna ilk gittiğim akşam, şaşırıp kalmıştım. Üstü başı tertemiz, saçı taralı, yüzü güleç bir öğretmen... Tebeşir olduğunu sonradan öğrendiğim kırmızı, mavi, pembe, ak, kalemler. İstediğin yaz tahtaya. Beğenmezsen sil, bir daha yaz!... Öğretmen

küçük harfleri yazıyor, büyük harfleri yazıyor, adlar yazıyor, cümleler yazıyor: Çeşitli yaşlardaki öğrencilerine hep gülüyor, gülüyor...

Niçin sert bakmıyor? Niçin elinde değneği yok? Yanlış yazanlara niçin bağırmıyor? Niçin dövmüyor onları. Niçin falakaya yıkmıyor onları? Hep gülerek düzeltiyor yanlışları. Demek Atatürk'ün öğretmenleri hep böyle? Allah, Allah!. Şuna bakın siz, Bodur'un Mevlit'le şaka yapıyor. Hiç de bizim gibi değil konuşması. Kaçırıyorum gözümü ondan. Bana bir şey diyecek gibi? Başkayana kaydırıyorum gözlerimi. Sonra gene bakıyorum ona. Ağzının oynayışına, gülüşüne, bakışına... Ezberliyorum konuşma biçimini. Her şeyini ezberliyorum. Bakışını, duruşunu, gülüşünü. Ben de böyle güleceğim. Ben de onun gibi konuşacağım. Neymiş bu «Gidicik, gelicik?» «Gideceğiz, geleceğiz» diyeceğim. Büyük harf H yi lale sapı gibi yapıyor öğretmen. Ben de öyle yazacağım. Her şeyimi, her eylemimi öğretmen gibi yapacağım. Kısa zamanda okuma-yazmayı, öğretmen gibi konuşmayı öğreneceğim. İlk gecelerde anlamadığım, yadırgadığım sözlerini anlıyorum artık.

Nereye gidersem gideyim, nerden gelirsem geleyim, yolumu öğretmenin kapısından yapıyorum. Onu bir kerecik görmek istiyorum. Sıkılıyorum evine girmeye. Oralarda dolaşıyorum ezik ezik. Sonra yüreğim güp güp ederek vuruyorum kapıyı. Alıyor beni içeri. Aman ne karşılayış! Sanki tahsildar Alexi'yim ben? Yemekte oluyor kimi zaman. Yemeğe zorluyor beni. Ben yemeği ne yapacağım. Öğretmenin gülüşünü, konuşmasını, oturuş kalkışını, adım atışını ezberlemeye gitmişim ben. Eve gidince hepsini yineleyeceğim. Ah bir de üstüm başım onunki gibi yeni olsa. Sanki her gün bayrammış gibi giyiniyor öğretmen. Atatürk öyle istiyor demek?. Öğretmen benimle tıpkı bir arkadaşım, tıpkı bir Arafat'ın Hasan gibi konu-

şuyor. Benim de bir insan olduğumu öğretmen Sedat beyin yanında anlıyorum...

Her gün yeni bir haber veriyordu köyün «radyosu» Çipikli Hasan, akşam, herkes tarladan, bahçeden döndükten sonra tellal bağırıyordu:

«Diğneyiğ haoooo! Yarıın başefendi gelyooo! Herkiş kapısının öğünü süpürsünüğ! Süpürmeyenere ceza kesicimiş haooooo!»

«........... Yarıın nahya midiri geliciii! Kimse bir yere kımıldamasıığ! Midir beğ konuşucumuş! Herkiş kapısının öğüne bir yüz nümra yapıcımış haoooo!»

«........... Hökümet tokturu geldiiii! Herkiş gelsiğ mayene olsuuuun! Her kim mayene olmassaaa, Ordu'ya mayeneye gidiciiii! Soğna duymadık demeyiiiğ! Bir ay hapis cezesi var haoooo!»

«Yarın köye nüfüsçü geliciii! Herkişe lakap veriliciiii! kimse bir yere kımıldamaycımış haoooo!»

«...... Yarın tapı memuru gelyooo! Herkişin tarlası üstüne yazılıcııı! Herkiş malınığ başında bulunsuuuun! Soğna yağnış yazılır haoooo!»

«...... Kuyulu'ya yeni hökümet mektebi açıldııı! Bizim köye açılanacaaa, herkiş dölünü götürüp Kuyulu'ya yazdırıcımııış! Yazdırmayanara ceze var haoooo!»

«...... Muhtara Kuyulu'dan kağıt geldiiii! Midir beğ diyo kinee! Mektep açılalı bir ay olyo diyoo! Daha köyüğüzden bir çocuk yazılmadı diyooo! Benim kafamı kızdırmasığnar soğna diyooo! Her kim dölünü yazdırmassaaa, ikiyüz kağıt para cezesiiii, altı ay da hapis var diyo haooooo!»

«...... Karakolun odunu bitikmiiiş! Başefendi haber salıık! Herkiş birer eşşek yükü odun götürüp karakolun kapısına yıkıp gelsiiiğ! Odun götürmeyennere ceza var haooooo!»

«...... Nahyamidirinnen nüfüs katibine birer teneke zeyt gidiciiii! Tenekeler muhtarın evindeee! Herkiş birer tas zeyt getirip tenekeye boşaltsıııığ! Zeyt getirmeyennere ceze var haooooo!»

Gerek Fransız yönetiminin bıraktığı eziklik ve pısırıklık gerek yeni yöneticilere, «Atatürk'ün hükümetine» olan saygı ve minnet borcunun etkisiyle halk, estenenleri ayakları birbirine dolaşarak yerine getiriyordu. Nevar ki bu yavaş yavaş usandırmaya başlıyor, halk bunları Onbaşının, Bucak Müdürlüğünün şerrinden kurtulmak için yapıyordu. Köylünün ölüm döşeğindeki çocuğuna yedirmediği yumurtayı, tavuğu, tere yağını «hediye» adı altında zorla, baskı ile alıyorlardı. Bütün gereksinmelerini sağlamak köylünün göreviydi. Köylüyü böyle koşullandırıyorlardı. Süpürgeden soğana, odundan kabağadek uzanıyordu yeni yöneticilerin istekleri. Bunlar en ufak bir direnme göstermeden sağlanmalıydı. Sağlanmadı mı, hırçınlaşıyorlar, köylüye Alexi'den -Kulaksız tahsildardan daha acımasız dayak atıyorlardı. Ufak bir iş için eli boş gidenlere:

«Ulan hayvan herifler! Sizin burada babanızın uşağı mı var? Biz burada anamızı mı emeceğiz! Utanmıyor musunuz be! Haydi basın bakalım!...»

Bu yüzden çocuğu doğanlar kütüğe yazdırmıyor, ölenler sildirmiyordu. Daha buna benzer resmi işleri yapmadıkları için mahkemelik olan köylüye hakim en yüksek perdeden bağırıyordu:

«Ölen keçilerini niçin kayıttan düşürmedin? Suriye'ye kaçak mı sattın?»

İlk günlerin coşkusu geçmiş, halk yeni yönetimden yaka silkmeye başlamıştı. Ne var ki şikâyet etmeye korkuyorduk. Çunku bizim köylerin devleti de, hükümeti de, savcısı da, hakimi de Başefendiydi... Onbaşı Satılmış idi, jandarma Abuzar idi. Uydurma ya da kendilerinin neden oldukları suçlardan dolayı mahkeme kapılarında sürünmektense, hapsa girmektense, hakimden, savcıdan azar işitmektense, bütün bunların üzerine ölesiye dayak yemektense, bu beylerin gönlünü hoş etmek daha kolay kalıyordu. Yapmakla yükümlü oldukları görevleri aksatarak köylü-

yü suça itiyorlar, sonra da ayni adamlar koğuşturma yapıyorlardı. Yukarıdan gelen her buyruk, onların elinde bir geçim aracı oluyordu. Örneğin evinin önüne yüz nuara yapmayanlar karakola çağrılır, eli boş gidenler dövülür, gözaltına alınır, «Hediye» götürenler salıverilirdi.

«Fransız jandarmasından bile böyle zulumut görmedi!...» diyenler gün geçtikçe çoğalıyordu.

Hacı Abdi kısa zamanda yeni yöneticilerle et-tırnak oluvermişti. Halkla devlet daireleri arasında Fransız zamanından daha etkili rol oynuyordu. Bankadan kredi almak, tapudaki işini izlemek, askere çağrılan oğlunuzu falan kente göndertmek, mahkemede görülmekte olan bir davanız için hakimi, savcıyı görmek... bütün bunlar Hacı Abdi'nin elindeydi. Bankadan kredi alamayanlar gene Hacı Abdi'den yüksek faizle para alıyorlardı. Hacı Abdi'nin elinden uçan, kaçan kurtulmuyordu. Hacı Abdi'ye olan borçlarını zamanında ödeyemeyenler, tarladaki ekinlerini, zeytinlerini göğleme olarak Hacı Abdi'ye veriyorlardı.

Bizim eski medrese yeni okul olarak açılmıştı. Hem de ta caminin dibinde!.. Herkeste bir korku, bir korku, bir ürkü... Yıllarca Kur'an okunmuş bir yerde tutup «Şeytan mektebi» açmak?... Kedi, köpek, tavşan resimlerini oraya sokmak, Atatürk'ün resimlerini asmak! Allah başımıza taş yağdırsa az bize. Fransız bile yapmadı bunu. Allah elini kolunu kuruturdu bunu yaptıranların. Herkes çocuğunu göndermemek için çeşitli yollara baş vuruyordu. Kimi evlendiriyor, nişanlıyor, yaşını büyütüyor. Kimi de Hacı Abdi gibi dişli kimselere çocuğunu çoban verip okuldan kurtarıyordu.

Babamla Ümmet Halil bir tarla yüzünden mahkemelik olmuşlardı. Babam duruşmada derdini üçkez anlattığı halde hakim anlıyamamıştı. Çok kızmıştı babama. Mübaşir hakimle babam arasında tercüman-

lık yapmıştı. İki Türkün arasına üçüncü bir Türk'ün tercüman olması babamı çok etkilemişti. Bu yüzden beni kendi isteğiyle Kuyulu ilkokuluna yazdırmıştı. Ve bir gün okula gelen bir sağlık memurunun verdiği «çökelek gibi» bir merhem başımın kelini kısa zamanda iyi edince anamın-babamın ve benim inançlarımız bir hayli değişmişti.

XII

ALEXİ'nin sidiği yeri yaktığı yıllardaydı. Babam on beş lira vergi borcunu Hacı Abdi'den alıp yatırmıştı. Hacı Abdi parayı altın hesabına verirdi. Babama on beş lira vermiş, deftere iki altın yazmıştı. Her altın yedi buçuk liradan. Bir yıl sonra altın yirmi beş liraya, iki yıl sonra kırk liraya fırlamıştı. Yıllar yuvarlandıkça babamın borcu da yuvarlana yuvarlana büyümüştü. Böylece dört yıl sonra babamın borcu üçyüz lirayı bulmuş oluyordu. Hacı Abdi borç için babamı hiç sıkıştırmıyordu... Hatay'ın anayurda bağlanacağı söylentileri çıkınca, Hacı Abdi babamın iki ayağını bir pabuca koymaya başlamıştı. Kimi zaman babamı muhtarın yanına çağırtıyor, kimi zaman ağır başıyla evimizedek geliyordu. Bir akşam yemeğimizi bile yemişti. Anam onun için komşulardan minder ve buğday ekmeği istemişti. Anam yumurta kavurmuştu ona. Onun önüne kodu yumurtayı. Biz sofraya oturmadık. Çocuklar bir büyük gelince süllüm büklüm otururlardı. Uzaktan gözetledik Hacı Abdi'nin yumurta yeyişini. Yağları çenesinden akarken bakıp bakıp yutkunuyorduk. Babam gözümüze bakınca bakmaz olduk Hacı Abdi'nin ağzına. Anam etlerimizi

kıvırırdı. «Hiç mi ömrüğüzde yumurta görmediğiz?» diye çıkışırdı. Yemekten sonra Hacı Abdi babama ahretten, dinden, imandan ve ahlaktan konuştuktan sonra asıl konuya geldi.:

«Biz musluman mıyık bre kardaşım Nuru?»

«Elhamdulillah?» didi babam. Sesi gür çıkmıyordu pek. Biliyodu arkadan gelecek sözü.

«Peki böyle kuru kuruya muslumanlık olur mu? Bir musluman kendisine eyilik eden bir din kardaşına kötülük eder mi?»

Babam karşılık veremiyor, bozum bozum oluyordu.

«Ben seğe dar günde insanıyatlık ettim. O vakıt ayaklarıma kapanıyodun. El pençe divan duruyodun. Şindi vermeye gelince bokuğu palta kesmiyo bre kardaşım? Var mı kitapta bunun yeri? Hangi dinde, hangi mesepte var bu gidişat? Söyle heydi. Haksıssam haksıssığı Haci ağa de. Yandıç konuşyosam, yandıç konuşyon de. Ben parayı tarladan toplamyom kine kardeşım. Yoksama yol mu kestim? Yoksa paramın bir özürü mü vardı? Bir yeri yırtık mıdı, sökük müdü? Ayağı mı topaldı paramın, gözü mü kördü? Beğe bir coğap ver, kardaşım. Yok eğeremekliğim vermeycisen, vermeycim de. Öte dünyeye kalsığ.»

Babam sıkıla sıkıla ve sesi ağzına bata bata konuşuyordu:

«Allah inandırsığ seni bre Haci ağa, sen böyle dedikçe yüzüm yere düşüyor... Yer yarılsa yere giricim. Hele şu senin datlı diliğ yok mu ya? Yer göğ sıkyobeni sen böyle dedikçe. Emme nedyim? Eğer bir kuruşum varsa her iki dünyede gövdeme mıh olsun! Köyün karşısında Haceli bağı derik bir günlük sürek var, kimse almıyo. Eğer sen alırsağ kenni, halal olsuğ. Üçyüz kağıt etmez diyon. Şurda bir geçinen bir eşşek var, onnarı da al. Yeter kine yüzüm kara çıkmasın. Azsa çoğa say bre Haci ağ?»

«Ben şu vazyatların çıtırık olduğu bir zamanda

ne tarla alırım, ne eşek, ne geçi. Tarlanda ot bitmez keklik ötmez. Geçinen eşek kan tuluğu... Ben seğe eşek vermedi, çatır çatır para verdim. Ben gene insanıyatlık yapyom. Kalkıp zom zom senin evine geliyom. Gene yüz yüze bakıcık diyom. Yoksa ben bu parayı senden bir solukta almasını bilirim!» deyip çıkarken babamı Fransız jandarmasına dövdüreceğini anlıyorduk. Babam köyde, kasabada vurmadık kapı bırakmadı. Ne tarlayı satabildi, ne keçi ile eşeği. Sonunda Ümmet Halil'e tarlayı üçyüz liraya ipotek verdi. Parayı ne zaman verirse tarlayı geri alacaktı. Üçyüz lirayı Abdi ağaya verip kıskacından kurtulmuştu.

Ne var ki bu kez de tarlanın acısı çökmüştü yüreğine. Ümmet Halil'in tarlada çift sürdüğünü görünce içi cız ediyordu. «Şuramda bir kor var.» diyordu elini göksüne bastırarak. «Bir köz var şu yüreğimin başında. Yakıp kavuruyo beni.» Dile kolaydı üçyüz lira. Nereden, nasıl bulmalıydı? Hepimize iş düşüyordu. Tarlanın kurtarılması için. «Taş olup baş yaralım, üçyüz lirayı bulup buluşturalım.» diyordu babam, Bir garaj büyüklüğünde gelir gelmez ve sürerken adım başına saban demirinin takıldığı bu kıraç, mezaraltından sonra ikinci tarlamızdı.

«Buralık var ya buralık, her karışı bir kan değer!» diyordu babam. «Kıraç mıraç, emme toprağı yağlı. Bıldır tam on beş teneke arpası geldi!»

Babamın seki seki yaptığı yerlere yazın sepetle, çuvalla toprak taşıyıp ekin ekerdik. Kışın yağmur gelir, taşıdığımız toprakları alıp götürürce ekinler havada kalırdı. Çoğu başak çıkarmadan kurur, başak çıkaranlar da fış olurdu. Fış, dolgun demeden toplar düvenin altına koyardık. Döver savurur, bir çuval arpamız olurdu. «Bin bereket versin deridi babam. Kıraç mıraç kendi malımız. İçinde gezinmesi dünyenin malını değer.» derken yerden bir avuç toprak alıp

saygı ile koklardı. Sevgilisinden gelen bir gülü koklar gibi.

Şimdi burada Ümmet Halil çift sürüyor işte. Ümmet Halil geziniyor. Babam başını o yana çevirip bakamıyor.

Hepimiz kolları sıvamıştık. Bu savaşta herkes kendine düşeni yapıyordu. Dağlardan çalı süpürgesi, menengiş, kenger toplayıp satarak, oğlak güderek, gündelik elli kuruştan yapılarda çalışarak, kök sökerek... kuruş kuruş para biriktiriyorduk. Eşekle ineği de satarak üçyüz lirayı tamamladık.

Babam parayı Ümmet Halil'e verdi. Almadı parayı Ümmet Halil. Tarlanın içine ufak bir harman yapmış, kenarlarından bir iki çalı kesmiş, yabani bir zeytin ağacını aşılatmıştı.

«Durdun durdun da tarla adama benzeyince mi parayı vermek aklına geldi be emmi oğlu?» dedi Ümmet Halil! «Ver masrafımı, al tarlanı. Ben buralığa üçyüz kağıttan fazla emek ettim, bir sürü de döküldüm, saçıldım.» diyordu. Verirsin, vermezsin diye çekişsiz günleri geçmiyordu. Gün geçtikçe aramız gerginleşiyor, her iki yan da «ağı yeyip göğe püskürüyordu.» Kimi zaman birlikte, kimi zaman ayrı ayrı «Anteke'nin en derin hocalarına» gidip şeriat üzere danışıyorlardı. Hiç bir hocanın didiği ötekine uymuyordu. Kimi babamı, kimi Ümmet Halil'i haklı çıkarıyordu.

Hatay Fransızlardan kurtulup da Türk mahkemeleri kurulunca, Türk adaleti dillere destan oluvermişti. Ne varki şeriata aykırı diye çokça ilgi görmüyordu. Mahkemeye baş vuranı çok kötü bir biçimde kınıyorlardı. Babam bir sıktı dişini, iki sıktı, sonunda canına tak edince mahkemeye baş vurmak zorunda kaldı. Ümmet Halil Hasan hocayı da yanına çekerek babamın işlediği bu günahı bütün köye duyuruyordu.

«Daha ne duyucuk! Allahın mehkemesi durur-

ken, sen get hökümet mahkemesine arzuhal ver! Hacı Nuru da böyle yaparsa? Camide ön safı kimseye kaptırmayan dindar Nuru'nun işine bakın siz?»

Bütün köy kınıyordu babamı. Babam da utanıp sıkılıyor, elin içine seyrek çıkıyordu. Davasından vazgeçmeyi düşündüğü bile oluyordu. Ümmet Halil'in tarlada kaytak kaytak gezindiğin görünce de ayıbı günahı bir yana atıyordu.

Duruşma gününden bir ay önce mahkemede söyleyeceklerini ezberlemeye başladı. Her rastladığı arkadaşından akıl danışıyor, işittiklerini kafasına yazıyordu. Bir gün ta Antaklaradek taban tepti de bir sözcük bellemeyeden geri geldi. Bir avukata danışmak istemişti. Avukat «Ver beş lira» deyince şaşırıp kalmıştı. «Kıyamet kopucu diyolardı da inanmıyodum! Ben bu yaşıma geldim, lafın da paranan satıldığını görmemiştim. Yumurta mı satyon bre hay döyyüs?» diye hayıflanıyordu.

Ümmet Halil ile babam, birbirinden habersiz Hacı Abdi'ye gidiyorlardı. Mahkeme demek Hacı Abdi demekti. Ona kasabada «Hacı Abdi mahkemesi» adını vermişlerdi. Hakim onun bir sözünü iki etmiyordu. Hacı Abdi hem babama hem Ümmet Halil'e «peki» demişti.

«Sen bu işi düşünme Halil Ümmet. Beni ona bir tembihat çekerekten mahkemeden vazgeçittirrim. Yok, derse, o vakıt Minör beğnen görüşüp suyu gözünden kuruturuk. Heydi get sen işiğe.»

«Bakale Halil Ümmet?»

«Buyur ağa?»

«Alleisen, şu bizim tütünü bir gün ekiverin gözüğü sevyim. Hönce karıyı filan al da gel bir gün. Birbirimize ahretti mi el uzatıcık ya?»

«Olur ağa, olur. Ne kıymatı varmış. Belimiz mi kırılır?»

Babama da güzel bir öğüt çekti Hacı Abdi:

«Bre kardaşım Nuru, şindi erği yatak da dorğu

mu konuşak, yoksa dorğu yatak da erğ mi konuşak? Allah gâvırı, cıfıdı Türk mahkemesine düşürmesin. Gide gele saç ağartıcın, ömrün çökücü gene de mahkeme bitmeyci. Hakimler öksürüğü bile bartılsız öksürmez bre kardaşım. Var mı hakimi doyuracak paran? Yok. Valla tarlayı kökten satsan mahkeme masarifin ödemez. Dökülücüğüz, saçılıcığız, kapı konşunan kötü olucuğuz... Dünya malı dünyede kalır. Bir avuç torpak doldurucu gözümüzü mezere girince... Şeytana uymamak ülüzüm. Dünye malı datlı gelir, emme bu dünyenin öte dünyesi de var. Biz muslumanık, şeriat yolunu tergemek cayız deyil. Medem kini şeriat Ümmet'e düşürmüş bu malı... ırazı ol bre kardaş. Sen elin sözüne bakma. El adamı uyusun deyi sallamaz. Gene sen biliğ, emme benden eslersen durum vazyatın öte yüzü boklu ip. Her iki ucu da boklu bir ip. Neresinden tutucun, heydi bakalım? İn şeytanın atından, namazını kıl, Allahına şükret. Cenaballah rızk tağrısıdır. Kimseyi açkomaz. Emme deycin kine niye Ümmet Halil dünye malına havas edyo? Allahından bulsuğ bre kardaşım. Sen yenil bre gözüm. Allah yenilen kulunu sever. O herbir şeyi göryo yokardan? Görmüyo mu? Göryo. E ne kaldı daha? Allah Cenabı Rabbulalemindir taman...»

Babamın beyni donmuştu bu öğüt karşısında. Derin bir hoca gibi idi bu Hacı Abdi. «Sanırsın kine Anteke'nin en böyük hocası? Sanırsın kine ilim mektebinde okuyuk? Ağzım dilim tutuldu karşısında. Dilimi bağladı, ne deyeceğimi bilemedim» diyordu babam.

Ne var ki, Hacı Abdi'den ayrılıp da kendi gerçeği ile başbaşa kalınca büyü bozulmuştu... «Mal canın yongasıdır. Varıp hökümetin kapısına dayanıcım, halımı bildiricim. Günahmış. Beğe günah da Ümmet Halil'e günah deyil mi?»

Hatay'ın Fransızlarda kalması için Allahı, peygamberi de koluna takarak köy köy dolaşan Hacı

Abdi şimdi de yaman bir ilerici, Atatürkçü olmuştu. Ayaklarının altını öpmeliydik Atatürk'ün. Her bastığı yere bir heykemini dikmeliydi. Atatürk öldüğü zaman en çok kendi üzülmüş, göz yaşı dökmüştü. Ah, ölecek adam mıydı Atatürk! Eğer Cenabi Allah beş on yıl daha ömür verseydi ona, bütün dünyayı Türk bayrağı altına toplardı. Atatürk'e dinsiz diyenlerin kellesini vurmalıydı. O bizim dinimizi, namusumuzu kurtarmıştı.

Kasabada yapılan her yenilikte Hacı Abdi öncülük ediyordu. Okul yapımında, su getirmede, Halkevi açılmasında herkesten çok çabalıyor, herkesten çok para yardımı yapıyordu. Atatürk büstünün dikimini de tek başına üzerine almış ve kasaba yöneticilerinin gözünde «Örnek insan» olmuştu. «Irahmatlık Atatürk bizim uçun canını fede etmiş de, biz oğa bir kafa heykeli dikersek çok mu?» demişti.

Kasabadaki memurların kişisel özelliklerini, eğilimlerini, kaç lira maaş aldıklarını, sıkıntılarını, gereksinimlerini, güçlü ve güçsüz yanlarını, problemlerini birer birer bilirdi Hacı Abdi. Bu bilgileri büyük bir özenle toplar, yeri gelince değerlendirirdi. Onlara zaman zaman «Çoban armağanı, çam sakızı» ufak tefek armağanlar götürürdü.

Hacı Abdi'nin öğütleri babamın bir kulağından girip öteki kulağından çıkmıştı. Demek ki «suyu gözünden kurutmak» gerekti...

Hacı Abdi dairelerin kapanmasından yarım saat önce Adliyenin oraya doğru yürüdü. Gitti, gitti geldi bir kaç kez. Hakim nerde ise çıkardı. Memurlar birer ikişer dairelerden çıkıp kulübün yolunu tutuyorlardı. Bir daha döndü Adliyeden yöne. Hakimin karşıdan geldiğin görünce geri döndü, ağır adımlarla yürüdü. Ağır ağır, ayağını sürüye sürüye. Buluşmaları rastlantı olsun istiyordu. Söz sözü açsın, söz de kapıyı açsın istiyordu. Aslında bu söylemeye değmezdi. Daha önemli işlerde kullanmalıydı mermisini. Bir top

mermisi ile bir serçe vurmaktı bu ya neyse... Omuz başından dikizliyordu hakimin gelişini. O da inadına ağır geliyordu. Duruyor gibi yürüyordu. «Gene nerden çıktı bu pis herif!» diye içerliyordu. Ne bok yemişti de bu çamur herifin bir teneke zeytin yağını kabul etmişti. Gebe kaldığını değer miydi sanki. Kendi ayağını sürüdükçe Hacı Abdi de ayağını sürüyordu. Sonunda Hacı Abdi durup bekledi açıkça. Hakim yaklaşınca:

«Marhaba hakim beğ!» dedi sırıtarak. Şımarıklık cıvık bir çamur gibi akıyordu yüzünden. «Marhaba Hacı bey» dedi hakim tiksinerek.

«Zatığızığ da mı dizlerinde rumatizma var? Bakyom da, zatığız da benim gibi yola gelemiyosuğuz. Bre oğlum dedim, bizim köleğiz var bir tane. Şu Minör beği her gün dayırasından al, evine götürüver dedim öteyesi gün. Arabanın tekeri mi inciyci dedim.»

«Sağ ol Hacı bey, istemez, ben biraz da hava alayım diye ağır yürüyorum.» dedi isteksiz isteksiz ve sıkıntılı.

«Valla kalpten kalbe yol gider demişler ya, çok dorğu. Az önce zatığızı andım. Eyi adam sözünün üstüne gelir. Minör beğ gibi hakim bulunmaz dedim kendi kendime. Emme bizim kasabanın adamı çok cahal, Kadir kıymat bılmez kine...»

«..................»

«E, durum vazyatlar nasıl, kazatalar ne yazyo hakim beğ?»

«Hiç, işte olup olup gidiyor. Her günkü şeyler.» dedi soğukça.

«...........!»

«E, daha daha nasıl durum vazyatlar?»

Hakim sıkıntıdan patlıyor, soluğu baçlarının uçundan çıkıyordu cızırdayarak. İki değirmen taşının arasına koymuşlar, eziyorlardı onu. Ne boklar yemişti de... Dilinin ucuna dek geliyor, geri yutuyordu

sözünü. Şu pis herife bir hestir çekmek istiyordu... Kurtulmak, çamura taş atıp üstüne sıçratmamak istiyordu. Postaneye döndü. Hacı Abdi de döndü. Bırakmıyordu peşini. Posta müdürü Zeki bey kapıda karşıladı onları. Çay ısmarladı. Çaylarını içerken havadan sudan konuştular. Hakimin bir gözü Hacı Abdideydi. Gitmeye niyeti yoktu. Diken üstündeydi hakim. Zeki Beyle şöyle rahat konuşamıyorlardı. Kalktılar. Hakim evine doğru yürüdü. Kulübe gidecekti ya çarşıda Hacı Abdi ile görünmek istemiyordu. Gene yürüdü arkasından Hacı Abdi.

«Minör beğ, zatığıza bir danışacağım vardı da, acep dedim ayip olur mu? deyi söyleyemedim. Soğna da düşündüm, Minör beğ yabancı deyil dedim kendi kendime. Zatığıza danışyım dedim.?»

«Buyur Hacı bey» dedi sıkıntı ile.

«Emme, aklığa bişi gelmesiğ ha? Deme kine iltimaslık uçun, yok valla. Ben hökümetimiziğ adeletine hörmetliyim. Ben zatığıza ızıcık akıl danışıcım. Yani kine köylü vazyatları üstüne. Asarcık köyünden bir elkardaşın mahkemede mehkemesi var da...»

Hacı Abdi hakim «Minör beğ»den istediği aklı kopardıktan sonra şapkasını çıkarıp yerlere eğile eğile ayrıldı. «Minör beğ» de üzerinden ağır bir yükü atmış gibi hafifliyerek kulübe gidip bir tavla attı. O hafiflikle Posta müdürü Zeki beyi iki mars bir oyunla sıfıra yenip kahvesini içti.

Ertesi gün erkenden Ümmet Halil ile iki oğlu bizim ipotekli tarlaya fidan çukuru kazmaya başladılar. Tarlayı bahçe yapacaklardı. Mahkeme uzadıkça uzayacak, bu arada fidanlar büyüyüp tarla, bahçe olacaktı. Babam davayı kazansa bile tarlayı alamıyacaktı. Ümmet Helil yetiştirdiği ağaçlara değer biçtirecek, babamın karşısına büyük bir para ödeme derdi dikilecekti. Parayı ödeyemiyecek, tarla da Ümmet Halıl'in olacaktı.

Ümmet Halil ne bulursa dikiyordu tarlaya. Fide-

lik gibi sık dikiyorlardı fidanları. Fidan sayısı nice çok olursa onca iyi idi. Hakim ağaç başına belli bir değer biçecekti.

Onlar gündüz ekiyor, biz gece söküyorduk fidanları. Kavgasız günümüz geçmiyordu. Kazma-kürek, taş-sopa giriyorduk birbirimize. Gecesi gündüzü yoktu kavgalarımızın. Gecenin ortasında bir çığlık duyuldu mu bizdik o. Komşuların kimi aralamak, kimi tamaşa etmek için yataklardan fırlayıp koşuyorlardı köyün karşısına.

Ümmet Halil bizi yakalamak için fidanların dibine kurt kapanı kurmuştu. Her dişi hançer gibiydi kapanın. İnsanın bacağını kırabilir, sakat bırakabilirdi. İyi ki kapanı hangi fidanın dibine kurduğunu şaşırıp kendi yakalanmıştı. Ümmet Halil üç ay hastanede yattıktan ve bacağını kesilmekten güç bela kurtardıktan sonra koltuk değneğiyle köye dönmüştü.

Kanlı kavgamız sürüp gidiyor, mahkeme uzadıkça uzuyordu...

Bir sabah erkenden Ümmet Halil, bir elinde bir tavuk, bir elinde bir sepet yumurta, Körpınarın ardını aştı... Kuyulu'ya gitti. Biraz sonra iki jandarma gelip babamı götürdü. Bucak müdürü ceza yasalarının en ağır maddelerini bileyip bileyip dikti babamın önüne... Bir ağaç koparmanın cezası altı aydan başlıyordu. Ona göre aklını başına toplamalıydı babam. Yüzlerce ağaç koparmıştı. Ağaç koparmakla adam öldürmek birdi. Her ağaç Türkiye Cumhuriyetinde bir yurttaş demekti. Hapiste çürütürlerdi adamı!

«Mahkeme sonunadek tarlanın bir çöpüne dokunursan tırnaklarını sökerim senin! Anladın mı?» diye sıkıyı vermişti bucak müdürü. Onbaşı da tekme, tokat bir tembih çekmişti babama. Artık o yana dönüp bakamıyorduk.

Ümmet Halil gil türkü söyleyerek dikiyorlardı fidanları... Babamın içi yanıyor da dumanı çıkmıyordu. Anam bir yandan Ümmet Halil'in saçına sakalı-

na söverken bir yandan da babama çatıyordu:

«Ya bre Allahı adamı! Nahya midiri seni azarlıyo da, senin dilini sıçan mı yeyik? Bre beğim, bu mal benim babamın öz malı, desene?»

Babam bir çocuk gibi hırçınlaşarak:

«Burda söylemek kolay. Sen hökümet deryasına gir de, midirin onbaşının karşısına dikil de, bak bakalım dilin nasıl dolaşır. Karşındakını Honta kıżı Emine belliyon hemi?»

«Gözüğe çakıla o tovuğun ayakları! Altın yumurtluyo sanki? Versediğ de midire götürsedik böyle olmazdı işte. Midirnen onbaşı yeyikler bartılı, şahmaran gibi üstüme atılıyolar... Torpaktan başka ne versen alyolarmış. Emme sende bu göz darlığı varkan daha çok iş gelir başımıza!»

«Keşke veredik, dedi anam ölgün ölgün. Sekiz yumurta oluktu. Kör Hanifi'ye verdim de iki kalıp sabın aldım. Kirimizden koktuk, döller kart kart kazınıyor, Kara oğlan arkasını kanatmış kaşıya kaşıya. On yumurta da borcum var Topal Ali'ye. Onu ödeyim de öyle götürek midire diyodum. Midir dertleri tuta da devire kenni Allah! Heni ya Atatürk hökümetinin kanunlarında bartıl yemek yoktu?»

«Muhtarın da yüzü erği erği bize. Nediğik kenne bilmem? Kaç kere dedim, bre avrat şu muhtara iki gün ekin otuna get deyi. Eline mi yapışırdı? Fukara kısmının emeği ucuz olmak gerek. Yarın hakim tarlayı kevşe gelse... muhtar Ümmet Halil'den yana çökerse nedicik?»

«Dorğu söylüyon, emme ben kaç pölük olucum bre herif? Bir elim daşta, bir elim kayada. Bedenlerim sırım sırım sızılıyo. Kırtnan dip çalsın böyle yaşamayı! Bir günden bir güne bir ırhat soluk alamıyok. Yarın her işi bir yana itip gidicim muhtara ekin otu yolmaya.»

Duruşmalar ertelenip duruyor, yıllar birbirini ko-

valıyor, Ümmet Halil'in diktiği fidanlar büyüyordu. Tarla, bahçe oluyordu.

Babam son duruşmadan geldiği akşam atıverdi kendini kapının önüne. «Nasıl ettin?» dedi anam. «Kazandığ mı işalla?»

«İpin iki ucu da bok...... dedi babam. Hengi ucundan tutsağ eliğ pis olur. Kazandım, emme kazanmadım. Mahkemeyi kazandım, tarlayı kazanmadım... Hakim «Bakçayı kevşe gelicim» dedi. «Bre beğim dedim, bu bakça deyil, bütün köy bilyo dedim. Diğnemedi. Hem ağaçların kıymatını, hem de ipotek parasını verisemissim, tarlayı alırmıssım.» derken çatlamış, kabuk kabuk olmuş dudaklarını yalıyordu.

Sonra duruşmayı anlattı anama:

«Burdan sabah namazını kıldım, yörüdüm. Günün kulağı doğmadan vardım Ordu'ya. Vardım mahkemenin kapısı ana baba günü... Artık herkiş birbirini mahkemeye vuryo canım. Hocalar, haciler bile hökümet mahkemesine gidyo. Şer'ate hevesi sönük milletin.

«Neyse ha bekle, ha bekle... gün iki meses boyu çıktı, daha hakim gelici. Derken geldi dediler! Neyse gelir gelmez bizi çığırdı. Girdik içeri. İlk beni sorğuladı. Ne diyon? dedi. Sen bu tarlayı bu adama satmıssın dedi. Yok beğim dedim. Satsam sattım derim dedim. Ta baştan başladı. Nasıl olmuşsa öyle ağnattım. Ağnamadı hakim. Bir daha ağnattım, gene ağnamadı. Bir bağırış bağırdı. Dersin kine gök gürlüyo... Mahkeme üstüme çöktü sandım. Soğna Ümmet'i çığırdı. O da ağnattı. Onukunu da ağnamadı. İkimizi de kovdu dışarı. Soğna siğiri geçince geri çığırdılar bizi. Biz mübeşir Asım ağaya ağnattık, o da hakime ağnattı. Tıpkı tercümen gibi. Emme bir utandım, bir utandım... Etlerim eridi. Sanki birimiz arabık da birimiz Tükük.»

Sonra sözü benim üzerime getirdi.

«Mılla Hamza mektep okutmayı terğemiş. Şapka

geymemek uçun dışarı çıkmıyomuş. Ölenece de çıkmayıcımış. Biz yapamak onun yaptığını. Keşke göğdesinde bir tüy olabilsek. Bu dölü de yeği mektebe yazdırıcım. Bir hökümet deryasına işi düşünce benim gibi dili tutulmasığ.»

«Hah! dedi anam. Bir bu eksikti! Karnı ekmeğe doydu da yeği mektep okuması kaldı? Bu dölüğ ömrü okumakla mı çürüycü bre herif? Yeter okuduğu. Ağzınığ Kur'anı dünyeye bedel. Ney bu, oku oku onbaşı mı olucu?»

«Hemen yazdırdımmı kine? Öyle aklımdan geçirdim, soğna da vazgeçtim. Hem Hacı Abdi de ırazı olmadı. Aman ha dedi, sen sen ol, dölünü yeği mektebe verme. İşten güçten sovuyomuş yeği mektebe giden döller. Çocuk okutmak zengin adam harcı dedi. Sen serçesin, çubuğa dayanaman dedi. Bir de şu varmış kine, köy mektebini bitirince zehni açık dölleri Enüstü mektebine yazyolarmış. Orta din, iman ana, bacı yokmuş. Kominis mektebimiş. Dölüğe mıkıyat ol, soğna on barmağını birden ısırısığ, emme davşan yamaca geçer diyo. Tabi kine bizim bişi bildiğimiz yok. Herif ta içerlerde ne olyosa haberi olyo.»

«Hacı Abdi'siz kala şu dünye!» diye çıkıştı anam. «Bütün çektiğimiz o sakalı boklunun elinden! Ümmet Halil'e bütün bu yolları gösteren o dökülesice. O su yılanının karnının içinin şeytan eniği dolu olduğunu bilirsiğ, gene de onun sözüne kulak asarsığ! İlahı duzlayam da kokmayasığ! Hacı hacı dertleri tuta da yağlı kurşunlar işleye ciğerine, mübarek kutlu gecede. Madem kine o döyyüs yeği mektep kötü demiş, demek kine eyi bu mektep. Onun kötü dediği eyi, eyi dediği de kötüdür. Bunun her dediğinin tersini yaparsak anca o zaman burnumuz boktan kurtulur bre herif. Medem kine dölü mektebe yazdırma demiş, yazdırmak ülüzüm gözüküyo.»

«Ümmet Halil uçun hakim beği görüp iltimas

ettirdiği yannışmış. Kıvrıla çevrile, döllerinin başına yemin etti. Benim haberim yok dedi. Ekmek üzerine yemin etti kine, hakime irica edici bizim uçun. Deyci kine, beğim bu adam çok fakir bir adam, çok mağdür oluk, allehisen şu Ümmet Halil'in ağaçlarına az bir değer biç deyci. Hakim meğ kenni kırmazmış.»

«Anam başıyla, bakışlarıyla inanmadığını bildiren işaretler yapıyordu.

«Yalnız bişi istiyo. Kara Memedi çoban istiyo. Kendi dölüm gibi bakarım kenne diyo. Yıllığına beş teneke arpa, iki teneke buğda veryo. Bir aba, bir şalvar, bir de edik alıcı. Boğazına da patışah çocuğu gibi bakarım diyo.»

«Hmmmmmmm! dedi anam. Hele ben var bunun altında bir boklu örme diyodum içimden. Seni gidi cıfıt, içi gök bez döyyüs! Dölümü patışah dölü gibi besleycimiş! Kötü kömeci yalan! «Kesebin gâvırlarına ver de, gâvır Ezeğil'e ver, Alexi'ye ver, götür ta içerlere, Moskof içine ver, yatır kulaktan kulağa boğazla... Gene de Hacı Abdi'ye verme. Sen veriseğ, ben vermem. Sen babasısan, ben de anasıyım. Dokuz ay karnımda daşıyığım onu. Senin kadar benim de hakım var Ta avradının şeyine soksun buğdasınıda, arpasın da, ekmeğini de......» Babami deliye döndürdü.

«Töbe de kele!» demesiyle anamı ayağının altına alması bir oldu babamın... Ve ertesi gün Kara Memedi Hacı Abdi'ye verip geldi.

Günlerce küs kaldılar anamla babam. Hacı Abdi hakimi görüp babama «iltimas» yaptıracağına söz vermişti. Anamın yaptığı çatal kazıklıktı. Kadın aklıydı erkek işine karışıyordu. Bir de mübarek ekmeği küfre karıştırıyordu.

Bir zaman sonra hakim tarlayı keşfe geldi. Tarla kavaklık gibi sık ağaçlarla dolmuştu. Bu sıklıkta hiç bir ağaç yetişmez, meyva vermezdi. Ne var ki önemli olan ağacın sayısıydı... ki çok para etsin. Elinde

kalem-kâğıt, iki bilir kişiyle birlikte hakim, ağaçları sayıp sayıp yazıyordu. Ümmet Halil bir tazı çevikliğiyle, hakimin önü sıra sekerek «iştecik beğim bitene, ıhıcık efendim bitene.» diye gösteriyordu.

Sayma işi bittikten sonra, hakim Ümmet Halil'in ta köyden getirdiği hasır sandalyeye oturdu. Zabıt kâtibi yazı makinasını bir taşın üzerine koyarak yazmaya başladı. Hakim bilir kişilerle konuştuktan sonra kâtibine söyleyip söyleyip yazdırdı. Kâtibin parmakları görünmüyordu. Kaşla göz arasında yazıverdi. Sonra makinayı tırrrrrıt, tırrrıt, tırrıt, tır diye kıvırıp kâğıtları çıkardı. Hakim ve bilir kişiler imzaladı, parmak bastılar. Bütün köy oraya toplanmış, merakla gözlüyorlardı.

Ağaçlara beşyüz lira değer biçilmişti. Üçyüz de ipotek borcu, sekiz yüz...! Babam bunu verirse tarlayı alacaktı. Babam kara bir duvar gibi olmuştu. «Allah ömür vere bre beğim, Allahın domuz eriklerini de saydığız, alıç ağaçlarını da saydığız. Heydi yaş ağaçlar neyse, emme kuruları da saydığız...» derken hakim hakim bilir kişi raporuna cırt cırt imza atıyordu.

«Aboooo! diyordu kalabalık. Nuru ömrünün soğunaca çalışsa, avradını döllerini satsa, gene veremez bu parayı. Hem bu paraya **dört tene tarla alınır yoho. Kulağasma, bu adelet çürük yoho?»**

Hakim Ümmet Halil'in atına binmiş Kale gediğin aşarken Ümmet Halil tüy gibi uçuyordu atın yanı sıra.

Anamla babam kapının önüne dikilmişler, hakime, mahkemeye, yasaya, hukuka ve hele Hacı Abdi'ye sövüyorlardı. Babam Haceli bağına doğru bakarak:

«Ben bu tarlayı alırıııım, alırım emmeeee... emmesi var... Bir avıç kara torpak uçun elimi kana belemek istemiyom. Döllerimi yetim komak istemiyom. Öke dünyede alacağım ossun.»

«Ben seğe demedim mi?» diye dargılığı bozdu anam. «Ben seğe bu Hacı Abdi'nin ipinnen kuyuya enilmez demedim mi? Ne hakimi görük vele bir kimseyi. Hakim Ümmetoğlunun atına biniti bak sene?»

«Eğer ben de bir daha bu döyyüsün dediğinin tersini yapmazsaaaam!...» derken sesinde bir direnç vardı.

XIII

HAFTALAR aylar geçiyor babam beni okula yazdırmıyordu. Hacı Abdi'ye inat olsun diye beni okula gönderecekti oysa. Öfkesi geçince vazgeçti göndermekten. Karnımız ekmeğe doydu da sıra «Mektep okumaya mı» geldiydi? Her birimiz bir iş tutup ele bakım olmamalıydık. Bizim nemize gerekti okumak. Zaten bu dünya için bir okumaydı bu. Hem de zengin harcıydı.

Okuma isteğim gizli bir yara gibi işliyordu içimde. Pekmezci Durmuş'u aracı yapıyordum. Babamın gönlünü etmeye çalışıyordu. Ne ki bütün çabaları boşa gidiyordu. Gene de vazgeçmiyordu avukatlığımı yapmaktan. Bir sürü de kötü söz işitiyordu anambabamdan:

«Bre Pekmezci, bre kardaş! Bizim ağzımız senin gibi hökümet parası yemeye alışmayık yoho. Girme şu dölümüzüğ beynine! Karıştırma şu oğlanın kafasını canım! Bizim derdimiz bize yetyo.»

Yılmıyordu Pekmezci. Sakız olup yapışıyordu babama. Anam çileden çıkıyor, ağır sözler ediyordu Pekmezci'ye:

«Sende namıs olsa benim dölümün kafasına şey-

tan doldurmazsın! Ortağı mısın dölümün? Benim oğlumda da şeye sürecek akıl olsa senin gibi iki paralıkların sözüne kulak asmaz. Okumayı icat çıkanın ta avradını ksiğ! Senikini de barabar!...»

«Babam daha iyi anlıyordu Pekmezci'yi:

«Bre Durmuş, dorğu söylüyon bre kardaş, emme gözü kör olsuğ şu zefilliğin yoho! Her işimiz bir yerde. Karıncanın südüğünün değize faydası olur demişler... Bu döl de benim sağ kolum be yoho.»

Sonuda Pekmezci Durmuş babamın da «beynine girmeyi» başardı babam beni şu koşullara okula yazdırmaya peki dedi:

— Öğleyedek okula gideceğim, öğleden sonra tarlaya, babama yardıma gideceğim.
— Yeni okula başlayınca eski okumayı unutmıyacağım.
— Her gün beş vakit namazımı kılacağım.
— İlerde memur olursam, hiç kimseden «bartıl» almıyacak, herkese güler yüz gösterecektim.

Babam beni okula yazdırmaya ilk götürdüğü gün bastığım yeri görmüyordum. Babam hem gidiyor hem de koşulları döne döne yineliyordu.

Bizim eski medrese idi babamın çekine çekine girdiği yer.

«Buyur baba?» diyor öğretmen. Babam şapkasını çıkarıp eğilerek selam veriyor. Pekmezci Durmuş'un yazdığı mektubu koynundan çıkarıp uzatıyor öğretmene. «Köleğizi mektebe yazdırıcım.» Gülüyor öğretmen. «Benim kölem filan yok baba!» diyor. Babam da gülmeye çalışıyor. «Peki» diyor öğretmen. Yaşım on üç. Birinci sınıfa yazıyor beni. Boyum uzun olduğu için en arkaya duvarın dibine oturtuyor beni.

İnce uzun bir koridor biçimindeki eski medresemiz, Molla Hamza zamanıdaki gibi kapıyadek çocuk dolu. Yalnız eskisi gibi yere değil, sıralara oturuyoruz. İçeri girerken ayakkabılarımızı çıkarmıyoruz.!

Okurken sallanmak yokmuş. Öyle söyledi eski bir arkadaşım. Ellerimizdeki kitaplar, kitaplardaki yazılar, harfler değişik. Bakışlarda, duruşlarda öte dünya ürküntüsü yok. Her birimizin başında bir çeşit külah yok. Kızların saçları taranmış. Kimi kısa kesilmiş! Öğretmenin elinde uzun kavak çubuğu yok. Başında sarığı yok. Duvarda «ağır ceze ireyizi» falaka yok. Falakanın yerine Atatürk'ün fotoğrafı asılmış. Molla Hamza'nın minderini koyup oturduğu köşede öğretmen masası. Masanın üzerinde kıpkırmızı, ay-yıldızlı Türk bayrağı. Duvarlar samanlı, kaba bir çamurla sıvanmış. Samanın içindeki arpalar, buğdaylar çimlenip bir karış uzamışlar sarı sarı. Ekin tarlası gibi duvarlar. Bunların niçin sarı olduklarını anlatıyor bize öğretmen.

Eski kavak tahtalarından gelişi güzel çakılıvermiş sıralar. Her sırada beş kişiyiz. Benim sırada en iri bedenli benim. Nerden geldin der gibi, kötü kötü bakıyorlar bana. Sıkışıyorlar besbelli. Ben henüz sıkıştığımın ayrımında değilim. Ellerim ayaklarım bir tuhaf. İçim dışım bir yabancı, bir bön. Bakışlarım bir ürkek. Öğretmene üç aylık yoldan bakıyorum. Öğretmeni gizlice izliyorum. O bana bakınca suçlu gibi kaçırıyorum gözlerimi ondan.

Dakikalar geçtikçe sıkıntım azalıyor. Üzerimdeki ağır bir yükten gram gram alıyor gizli bir el. Bir öğretmene bakıyorum, bir Atatürk'e. Atatürk'ün gözleri şimşek şimşek, kaşları kırlangıç gibi uçuyor. Öğretmen gülüyor, Atatürk gülüyor. Öğretmen beni tahtaya çağırıyor. «Sen, evet çocuğum sen? Yeni gelen.» Bana çocuğum diyor! Tahtaya vardığım zaman yüreğim çarpıyor, benzim kesiliyor. Bacaklarım titriyor.

«Sen hiç okuma biliyor musun? Gece okuluna gittin mi hiç?»

«Evet, biraz biliyorum. Biraz gece okulunda belledim, biraz da kendi kendime çalıştım» diyebildim.

Duvardaki kartonlara yazılmış tümcelerden okutuyor bana. «MEMLEKETİN HAKİKİ EFENDİSİ KÖYLÜDÜR.» tümcesini okuyunca seviniyorum, onur duyuyorum. Köylü olduğum için değil, okuyabildiğim için. Elime tebeşir veriyor öğretmenim. Elim titriyerek yazıyorum. Eğri büğrü oluyor harfler. Tahtanın alt köşesinden üst köşesine doğru, salyangoz izi gibi bir yazı. «EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ ULUSUNDUR.»

«Aferin! Sen çok güzel okuyup yazıyorsun. Seni ikinci sınıfa alalım.» Seviniyorum. Tahta çıkan padişah gibi oturuyorum yerime. Bir gram korkum kalmıyor.

Öğretmen sıkışa sıkışa dolaşıyor sıraların arasında. Yanlışlarımızı gülerek düzeltiyor. Yaramazlık yapanları okşayarak azarlıyor. Öğretmen gülüyor, Atatürk gülüyor, ben gülüyorum, dünya gülüyor.

Zil çalıyor. Okulun önü bayram yerine dönüyor. Gül, oyna, tepin, türkü söyle, atlambaç oyna, düş, kalk, bir daha düş, bin parça ol, sonra birleştir parçalarını, gene çocuk ol, gene koş, gene oyna, sevin, sevin, sevin... Allah, Allah! Öğretmen de oynuyor. Pekmezci Durmuş'un dediği doğru çıkıyor. Okul değil, bayram yeri. Öğretmen de «birdir bir» oynuyor. Öğretmen de «köşe kapmaç», «kovalambaç, saklambaç» oynuyor! Ben kendime yakıştıramıyorum oynamayı. Biri görecekmiş gibi. «Kos koca oğlana bakın?» diyecekmiş gibi. Günaha girecekmişim gibi. Biri beni falakaya yıkacakmış gibi. Bir kenara çekilmişim, bakıyorum öyle. Öğretmen kolumdan tutup beni de oyuna katıyor. Eğiliyor. «Haydi atla üzerinden,» diyor. Atlıyorum sıkılarak. Kas katıyım. İçim pıtrak dolu. Ben eğiliyorum, öğretmen atlıyor. Zil çalıyor. Uzun bir düdük... Öğretmen sağa sola dağılmış çocukları içeri çağırıyor. Giriyoruz içeri. Düşte gibiyim. Gözlerime inanamıyorum. Kardeşim Kara Memedin «Yaaa!.

Oğluğuz mektep okusuğ, ben Hacı Abdi'ye çoban olyum hemiiiii!» dediğini işitir gibi oluyorum.

Ders başlıyor. «Birinci sınıflar, beni dinleyin!» diyor öğretmen. «Kibrit çöplerinizi çıkarın bakayım. Elinizdeki fişe bakarak BABA BAL AL yazın» «Örğetmeniiim?» «Ne oldu Meryem?» «Kirbitlerimi aldı örğetmeniiim!» «Otur bakayım Şerif!» «Bana ayıp söz söyledi ürvetmeniiim!» «Üvretmenim denmez, öğretmenim diyeceksin.» «Peki övretmeni, övretmenim deycim övretmenim.» «Deycim değil, diyeceğim!» «Bak ürğetmeniim, ben yazık tükettim ürğetmenim?» «Aferin Ömer! Haydi bir daha yaz. Daha güzel yaz. Bir daha da «üğretmeni» deme, öğretmenim de, emi?» «Beğe ayip söz söledi ürğetmeniii!» «Koluma değdi ürğetmeniiim» «Kirbitlerimi aldı örğetmeniii!» «Kirbit değil, kibrit!» «Bak öğretmenii! Ben yazdım öğretmenim!» «Bu döl benim koluma değyo öğretmenii! Yazımı erği yazdıryo öğretmeniii!» «Aferin, aferin! Erği denmez, eğri denir.» Tahtaya iki çizgi çiziyor öğretmen. Biri eğri, biri doğru. «Bu eğri, bu doğru. Söyle bakayım.» «Bu er.. yok bu eğrii, bu dğ...ru.» «Aferin, bak ne güzel söyledin!» «Öretmenii! Yazımı bozdu bu döl öğretmeni!» «Döl denmez, arkadaş denir.» «Valla billa ben bişi etmedim kenne örğetmenim?» «Gel bakayım, sen şurada, yerde yaz.» «Pekey örğetmeniiim.»

Biraz sonra birinci sınıfları bırakıp ikilere geliyor öğretmenimiz:

«Çocuklar, şimdi dersimiz Hayat Bilgisi. Durmuş, sen söyle? Kendimizi nasıl temiz tutacağız?» «Örğetmenim, yerimizden kağınca elimizi, yüzümüzü...» «Hani öğretmenim diyecektin?» «Öğretmenim, yerimizden kağınca...» «Kağınca değil, kalkınca!» «kalkınca elimizi, yüzümüzü yıkarık, yok yandıç oldu, yıkarız öretmenim.» «Ben söyleycim öğretmenim!» «Sen söylę. Sen, sen!» «Dişlerimizi fırçalaycık.» «Yağnış dedi öğretmenim! Fırçalaycık deyil, fıçalay...aca-

ğız.» «Aferin! Bak arkadaşınız daha güzel söyledi! Başka, başka?» «Ceplerimize incir, ekmek komak öğretmenim.» «Koymayız.» «koymayız öğretmenim.» «Yerlere kağıt atmayacağız, tükürmeyeceğiz öğretmenim!» «Sınıfta ekmek yiyecek miyiz?» «Yemeycik öğretmenim.» «Ayıp, değil mi?» «Ayip öğretmenim. Soğna mikrop olur öğretmenim. Hazta oluruk...» «Oluruz» «oluruz öğretmenim.» «Burnumuzu dolma oyar gibi karıştaracak mıyız?» «Hayır öğretmeniiim» «Başka? Başkaaa?» Saçı düzgün taranmış, kısa pantolonlu, elleri ayakları, üstü başı tertemiz bir çocuk parmak kaldırıyor. «Haftada en az bir kere banyo yapacağız, çamaşır değiştireceğiz! Yazın bol bol denize gireceğiz, güneş banyosu yapacağız öğretmenim. Sonra...» «Aferin Utku» dedi öğretmen. «Evet çocuklar, arkadaşınız çok doğru söyledi. Haftada bir kere çamaşır değiştireceğiz, banyo yapacağız, değil mi?» «Evet» diyoruz hep bir ağızdan. «Yazın denize gireceğiz.» «Evet öğretmenim.» «Kumların üzerine yatıp güneş banyosu alacağız» «Evet öğretmeniii!»

«Sizin evinizde banyo var mı Utku?»

«Antakya'daki evimizde vardı, burada yok öğretmenim. Babam Abdi Ağaya söyledi, yaptıracak. Yıkanmaya Antakyaya gidiyoruz her hafta.»

«Sen kaç kere yıkanıyorsun haftada Hanifi?»

«............»

«Ayda mı, mevsimden mevsime mi yıkanırsınız? Yoksa yılda mı? Söyle çocuğum!»

«Bilmiyom öğretmenim. Geçen baryam yıkanıktım.»

«Niye öyle? Bayram gideli... dur bakayım,... üç, üç buçuk ay oluyor çocuğum. Sen temizliği sevmez misin?»

«Severim öğretmenim.»

«Peki niçin sık sık yıkanmıyorsun? Anan, baban kardeşlerin de mi öyle?»

«Evet öğretmenim. Biz derede yıkanırık öğret-

menim. Derede su kalmadı öğretmenim. Anam ta Kayapınardan caranan sırtında su getiryo, o da içmeye yetmiyo öğretmenim. Elimizi bile yıkamak biz öğretmenim. Anam çekişir biznen öğretmenim.»

«Öyle ise geçen bayramdan bu yana çamaşır da değiştirmediniz?» «Yok öğretmenim.»

«..................»

Bir süre öyle düşüne kalıyor öğretmenimiz Niyazi Tuncer. Sonra mikrobu anlatıyor bize. Kırk gözle bakıyor, kırk kulakla dinliyorum. Mikrop gözle görülmezmiş. Neremizde bir yara olursa, oramıza yerleşir, yemeye başlarmış. Bedenimize yarleşir, bir daha çıkmazmış. Kısa zamanda da çoğalırmış. «Bunlar şeytan mı yoksa?» Karanlık, pis yerleri severlermiş. «Vallahi şeytanları anlatıyor öğretmen. Sorsam mı acaba?» Hastalığı bir insandan başka bir insana bunlar taşırmış. Her şeyi iyice yıkamadan yersek, sık sık çamaşır değiştirmezsek, sokaklara pislersek hasta olurmuşuz. Mikroplar bedenimizi gizli gizli kemirirmiş. Dayanamıyorum, soruyorum öğretmene. «Bunlar şeytan mı öğretmenim? Ben bunları Molla Hamzanın yanında okumuştum?» Uzun uzun gülüyor öğretmen. Sonra da iyice anlatıyor. bana. Şeytan nedir, mikrop nedir? İyice sokuyor kafama. Ben gene de eski inançlarımdan kopamıyor, öğretmen «Yok öyle bir şey!» derken ürperiyordum. Bir gün kasabadan acayip bir şey getirdi. Gözlerimizi dayadık dayadık baktık. Derin bir kuyunun dibinde imiş gibi görünüyordu mikrop. Nakışlı nakışlı bir şiş. Pek kafama girmedi ya neyse. Her halde öğretmen yalan söylemiyordu? Yoksa bu aletin içinde gördüğümüz şeytan mıydı? İçim alıp alıp veriyor, tam huzura kavuşamıyordum.

Okula yazıldığım günün akşamı, evde en çok ben konuştum. Bir anlattığımı bir daha anlattım. Babam da sevmişti öğretmeni:

«Örğetmene kanım kaynadı. Analar ne evlet bes-

lermiş meğer. Ağılara katıp da yeyecek bir adam. Emme bellettikleri hep bu dünye uçun... Neyse, hökümet onu öyle yetiştirik yollayık buralara. Çok dilbaz, çok datlı bir beğ. Çok da göğnü alçak ha. Ya ben öğretmenim, ya ben hökümet mamuruyum deyi deyi büyüklenmiyo. Ne nahya midirine beğzer, ne onbaşıya! Tıpkı bir köylük yerin adamı gibi hoşbeş etti benne, elimi sıktı!...»

Babamın öğretmenim için söyledikleri hoşuma gidiyordu. Yepyeni bir dünyadaydım artık. Öğretmenimi, okulumu, arkadaşlarımı düşümde görüyordum. Sağlık memurunun verdiği ve anamın «Çökelek» dediği ilaç başımdaki çıbanları iyi etmiş, öğretmenin sevgisi düşlerimdeki sıkıntıları söküp çıkarmıştı. Öğretmenin dediklerini eksiksiz yapmaya çalışıyordum. Konuşmalarını, gülmelerini, yürümesini, oturup kalkmasını özeniyordum. Öksürüğümü bile onun gibi öksürüyordum. Öğretmen de bizi seviyordu. O tertemiz elleriyle, iğrenmeden dokunuyordu bize. Küçük çocukların sümüğünü siliyordu mendiliyle. O mendili sonra atıyor muydu acaba? Ağlayan bir küçük kızın göz yaşlarını silmişti bir kere. O tertemiz elleriyle. Hiç sinirlenmeden. İğrenmeden? Tırnak kesmeyi, diş fırçalamayı öğretiyordu bize. Ta evinden fırça getirip bir tas su ile karşımızda fırçalıyordu dişlerini. Fırçalayıp fırçalayıp çalkalıyordu su ile. Sonra tertemiz dişlerini gösteriyordu bize. Bizim fırçalarımız yoktu ki? Tırnaklarını kesemeyenlere yardım ediyor, kendi kesiyordu. Düşüp yaralandığımız zaman tentürdiyot sürüyordu. Öğretmenin eliyle yaramıza tentürdiyot sürdürmek için yapmacık yaralar yapıyorduk dizlerimize.

Ara sıra öğretmenimizin hanımı da gelirdi sınıfımıza. Öğretmenimiz gülerek karşılardı onu. Sandalyesine oturtur kendi derse dönerdi. «Ay, bu tozun topruğu içinde nasıl ders yapıyorsun Niyazi?» diye sorardı karısı Nüzhet Hanım. Öğretmenimiz gülerek

karşılık verirdi. «Ne yapayım, bak şunlara. Hepsi gözümün içine bakıyorlar.» «Ama çok feci burası Niyazi!» diyerek yakınır; kocasının sağlığından korkardı. Ne var sonraları o da sevmeye başladı bizi. Öğretmenimiz kasabaya filan gittiğinde dersler boş geçmesin diye Nüzhet hanım gelirdi derse. Ona da «öğretmenim» diyorduk.

Kızların saçlarını keserdi, tarardı. Yanaklarını avuçlarının içine alıp alıp severdi onları. Elinde küçük çubukla hafifçe kafamıza vurması hoşumuza giderdi. Bir daha vursun isterdik. Hele eliyle yüzümüze bir sevgi silleciği vurması... Kız çocuklarının saçını kestiği için hiç kimse kızmazdı ona. Arada kızanları da o tatlı diliyle ne yapar yapar yatıştırırdı. Herkesle konuşur, herkesin hatırını sorardı. Kadın erkek bütün köylü onların yüzüne duramazdı. «Kızımın saçını deyil kellesini kesseğ, gene de bişi demem seğe bre Nüzhet hanım!» derdi çocuk ana-babaları.

Öğretmen bir gün hepimize şu soruyu sordu:

«Büyüyünce ne olmak istiyorsunuz?»

Her birimiz parmak kaldırıp, söyleyip oturuyorduk. Kimimiz onbaşı, kimimiz çavuş, kimimiz tahsıldar, öğretmen, muhtar oluyorduk. Bucak müdürünün oğlu Utku da «Hakim» olmak istedi. Nüzhet hanım oturmuş, gülerek dersi izliyordu. Sonra kocasının yanına yaklaştı, kulağına bir şey söyledi. Gülerek başını salladı öğretmenimiz. Sonra bize sordu:

«Çocuklar, bakıyorum hiç biriniz çiftçi olmak istemiyorsunuz? Neden? Siz hepiniz çiftçi çocuğusunuz? Sonra çiftçilik çok iyi bir şeydir. Bizim memleketimiz çiftçi tarım memleketidir?»

Ben parmak kaldırdım:

«Öğretmenim, eğer çütçü... «çiftçi» diye düzeltti öğretmen. Eğer çiftçi olursak, köylü oluruz, dayak yeriz, Onbaşı döver bizi, jandarma döver! Mahkemede hakım bizi azarlar! Boçlu oluruz öğretmenim. Çiftçi olursak üstümüz başımız yırtık pırtık olur. Kimse

bizi beğenmez. Haftada bir yıkanmayız öğretmenim! Bizi şeytanlar çarpar. Çiftçi olursak eski yazı okuruk öğretmenim. Hasta olduğumuz zaman bizi Tosun karıya götürür anamız öğretmenim. Onbaşıya odun, kömür, zeytin yağı getirmezsek bizi döver öğretmenim.»

Öğretmenimizin yüzündeki gülmenin yerini acı bir üzüntü almıştı. «Yoksa yanlış mı konuşmuştum? Yoksa bana zayıf mı atacaktı öğretmen? Ne yapayım şimdi? Sonra çalışır, kurtarırım?...»

Nüzhet Hanımın gözleri dolu dolu olmuştu. Karı-koca birbirlerine bakıyorlardı konuşmadan... Öğretmen bir el işaretiyle oturttu beni. Hiç bir şey anlamıyordum?

İkinci derste öğretmenimiz bize ne olduğunu iyice anlattı. Demek ben yanlış konuşmuştum. Hiç de birşey yapmamıştı öğretmen. Notumu kırmamıştı. Çiftçiliğin bizim köydeki gibi olmadığını anlamıştım.

Uçsuz bucaksız ovalar varmış. Toprak pullukla, traktörle sürülür, harman makinası ile harman yapılırmış. Bizim ev büyüklüğünde makinalar varmış. Oralardaki çiftçilerin her biri bizim kasaba köylerinin kaldırdığı ürünü kaldırırmış. Benim babam bir evlek kıraca bir sahan buğdayı sepinceyedek oralarda binlerce kilo tohum ekilirmiş. Hem de türkü söyleye söyleye, sıgara tüttüre tüttüre... Babamı, Hoşaf Ali'yi döven bucak müdürü, azarlayan hakim o çiftçilere şapka çıkarıp selam vermeden geçemezlermiş.

Ağzım açık kalmıştı öğretmeni dinlerken. Beni öte dünyadan alıp bu dünyaya getirmişti. İnsanları, insanlarla şeytanlar arasındaki ilişkiyi yavaş yavaş kavramaya çalışıyordum.

Yağmurun su buharından olduğunu, mikrobun hastalık yaptığını, hastalığın muska ile, üfürükle sağalamıyacağını anlatıyordu. «Kurdağzı bağlamanın» boş olduğunu, kurdun ağzının ancak ip ya da zincirle bağlanabileceğini, cin-şeytan gibi şeylerin olmadığını bıkmadan usanmadan anlatıyordu. Şeytan çarp-

masının aslı olmadığını, insanlar kendi kendilerini korkuttuklarını bana şöyle anlattı öğretmenim:

«Sizin köyde insanları durmadan şeytan çarpıyor. Şeytan her yerde var diyorsunuz. Öyle ise şeytan köylerde de var, kentlerde de var, değil mi Ali?» «Evet, öğretmenim.» «Antakya'da da var. İstanbul'da da var, İzmir'de de var?» «Tabi var öğretmenim.» «Yok ya, hadi var diyelim bir an. Pekiiii... şeytanlar Antakya'da niçin çarpmıyor insanları? Oranın şeytanı ayrı, bu sizin Hisarcık köyünün, Kuyulu'nun şeytanı ayrı mı? Niçin onları çarpmıyor da hep sizi çarpıyor? Ve ille de okuma yazma bilmeyenleri çarpıyor? Çünkü okumuş insan şeytan diye bir şeyin olmadığını biliyor. Sizin ana-babalarınız, her an şeytan korkusunu içlerinde taşıyorlar.» «Bazan Antakya'da da şeytan çarpıyormuş öğretmenim?» dedim. «Kimi çarpmış?» «Bizim köyden biri Antakya'da gece bekçiliği yaparken şeytan çarptı, ağzı eğildi.» «Çocuğum, bak, gene benim dediğim gibi. O adam kimse, şeytanı içinde taşıyor. Hocanın yanında okumuştur. Köyde şeytan çarpmayan kimse yok gibidir. O bu korkuyu buradan götürmüştü. Yarın siz okulu bitireceksiniz, belki daha yüksek okullara gideceksiniz. Hiç birinizi şeytan çarpmıyacaktır. İnsan kendi kendinin hem şeytanı, hem de güneşidir... Atın bu korkuları içinizden!»

Korkular yapışmıştı içime. Çivi ile çakılmıştı sanki. Kovuyordum, kovuyordum gitmiyordu. Hem inanıyordum öğretmenime hem inanmıyordum. Onun yanında olduğum zaman daha yürekli oluyordum. Ben de onun gibi olmak istiyordum. Her an yanında olayım istiyordum. Geceleri düşlerimde Sırat köprüsünü geçmekten, düşüp cehennemde yanmaktan, o şeytan ve cin ordusunun amansız pençesinden kurtuluyordum onun yanında. Hiç işlemediğim günahların öte dünyada hesabını vermekten kurtuluyordum. İnsanları, hayvanları, bitkileri, canlı cansız her şeyi seviyordum. Kendi kendimi seviyordum. Keçilere

dal diye kestiğimiz bir ağacın, üzerine basıp geçtiğimiz bir kır çiçeğinin güzelliğini o gösteriyordu bana. Anadan doğma kördüm de gözüm yeni yeni açılıyordu sanki... Böyle birinin şaşkınlığı içindeydim. Yuvasını bozup yavrularını öldürdüğüm kuşlardan, ezdiğim karıncalardan utanıyordum artık. Yağmur yağdırmak için sırtüstü çevirip aylarca bir çukurda yatırdığım, yağmur yağmayınca da kabuğunu kırdığım kaplumbağalardan utanmayı gene öğretmenim öğretmişti bana. «Kendinizi bir kaplumbağa yerine koyun da düşünün...» demişti öğretmenimiz. Yağmurun nasıl yağdığını az önce öğrenmiştik...

Görmeyi, işitmeyi, düşünmeyi, sevmeyi öğreniyorduk. Öğretmenimle kıra gitmek, yokuşları tırmanmak, dereleri geçmek, yorulmak, acıkmak, susamak ne güzeldi. Öğretmenimizin çantasını, ceketini taşımak için biribirimize giriyoruz. Kırda öğle azıklarımızdan birer lokma alması ne de hoşumuza gidiyor. Nüzhen Hanımın bize söylettiği okul şarkıları, hep birlikte oynadığımız oyunlar... Allahım, ne de mutluyuz. Öğretmenimizin, hanımının böldükleri ekmek ne tatlı... Onlarla dağları delebilirim. Tarlada kazma kazarken, en sert toprağı kül gibi eşeleyiveriyorum. Okulun kapanma günleri yaklaştıkça üzülüyorum.

Ben bir yaz tatili ayrılığına dayanamazken, öğretmenim bir daha gelmemek üzere gidiyor. Kızıl Göl'de uğurluyorum onları. «Okulu bırakma Ali, ben gene geleceğim» diyor. Sarı bir otobüsün tekerlekleri dönerken elini öpüyorum. Gözlerim dolu dolu. Sonra Nüzhet Hanımın elini öpüyorum.

Otobüs bir sinek gibi kalıncayadek bakıyorum arkasından. Otobüs yok olunca yapayalnız kalıyorum dünyanın ortasında. Köyüme, cin ve şeytan ordularının, Hacı Abdilerin, jandarmaların, onbaşıların, başefendilerin arasına dönüyorum...

XIV

KARDEŞİM Kara Memet, Hacı Abdi'nin yanında ancak bir ay dayanabilmişti. Davarı, sığırı, oğlağı, danayı hep birarada güttürmüştü ona Hacı Abdi. Sabahtan akşamadek kendini taşa kayaya çarptığı halde dayak yemediği gün geçmezdi. Hacı Abdi'nin aldığı keçi derisi edik bir hafta içinde parçalanmış, kardeşim yalınayak kalmıştı. Yalınayak koşmuştu böğelek tutan dananın, öküzün ardından. Kısrak bir yana kaçıyordu, buzağı bir yana. Koyun düz yer istiyor, keçi ormanlık yer arıyordu. Kızarmış saç gibiydi bastığı toprak.

«Dört tepenin domuzuna döndüm?» diye yakınıyordu Memet. «Akşamaca koşa koşa halım çulum kalmıyo, ayaklarım it çeyneyik gibi olyo. Hacı Abdi'nin dölleri her biri aryı aryı ağalık yapyo bana. Avradı bir ağa, kızı bir ağa, hele bir oğlu var kırk ağaya bedel. O Cavit yok mu ya! Eğer bir elime geçse... Her gün üstüme binyo. Bindirmeyince dövyo beni. Benim kenne gücüm yeter, onun pıncığını çıkarrım, emme korkyom dömeye. Eğer ben onun bacısının çilliğini kmezseeem! Bütün gün kan ağla yorğunnuktan, akşam olunca da döllerden irezillik çek. Ihı o kaçtığım günün evesi günü şarrr ettiri başıma işedi. Ben de götünden bok çıkanaca döğdüm kenni. Soğna da kaçtım geldim.»

Babam elini çenesine vermiş, dinliyordu.

«Bre hay... ne deyim seğe şimdi? Hiç olmazsa bir iki ay dişiği sıkaydığ. Şu yırttığığ ediğin parasını ödeştirediğ. Yarın bir de edip parası deyi tebelleş olur başımıza bu döyyüs. Patışah dölü müsüğ, bunca

nezik mi bedeniğ? Ah sizi ah! Çürüdüm eliğizden!»

«E bre baba, davarın, sığırın bir ucu burda, bir ucu da taa Böyükdağ gibi yerde. Oğlaknan geçi bir arada. Bir oğlak anasını emse, nerde görücüm? Bir bölük davar birini ekinine dalasa nerde görücüm? Akşam gelince ağanın avradı Azme abla yüzüme tüküryo, odunu kaptığı gibi boyumca ölçüyo. Herkiş bir türlü iş ediyo. Bir burnuma sıçyolar, bir burnuma işiyolar yoho! Biraz da Ali ağam gütsün benim yerime, yalığız mektep okumayı mı bilir?» diyerek ağlamaya başladı.

Babam hiç ses çıkarmadı, kara kara düşünüyordu.

«Ne kara tasalara batyon bre herif?» diye dikeldi anam. «Ne Kara Memedi ne de Ali'yi yollarım! Tüylerine kurban ederim o keçeci döyyüsünü. Elinden geleni geri komasın boynuzlu gâvır! Kenniki döl de biziki it eniği mi? Boğazlarım da vermem bu dölleri ona. O sakalı boklu dökülesiceye. Davarının da sığırının da ayakları ta avradının şeyine getsiğ! Ölüm ölüm, bir ölüm! Dövlet yok mu? Hökümet yok mu? Gider bu avrat halımnan ben vurrum onu hökümete. Onun pis sakalını tel tel yolarım. Ot yolar gibi yolarım da kenefe atarım. Hele bir gelsiğ şuralara! Eğer ben onu daş yağmırına tutmassam, beğe de Gözüböyüğüğ kızı demesiğner. Ben onu götüne baka baka geri göndermessem, orospu defterine yazsığnar beni!»

Anam sanki Hacı Abdi karşısındaymış gibi öfkeleniyordu, kapının önündeki küçük damda, elini eline vurup bağırıyordu. Herkes kavga var sanarak damların ucuna toplanmıştı.

Bir hafta sonra Hacı Abdi'nin bizim eve doğru geldiğini gören anam, dediğinin daha beterini yapmıştı... Kapının önündeki yapı taşlarını kaldırıp kaldırıp üzerine yağdırırken diline geleni veriştiriyordu:

«Seni gidi yedi dinli seni! Seni gidi avradının şeyine yedi köyün erkeği değik seni! Dölü almaya

gelyoğ hemi! Seğe döl yerine dölün çükünü verrim çükünü! Senin sakalığı tel tel yolarım dökülesice gâvır hacı. Hacimiş bu! Muslamanmış bu? Senin taptığın tanrıya tapanın... Senin ziyarat ettiğin kâbeyi ziyarat edenin... yeter artık! Elalemin paralarını toplayı toplayı da, vekeleten hacca gidyom deyi Halebe gidyon tamam bre keçeci döyyüs! Bütün alem bilo bunu taman bre su yılanı! Seni görükler taman bre yöhüdü! Sen eğer bidaha buralara adımığı at, senin avradığı Kıbrıs eşşeğine ktirmessem!... Hapisse hapis, karakolsa karakol, cendirmese cendirme! Yesir miyik yoho? Bu müdü şeytanın elinden Fransız zamanında kurtulamadı, Mıstafa Kemal geldi, kurtulamadık, İsmet Paşa geldi, gene kurtulamadık. Bize ne hökümetten fayda var, ne dövletten! Bir gözüm ağısa ötekinin umrunda olmaz. Sennen anca ben baş gelicin avradını yedi köy ellyik döyyüs!...»

Herkesin parmağı ağzında kalmıştı. Vardı bu kadının başına bir gelecek. Koskoca Hacı Abdi ağaya yaptığına bakın siz. «Aboooo! Avratta da yürek varmış kıııız?»

Hacı Abdi ondan sonra ne beni ne kardeşimi ağzına almamıştı. Babam anamdan habersiz kendisine gidip bağış dilemişti. Belki jandarmaya dövdürürdü bizi. Ya da bir devlet dairesine işimiz düştüğü zaman bize önayak olmazdı. Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşurdu. «Kadın kısmının aklı kıt olur bre ağa» dedi babam. «Bir cahallık yapmış işte. Senden soğna kötek aşı ettim ben onu» diyerek onu yamşatmaya çalışmıştı. Hacı Abdi kim, biz kimdik. Bir telefonla toz ederdi bizi. Kara Memedin de beyni boştu iyice. «Rahatlık kıçına batmıştı Kara buzağının. Karnı doyunca kudurmuştu.»

O yaz geçti, sonbahar geldi. Okullar açıldı yine. Bizim okula Feride adında bir öğretmen geldi. Dünyanın çivisi kopacak diye herkes korkmuştu. Daha neler, kızdan da öğretmen mi olurdu?

Arkadaşlarım ellerinde çantaları, okula giderken, ben köyün davarını güdüyordum. «Şeyimin etini yerim, kasaba minnet etmem» diyordu babam. «İnsan it gibi çalışmalı, paşa gibi yemeli.»

Kardeşim Kara Memet'le beraber köy çobanı olmuştuk. Arkadaşlarımın okula gittiklerini gördükçe içim cız ediyor ölü gibi yürüyordum davarın arkasında. İdama gider gibi gidiyordum. Öğretmenimi getiriyordum gözümün önüne. Hanımını getiriyordum. Gülüşlerini, bakışlarını. Kır gezilerini, yemek yemeleri, koşup oynamaları... Gülüyordu Öğretmen. Sıcacıktı gülüşü, bakışı. Zil çalıyordu. Derse giriyorduk. Günaydın diyordu bize. Sesi sıcacıktı, sevecendi. Ant marşını söylüyorduk. Sonra haydi bir okul türküsü. Sonra ders. Bugün de sizinle yağmuru öğrenelim... derken dalıp dalıp gidiyordum.

Şimdi Niyazi öğretmen yoktu. Bayan öğretmen nasıldı acaba? Ben hiç bayan öğretmen görmemiştim. Yoklama yapıyordu her halde şimdi. Okuyordu çocukların adlarını, «burdayı!» deyip oturuyorlardı. «Ali Yüce?» diyordu. Ses gelmeyince, bir daha yineliyordu. Ah, ben orda olmalıydım şimdi. «Buradayım» demeliydim. «O gelmiyor öğretmenim» diyor arkadaşlarım. «O okulu bıraktı, köy çobanı oldu.» Öğretmen siliyor adımı defterden. Ölüyorum ben. Nüfus kütüğünden silinir gibi siliniyor adım. Öğretmenim burda olsa. Kalkar ta bizim köye gelir. Babamı bulur. Gönlünü yapar babamın. Babam en sert, en ters bir anında bile Niyazi öğretmeni görünce çocuk gibi yumuşayıverir. «Sen bilin Niyazi beğ» der gülerek. «Döl benim deyil seniğ.» Alır götürür beni öğretmen. Ama nerde Niyazi öğretmen? Kim aldı onu askere? Ben hükümet olsam, Niyazi öğretmeni askere almam. Ben ne yapayım şimdi? Kime kızayım, kime söveyim? Niyazi öğretmen söven çocukları sevmez. Peki ben ne yapayım şimdi? Dünyanın en yüksek ye-

rine çıkıp bağırmak istiyorum. OKUMAK İSTİYORUM! diye.

Bir de bakıyorum ne davar var, ne kardeşim Memet, ne in, ne cin... Onlar gitmiş ben dalmışım kendi dünyama. Alıçlı sekide yetiştim arkalarından. Nerede kaldığımı bile sormadı kardeşim. Hacı Abdi'den kurtulduğu için bayram ediyordu. Seke seke yürüyordu Çakrak yollarında. «Sen hiç canını sıkma be ağa, diyordu. Sen hiç zefil olma. Ben bütün köyün davarını tek başıma güderim. Gene de Hacı Abdi'nin davarından kolay.» diye seviniyordu.

Her keçinin huyunu suyunu biliyordu Memet. Yıl içinde hangi keçi, ne gibi suçlar işlemiş, kimin ekinine girmiş, ne gibi cezalar almışsa hepsini biliyordu. Hangi keçi gebe, hangisi kısır, hangisinin doğumu yakın, hangisi düşük yapmışsa biliyordu. Her keçinin işlediği suça göre ceza veriyordu. Kiminin sırtına biniyor, kiminin çenesini taşla dövüyor, kimini sapan taşı ile kurşuna diziyor, kimini asıyordu. Kiminin ağzını bağlayıp akşamadek aç bırakıyor, kiminin dilini yararak ot yiyemez, geviş getiremez duruma getiriyordu. Fareler gibi kaya kovuklarına, ormanın derinliklerine girip göze görünmeyen davar sürüsü onun sesini duyunca disiplinli bir tabur gibi önümüzde toplanıverirdi. Kara Memet meslekinin inceliklerini iyi kavramış bir kurmay subayı gibiydi. Bana kimi zaman sert, kimi zaman yumuşak taktik öğretiyordu.

«Senin gözüğ mektep okumakta. Ölü gibi yörüyon be ağa! Seğe bunca söylüyom kine şu geçilere yumşak yüz verme! Hep sen bozuyon bu oruspu mallarının ahlakını.» Kışın iki metre ötemizi göremediğimiz ve boz dumanın ağzımıza burnumuza dolduğu günlerde her birimiz bir kayanın ucuna çıkardık. Bizim için yıl çeken günler keçilere çok kısa gelirdi. Ertesi gece sabahadek yetecek gevişi toplayıp karınlarına doldurmak için kudurmuş gibi saldırırlardı ormana. Ne büyük karınları vardı? Bir türlü dolmak bil-

miyordu. Kara Memet olmasa yapışıp kalacaklardı ormana. Çeke çeke koparamazdım onları.

Keçilerin ağızlarından gelen kütürtüyü, şemsiyelerimizin üstüne düşen yağmurun tıpırtısını dinleye dinleye ederdik akşamı. İnsanın sesini, soluğunu donduran böyle havalarda sırtımızda soğuğu tutacak giysilerimiz olmazdı. Ayaklarımızın birini kaldırıp birini indirirdik soğuktan. Dişlerimizi takırdatarak hoplardık kayaların tepesinde. Türkü söylerdik vakit geçirmek için. Sesimiz eğri büğrü çıkardı soğuktan. Arada biribirimize seslenirdik:

«Memeeet! Davar bana az gibi geliyor ha? Bir yana bölünüp gitmesinler haaa?» «Sen meraklanma be ağa. Ben bir geçi eksik olsa bilirim. Hapa karının Pesteli geçi burda. Kör Halef'in Dikbuynuz burda. Gedeleç Ahmedin Üdürğü'sü burda. Kör Şerif'in Müdü orda mı?» «Burda.» «Bir de Hoşaf Ali'nin Alexi'sine bak?» «O da burada.» Öylese hiiç korkma. Bunlar bir yere getmedikten keri, ötekiler getmez. Bütün davarı kandıran bunlar. Zatan akşam da yaklaştı. Güneş Karadağların eteğine ulaşık belki şindi. Ben geçilerin çapık çapık yeyişlerinden biliyom. Dumandan gözükmüyo, emme ben bilirim. Saat gibi bilirim. Kuduruk gibi yiyo orospu malları. Bugün de akşam etsek de yarına Allah kerim.»

Derken üşümüş ve ıslanmış sesiyle türkü söyleyerek hopluyordu kayanın tepesinde. «Ey çoban mutlu çoban - Köyü bulutlu çoban» dediğini işitiyor, kendisini göremiyordum.

Harman zamanı yirmi teneke buğday, yirmi teneke arpa topladık köyden. Bütün yıl çektiğimiz soğukları, keçi sahiplerinden yediğimiz küfürleri unutuverdik... «Allah bin bin bereket versin» diye seviniyorduk. Gelecek yıl gene güdecektik köyün davarını. Bizden iyisine mi güttüreceklerdi? Bir kaç şikâyet vardı ya, onca kusur kadı kızında da bulunurdu. Dört keçiyi kurt boğmuş, altı tane sel gö-

türmüştü. Birkaç kişinin de ekinine davar dalamıştı. Bunların cezasını kimini dayakla, kimini kiradan keserek, kimini küfürle ödemiştik. Allahtan gelen ölüme biz ne yapabilirdik? Köy çobanını değiştirmek için muhtara söyleyenler olmuştu ya pek kulak asmamıştı muhtar. İboç Arafat'la aramız iyi idi. Ben ara sıra onun yazılarını yazardım, kararlarını köy karar defterine geçirirdim. «Siz hiç düşünmeyin, hele o zamana gelek.» demişti babama. Oysa ben hiç istemiyordum yeniden köy çobanı olmayı. Muhtar kızsın da bizi çobanlıktan atsın istiyordum.

Yıllar gelip gelip geçiyor, yaşım ilerliyordu. Öğretmenimden hiç haber alamıyordum. Bildiklerimi unutmamak için taşlara kayalara yazıyordum. Çakı ile yumuşak kedden taşların üzerine Öğretmenimin adını yazıyordum. Döt işlem yapıyordum değnekle. Su millemiş bir seki buldummu, başlıyordum hesap yapmaya değneğin ucu ile. Koynumda gezdirdiğim Karacaoğlan kitabından türküler ezberlemiştim. Kara Memede de öğretiyordum. Beni sevsin, ders çalıştığımi babama söylemesin diye.

«Hitler korkusu dünyayı titretiyordu. Karadağların üzerinden leylek sürüsü gibi uçaklar gökleri öğüterek geçiyorlardı. Türkiye ikinci dünya savaşına ha girdi, ha girecek. Hükümetin her çeşit üründen pay alacağı söyleniyor. «İsmet Paşa Moskof gidişatına gidicimiş» deniyor. Uçaklar geceli gündüzlü, leytek canlı bırakmıyacağım demiş! Bu dünyayı Allaha met Paşa bizi savaşa sokmıyacakmış.» «Alamanlar Moskova'ya girmiş!» «Hitler dünyada benden başka tek canlı bırakmıyacağım demiş! Bu dünyaya Allaha ilk yarattığı gün gibi bomboş teslim edeceğim...» demiş.

Derken köy bekçisi Kerkez Ahmet'in kıl gibi ince sesi işitebilenleri zank ettiri. Oldukları yerde dikile koydu:

«Diğneyiğ haoooooo! Eyici kulak veriiğ! Soğna

ağnamadım demeyiiiğ! Hökümetten emir geldiiii! Bundan keri hiç kimse ekinnere, zeytinnere, inciree, naraaaa, cevizeee, üzüme el sürmeyciii. Tahmın mamurları gelicimiiiş! Herkişin ekini tahmın edilicimiiiş! Harman zamanı da ölçü mamurları gelicimiiiş. Kim izinsiz ne ekin biçicimiiiş, ne harman edicimiiiiş! Her kim izinsiz bir kelle buğda, bir nar, bir ceviz, bir salkım üzüm koparırsaaa, soğunu kendi düşünsün haaaoooooooo!»

Bir harman yeri büyüklüğündeki bostan yerine ektiğimiz kırmızı arpa sararmış firiklik olmuştu. Biçecektik. Tam kurumasını bekleyecek halimiz yoktu. Evde bir avuç unumuz kalmamıştı. Arpanın bir iki gün daha dolgunlaşmasını bekliyorduk. Anam komşulardan ödün alarak öğü savuyordu. «Artık istemeye yüzüm kalmadı, firik mirik biçin şu arpayı canım» diyordu dündenberi. Şimdi ne yapacaktık?

«Ah ben seğe dedim bre herif. Biçin şu arpayı, biçin şu arpayı. Meğer beni Allah söyletyomuş...» Babam hiç karşılık vermiyordu. Eli çenesinde bir süre düşündü. Biraz İsmet Paşaya çattı. Biraz züğürtlüğe kızdı. Sonda ediklerini giymeye başladı. «Gel benne bre Ali.» dedi bana.

«Nere gece oktu?» diye sordu anam merakla.

«Hırsızlığa!» dedi gülerek.

«...............?»

«Ne bakıyon, kendi arpamızı çalıcık işte. Yarın tahminciler gelince bir teline el sürdürmezler.»

«Bre herif, gece oktu bir takazalık gelmesin başığıza?»

«Ne takazalığı gelici? Mal sahibi de benim, hırsız da benim. Kendi kendimi mi yakalayıp hökümete götürücüm?»

Bismilleh diyerek çıktık dışarı. Eşeğin semerini vurduk sürdük. Babam değneğin sivri ucuyla dürttü

eşeğin ardına. «Çoo» dedi fısıltıyla. «Allah vere de bir cendirme filan görüp de başımıza bir takazalık getirmeye?» diyordu duyulur duyulmaz. Herkes uyumuş, köy derin bir sessizlik içine gömülmüştü. Süt gibi bir ay ışığında, karda yürür gibi yürüyorduk. Ayaklarımıza bulaşıyor gibiydi ay ışığı. Kimseye gözükmeden Kör pınarın altındaki bostan yerine ulaştık.

Eşeği zeytin ağacına bağladım, hemen biraz ot toplayıp koydum önüne. Ses çıkarmasın diye. Önce babam indi arpanın içine. Arkasından ben inerken düşürdüğüm bir taş yüreğimizi ağzımıza getirdi... Arpa boyumuzcaydı. Başakları koparıp koparıp koymaya başladık çuvalın içine. Korkuyorduk. Her ikimizin de ilk hırsızlığıydı bu. Her yanımızı jandarmalar sarmış gibiydi. Hammut'un bostanındaki fasulye sırıklarını jandarma sanıp zank ettiri duruverdi babam. Baktı, baktı, sonra gene başladı koparmaya başakları boyunlarından. Biraz sonra eşeğin «hık, hık» ları elimizi ayağımızı dolaştırdı. «Koş bak şuna» dedi babam fısıldayarak. «Öğüne bişi koy da kessin sesini.» Biraz ot toplayıverdim duvar diplerinden. Otla beraber dikeni de avuçladım. Yılan gibi soktu avucumu diken. Koydum otu eşeğin önüne. Kulaklarını dikip dikip bakıyordu Körpınardan yana. Tuttum kulaklarını sıktım, eğdim başını yere. Otu ağzına değdirdi. Koyu gölgede görmüyordu otu. Yemeye başlayınca indim babamın yanına. İnerken bir taş daha düşürdüm. Eşek gene başladı hırklamaya. «Anıracak bu dini erği» dedi babam. Koştu bir solukta yanına. Vurdu çenesine çenesine taşla. Vazgeçirtti anırmaktan. İşimiz bitinceyedek hırklamadı bir daha.

İki çuval arpa «kellesini» eve getirip kimseye göstermeden içeri soktuğumuz zaman, büyük bir soygunu başarı ile yapmış gibiydi babam. Anam biz gelinceyedek uyumamıştı. Arpa başaklarını evin ortasına, çulun üzerine boşalttık. Kardeşlerimi de uyan-

dırdık. Ortaya aldık başakları. Kimimiz elle, kimimiz tokmakla, taşla ovup daneledik. Anam ocağı yaktı, sacı ateşin üzerine koydu. Sabahadek iki teneke arpayı kavurup «kambırız» yapmıştı. Evin içi tatlı bir arpa kokusu dolmuştu. Avuç avuç atıyorduk ağzımıza. Büyük bir iştahla yiyorduk. Ertesi gece de el değirmeninde çekip un yapacaktı anam. Çok tatlı olurdu kambırız ekmeği. Arasına çökelekle kıyılmış biber koyup dürüm yaptınmı... doyamazdık yemesine.

Tahminciler tarla tarla dolaşıp ekinleri tahmin ettiler. Harman zamanı da ölçücülere haber vermeden harman savurulmuyordu. Ölçü ile tahmin birbirini tutacaktı. Tutmadımı yandıydık. Ölçücü hemen tutanak tutuyor, karakola gönderiliyordu. Ya bu açığı kapatacak, ya da hakkında işlem yapılacaktı. Başka yerlerden para ile satın alıp açık kapatanlar oluyordu. Para ile de bulamayanlar soluğu karakolda alıyordu... Onun için işin kolayı tahminci ya da ölçücülerin gönlünü görmekti. Az verip çok yalvarıp paçayı kurtarmak...

Devlet payı olarak saptanan ve bir makbuzla belgelenen ürünler sahiplerince kasabaya götürülüp teslim ediliyordu. Köylü bu ürünleri teslim edinceyedek canından beziyor, ağlayanlar oluyordu. Atla, eşekle, sırtta, yağmurda, çamurda, sıcakta, yalın ayak, baş kabak ürün götüren halk günlerce, haftalarca bekletiliyordu. Ürünü teslim edip, makbuzunu eline alanlar sevinçlerinden göbek atıyorlardı. Oradaki memurların gönlünü görenler daha az bekletiliyordu. Dedikodular göklere çıkıyordu:

«Hökümet ambarından elli harar arpa çalmışonun yerine yüz çuval kum karıştırmışlar.»

«Hökümetin ambarından elli harar arpa çalmışlar, yerine elli harar ufak saman koymuşlar.»

«Hacı Abdi hökümet ambarından bir kemyon sağlam buğda almış, yerine küflenik buğda vermiş.»

Ben artık okuma isteğimi, öğretmene olan sev-

gimi içimin derinliklerine gömmüş unutmaya çalışıyordum. Öğretmenimin geleceğinden umudumu kesmiştim. Saçım sakalım çıkmış. Yaşım on yedi. Evcek giriştiğimiz ekmek kavgasında kendime düşeni yapmaya çalışıyordum.

Pekmezci Durmuş Eğitmen kursunu bitirerek eğitmen olmuş, bizim köye atanmıştı. Onunla hiç görüşmüyor, karşımdan gelince yol değiştiriyordum. Onu görmek üzüntü veriyordu bana. Kabuk tutmuş yaram tazeleniyordu. Okulumu, öğretmenimi hatırlıyordum. Ben hatırlamak istemesem, kendi hatırlatıyordu.

Bir gün Kuyucak'taydık. Karayılan boğazına doğru vurmuştuk davarı. Kara Memet davarın önünde, ben arkaları topluyorum. Pekmezci Durmuş ansızın çıkıverdi karşıma. Üstü başı düzgün, yüzü gülecen. «Dur, dedi bana. Gitme sana bir müjdem var.» bütün gövdem iğnelenir gibi oldu. «Niyazi öğretmenin selamı var. Bütün bu bölgeye gezici başöğretmen olmuş! Bugün bizi topladı, konuşma yaptı. Beni görür görmez ilk sözü 'Ali ne oldu?' dedi. Ben de çobanlık yapıyor dedim. Seni yarın Kandıl'da bekliyecek. Gelsin, beni görsün dedi. Gitmemek etme ha!»

Hiç karşılık vermeden döndüm arkamı yürüdüm. Karşılık verecek durumda değildim. Tepemden yıldırım girmiş, tabanlarımdan çıkıp gitmişti. Başım dönüyor, gözlerim dumanlanıyordu. Nereye gittiğimin ayrımında değildim. Kara Memet küfür yağdırıyordu. Davarın önü önde arkası arkada kalmıştı. Bir bölük keçi Hırsan Yusuf'un nohut tarlasına dalmıştı.

Ertesi gün Kara Memet'i kandırdım, ondan izin alarak Kandıl'a gittim. Pınarbaşı'nda oturuyormuş öğretmen. Ali Hoca'nın bahçesinde, kocaman ceviz ağacının gölgesinde oturuyorlardı. Uzaktan, bir kayanın üzerinden görüyordum onları. Hanımı vardı. Yeni yürümeye başlayan bir çocukları vardı. Onun

düşe kalka yürüyüşüne katıla katıla gülüyorlardı. Aşağıda sular büngürdüyordu. Serçeler konup konup kalkıyordu su kenarına. Çocuk paytak paytak suya doğru gidiyordu. Annesi koşup yakalıyor, gülerek getiriyordu. Öğretmenim yollu bir pijama içinde, sigarasını içiyordu. Dakikalar geçip gidiyordu. Varamıyordum yanlarına.

İndim kayanın başından. Yürüdüm bahçenin duvarına doğru. Duvarın dibine varınca, ayak burunlarımın üzerinde yükselip baktım. Durdum, bekledim. Az ötede yolağa doğru yürüdüm. Yolaktan içeri girerken yer gök sıkıyordu beni. Yanlarına vardım. Yüzlerine bakamıyordum. Bana yabancı yabancı bakıyorlardı. «Ne istiyorsun kardeşim?» diye sordu öğretmen. «Beni istemişsin öğretmenim.» dedim. «Haaa... sen Ali'sin. Ali Yüce! Gel bakayım seen? Gel şöyle, gel. Nüzhet, Ali'yi tanıdın mı?» «Tanıyor gibiyim.» dedi hanımı. «Ama kocaman olmuş...» dedi gülümseyerek. Ayaklarımın ucuna takılmıştı gözlerim. Ediğimin yırtığından dışarı bakan baş parmağımı içeri çektim. Sonra diz çöküp oturdum biraz uzakça. Öğretmenimin hanımı bana bakıyordu hep. Sıkılıyordum. İstemiyordum bana bakmasını. Üstüm başım çok perişandı. Buradan bir an önce kurtulmak istiyordum.

Öğretmenim başıma gelenleri biliyordu. Her şeyi anlatmıştı ona Pekmezci Durmuş. Bana hiç birşey söylemeden elindeki çöple yerleri karıştırıp duruyordu. Tıpkı babamın daraldığı zamanlar maşa ile ocağın küllerini karıştırdığı gibi. Durmadan deşiyordu önünü öğretmenim. Ben de abamın eteğinden sarkan bir ipliği iki parmağımın arasında kıvırıp duruyordum. Nüzhet hanım bir bana bir kocasına baktıktan sonra:

«Ne yapmayı düşünüyorsun Niyazi?»

«Bilmem ki?» dedikten sonra bana:

«Kaç yaşındasın Ali?»

«On yedi.» dedim, ayıp bir şey söyler gibi.

Öğretmenim gene daldı düşünceye. Kendi kendine mırıldanarak:

«On yedi yaşında. İlkokul üçüncü sınıfta. On yedi yaş, üçüncü sınıf?» diyerek kafasını kıvratıyordu.

«Niyazi, yaşını küçültseler?»

«Olmaz. Bundan önce bir kere küçültüldü.» dedikten sonra gene düşünmeye başladı. Düşündü... Düşündü... Düşündü... Bir sıgara yaktı. Çekti, çekti savurdu. Sonra planını söyledi. Önce Nüzhet hanıma, sonra bana. Dördüncü sınıfı kendi kendime çalışıp dışardan sınavını verecektim. Beşinci sınıfı da okuyarak geçecektim.

«Bu yıl okulu bitirmiş olacaksın. Sonra da seni Köy Enstitüsüne göndeririz. Yalnız beni düşündüren, senin okumayı unutup unutmadığın?» «Unutmadım öğretmenim.» dedim.

«Ben sana dördüncü sınıfın kitaplarını bulup vereceğim. Senin için kolay olmıyacaktır bu. Ne var ki çok çalışırsan yaparsın. Sen bunu babana hiiiç açma şimdilik. Ben onunla konuşurum. Sen hem işine gücüne gidecek hem de ders çalışacaksın.»

«Peki öğretmenim.» dedim. «Ölür de gene çalışırım!»

Bir kaç gün sonra bizim köye geldi öğretmenim. Önce babamı çağırttı okula. Elini omzuna koyup konuştu onunla. En güzel yüzüyle gülerek... En güzel sesiyle anlattı okumanın iyiliğini.

«Ah bre Niyazi beğim, diyordu babam. Şindi sen sanıyon kine ben cahalatlık yapyom, okumanın kıymatını bilmiyom. Bilyooom, bilyom emme, emmesi var... Niye dersen biz ireçper adamık. Ben el kapısında işleye işleye çöktüm. Bir manga nüfüs başımda, Üstleri var, başları var, boğazları var. Hepsi de yeyici. Benim kımıldar halım kalmadı. Şurda ızıcık ızıcık ellerinden iş gelmeye başladı. Bizde bir

söz var, sıçanın südüğünün denize feydası olur derler...»

«Eğer Ali'nin de senin gibi el işinde, ağa kapısında çürümesini istemiyorsan, beni dinle......?»

«Tabi kine istemem, istemem, emme nasıl edek. Köyün davarını başımıza dolayığık. Kardaşı tek başına çeviremez. Elin ağzının kokusunu diğnemek zor?»

«Her şeyin bir kolayı var, Nuri amca. Ali öğleyedek okula gider, öğleden sonra da davara.»

«Seve seve yapar bunu. Senden ne defter ister, ne kalem, ne kitap. Hepsini ben vereceğim. Diyelim ki benim bir işim var, sana geliyorum, Nuri amca diyorum, Ali'yi yarım gün bana verir misin?»

«Ayibettiğ bre Niyazi beğ! diyor gülerek. Yatırıp boğazlasan gene de seniğ gözel hatiriğ uçun seslenmem. Şu seniğ datlı diliğnen güler yüzüğ var ya, yüz tene çocuk değer!... Döl senin. Nederseğ et.»

Deyince öğretmenim babamı kucaklayıp havaya kaldırdı. Onu bir çocuk gibi yere koyduktan sonra:

«Ali'nin yerine ben güdeceğim davarı.» diyerek herkesi güldürdü öğretmenim.

Öğretmenim beni Pekmezci Durmuş'un sınıfına çağırarak bir kucak kitap, defter verdi. Kitapları teker teker gösterdi. Hangi kitabın nerelerini çalışacağımı kırmızı kalemle bellikledi. Ne derse evet diyordum. Bu bir yığın kitaba baktıkça korkuyordum. Sınavı başaramazsam benim için bir yıkım. Öğretmenime karşı utanacak duruma düşmek, onun güvenini yitirmek ayrı bir yıkım. En çok da coğrafya atlası başımı döndürüyor.

Öğretmen ara sıra okulları kontrol için köylere çıktığında beni yoklayacak. Anlamadığım yerleri soracağım. Fırsat buldukça Kuyulu'ya gidip Feride öğretmene soracağım. Öğretmenim onunla görüşüp anlatacak.

«Senin için son fırsat bu Ali. Şu cinlerin şeytanların, karanlıkların, Hacı Abdilerin, Başefendilerin,

onbaşıların içinden kurtulman için son fırsat!... Ona göre? Sen öğretmen olduktan sonra da bu köye gelip bu geriliklerle savaşacak, senden sonra gelecek Alileri kurtaracaksın.»

On yedi yaşında çökmüş bir beden. Ezilip ufalanmış bir kişilik. İçimde bütün dünyaya karşı depo edilmiş bir öfke. Yorgunluktan, bir lokma ekmek için didinmekten vakit bulup beni sevemeyen bir ana-baba. Yıllarca bu dünyada bulamadığım mutluluğu, ana sevgisini öte dünyada, huri kızlarının dizinde aramıştım. Öte dünyanın bir an önce gelmesini istemiştim. Bu dünyada isteyip de elde edemediğim bütün nimetleri veriyordu bana öte dünya. Ne varki yaşamın ağır yükü ve gerçekleri altında ezildikçe, adı «Hacıya, Mollaya» çıkmış kimselerin şeytanlara taş çıkartan oyunlarını gördükçe içime bir kurt girmeye başlamıştı. Binlerce muskanın iyi edemediği başımdaki hastalığı bir merhemin iki günde iyi etmesi, Niyazi öğretmenin derslerde anlattıkları beni öte dünyadan alıp bu dünyaya getirmişti.

Bizden çok namaz kılan, bizden çok Allahtan korkan yoktu. Her lokma başına yüz kere bismilleh çektiğimiz halde gene de bereketi olmuyordu yiyeceklerimizin. Bizden çok çalışan yoktu. Gene de en yoksul bizdik. Biz Tanrıya ne yapmıştık ki bunca ibadet ettiğimiz halde öfkesi inmiyor, bizi bağışlamıyordu? Bütün şeytanları bize musallat ediyor, bütün hastalıkları, sel baskınlarını, kuraklığı bize gönderiyordu? Öte yandan «yönünü kıbleye dönmeyenler» yağ-bal içinde yüzüyorlardı. Ömür boyu ağızlarından besmele çıkmadığı halde, neden onları şeytan çarpmıyordu? Niçin onlar öte dünyaya saklamıyorlardı iştahlarını? Benim öte dünyayı beklemeye takatım kalmamıştı artık. Sabrım bitmişti. Zaman kör bir testere gibi kesiyordu inançlarımı. Çentikleye çentikleye. Ben de okuyacak, bol bol aylık alıp «adam gibi» yaşıyacaktım...

Korkunç bir çaba gösteriyordum. Geceleri dört-beş saatı geçmeyen uykumun birazını daha bırakmıştım çalışmak için. Ölmek var, dönmek yoktu. Öğretmen hangi köye gitse, yolunu bizim köyden yapıyor, yapamadığım problemleri, anlayamadığım dersleri anlatıyordu bana. Kimilerini kendi de yapamıyordu. Onları yanına alıp götürüyor, birilerine yaptırıp ikinci gelişinde getiriyordu.

Gece, gündüz, kapıda, yolda, tarlada, bostanda, davar arkasında ders çalışıyordum. Davarı bırakacak öyle geniş ormanlar, fundalıklar kalmamıştı. Herkes bir kanının başındaki minder büyüklüğünde sekilere bile toprak koyup ekin ekmişti. Bu yüzden davarın arkasında ders çalışmak çok belalı oluyordu. Daha iki satır okumadan davar birinin ekinine giriyor, akşam ekin sahiplerinden yakası açılmadık küfürler yiyorduk. Babamdan dayak yiyorduk. Kardeşim bunları benim yaptığımı söylemesin diye onun gönlünü hoş tutmaya çalışıyordum. En güzel Nasreddin Hoca fıkralarını, Karacaoğlan türkülerini öğretiyordum ona. Seviyordu. Öğlen yemeklerinde bir tutam kuru incirin çoğunu, güzellerini ona veriyordum. Kimi zaman almak istemiyordu. «Ağzımın tadı yok, canım istemiyor» diyerek rahat yemesini sağlıyordum. O da bana sık sık izin vererek beni Kuyulu'ya gönderiyordu. Bilmediğim, anlayamadığım yerleri sormaya gidiyordum.

Kuyulu'ya bir öğretmen daha gelmişti. Öğretmenimin arkadaşıymış. Ali Es öğretmen. Anlamadığım yerleri döne döne anlatırdı bana. «Anladım» deyinceyedek. Kimi zaman öyle zor, öyle karışık konular oluyordu ki... Öğretmen dört, beş kez anlatıyor, anlıyamıyordum. Utancımdan yere geçiyor, «anladım» diyordum sonunda. «Ya sınavda burası çıkarsa?»

Ali Es öğretmen gülerek karşılar, gülerek uğurlardı beni. Feride öğretmen soğuk karşılardı beni.

Sorduklarımı dil ucuyla anlatıverip geçiştirirdi. Ta kokarot dağı ile Kuyulu arasındaki çakrak yolu boşuna teperdim. Üstüme, başıma, yüzüme öyle bir bakışı vardı ki... benden iğrendiğini sezerdim. Çok temiz giyinirdi Feride öğretmen. Vitrin gibi renk renkti üstü başı. Saçları parklardaki çiçekler gibi, her teli bir renkti. Yüzü yeni kalaylanmış bir bakır tepsi gibi olurdu hep. Sesi şıngır mıngırdı. Ne var ki bizim köy bekçisi Çipikli Hasan'ın kart sesi ondan daha hoş gelirdi kulağıma. Sevmiyordum Feride öğretmeni.

Bir gün ta Ortadağ'dan, kardeşimden izin alıp iki saatlık yolu tepmiştim. Öğleden sonra idi. Ali Es öğretmen yoktu. Çocuklar okulun altını üstüne getiriyorlardı. Biraz sonra Feride öğretmen geldi. Yanında Başefendi, Bucak müdürü. Onbaşı ve daha birkaç kişi... Ellerinde kamışlar, oltalar, sepetler, paketler... Şakalaşa gülüşe geliyorlardı. Ali öğretmen yoktu aralarında. Kasabaya gitmişti. Başöğretmendi Ali öğretmen. Feride öğretmen çocukları evlerine yolladı. Gökdere'ye balık tutmaya gidiyorlardı.

Sorsam mı, sormasam mı? Bunca yolu tepip geldim. Kardeşimden izin koparıncayadek ne diller döktüm. Akşam babama söylerse? Ne olursa olsun, sormaya karar verdim. Yaklaştım Feride öğretmene. Ayak üzeri laf kaynatıp haha kiki gülüyorlardı. Yaklaştım. Yüzüne bakmaya çekiniyordum. Ben o güne dek böyle kadın görmemiştim ki. Feride öğretmenin açık yerleri gözüme iliştikçe bir sıkıntı basıyordu beni. Başımı yere eğerek sordum:

«Öğretmenim krater nedir? Anlıyamadım.»

Feride öğretmen önüne dökülen renkli saçlarını arkaya atarak «Başka zaman gel be! Şimdi konuşuyoruz, görüyorsun işte. Biraz sonra da balığa gideceğiz!» dedi sinirle.

Ben dünyadaki bütün Feridelere lanet ederek

ayrılırken onlar kahkaha atarak aşağı dereye doğru yürüyorlardı.

Ertesi gün Ali Es öğretmen «Krater»i güzelce anlattı bana. Gülerek uğurladı beni. Kapıdan çıkarken Feride öğretmen:

«Ayol Ali bey, bu dede olmuş be! Hâlâ ilkokulu bitirmemiş?...» dediğini işittim. Bir daha tiksindim ondan.

Giderek Kara Memet köy çobanlığını tek başına yapmaya başlamıştı. Ben yalnız çok dumanlı, karlı havalarda ona arkadaşlık yapıyordum. Ben babama daha başka işlerde yardım ediyordum. İnanmadığım halde kardeşimi yüreklendirmek için bütün kurtların ağzını bağlamıştım.

Babamla beraber sokaklardan gübre toplayıp Mezaraltı'na götürüyorduk. Babam topluyor, eşeğe yüklüyor, ben de tarlaya götürüyordum. Çok seviyordum bu işi. Eşeğin arkasında giderken ders çalışabiliyordum. Gelirken üzerine biniyor, daha rahat çalışıyordum. Hem ders çalışıyor hem hayal kuruyordum. Çavuş oluyordum, onbaşı oluyordum. Bucak müdürü oluyordum. Köylüler şapka çıkarıp yerlere eğiliyorlardı önümde. Evlerine yüz numara yapmıyanları, çocuklarını okula göndermiyenleri azarlıyordum, dövüyordum. Niyazi Öğretmen gibi güler yüzle söylesem yaparlar mıydı acaba? Bir kere söylerim, yapmazlarsa ceza yazarım, dövdürürüm jandarmalarıma. Yok canım, bunlan iyi değil. Öğretmen olurum en iyisi. Tıpkı Niyazi öğretmen gibi. Yok yok, dur bakyım, yok, öğretmen olmıyayım. En iyisi hakim olurum. Bizim Ordu'ya gelirim. Açarım babamla Ümmet Halil'in dava dosyasını. Kim vermiş bu kararı? diye kükrerim. Adliyenin duvarları titrer korkudan. Yeniden başlatıyorum davayı. Babama kazandırıyorum. Herkes rüşvet vermek istiyor bana. Alır mıyım? Çuvalla altın verseler, dönüp bakar mıyım? Haktan bir

milim bile sapmıyordum. Öz kardeşim Kara Memet'e bile iltimas yapmıyordum. Kayırmıyordum iki gözüm bile olsa.

Bu hayal kurmalar, ders çalışmalar yüzünden babamdan çok kötü söz işitiyordum. Ben hayala dalınca eşek ya çok ağır gidiyor, ya da yolu değiştirip başka yöne gidiyordu. Bir keresinde ben okumaya dalmıştım. Eşek bir dişi eşekle hovardalık yaparken yükü devirmişti. Hem de ta Kuyulu'nun ortasında. Eşeği bulmuştum ama akşam da olmuştu. Babamdan en ağır sözleri işitmiştim. Ders çalışmamı da kesin olarak yasaklamıştı. «Bir daha o gâvır kitaplarını eline aldığını görür yada işitirsem, gözünün bebeğine sokarım!» demişti. Ondan sonra çalışmalarımı hep gizli yapıyordum. Geceleri herkes uyuduktan sonra gaz çırasını yakıp eğile eğile çalışıyordum. Arada bir anam uyanıp fısıldıyordu. «Bre oğlan, bre döl- çırada bir damla gaz var, onu da yakıp tüketme bre? Daha öteyesi gün doldurttum iki yumurtalık, hemen tükettin kenni be!» diye yakınıyordu. Dağa taşa gidilmediği şiddetli kış günlerinde ahırda çalışırdım. Ahırın kapısındaki budak deliğinden giren ışığın altına kitabı tutarak okumaya çalışırdım. İnek ve keçiler bakardı bana. Eşek kulaklarını dikip bakardı. Kim bilir, belki de merak ediyorlardı ne yaptığımı?

Kuyulu ilkokulunda, Ali Es öğretmen beni sınava aldığı zaman coşkudan benzim atmıştı. İyi ki Feride öğretmen yoktu sınavda!... Onun karşısında bütün bildiklerimi unutacakmışım gibi geliyordu bana. Ali öğretmenin yanında kendime güvenim artıyordu.

Aldı beni karşısına Ali Es. Önce biraz ders dışı şeyler konuştu benimle. Azıcık şakalaştı. Sonra yavaş yavaş derslerden yoklamaya başladı. Kendi soruyu sorup bitirmeden ben makinalı tüfek gibi söyleyiveriyordum. Bildikçe yürekleniyor, daha rahat konuşuyordum. Sesimdeki titreme geçiyordu. Kapıdan

girerken hiç bir şey bilmiyorum gibi gelmişti bana. Şimdi nasıl biliyordum? Gittikçe açılıyordum Öğretmenimin yüzünden gülümseme eksik değildi. Güzel yanıtlar verişim hoşuna gidiyordu. Soru sorulduğu zaman vereceğim karşılığın hangi kitabın hangi sayfasında olduğunu gözümün önüne getiriyordum. Öğretmen bütün kitapları süzüp önemli yerlerinden soru sorup karşılıklarını aldıktan sonra ayağa kalktı:

«Çok güzel! İyi çalışmışsın! Ben senden böyle bir çalışma ummuyordum. Biraz ezbere dayalı ya, bundan başkasını yapamazdın. Sen artık bizim beşinci sınıf öğrencimizsin!»

Artık şu koca dünyada ben de vardım, öğleden önce okula gidiyor, öğleden sonra babam nerede ise yanına yardıma koşuyordum. Yıllardır özlemini çektiğim okuluma gene kavuşmuştum.. İş dayanmıyordu önümde. «İş senden korkmalı!» derdi babam hep. Şimdi iş benden korkuyordu. Dağları delebilirdim şimdi. Üç günlük işi bir iki saata yapıveriyordum. Ali öğretmen giriyordu dersimize. Derslerini dikkatle dinliyor, eksiksiz yapmaya çalışıyordum. Kitapları yutmak istiyordum. Kardeşim Memet'in okula gelemediğini düşünerek haksız bir servete konmuşum gibi iç sıkıntısı çekiyordum. Ben şeytanların Hacı Abdilerin elinden kurtulacaktım belki. Kardeşlerim ömür boyu bu şeytanlar dünyasının tutsağı olarak kalacaklardı.

Beşinci sınıfı bitirmeden bir daha öksüz kaldık. Ali Es öğretmen de Askere gitti, Kaldık Feride öğretmenin eline...

Feride öğretmen her fırsatta iğneliyor, onurumu kırıyordu. Niyazi öğretmenin benimle ilgilenmesine çok kızıyordu. «Hoca hanım, sizde bizim bir Ali var, onunla biraz ilgilenin lütfen.» demişti Niyazi öğretmen. «Ne yani, diyordu, gezici öğretmen olmakla bir şey mi olmuş? Bu dede olmuş adamı davarın ardından alıp da sınıfa sokmanın anlamı var mıydı

yani?» Ali öğretmenle de tartışırlardı benim için. Kaç kere işitmiştim. «Kendini beğenmiş Niyazi beyin sakat işleriydi» bunlar. Dedem yaşındaki adamları öğrenci diye okula aldırıyordu. Herkesin okuması ille de gereklimiydi yani? Bu ülkeye çoban da gerekti.

Feride hanım sık sık kasabaya iner, doktora gider, bir sivilce için bir hafta rapor alırdı. «Kuyulu gibi bir yerde, hiç bir iş yapmasaydı bile büyük bir özveriydi.» onun için. «İnsanı değil domuzu bile bağlasalar durmazdı böyle yerde.» Niyazi beyin sık sık «Köy kalkınması, eğitim seferberliği» gibi konuları «ağzına sakız» yapması tepesinin tasını attırıyordu. Ne yani, öğretmenin canı yokmuydu.? Öğretmen hasta olmıyacakmıydı?

Dersleri şöyle bir anlatıverin geçerdi! «Açın kitaplarınızı, çalışın koca kafalılar!» diyerek masasına oturur, moda dergilerini okumaya başlardı. Çoğu zaman da konuları bize hazırlatırdı. Yanlış da anlatsak, doğru da anlatsak peki derdi. Kimi zaman bile bile yanlış anlatırdık. Ben bir kere Ege bölgesini Akdeniz bölgesi olarak anlatmıştım. Çok beğenmiş, teşekkür etmişti. Bütün sınıf patlamıştı gülmekten. Elin oğlu sır saklar mı? Bin yemin ettikleri halde söylemişlerdi öğretmene. Feride hanım çağırdı beni odasına. Verdi veriştirdi. Sonra da T cetvelini kaptı, vurdu kafama omuzlarıma. Aklı sıra bana unutamıyacağım bir dayak atıyordu. Oysa benim bedenim böyle dayaklara dayak demezdi. Benim Molla Hamza'nın dayağıyla yoğrulduğumu ne bilsin Feride Hanım? Ben dayaktan değil de okuldan kovulmaktan korkuyordum.

Ondan sonra barış içinde yaşadık Feride öğretmenle. Bana eskisi gibi kaba davranmıyordu. Ben de o yaptığım müziplikten pişman olmuştum. Feride öğretmeni yavaş yavaş sevmeye başlamıştım galiba. Onun için biri hoş olmayan bir söz söyledi mi, bo-

zuluyordum. Şakalaşıyorduk kimi zaman. Koca kafalı diyerek enseme yumuşak bir abla sillesi vurması hoşuma gidiyordu. Bu silleye kavuşmak için onu kızdıracak ufak yaramazlıklar yapmaya kalkıyordum.

Bitirme sınavlarında ayırtmanlar, bana soru sormak için birbirleriyle yarışıyorlardı. Her sınava girişimde Feride hanımı kutluyorlar, beni aferinliyorlardı. Öğretmenin dişleri örtülmüyordu. Sorulara makina gibi karşılık verip öğretmenimin göğsünü kabarttıktan sonra dışarı çıkarken kapıdan sığmıyordum. Boyumun daha uzadığını, kilomun arttığını sanıyordum.

Coğrafya sınavını gene böyle vermiş, kabara kabar tarlanın yolunu tutmuştum. Babama yardıma gidiyordum. Kızılyaka'da bir ses geldi kulağıma. Dönüp baktım. İki arkadaş, Kadir'in Mustafa ile Zurna Bayram'ın Cuma koşa koşa geliyorlar. Durdum. Soluk soluğa yetiştiler. Göğüsleri inip inip kalkarken:

«Feride öğretmen seni çabuk geri istiyor. Sınavda bir yanlışlık olmuş. Yeniden sınava girecekmişsin!»

Döndük geri. İçime bir kuşku girdi. Kaymakam gelmişti. «Gelmezse sınıfta kalır» demişti öğretmen.

Öğretmenim kapıda bekliyordu. Çekti beni şöyle. Yarı fısıldayarak «Hiç korkma, kaymakam bey geldi, sen daha önce coğrafya sınavına girdiğini söylemiyeceksin. Korkma, bilmezsen notun kırılmıyacaktır.»

İçeri girince başı tavana değen, parmakları keser sapı gibi iri gözlü, kanlı canlı adamın kaymakam olduğunu tahmin ettim. Ayırtmanlar yeni giriyormuşum gibi soru yağmuruna tuttular beni. Kazara bilmeyiveririm diye olacak, hep birinci girişimde sordukları soruları soruyorlardı... Sonra kaymakam o keser sapı kalınlığındaki parmağıyla durdurdu onları. Kendi başladı sormaya. Dünyanın en yüksek dağına çıktık, en derin denizine indik. Atlas Okyanusundan girip Çin denizinden çıktık. Kaymakamın so-

rularını ağzında yarım bıraktığımı gören Feride öğretmenin ağzı kulaklarına varıyordu. Coğrafyayı bıraktık, Matematiğe geçtik. Oradan Tarihe, Yurt Bilgisine Türkçe, Dilbilgisine derken Müziğe geldik. «Bize bir şarkı söyle de çık», dedi kaymakam. «Ben şarkı bilmem, türkü bilirim» dedim, ve söyledim:

Kebabı köz öldürür
Ateşi su söndürür
Yiğidi bıçak kesmez
Bir acı söz öldürür.

Kaymakam o kocaman eliyle elimi sıkarak aferinledi beni. Elim elinin içinde kibrit çöpü gibi kalıyordu. Elimi bırakmadan sordu. «Başka bir okula gidecek misin?»

«Evet dedim. Köy Enstitüsüne gideceğim.»

«Çok iyi! Zaten başka okullara gidemezsin.» dedikten sonra türküyü bir daha söyletti bana. Ben türküyü söylerken Feride öğretmen bakıp bakıp gülümsüyordu. Bu türkü ile kendisine sitem ettiğimi biliyordu:

Kebabı köz öldürür
Ateşi su söndürür
Yiğidi bıçak kesmez
Bir kötü söz öldürür

Türküyü bitirdim, selam verip dışarı çıkarken ayırtmanlardan Osman Sakallı'nın gözleri dolu dolu, yüzü acılıydı.

Köyüme giderken yollara sığmıyordum sevincimden. Allahım, ne sevinçti o öyle? Nere basacağımı bilemiyordum. Yerde miydim, gökte miydim? Dünyanın en yüksek yerine çıkıp haykırmak istiyordum:

«BEN İLKOKULU BİTİRDİM! YAŞIM ON SEKİZ!

DAHA YÜKSEK OKULLARDA OKUMAK İSTİYORUM! HANGİ OKULA GİDEYİM? OKUL İSTİYORUM, OKUL!»

XV

NİYAZİ öğretmenle sık sık görüşüyordum. Enstitüye gitmek için hazırlanıyordum. Öğretmenim gerekli kâğıtları işlemleri hazırlıyordu. Haber bekliyordum. Babam ateş püskürüyordu.

«Şurdan şuraya kımıldayamazsığ. Bedenlerini kırarım da odun ederim seniğ. Deden baban hökümet mamuru mudu? Din okumasını bıraktığ da dünye okumasına verdiğ kendiği. Ayda yılda bir kere yönünü kıbleye dönmüyoğ gayrı. Gâvırın koyusu olduğ! Heni sen beğene söz veriktiğ teman? Seniğ yaşıtlarığ imam oldu imam! Cingir cingir ezen okuyo seniğ dırnağını değmeyen Tuluk Osman! Herkiş seni Molla Ali deyi çığıryodu. Şindi Gâvır Ali oluksuğ gayrı. Meğersem Hacı Abdi çok dorğu demiş. Tastamam çıktı dedikleri. O Niyazi Beğ sütlü sütlü meleyip beni kandırdı. Enüsü menüstü sözü yoktu o zaman. Bana dubara yaptığız hemi! Üleştiği kartallara yedirrim de yollamam seni o Enüstü mektebine! Şeytan gibi beynime girdi o Niyazi Beğ... Üleşiği kartallara yedirrim de salmam seni o moskof mektebine.

Hacı Abdi'nin ilkokuldan üniversiteyedek okuyan iki kızı, dört oğlu vardı. En büyük oğlu İbadet yakında avukat çıkacaktı. Beni Köy Enstitüsüne yollamaması için sıkı sıkı tembih etmişti babama. Babama Niyazi öğretmenden de uzak durmasını öğütlemişti. «Niyazi Beyin o güler yüzünün altında sin-

sice bekleyen bir kötü niyet yatıyordu. Komistin biriydi o.»

Enstitülerden çıkanların görünümü de ortadaydı. Devlet memuruna benzer bir yanları yoktu. Köyden çıkıp gene köye geliyorlar, gene tarlaya gidip «köylü gibi» çiftle çubukla uğraşıyorlardı. Kasabaya indiklerinde onlara kimse değer vermiyor. Ürkek ürkek duruyorlar, memurlar kulübüne bile giremiyorlardı. Üzerlerindeki giysileri «dilenci giymezdi» Yıl başında memurlar balosuna gidemiyorlar, dans etmeyi bilmiyorlardı. Köyde hem çocuk okutuyorlar, hem tarımla uğraşıyorlar, hayvan besliyorlardı. Kimi marangozluk yapıyor, kimi demircilik? İnsanın dirsek çürüttüğüne değer miydi bunlar? Okuyup da köylü gibi çalıştıktan sonra, neye yarardı bu okumak? Hiç gitmemeliydik okula. Okumanın amacı köylülükten kurtulmaktı.

Bunların okuduğu okullar da «kominist yuvasıydı» «Buralarda çocuklara koministtlik dersi veriyorlardı. Kızlarla oğlanlar bir yatakta yatıyorlardı. Çocuk okutmak zengin şiydi sonra. Bu okullara aklı başında birinin çocuk gönderdiği görülmüş müydü? Zengin kimseler bu okullara çocuk vermeyince bir domuzluk düşünmüştü İsmet Paşa. Aklı bir şeye ermeyen köylülere çocuğunuzu okutacağız diyerek avlıyorlardı. Okulun adını da **«Enüstün Mektep» koy**muşlardı ki köylülerin hoşuna gitsin. Çocukları beleş okutuyorlardı. Niçin? Çünkü işin iç yüzü korkunçtu. Bilen bilirdi. Oradan çıkanlara **gördüklerini kim**seye söylememeleri için yemin ettiriyorlardı. Bızim bildiğimiz yemin değildi bu. «Moskof yemini» ettiriyorlardı. Bu yemini edenin kellesini kesseler sır vermezdi. Ben Köy Enstitüsünü bitirince, Allah göstermesin anama, bacıma saldırırsam ne yapardı babam? Bir gün bu okullardan çıkanların hepsini toplayıp cayır cayır yakacaklardı. Yeni bir parti kuruluyordu. İsmet Paşayı devirip yerine geçeceklerdi. Onun «kırdı-

ğı yumurta kırkı geçiyordu» artık? Hacı Abdi kasabada bu partinin şubesini açacak ve başkanı olacaktı. Memleket uçuruma doğru gidiyordu. Din, ahlak, namus sıfıra inmişti. Köylü jandarma dayağından yaka silkiyordu. Memurlar arasında rüşvet almayan yok gibiydi. Köy Enstitülerinde binlerce köylü çocuğuna kominiz aşılanıyordu. Artık milletin sabrı bitmişti. Baştakilerin «haya damarı çatlamıştı» artık.

Bunları dinledikçe Enstitüye gidip gitmemekte ben bile kuşkuya düşüyor, bocalayıp duruyordum. Bu söylentiler babamı Hacı Abdi'ye iyice yaklaştırıyordu. Enstitüye gitmeme her gün artan bir sertlikle karşı çıkıyor, o çok sevdiği Niyazi öğretmene en ağır sözleri söylüyordu.

«Allah hiç kimseyi acından öldürmez. Herkiş maaşla mı yaşıyo. Dölet memuru olmayannar acından mı ölyo? Dövlet parasın tüyü bitmemiş yetimlerin hakkı var. İnsan annının terini sıyırıp da yemeli. Bu dünye yalan dünye. Aha geldik, aha gidyok. Ölmeyecek kadar yemek, pis etin görünmeyecek kadar örtünmek yeter. Eskiden bunnarı sen bize okurdun taman. Akşamı yeyip de sabahın tasasına düşen kulum benim kulum deyil diyodu Allah taman? Şindi unuttuğ bunnarı deyilmi? Allah gözleri kör ola o Niyazı beğin! Senin beynine girdi de dinden imandan çıkardı. Şindi de Enüstü mektebine gidicimiş! Oradan çıkınca anağa bacığa sulanıcığ hemi!»

Öğretmenim gün geçmiyor bir gelenle haber göndermesin. Bocalayıp duruyordum. Diş sıkarak geçiriyordum günleri. Okulun adını andırmıyordu babam. Pekmezci Durmuş da bir şey yapamıyordu. Kaçacağımı söylüyordum. Gözlerini ayırmıyorlardı üstümden. Anam benden gizli muska yazdırıyor, okutup yolumu, ayaklarımı bağlatıyordu. Kandıllı Ali hocanın karısı Azime'nin üfrüğü çok keskindi. Babam ta Kandıl'dan eşeğe bindirip getirmişti onu. Bir arada otururken bana sezdirmeden okuyup ayaklarımı

bağlayacak, otobüslerin, trenlerin tekerlerini bağlayacaktı. Hiç bir yere bir adım atamıyacaktım. Gitsem bile geri gelecektim. Bunları ben de biliyordum. Üfrüğe muskaya eskisi denli inancım kalmamışsa da korkuyordum. Kel Azime'nin üfrüğü tutarsa üç teneke buğday alacaktı. Kel Azimenin bize niçin geldiğini biliyordum. Başka iş için getirmezlerdi onu. Hem de eşeğe bindirerek. Okumaya başlayınca bir avuç kül alıp ağzına dolduracaktım. Babamdan ölesiye bir dayak yemeyi göze alıp yapacaktım bunu! Önüme gelen ipleri kırıyordum artık. Anamın dediği gibi «ağı yeyip göğe püskürecektim». Ağı yemiştim de göğe püskürmüyordum daha. İçimdeki baş kaldırma orduları alarm durumunda bekliyorlardı...

Sonra anam vazgeçti Azime'ye okutmaktan. Hapa karı vazgeçirdi onu. Kel Azime duaları kocası Ali Hoca'dan bellemişti. Okuması olmadığı için eksik okuyordu. Bu yüzden ayaklarımı, trenlerin tekerleklerini iyi bağlayamazdı. Başıma bir kaza gelebilirdi. Kendi köyünde birini bağlamıştı da, adam trenin altında kalmıştı. Tren devrilebilir, otobüs bir uçuruma yuvarlanabilirdi.

«Canı sağ olsun da nere giderse getsin. Daş altında olmasın da dağ ardında olsun bre bacım. Soğna başına bir takazalık gelirse içiğe derdolur kele Kâmile?» dimişti.

Öğretmenimin verdiği sürenin dolmasına bir gün kalmıştı. Babamda en ufak bir yumuşama yoktu. Her saniye kaçmaya karar veriyor ne var ilk adımı atamıyordum. Anamın babamın izni olmadan yürümüyordu ayaklarım. Yüz yıl yalvarsam razı olacakları yoktu. Onların yerinde kim olsa öyle yapardı. Bütün komşular, bütün köy kınıyordu beni:

«Amanın dünyanın çivisi kopucu? Besle kargayı oysun gözünü. Oğlanın götü boktan kurtulunca anasını, babasını beğenmiyo. Baban deden mamur muy-

du? İreçper dölü içerper olur. Eski köye yeği adet mi koyucun?»

Anam oturup kalkıp sitem ediyordu:

«İn şeytanın atından bre Alim. Durup durduğumuz yerde datlı aşımızı acı etme bre ciğer köşem. Enüstüyü kuranın avradını eşşek kovalasın bre oğlum! Bunca yıllar Molla Hamza'nın yanında okumaya doymadın mı? Oku ötesi yok. Kaleminden kan damlıyodu. Uçan kuşlara hökmediyodun muskanla bre gözel yavrım. İnlernen cinlernen başa çıkıyodun. İki gözü kör ola da duvar kavralaya o Niyazi Beğ! Netti, neyledi beynini karıştırdı. Sen Kur'an okuduğun zaman ağlayan çocuklar avunur, ağaçlar yaprağını dökerdi taman. Seni aklını kimler çarptı kimler? Senin eline su dökemeyen Tuluk Osman köye imam oldu bre beyni delik oğlum!»

Babam «Tahra ile dallarım.» diyordu da başka bir şey demiyordu. Diş sıkmaktan çene kemiklerim uyuşuyordu.

28 Ekim 1946 Cumartesi sabahı ilk baş kaldırma adımını atıyorum. Köyün yamacındaki Kale gediğini aşarken anamın, babamın çığlığına bütün köy damlara çıkmış, arkamdan bakıyordu. Anam kapının önündeki küçük damda ellerini dizlerine vurup çırpınıyordu:

«Aliiim! Alim! Gâvır Alim? İlahi bir mememden emdiğin kan, bir mememden emdiğin irin ola! Gide de gelmeyesin, gele de görmeyesin! Kara haberin, kanlı göyneğin gele. Kanlarığa belenem işallah! İlahi Niyazi beğ, sen beni ciğerden yaktın, Allah da seni yaka!...»

Anamın bedduası mermi gibi cuv cuv delip geçiyordu beni. Delik deşik oluyordu bedenim. Ayaklarım tutuluyor, adım atamıyordum. Kale gediğin tepesinde son olarak bir kez baktım köye. Birbirine ulanmış seki seki damlar. Bacalardan çıkan ve yükselmeye öşenen dumanlar. Damların ucunda azılı bir

canavara bakar gibi bakan insanlar. Zikzaklı sesleriyle ötme öğrenen küçük horozlar. Köy davarının arkasından isteksiz isteksiz yürüyen kardeşim Kara Memet. Damda boydan boya hızlı hızlı gidip gelen Memet'in köpeği. Yaspınarı'nın üzerinde karabaş bir köpeği andıran bir bulut. Köyün üzerine atılacakmış gibi. Memet'in köpeği acı acı havlıyor havlıyor ona. Bulutu korkutmaya çalışıyor.

Kale gediğin aştıktan sonra daha hızlı yürümeye başladım. Anamın, babamın sesi gitmiyordu kulaklarımdan. Dön diyordu onların sesi. Şeytan sözüne uyma. Hacı Abdi'nin sesi karışıyordu onların sesine. Bu sesin karşısına Niyazi öğretmenin sesi çıkıyordu. «Yürü Ali! Koş! Kurtar kendini bu karanlıklardan. Bu şeytanlar, onbaşılar, başefendiler, bucak müdürleri, bir teneke zeytin yağına mesleğini satan hakimler bataklığından uzaklaş. Sonra da geri gel, bu bataklığı kurut!»

İki ses iki insan gibi iki yanımda yürüyordu. Ben ortalarında gidiyordum. Kulaklarım uğulduyor, düşte yürür gibi yürüyordum. Sesleri işitir gibiydim. Anamın sesi, babamın sesi, Hacı Abdi'nin sesi, birbirine dolanmış bir ses olmuş. Net olarak seçiliyor sesler. Sağımda yürüyorlar. Öğretmenimin sesi solumda gidiyor. Ta kendi sesi. Yoksa şeytan mı bunlar? Bir yanımda Hacı Abdi'nin şeytanı, bir yanımda öğretmenimin şeytanı. Ben gidiyorum, onlar gidiyor. Bu iki şeytandan biri ileri çekiyor beni, biri geri çekiyor.

Hacı Abdi'nin şeytanı:

«Dön geri! Ana baba bedduası alan onmaz! Onlar seni omuz zoru ile besleyip büyüttüler. Şimdi sen onları göz yaşları içinde bırakıp «Enüstü mektebine, kominislik bellemeye» gidiyorsun. Utanmıyormusun? Baban seni gündeliği bir kilo incire kök sökerek besledi. Anan eline geçen iki kuru inciri günlerce kuşağının arasında sakladı. Boğazından geçmedi de size yedirdi. Geceleri tatlı uykulardan

uyanıp seni emzirdi. Seni dokuz ay karnında gezdirdi. Senin başın ağrıyınca, onunki de ağrır, senin ateşin yükselince ananınki de yükselirdi. Senin emeğini yiyecekleri zaman kaçıp gidiyorsun? Gittiğin de bir okul olsa? Kominis mektebi. Dön geri! Allahtan kork!»

Öğretmenin şeytanı:

«Dönme! Sakın inanma ona! Senin gittiğin okul senin okulun, seni başka okula almazlar ki. Koş geç kalıyorsun. Bugün yetişmezsen almazlar seni. Korkma, onların dili beddua eder de yürekleri etmez. İki gün sonra unuturlar. Yarın seni güzel giysiler içinde görünce sevinirler bile. Köye dönüp de ne yapacaksın? Hacı Abdi'ye çoban olacaksın. Yalın ayak baş kabak koşacaksın yanar sıcaklarda. Üstelik dayak yiyiceksin. Üzerine binecek Hacı Abdi'nin çocukları. Üzerine işeyecekler. Sen çıkaramıyacaksın. Dövecekler seni. Ömrün baban gibi el kapısında çürüyecek. Gene de karnın aç sırtın çıplak kalacak. Jandarmadan, onbaşıdan, çavuştan dayak yiyeceksin. Elin boş gidersen Nüfus memurundan bir kimlik cüzdanı alamıyacaksın. Çocuğunu kütüğe yazmıyacak. En çok sen çalışacak, en az sen yiyeceksin. Koş! Kurtar kendini. Önce kendini, sonra da binlerce Aliyi...»

Kaşbaşından aşağı inerken, hiç bir şey işitmiyordum artık. Sesler yakamı bırakmıştı. Kan ter içinde koşuyor, koşuyordum. Geç kalmıştım. Bugün bitiyordu süre. Daha hızlı, daha hızlı koşuyordum. Daireler kapanmadan yetişmeliydim Ordu'ya. Yitirdiğim zamanı kazanmalıydım. Sarıkaya'da jandarmalar yakalamışlardı beni. Her elime bir kova verip Alagöz pınarından su taşıtmışlardı. Anlatmıştım derdimi, anlamamışlardı. «Hadi len eşşoğlu, sen kime yutturisin? Ha seni alırsam ayağımın altına, görisin taaa? Poh oğlu poh!» diyerek yürümüştü üzerime, karakolun önünde oturmuş, yarım kollu bir aletle çamaşır yıkayan bir jandarma. İki kova ile dört kez gidip gelmiştim. Son-

ra da odun kestirmek için baltayı elime tutuşturdu başka bir jandarma. Onbaşı gözyaşlarıma dayanamayıp bırakmıştı beni. «Ülen satılmış, bu yarin okuyup bir askeri okula gider, bir subay olursa anağı beller senin oğlum?» diye gülmüştü arkadaşına. Bir eliyle de bana «git» işareti yapmıştı. Allah, bir koşuşum vardı... Öteki jandarmalar karakolun önünde futbol maçı izler gibi eşeklerin çiftleşmesini büyük bir gürültü ile izliyorlardı. «Yaşa! Tam isabet! On ikiden vurdun öğlum Ahmet!. Lan oğlum satılmış, baban merhum da ananı böyle yapmıştı lan. Herif can çivisini cin çukuruna çaktı!. Gool! Goool!»

Birisi beni de çağırmıştı tamaşaya. «Bırak lan gitsin çocuk yoluna!» deyince onbaşı bırakmıştı. Evet çok gecikmiştim. Yolları yutmak istiyordum. Gözlerim önümü görmüyordu terden. Elimle siliyordum. Birden can çekişmesine benzer bir sesle duraladım:

«Hay zaaalım Alim!» diyerek çıkıverdi anam çalının arkasından. «Hay daş yürekli yezit Alim! Bizi koyup da nere gidyon? Biz senin neyiğik kine? Seni Niyazi beğ mi besleyip böyüttü kine? Gece datlı uykularından uyanıp seğe meme veren Niyazi beğ midi kine? Bre zalım oğul, bizi koyup da içerlere mi gidyoğ? Gâvır ekmeği mi yemeye gidyoğ? Datlı aşımızı acı etmeye mi gidyoğ?»

Derken saçları kavgadan çıkmış gibi darmadağın, gözleri ağlamaktan kan çanağı... Babam, kardeşlerim sarmışlardı çevremi. Her biri dilinin döndüğünce bir şeyler söylüyordu. Geri dönmeliydim yol yakınken. İş işten geçmeden şeytanın atından inmeliydim. Hiç karşılık vermeden, ayaklarımı yola yapışık bekliyordum. Kimi kolumdan, kimi bacağımdan, eteğimden sarılmış, sımsıkı tutmuşlardı. Ayaklarımı çivi gibi çakıyordum yere. Çekiyorlar, koparamıyorlardı. Bir süre öyle duruyorduk. Hiç bir şey söylemeden birbirimize bakıyorduk... Sonra gene başlıyor-

du, çekmece. Onlar geri çekiyor, ben ileri. Yolup yolup yığıyorduk birbirimizi...

«Gel etme, eyleme bre ala gözlü Alim. Yolda yolakta başığa bir takazalık gelir de gene benden çok yanan olmaz seğe bre yavrım. Hökümet mamuru olmayanlar acından mı ölyo bre savak oğlum? Densiz oğlum. Seni in mi çekyo, cin mi çekyo, ecel mi çekyo? Gel yakma beni bre Alim. İlahi iki gözüğ kör ola da duvarlar kavralayasığ Niyazi beğ!» diye ileniyordu anam.

Babam daha sertten alıyordu:

«Eğer geri dönme, seni kurtlara kuşlara yem ederim! Deriği yüzer de davulculara davul yaptırrım. Deblekçilere deblek yaptırrım! Etleriği dorğar dorğar, her lokmasını bir kayanığ tepesene koyarım. Yeyin kartallar, kef edin kurtlar derim. Bre seni hökümete vurrum. Giderim İsmet Paşaya, derim kine bu benim oğlum derim. Yaşı on sekkiz derim. Mektep okuyamaz derim. Ben bunu evericim derim. Dayazasının kızına nışan dakığım derim. Ben ireçper adamım derim. Bu dölümü beğe bağışlayığ derim. Siziğse bile bağışlayığ derim. Adam yemez ya hökümet! Ağnadırım halımı. Ben ağnadamassam Hacı Abdi'ye ağnattırrım! Bir çarasını bulur helbet! Bulur bre bulur bir çarasını. Koskoca Hacı Abdi be! Sözü daşa geçer be! Mahkemenin hakımine geçiyo sözü be! Yüzünüğ ağınnan, karasınnan dönüyonmu, dönmüyonmu? Heydi diyom seğe? Düş önüme diyom seğe! Elimden kaza çıkarma diyom seğe!»

Saatlar geçiyordu. Ben duruyordum, zaman yürüyordu. Ben çekiyordum, onlar çekiyordu. «Ellerim uyuştu!» diyordu anam. «Keçeleşti ellerim. Bende can mı var? Bende hal mı var? Çapıt gibi oldu ellerim.»

Çakmıştım ayaklarımı yere.

«Öldürseniz de, assanız da, her parçamı bir dağa atsanız da dönmiyeceğim. Hacı Abdi'ye çoban olmıyacağım! Jandarmadan, Başçavuştan dayak yemi-

yeceğim! Beni boşuna tutmayın. Bugün değilse yarın, yarın değilse öbür gün gideceğim. Okula almazlarsa, dünyanın başka yerlerine gideceğim! Başka ağların azabı, çobanı olacağım. Hacı Abdi'nin azabı, çobanı olmıyacağım! Bütün yıl karda, kışta yarım teneke buğdaya köy davarı gütmiyeceğim! Altına kirleten ölüleri yıkayıp da karşılığında ölülerin sırtlarından çıkan giysileri almıyacağım. Bir kilo kuru .incire sabahtan akşamadek Davul Yusuf'a kök sökmiyeceğim! Ne olur, verin elinizi öpeyim, bana izin verin! Para istemiyorum sizden. Giyicek istemiyorum. Bana «Güle güle» deyin yeter! Bugünedek bunun için geciktim. İzin verseniz de gideceğiiiim! Vermesenizde gideceğiiiim! Verin elinizi öpeyim! Beni okulumdan ederseniz kendimi öldürürüm de dönmem yanınıza!» deken bütün gücümle zorluyordum.

Anamın kolumu tutan parmakları yavaş yavaş gevşiyordu. Babamın soğuktan çatlamış ve bal mumuyla, katranla yakılmış ve ellikten bıkmış elleri de eski direncini yitirmişti. Birbirlerine bakıp duruyorlardı. Sonra anam beni bırakıp kendini atıverdi yolun ortasına. Kanlı gözleriyle ta göklerin tepesine bakarak:

«Allah baş gelsin sennen! Seni doğurmaktansa, bir daş doğuradım. Belki bir duvara konurduğ? Bırakığ şu Gâvır Ali'yi! Bırakığ getsiğ! Getsiğ de hökümet adamı olsuğ! Ben onuğ emeğini yiyecek dişlerimi koparıp attım. Bırak getsiğ!» diyerek babamı tutup çekti. Bırakılmıştım! «Dur! Dur da öyle get! Yüzüyüğ karası seğe kalsığ!»

Kuşağının arasından çıkardığı bir tutam kuru inciri abamın cebine koydu. Hem koyuyor, hem hıçkırıyordu. Belindeki azık çıkınını çözüp belime bağladı. Babam kuşağının arasından çıkardığı dörde katlanmış ve kat yerlerinden yırtılmış bir beş liralığı cebime soktu. Zaman geçiyordu. Hepimiz ağlıyorduk. Ellerini öptürmüyorlardı bana. Beni yeniden tutarlar di-

ye de korkuyordum. Bir oyun mu yapıyorlardı yoksa? Fırladım, arkama bakmadan uğunmuş gibi koştum Yalaz'ın tütün tarlaları arasında. Bir saatlık yolu on dakkada almam gerekti. Ben küçük bir tepeciği aşarken anamın sesi geliyordu:

«İlahi Alim, toprak tuta, altın bulasığ! Sen bizi incitmediğ, Allah da seni incitmeye! Emme şu Niyazi beği bizden çok sevdin? Şeytan okumasına, gâvır mektebine havaslanrığ. Seniğ de annığa böle yazlıkmış zahar? Aliiim, Alim! Gider gitmez mektip yaz. Kendi kendığ mıkıyat ol! Sağ ol da gâvır ol, nidek? Mektebi bitirince de gene köyüne gel! Oğlumuz olmassağ komşumuz ol! Aliiiim, Alim! Aliiii...»

Ordu'ya ulaştığım zaman daireler kapanmak üzereydi. Öğretmenimin kapısını vurdum. Nüzhet hanım açtı kapıyı. O tatlı dili güler yüzüyle karşıladı beni. Anlattım öykümü kopuk kopuk. «Dur burda» dedi. Elinde soğan bıçağı, üstünü başını düzeltmeden, ayaklarında terlikle koştu, köşeyi döndü. Az sonra Niyazi öğretmenle beraber döndüler. «Ah Ali! dedi öğretmenim. Nerelerde kaldın be çocuğum? Bütün daireler kapandı!» Ona da anlatmaya çalışıyordum öykümü. Ne anlatmaya takatım vardı ne zamanımız. «Gel benimle!» diyerek yürüdü öğretmenim. Lap lap koşarak yetiştim ardından. Bir yanıda yürüyordum, bir ardında. Hiç konuşmadan hükümet konağına vardık. Noterde yüklenme senedi yapılacaktı. Noteri kapıdan çıkarken karşıladı öğretmenim. Tuttu kolundan. Yumuşacık ricalarla geri çevirdi onu. Okşaya sıvaya oturttu masasına. Başladılar yazmaya. Pul gerekti, kefil gerekti. Ben pula koştum, öğretmen kefil bulmaya koştu. Nasıl koşuyordum çarşıya? Nereye basıyordum? Kaç dakkada gidip döndüm? Arkamda kuru iplik yoktu. Öğretmenin hükümet konağının önüne durmuş, kefil avlıyordu. Kimse kefil olmak istemiyordu. Ne diller döküyordu sevgili öğretmenim. Benim için bunca özveriyi neden yapıyordu? Ben bunu değer miy-

dim? Başının derdi ne idi? Anlayamıyordum. Sonunda Havran'la Tombul Memet'i yoldan çevirip yalvar yakar kefillik senedine parmaklarını bastırdı. Ne denli seviniyordu öğretmenim! Benden çok seviniyordu. Çocuklar gibi kanatlanıp uçacaktı öğretmenim.

Beni otobüse bindirmeden önce, resmi kâğıtlarımı bir zarfa, kendisinin Düziçi Köy Enstitüsü Müdürlüğüne yazdığı bir mektubu da başka bir zarfa koyup abamın cebine yerleştirdi. İnip bineceğim yerleri döne döne anlattı. Tren biletimi nasıl alacağımı, aktarma olunca nasıl tren değiştireceğimi teker teker öğretti bana. Otobüsün motoru çalışmaya başlayınca gene o en güzel yüzü ile gülümseyerek «Güle, güle Ali! Korkma, başaracaksın!» dedi. Ellerini öpmeye çalışırken ağlıyordum. O katılaşmış yüreğime buruk bir duygusallık çökmüştü. Öğretmenimin arkasından köşeyi dönünceyedek baktım.

Kasabanın emekli otobüsü «Ceylan»ın tekerlekleri dönmeye başlayınca kendimi göklerde uçuyor sandım. İlk olarak biniyordum otobüse. Yüreğim titriyordu. Yüksek bir yerden düşüyormuşum gibi oluyordum. Sıkıca sarılıyordum yerime. Kimileri bana bakıyordu yolcuların. Ceylan'ın kaynaksız ve yamasız yeri kalmamış, her parçası ayrı bir ses çıkarıyordu.

Ceylan kasabayı çıkıp da çamlıkların arasındaki dik dönemeçleri tırmanmaya başlayınca, binlerce kedi birbirini tırmalıyormuş gibi sesler çıkarıyordu. Zor doğum yapan kadınlar gibi çığlığı yürek parçalıyordu. Ara sıra kurbağa gibi sıçrayarak yolculara «Allah, Allah» çektiriyordu. Sonra langırt diye duruveriyordu. Bütün yolcular allak bullak oluyor, sandık, sepet, çuval, insan birbirine karışıyordu. Şoförün bir eli direksiyonda, öteki elini fırın küreği gibi dışarı uzatmış, muavine çıkışıyordu:

«Bre Şabaaan! Bre bin bela ver suratına bre! Tekirin önüne takozu koy takozu!» dedikten sonra

dışarı çıkıp otobüsün timsah ağzı gibi açılmış ön bölümüne yarı belinedek sokulup karma karışık telleri, kabloları karıştırmaya başlıyordu. Kimi zaman binerek, kimi zaman arkadan iterek düze çıkardığımız Ceylan, neşeli neşeli kişneyerek mermi gibi uçmaya başladı. Telefon direkleri sık parmaklık gibi görünüyordu. Yerler, gökler, dağlar, taşlar dönüyordu. Hızla dönen çukur bir çağnağın içine konmuş yumurtalar gibi görünüyordu Ordu'nun evleri. Döndükçe daha da çukurlaşıyordu çanak. Nakışlı bir topaç gibi dönen Keldağ Ordu'nun üzerine yuvarlanacak gibiydi. Nerede olduğumu bilemiyordum. Başım aşağıda, ayaklarım yukarıda boşlukta dönüyordum. Gözlerim dışarı fırlıyordu. Temiz giyinmiş bir bayan kendini kolluyor, gözünü üzerimden ayırmıyordu. Kusmaktan korkuyordum. Bereket versin Ceylan durdu da attım kendimi dışarı...

Köyümün dağlarından geçerken bir burukluk, anlıyamadığım bir suçluluk duygusu çöküyordu üstüme. Her çalının, her kayanın dibinde on sekiz yılımın acılı, sevinçli anıları yazılıydı. Baktıkça ağlamaklı oluyordum. İçimden bir şeylerin koptuğunu duyuyordum. Kengerini, alıcını, böğürtlenini yediğim dağlar... Kolunu kanadını kesip keçilere yedirdiğim ağaçlar... Ayaklarımı kanatan dikenler. Yaktığım ormanlar ...Ağzını bağladığım kurtlar... Yuvasını bozduğum kuşlar... Yağmur yağdırmak için aylarca sırtüstü yatırdığım, kabuğunu kırdığım kaplumbağalar... Korkularım, umutlarım, suçlarım ve cezalarım. Yıllarca boğuştuğum şeytanlar. Muska ile öldürmeye çalıştığım mikroplar. Derin ve uzun geceler, kalın karanlıklar. Karanlığı bana yüzyıllarca kilo kilo satan, iki yüzlü, yüz yüzlü Hacı Abdiler. Yasa ve rüşvet kokan ağızlar. Allahtan başka bir arkası olmayan anam, babam, kardeşlerim hakkınızı helal edin. Ben görmeye öğrenmeye gidiyorum...

XVI

DAĞLAR, taşlar, Hacı Abdiler, şeytanlar, insanlar sonsuz ordular gibi geliyorlardı arkamdan. Sonsuz bir çığlık olup kulaklarıma doluyorlardı. Otobüs daha hızlı, daha hızlı gitsin istiyorum. Otobüs geri gidiyormuş gibi geliyor bana. Hacı Abdi'nin yapmıyacağı iş yoktur... Kafamın içinde öfke orduları yürüyüş yapıyor. Hacı Abdi'ye karşı savaş açmışım. Yüz yılların kini, öfkesi atıyor nabzımda. Sırıl sıklam ter içindeyim. Antakya'ya giriyor Ceylan. Düşlerimden uyanıp Antakya'yı seyre dalıyorum.

Koca koca evler! Damları göklere değiyor! Çok katlı, çok kapılı, çok pencereli evler. Bunca kapıyı, pencereyi ne yaparlar bilmem? Bunların hangisi pencere, hangisi kapı? Pencereler kapılardan büyük. Evlerin önünde çiçek bahçeleri. Çiçeklerin arasında çiçek gibi çocuklar. Koşan, oynayan, kanlı canlı, elleri yüzleri soğuk görmemiş çocuklar. Gözleri hiç ağlamamış. Hiç diken batmamış ayaklarına. Evlere girip çıkan hanımlar, beyler. Yaşları babamdan büyük, yüzleri benimkinden taze... Yağ tuluğu gibi şişman kadınlar. Kurşun kalem gibi ince kızlar. Gülerken yüz kişilik gülüyorlar... Çifte telli oynar gibi yürüyorlar. Taksilere binip taksilerden iniyorlar. Seke seke giriyorlar kapılardan. Seke seke çıkıyorlar!

Kentin içerisine doğru ilerledikçe şaşkınlığım daha da artıyor. Geniş geniş caddeler. Bu geniş caddelerde gene de sıkışa sıkışa yürüyen insanlar. Koşar gibi yürüyorlar, hiç kimseye çarpmıyorlar? Gidiyorlar, geliyorlar, selamlaşıyorlar. Gülümsüyorlar birbirlerine. Ne var ki hep bir yere ulaşacaklarmış gibi hızlı adımlarla yürüyorlar. Hiç de yetişemiyorlar gi-

bi. Antakya gitmek, gelmek, selamlaşmak ve terlemek sanki.

Köprübaşında iniyorum Ceylan'dan. Başım dönüyor. İnsanlar, evler, Antakya'nın üzerindeki Habib Neccar dağı dönüyor. İskenderun otobüslerini soruyorum, köylü giyimli birine. «Aha şuracıkta» diye gösteriyor eliyle. «Şu zokmağı göromun? Dönünce hemen oralıkta. Bak, çağırolar İskenderun diye.»

«Heydi İskenderuuuun! İskenderun'a bir kişi! Heydi gido ha, gido ha!»

Sese doğru yürüdüm kalabalığı yara yara. Kimseye çarpmamaya çalıştıkça daha çok çarpıyordum. Taksiler, kamyonlar, kornalar, polis düdükleri yarınki Cumhuriyet bayramı provasına giden dizi dizi, renk renk okul çocukları, Rap rap, yeri sarsarak geçen askerler, boru ve trampet sesleri. Radyolardan gelen ve insanı hızlı yürümeye zorlayan marşlar. Çiçekler, taklar. Bayraklar, bayraklar, bayraklar... Yürüyorum yürüyorum yerimdeyim. Küle düşmüş karınca gibi debeleniyorum. Yüzlerinden terler aka aka, çağırmaktan sesi kısılmış meyan şerbetçileri, dondurmacılar, sucular, darı kebapçıları, taze nohutçular, ayrancılar. «Heydi sıcak sıcaak!» «Ayran buuuuz! Ateş gibi buuuz!» «Sovuuk su! Habiye suyu abi!» «Heydi meyan şerbeet! İki tene beş, iki tane beş, iki tene...» «Sıcaaak mısııır! Heydi süüüt!» «Yirmi beeş, yirmi beeş!» «Heydi teze nohuuut! İki tene beş, iki tene beş, iki tene beş!» «Heni ya içim yandı diyeen? Heni ya Atık suyu bulamadım diyeen!» «Heydi teze habbil meneni, teze nohuuut!»

Taşıtlara çiğnenmemek için gözümü dört açıyorum. İkide bir beynimde patlayan bir korna sesiyle beraber bir de küfür işitiyordum sürücülerden. Herkes kendi evinde yürüyormuş gibi yürüyor. Hiç kimse yokmuş gibi yürüyor. Karşıdan işitiyorum otobüs değnekçisinin sesini. Karşıya geçemiyorum. Benden

sonra gelen yüzlerce insan geçip geçip gidiyor. Değnekçi bağırıyor:

«Heydi İskenderuuun! İskenderun bir kişiii! Gido, gido, gido!» Değnekçi bakışlarımdan anlıyor İskenderun'a gideceğimi. Kolumdan tuttuğu gibi itiveriyor beni karşı kaldırıma.

«Ne bakon öyle, Allahını sevdiğim! Sebbahtenber çağırom buralıkta. İskenderuna gidicin de söylemiyon bre kenni?»

Göbeğinedek açık zıbınının yakasından teke kılı gibi kıllı göğsü gözüken, sırtında kırmızı Halep abası, göz kapakları iri birer midye kabuğunu andıran bir adam nargile içiyordu. Nargilesinin düdüğünü ağzından çıkararak otobüse doğru seslendi:

«Bre Hamiiit! Ya Hamiiit!»

«Hoooop!»

«Bre bin bela vere ciğerine! Çağırom çağırom, niye duymon bre? Götünnen mi dinliyon beni Allahını sevim. Bak, bir yolcu gelo, bir yere oturt keni.»

«Yerim kalmayık bre Mahamed ağa, nere oturtum keni?»

«De gene kalay isteme benden bre keni? Sokuştur bir yere keni.»

Otobüs Antakya köprüsünün üzerinden geçerken bir minare boyu yukarda gibiyim. Aşağıya bakıyorum. İnsanlar karınca gibi, debil debil. Ası nehri hiç akmıyor gibi. Uyuyakalmış bir boz yılan gibi kımıltısız duruyor öyle. Anamın çamaşır yıkamak için yaptığı küllü su renginde suyu. Akıyorsa ne yöne akıyor, bilmiyorum? Otobüs hangi yöne gidiyor, bilmiyorum? Yönlerimi yitirmişim. Hiç bir şey coğrafya dersinde okuduğum, atlasta gördüğüm gibi değil. Atlastaki çizgilerle yer yüzündekiler tutmuyor birbirini.

Topboğazı'nın keçi barsağını andıran dönemeçlerini çıkarken Amik gölünü kocaman bir ayna gibi gö-

rüp Akdeniz sanıyorum. Yere düşmüş kocaman bir ayna.

Başım zonkluyor, göz yuvarlaklarım ateşten bilyeler gibi yuvalarını yakıyor. Kurumuş dudaklarımı, yanan alnımı pencerenin camına dayıyorum. Parmaklarım birbirini yakmasın diye yelpaze gibi açıyorum. Süslü giyinmiş bir kadın mavi buluzunun içine iyice yerleşirken bana bakıyor. O üşüyor, ben yanıyorum. Pencerenin camını iki parmak indirmiştim. Kocası şırak diye kapatıyor camı. Soluğu ağzımı yakıyor. Nereye dokunsam yanacak gibi sanki. Etlerim giysilerimi yakıyor. Ya okula ulaşamazsam? Ya geri götürürlerse beni? Ya ölürsem gurbet ellerde? Ölürsem öleyim de, geri götürmesinler beni. Ölürsem son sözüm bu olacak. Ölüm bile kaçar gelir oralardan. Yaşlı bir kadın ilgilendi benimle. Nereye gittiğimi sordu? «Okumaya.» dedim. Şöyle bir baktı... İnanmadı. Durmadı üzerinde. Hasta olduğumu anladı. Çantasından bir hap çıkarıp verdi bana. «Yut bunu.» dedi. Yuttum. Biraz sonra kendime gelir gibi oldum...

Akşam İskenderun'u görüyorum, şaşırıyorum! Denizi görüyorum, şaşırıyorum! Her biri bir kasabadan büyük gemileri görüyorum, şaşırıyorum!. Elektrik ışıklarını görüp şaşırıyorum! Ben bunca ışığı ilk olarak birarada görüyorum! Aklım tepe taklak oluyor. Binlerce elektrik ışığı, kırpış kırpış. İpil ipil. Su fışkırır gibi ışık fışkırıyor. Yerden göğe mi, gökten yere mi, bilmiyorum? İnsanların, evlerin, ağaçların, denizin üzerine yağıyor ışık. Oysa bizim oralara karanlık yağıyor şimdi. Toplayıp toplayıp hararlara doldurabilirsiniz. Yürürken ayaklarınız balçığa batar gibi batar karanlığa. Ve bitip tükenmez şeytan sürüleri. Ayaklarınıza dolaşıp düşürürler sizi. Beşikten gömütedek yakanızı bırakmazlar. Karanlıktır yeyip içtikleri. Karanlık onları çoğaltıp besler, onlar karanlığı.

İstasyonu görünce iyice karışıyor kafam... Bir

elim yol paramın üzerinde sabahadek uyumadan tren bekliyorum. Cebinde milyonları olan başka biri bencileyin tetikte miydi bilmem. Eğer paramı çaldırırsam öldüm demektir. Bir bardak su bile alıp içmiyordum. Kişneyerek iki demir çubuk üzerinde gidip gelen trenlere, inip binen insanlara bakıyor, bakıyordum. Tanıdık bir ağaç, bir ot bile yok burada. Kocaman kocaman lokomotifler tırısa kalkıyorlar. Pop pop diyerek, masallardaki devler gibi soluyarak, yerleri zangırdatarak, havaya yumak yumak kara bulutlar savurarak koşuşan lokomotifler. Lokomotiflerin arkasına dizilmiş uysal uysal süzülüp giden vagon sürüleri. İlk gördüğümde ev sanmıştım. Pencerelerinde el sallayan insanlar. Eli bayraklı, fenerli, polis giyimli ve durmadan koşan, düdük çalan, el sallayan memurlar. Ve en sonunda kan ter içinde, yerleri ırgalayarak gelen benim trenim!... İnenler... binenler... Sarılıp öpüşenler, ağlayanlar, gülenler. Ayrılanlar, kavuşanlar. Hiç birini tanımıyorum. Bir hoş, bir ağlamaklı oluyorum. Bir tanıdık arıyorum. Canlı, cansız, bir ot, bir kaplumbağa, bir çekirge... Bir Hacı Abdi'yi bile özledim şu anda. Hiç olmazsa yüzüne bakıp kinimi tazelemek için.

Sabah altı otuz treni üç kere üst üste öksürdükten sonra, tekerlekleri dönmeye başladı. İçim bir hoş. Yüreğim bir kuş. Binlerce kanatlı bir kuş. Ve kendi içimde dışardakinden daha geniş bir gökyüzü. Yüreğim binlerce kanatlarıyla kendi gökyüzümde uçuyor. Trene ilk biniyorum. Benim için yeni olmayan ne var ki? Tak taka tuk. Tak taka tuk. Hangi türküye uydursam uyuyor trenin takırtıları. Beşik gibi sallıyor beni. Uykum geliyor. Kaç gecedir uyumamışım. Göz kapaklarım demir kapılar gibi ağır. Yumuluyorlar. Korkuyorum uyumaya. Ya paramı çaldırırsam? İki elimle tutup ayırıyorum göz kapaklarımı. Kendi etlerimi çimziriyorum, acıtıyorum kendi canımı. Tak taka tuk. Tak taka tuk. Her saniyesi dünyayı değer

bir yolculuk yapıyorum. Keşke kardeşim Memet de yanımda olsa şimdi! İkimiz bakardık trenin penceresinden! Girdap girdap dönen denize, topaç sürüleri-ni andıran tepelere, berber tarağını andıran telgraf direklerine ikimiz bakardık ne güzel. Tren tünellere girdikçe köyümün gecelerini ansıyorum. Vıgır vıngı kaynayan şeytanlar, geliyordu gözümün önüne. Sırtıma, omuzlarıma çıkıyorlar, kulaklarıma, enseme değip değip geçiyorlardı. Ürperiyordum. Öte dünyada gibiydim.

Benim gibi Köy Enstitüsüne gidenlere rastlıyorum trende. Her durakta birer ikişer biniyorlardı. Gittikçe çoğalıyorduk. Her birimiz ayrı ayrı kentlerin köylerinden olduğumuz halde aynı köyde doğup büyümüş gibiydik. Hepimizin yaşamında, çilesinde ortak bir çizgi vardı. Tekerlek takırtılarına uyarak türküler söylüyorduk. Anlatıyordu herkes kendini, köyünü. Birimiz bitirmeden birimiz başlıyorduk. Çile yüklü, kahır yüklü yaşantılar. Yüzyılların özlemini dile getiren türküler. Yarım daire gibi dönemeçlerde vagonların uysal uysal gelişini, lokomotifin bir köstebek gibi tünele girişini seyre doyamıyorduk.

Giderek şakalaşmaya başlıyorduk. «Ali emmi.» diye çağırıyorlardı bana. Çocuğunu okula yazdırmaya giden biri sanmışlardı beni ilk görüşte. Karbeyazlı Ömer Güler'i de oğlum sanmışlardı. Ömer kibrit çöpü gibi ince parmaklarıyla amabın eteklerinden tutarak «Baba» diyordu bana. İncecik boynunun üzerinde yamrı yumru bir ayvayı andıran başını arkaya atıp fare dişleri gibi ince ve çürük dişleriyle gülüyor, gülüyordu. Aynı köyden Ahmet Coşkun'un iğne ile delinmiş gibi küçük gözlerinden yaş geliyordu gülmekten. Her ikisi de küçük boylu, çelimsiz çocuklardı. Her birini bir koltuğumun altına alarak havaya kaldırıyordum onları. Ömer'i bir serçe kuşu gibi avucuma alıp havaya atıyordum. Gıdıklaya gıdıklaya gözlerinden yaş getiriyordum. İçimden kızı-

yordum. Onlara değil, bana «Babaa» diyen arkadaşlarıma değil, beni bu yaşadek okulsuz bırakanlara. Bunların kim olduklarını açık seçik bilmiyorum daha. Ya bir de beni Köy Enstitüsüne almazlarsa? Şeytanların, Hacı Abdilerin içine geri gönderirlerse? Ömer, Ahmet gibi küçük olmayı öyle isterdim ki...

«Sıkma canın be Ali Ede,» diyor Fevzipaşalı Osman Ilgın. «Benim de ayağım sakat. Almazlarsa döner geliriz be ede! Çiftçilik yaparız. Anamız babamız öğretmen miydi? Benim iyi-kötü biraz tarla var. Aç kalmayız evel Allah.»

Osman'a da «Topal Osman» adını verdik. Hafif yampiri yampiri yürüyor. Konuşması da öyle. Konuşurken hoşuna giden bir şeyi yiyormuş gibi, ağzı şapırdıyor Osman'ın. Yeni kazandığı bu adı hiç yadırgamıyor. Artık trene yeni bindiğimiz o ilk anlardaki ürkekliğimizden kurtulmuşuz. Topal Osman hepimizden daha girgeç, tecrübeli. Daha önce Düziçi'ni bir kaç kez gidip gelmiş. Nerede inilip nerede binileceğini biliyor. Trene de «Bizim kara eşek bu,» diyor. «Ali ede, bizim oralarda topal eşek gibi tısılar bu ırzı gırık. Biz hat boyunda malları otlatırken dakkada bir bineriz buna.» Ben içlerinde en durgunları, en tasalı duranlarıyım. «Boş ver be Ali ede, diyor Topal Osman. Ne merak be edem? Almazlarsa ne küşüm? Bir lise mektebi mi sankim? Bir Enüstü mektebi. Zaten herkes hammal mektebi diyo buna edem. Üzme canını. Şindi gidince görürsün. Bütün talabalar köylü gibi iş yapıyor. Ama alırlarsa, bir şansımızı deneriz be ede!»

Topal Osman birden ayağa fırladı, pencereden baktı ve «Uşak, Yarbaşı'na geliyoruz! Herkes hazır olsun babam! Tren burda bir dakka durur. İndiyseniz indiniz, inemezseniz kalırsınız uşak ha!» diye uyardı bizi. «Gözünü dört aç Ali ede!» demeye kalmadı, trenimizin tak takka tuk'ları ağırlaştı, sonra da dev gibi bir soluk alarak duruverdi. Trenin içi

yangın yeri gibi karıştı. Topal Osman bir anda yok oldu. Ahmet'le Ömer'in boylarından büyük bavulları vardı. Ne yaparlardı bu bavulları bilmem ki? Her bavulu bir elime aldım, Ömer'le Ahmet arkamda, çıkış kapısını bulmak için kalabalığın arasında itile kakıla, kolumuz budumuz kanırıla kanırıla ilerlemeye başladık. Büyük bir emek vererek biraz yol aldıktan ve tam kapının yanına geldikten sonra kalabalık geri püskürtüldü. «Burdan değil, öbür kapıdan!» diye sesler geliyordu. Yok bu kapı, yok öteki kapı derken ve tam çıkış kapısına vardığımız sırada tren düdüğünü çaldı, tekerlekler dönmeye başladı. Arkadaşlarımız «Atlayın, atlayın!» diye bağırıp hayıflanıyorlardı. «Ah Ali ede ah!» diyordu Topal Osman. «Bizim kara eşekten inemediniz yazık size ede bee! Tüh bee!» Ahmet, Ömer, Cuma arkadaşları el sallıyorlardı gülmeye çalışarak. Benim en ufak bir tersliğe dayanacak gücüm yoktu. Cebimde iki lira yirmi beş kuruş param kalmıştı. Kızıyor, küfrediyor, kendi kendimi yiyordum. Ne var ki trenin tekerlekleri söz dinlemiyorlardı. Ömer bebek eli gibi ufacık elleriyle pencerenin kenarından tutmuş, treni durdurmaya çalışıyordu gülerek. Gidiyorduk. Arkadaşlarım gülerek, ben diş sıkarak...

Biraz sonra da «terene kaçak binmekten» suçlu olarak uzun boylu bir memurun arkası sıra arka arkaya yürüyorduk. Memur inanmıyordu bize. Kime yutturuyorduk yani? Cezalı bilet kesildikten sonra bir ton da azar ve ahlak dersi aldık...

Bahçe'de indirdiler bizi. Oradan geri Yarbaşı'na gelecek, oradan da Düziçi'ne gidecektik. İki lira yirmi beş kuruş param kalmıştı. Dakkada bir sayıyordum. Elim üzerinden gitmiyordu. Enstitüye nasıl ulaştırırdı bu para beni. Arkadaşlarım ödünç vereceklerdi. Onlara nasıl ödeyecektim? «Aha şurdan, dağ yolundan yaya da gidilir» diyordu yaşlı bir adam. Seviniyordum buna. Dağ yolu daha kestirme idi. Hem Ensti-

tüye gündüz gözü ile ulaşacaktık hem de paramız gitmiyecekti. «Yürürüz be baba» diyordu Cuma. «He valla yürürüz.» diyordu Ömer gülerek. Ahmet istemiyordu. «Sen iki adım gitmeden ağlarsın oğlum?» diyordu Ömer'e, «Tabi yürürüz dedim. Ayağımızın kınası mı bozulur?» Büyük bavulların birini ben sırtladım, ötekini de Cuma ile Ahmet aldılar. Tuttular her biri bir ucundan, yürüdük. Ak sakallı, uzun boylu, omzunda kıl heybesi, ağzında patlak bir sıgarasıyla Uzun Ali dayıma benzeyen yaşlı adam, yolu gösterdi bize.

«Bu yolu tutun gidin yeanlerim. Sizi dooğru Enüstü mektebine götürür. Şu irelideki **tepeyi çıkı**şın arkasında Enüstü mektebinin yapıları görünür. Haydiyin yeanlerim ha!»

Sonra yanındakilere dönerek:

«Uşak, hele bakın şunların zefilliğine ho? Gittikleri mektep de bir mektep olsa? Irğat mektebine girmek uçun Ta Hataydan buralara geliyorlar edem. Vay hananız harabola beyni boşlar!..»

Koşar adımlarla tırmanmaya başladık bayır yukarı. Bir solukta çıktık tepenin başına. En önce ben çıktım ve baktım tepenin arkasına. Bir şey göremedim. Koyduk bavulları ellerimizden. Baktık, baktık, baktık... Bir şey göremedik. Koyun sürüsü gibi sıralanmış tepeler vardı önümüzde. Bu tepe değildi demek. Gerçekten tepeye benzer bir yanı yoktu bunun. Aşağıdan yüksek görünüyordu ya, başına çıkınca ufak bir kabarıklıktı. Kaptık bavulları, koştuk iniş aşağı. Çukura indik, bir daha tırmandık yokuşa. İkinci tepenin başına vardık. Bavullar ağırlaşmaya başlamıştı. Ellerimizi gözlerimizin önüne koyup koyup baktık tepenin arkasını. Ne bir yapı, ne bir baraka vardı... Yanlış mı geldik yoksa? Geri mi dönseydik? Hele şu öteki tepeye de bir çıkalım. Ondan ötede tepe görünmüyordu. Çocukların yüzleri ekşimeye başladı. İndik inişi, çıktık yokuşu. Baktık tepenin ucun-

dan. Bir daha, bir daha baktık. Geri dönsek yetişemeyiz, ileri gitsek tepeler bitmiyor. Biz başka bir yola mı gitmiştik yoksa?

Birden kulaklarımızı dikdik. Bir kağnı gıcırtısı... Gözlerimiz büyük büyük. Bir daha geldi gıcırtı. Sesi geliyor, kendi görünmüyordu. Dağların, tepelerin altından, yerin dibinden geliyordu. Hem yakındaydı kağnı sesi, hem uzakta. Hem kulağımızın içinde hem yüzyılların ötesinde. Bir sızı gibi. Taşa toprağa işleyen bir sızı. Bakıyoruz gözümüzün yettiği yeredek. Bir canlı, bir kımıltı yok...

«Ahhah!» dedi Ömer. Uzattı kibrit çöpü gibi parmaklarını. Hepimiz baktık o yana, Ta ötelerde, nokta büyüklüğünde bir karaltı. Ne kımıldadığı belli ne durduğu. Baktık bekledik, baktık bekledik... Karaltı kımıldıyordu. Biraz sonra öküzler belli oldu. Kağnının tekerlekleri belli oldu. Gıcırtısı biraz daha acıtkanlaştı. Sanki kağnıdan değil de başka yerden geliyordu. Çocuklar «düdük» demişlerdi ilk işittiğimizde. Ben kağnı sesi olduğunu düşünmüştüm. Hoşaf Ali amcam anlatmıştı bana. «Kıcırdak araba» demişti. «Öyle dokunaklı kıcırdar kine, cığerini deler adamın. Anadoluda köylüler kıcırdama yarışı yaparlar. Arabası eyi kıcırdamayanı gülecek alırlar.» demişti. Sesini de biraz benzetlemişti bana. Ağzıyla yapmıştı kağnı gıcırtısını.

Kağnı yaklaştı oturduğumuz tepenin eteğine. Ayağa kalktık. Yürüdük kağnıya doğru. Öküzlükten bıkmış iki öküz. Gözleri yarı yumuk, yarı uykuda, yarı uyanık. Ayaklarını kaldırıp kaldırıp aynı yere geri bırakıyorlar. Her biri birer kemik yığını. İnsanlıktan bıkmış iki insan. Elleri, ayakları ellikten ayaklıktan çıkmış. Göz kapakları, kirpikleri toz içinde. Biri erkek, kağnıya binmiş. Susam çalılarının üstünde. Öteki kadın. Kağnının ardında yürüyor. Her ikisi de benim gibi, benim köyümün insanları gibi çaputlar içinde.

Soruyoruz Enstitüyü. Adam «Aha şu tepenin ardında edem.» diyor. Gösteriyor çenesiyle. «Beş takka gelir gelmez.»

Seviniyoruz. Hızlanıyoruz bavullarımız ellerimizde. Bavullar gittikçe ağırlaşıyor, ağırlaşıyor. Biz geçince adam yanık bir türkü tutturuyor. Kağnı gıcırtısıyla türkü birbirine karışarak arkamızdan geliyor. Bu tepenin de başındayız. Bu tepeden de bakıyoruz ötelere. Okula, yapıya benzer bir şey göremiyoruz. Çocuklar sövmeye başlıyor tepelere. İnişlere, yokuşlara, düzlere. Hepsine basıyorlar sövgüyü. Ömer ağlamaya başlıyor. Küçük yeşil gözlerinden ufacık ufacık boncuk gibi yaşlar yuvarlanıyor. Ben öfkemi, üzüntümü, sövgümü içimde biriktiriyorum. Ne bitmez, tükenmez tepeler bunlar böyle? Bu adamlar bize yalan mı söyledi? Yoksa Hacı Abdi'nin parmağı mı var bu işte? Yoksa şeytanlar mı bağladı yolumuzu. Bu koyunsürüsü gibi uyuyan tepeler şeytanlar mı yoksa? Bize tepe gibi mi görünüyorlar yoksa? Çocuklara söylemiyorum bu korkularımı. Oysa öğretmenim kurtarmıştı beni şeytan korkusundan. Tepe tepeydi işte. Çocuklara göstermeden eğilip elliyordum tepeyi. Bunun neresi şeytan «Haydin çocuklar! Durmak olmaz. Yürüyeceğiz!» Yürüyoruz tepe aşağı. Öteki tepeyi tırmanıyoruz. Güneş yavaş yavaş batıya salınıyor. Gölgelerimiz uzamaya başlıyor. Ben elimde gittikçe kurşun külçesi gibi ağırlaşan bavul, çocuklardan ilerde gidiyorum. Ayaklarımın ağrısını duymuyorum. Çocuklar arkada çekişe çekişe geliyorlar. Sövüyorlar, ağlıyorlar, kafa tutuyorlar... Ne var ki gene de yürümemek edemiyorlar. Tepe ardında tepe, onun da ardında bir tepe, onun da ardında bir tepe. İniyoruz, çıkıyoruz, iniyoruz, çıkıyoruz.

İşte bir karaltı daha! Bu karaltı değil parlak bir ışık oluyor bize. Sırtında kocaman bir saman hararı taşıyan bir kadın. Başı görünmüyor. Çağırıyorum, çağırıyorum işitmiyor. Apış apış yürüyor yokuş yuka-

rı. Yere yapışa yapışa yürüyor. Başını kaldırıp bize bakamıyor harardan. Atıveriyor kendini yere. Aralıyor yüzünü örten dolağını. Yanık kavruk bir yüz. Yanık ve ufacık. Şakak kemikleri yüzünün derisini yırtacak. Gözler taa uzaklardan, yüz yılların ötesinden bakıyor dünyaya. Ya da hiç bakmıyor. Dudaklar tuzlanmış davul derisi gibi. O bize bakıyor, biz ona bakıyoruz. Kulağına eğilip soruyorum «Enstitü uzak mı daha teyze?»

«Aha» diyor çenesiyle, «şu tepeyi çıkınca, hemen öte yüzünde.» Çocuklar kafalarını kıvratıyorlar. Ben kafamı kıvratıyorum. «Yahu teyze, doğru söyle? Ne bitip tükenmez tepelermiş bunlar böyle? Kime sorduysak «Aha şurda» diyor. Sabahtanberi tepe aşıyoruz be!» diye yakındı çocuklar. Kadın karşılık vermeye istekli görünmüyordu. Öyle bakıyordu bize ya da boşluğa. Sonra yükünün iplerinden tutup ayağa kalkmaya davrandı. Bir davrandı, bir daha davrandı, bir daha davrandı, kalkamadı. Bizden yardım istemiyordu. Ne sözle, ne bakışlarıyla. «Amma sinir bir kadın be!» diyordu Ahmet. «Bir tekme vurup yuvarlayasın şunu bayır aşağı!» Kadın hiç işitmiyordu. Bir daha, bir daha kalkmaya davranıyordu. «Bize doğru söyle de seni kaldıralım!» dedi Cuma. Anlaşılmaz bir ses çıkardı kadın. İt ulumasına benzer bir ses. «Boğuluyor! Vallahi boğuluyor!» diyerek koştu Cuma. Biz de koştuk. Tuttuk saman hararının dört ucundan, kaldırdık kadını. Bir daha uludu acıyla. Yerlere yapışa yapışa başladı yürümeye.

Yürüdük bayır aşağı. Çıktık o tepeyi de. En son tepeydi bu. Tepeler bittiğine göre Enstitü buralarda bir yerde olmalıydı. Durduk. Baktık, baktık baktık. Aşağıda üzerini yoğurt gibi bir sis kaplamış geniş bir düzlük. Düziçi ovası. Ovanın bir ucunda halka bulutlar içinde, mor bir havuç gibi yükselen bir dağ. Düldül dağı. Enstitü yok...

Bir karaltı daha. Eli tüfekli bir adam. Tüfeğin

sapıyla otlara çalılara çarpa çarpa geliyor. Uzun kulaklı, alaca bir köpek hızlı hızlı koşuyor. Her çalıyı her kayayı koklaya koklaya koşuyor. Hele şükür canlı bir adam gördük... Adam yanımıza gelince bizden önce davrandı. «Edem ne ararsınız burda? Enüstü mektebinden mi kaçarsınız?» «Hayır, dedik, kaçmıyoruz. Enstitüye gidiyoruz da, nerede olduğunu bilmiyoruz. Biz sabahtan beri yü......»

«Hay hananız harabola! Siz ters yoldan gelmişsiniz edem. Neyse gelmişsiniz, Enüstü mektebi aha karşıda. Aha şu dumanın altında. Haydin edem, adımlayıverin. İki adımda varırsınız.» deyip gene tüfeğinin sapıyla çalılara vura vura uzaklaştı.

Yürüdük. Çocuklar ağlamayı, sövmeyi kestiler. Ben kafamdaki şeytan korkusundan kurtuldum. Demek şeytan filan değil, onlar bildiğimiz tepelerdi. Ayaklarımızın ağrısını duymuyor gibiydik. Bavullar tüy gibiydi sanki. Biraz gidince ufak bir su sızıntısına rastladık. Aktığı yerleri kına gibi kıpkırmızı yapmıştı. Eğildik avuç avuç içtik. «Buzağı sidiği gibi...» diyordu Ömer. Ufacık yeşil gözlerinin içi gülüyordu. «Ben acıktım, Ali baba» dedi. Biz de acıkmıştık. Üzüntüden, korkudan acıkmak aklımıza gelmemişti. Oturduk «Buzağı sidiği gibi» suyun kenarına. Açtık çıkınlarımızı. Ben çocuklardan önce doyurdum karnımı. Anamın koyduğu katıklı ekmekleri çiğnemeden yuvarlayıverdim. Çiğnemeğe zamanım yoktu. Çocuklara da verdim. Ömer kibrit çöpü parmaklarla ufacık ufacık bölüp ağzına koyuyordu. Onlar yerken ben elli kuruşa aldığım tıraş makinasına beş kuruşa aldığım jileti taktım. Evden alıp cebime koyduğum çamaşır sabunu kırıntılarını köpürtüp köpürtüp sürdüm yüzüme. Sakalımı tıraş ettim. Sabun köpürmüyor. Yüzüm kedi tırmalıyor gibi kanlar içinde kalıyordu. Gene şeytanlar düştü aklıma. Yüzümü onlar mı kesiyordu yoksa. Yakamı kurtaramıyordum şeytan

korkusundan. «Ali baba yaşını küçük göstermek için tıraş oluyor.» diye gülüyordu çocuklar.

Azıklarımızın kalanını çıkınlayıp vurduk belimize. Bavullarımızı alıp başladık son kilometremizi yürümeye. Önümüz iniş. Aşağı düzlük sis altında. Boz bir örtü gibi örtmüş ovayı. Enstitü bu örtünün altında. Adım adım yaklaşıyoruz. Boz örtü ayaklarımızın altında kalıyor. Biraz sonra biz de bu sis içine gireceğiz. Bizi de örtecek bu boz örtü. Deli çayın üzerine varıyoruz. Düldül dağının eteğinde boz örtünün bir ucu sıgara kâğıdı gibi yanıveriyor. Güp ettiri göz kamaştıran bir ışık kümesi görünüyor önümüzde. Elimizi uzatsam değecek. Bir an durup bakıyoruz. Sonra kucaklaşıyoruz...

XVII

AYAKLARIMIZ şiş. Basamıyoruz. Kollarımız, bacaklarımız çürümüş gibi sızlıyor. Gıysilerimiz sırıl sıklam. Hafif akşam serinliğinde çamaşırlarımız sırtımıza buz gibi değiyor. Her yerimiz toz içinde. Ediğimin bir tekinin altı lap lap ediyor. Ha düştü ha düşecek. Ömer'in bavulunu sardığı ipten biraz kesip bağlıyorum ediğimin altını. Böyle giriyoruz Düziçi Köy Enstitüsüne. Enstitü yapılarına yaklaştıkça merak ve coşkumuz artıyor. İçimiz kıpır kıpır.

Yapıların arasına giriyoruz. İki yanı adını bilmediğimiz çiçekler ve ağaçlarla süslü yolda yürüyoruz. Her yer ipil ipil ışıklar içinde. Işıkla insan, ışıkla toprak, ışıkla doğa iç içe, kucak kucağa. Yürüyoruz? Sahi biz nerede yürüyoruz? İlerledikçe şaşkınlığımız artıyor. Bastıkları yerlerden kıvılcım çıkaran sağlıklı,

neşeli erkek ve kız öğrenciler. Gözlerinden mutluluk fışkırıyor. Kızlı-erkekli, bölük bölük yürüyorlar. Türkü söylüyorlar, mandalin çalıyorlar. Antakya'da gördüğüm insanlar bile böylesine canlı değil. Antakya'nın boyalı, çiçekli, taksili konakları bile böyle yüksek, böyle göğe yakın değil. «Bre Ali baba, yanlış gelmiş olmıyalım ha?» diye soruyor Ahmet. Gülüşüyoruz arkasından. Sahi yanlış bir yere gelmiş olmıyalım ha? Enstitü diye bir kente gelmiyelim? Şık giyimli kent delikanlılarından daha canlı buradaki gençler. Güp güp basıyorlar yere. Kızlar, karınca belli kent kızlarından daha alımlı. Yüzlerini ayakkabı gibi boyamamışlar yalnız. At kişner gibi gülmüyorlar. Gülüşleri, bakışları, yürüyüşleri kendi malları. Başkalarından çalma değil. Moda dergilerinden, filmlerden aktarma değil. Gülmeyi bir film artistinin yüzünden aşırmamışlar. Kentli gençler gibi tepeden tırnağa ütülü değiller. Ütüleri bozulur korkusuyla mızrak gibi yürümek zorunda değiller. Giysileri dışardan, Avrupa'dan gelme değil. Ne var ki gene de soruyoruz birbirimize. «Biz Enstitü diye başka bir yere gelmiş olmıyalım da?» Herkesin üzerinde boz renkli giysi, ayaklarında altı kabaralı postallar olmasa nerde ise geri döneceğiz. Bize öyle kötü anlatmışlardı ki bu «Enüstü mektebini...» Sağımıza, solumuza, ışıklara, insanlara salak salak bakarak yürüyoruz. Düşte yürür gibi. Biraz sonra okulun önündeki büyük alana gelince zank ettiri durduk...

Koca koca taklar, bayraklar, çiçekler. Kocaman harflerle bezler üzerine yazılmış. Cumhuriyetle, Atatük'le ilgili sözler. Adlarını bilmediğimiz çeşit çeşit çalgılardan bir çağlayan gibi boşanan müzik. Ah hele o köyümün taşını toprağını getirip önüme koyan davul-zurna. Yalnız davulcu bizim Berho değil. Zurnacı bizim Dip değil. Öğrenciler çalıyor davulu-zurnayı. Bütün çalgıları öğrenciler çalıyor! İçim cız ediyor. İnsanı havaya havaya hoplatan Köroğlu, ha-

vası. Yüreğim bir hoş, gönlüm, gözüm bir hoş. Ha ağladım, ha ağlıyacağım! Elele tutmuş kız ve erkek öğrenciler, öğretmenler. Yaşlı başlı adamlar. Hepsi bir renk giyinmiş. İç içe halkalar. Dönüyorlar. «Millî» oyunlar oynuyorlar. Halkalar hop hop inip kalkıyor. Alan dolusu insan hop hop inip kalkıyor. Gökten yere, yerden göğe yağan bir renk, neşe, müzik ve mutluluk tufanı. Kendi kendini çalkalayan bir okyanus... Bir diz çökünce yüzlerce diz çöküyor. Bir ayak sekince, yüzlerce ayak sekiyor. Bir yüz gülünce yüzlerce yüz gülüyor. Kimse kimseden çok gülmüyor. Kimse kimseden daha az sevinmiyor. Ve hep bir ağızdan:

«Hop, hop, hoppaaaa!» sesleri. Ve ortada oyunu yöneten «Efe»nin «Haydi efeleeer! Haydaaa!» sesleri.

Yeni gelenler, biraraya toplanmışız. Öte dünyadan gelmiş gibiyiz... Ayaklarımızda çarıklar, eski asker postalları, keçi derisinden yemeniler, edikler. Üstümüzdekiler lime lime. Kimimizinkinde yamasız yer yok, kimimizin etleri görünüyor. Kınnapla bağlı ediğimin altından ayak parmaklarım görünüyor. Çekiyorum içeri içeri. Bir gözüm parmaklarımda.

Akşam yemeği zili çalındı. Su kovası büyüklüğünde bir çanı bir direğin tepesine asmışlar. Bir öğrenci çekti çekti, bıraktı yere ulaşan ipi. Çan burnuna sinek girmiş at kafası gibi gitti gitti geldi boşlukta. Ta karşı dağlara çarptı kampana sesi. Yarbaşı durağına varıp geldi. Düziçi ovasını kolaçan ediverdi bir anda. Biraz sonra meydan bombaş kaldı. Herkes yemeğe girdi. Biz yeni gelenler bekledik dışarda. Okulun eski öğrencileri, öğretmenler, yemek yedikten sonra bizi de aldılar yemekhaneye.

Çoğumuz ilk olarak çatal tutacaktık. İlk olarak masada yiyecektik yemeğimizi. Çatal bir tuhaf değiyordu ağzıma, dilime. Yemeğin tadını anlıyamıyordum. Tabağıma konan «ak solucana» benzer bir şe-

yi yerken kök sökmekten çok zorluk çekiyordum. Nöbetçi öğretmenler başımıza durmuş, makarnayı ille de çatalla yememizi istiyorlardı. Çatalı değdirdikçe öte öte gidiyordu makarnalar. Canlı gibiydi... Büyük bir çaba ile yakalayabildiklerim ağzıma götürünceyedek düşüyorlar, çatal ağzıma boş gidiyordu. Koyuyordum çatalı. Sağıma soluma bakınıyor, nöbetçi öğretmen ya da nöbetçi ağabeylerin bana bakıp bakmadıklarını araştırıyordum. Elimle yiyecektim. Kaşık koymamışlardı masaya. Kolu kırmızı bantlı bir ağabeyin bu yana doğru baktığını görünce kapıyordum çatalı elime. Arada kaçamak yapıp makarnayı elleriyle yakalayıp yiyenleri görünce ben de yürekleniyordum. Herkes bir yandan yemeğini bitirip kalkmaya başlıyordu. Bir çeyrek ekmekle bir kepçe makarna dişimin kovuğuna gitmedi. Yemeğe başlarken döne döne «bismilleh» dediğimiz halde... Ömer ekmeğini yemediği için bana verdi. Onu da yeyince biraz doyar gibi oldum. «İlerde doyarız.» diyorduk. «Burada köydeki gibi karın şişirmek yok! Öküzün saman yeyişi gibi yemiyeceksiniz!» diyordu bir nöbetçi ağabey.

Yemekten sonra nöbetçi öğretmeni, nöbetçi ağabeyler, bizi yapımı bitmemiş öğretmen evlerine yerleştirdiler. Geceyi burada geçirecektik. Her birimize birer asker battaniyesi verdiler. Yarısını altımıza, yarısını üstümüze aldık. Talaş ve tahta parçalarından kendimize yataklar yapıyorduk. Öğretmen evleri hep yeni gelenlerle doluydu. Evlerin çatı kirişleri atılmış, çıtalar çakılmıştı. Parlak bir gökyüzü görünüyordu yattığımız yerden. Oda arkadaşlarım bir süre konuştuktan sonra uyuyuverdiler. Benim uykum gelmiyordu. Her yanım bir türlü sızlıyordu. Camları takılmamış pencerelerden üşütücü bir rüzgâr giriyordu içeri. Üşüyorum. Kıvrılıyorum battaniyemin arasına. Büzüldükçe daha üşüyorum. Arkadaşlarım mışıl mışıl uyuyorlar. Ben uyuyamıyorum. Günlerdir uykusuzum.

Uyumayışım üşüyüşüm soğuktan değil. Yerimi beğenmeyişimden değil. Herkes bir türlü yakındı yerinden. Geldiklerine bin türlü pişman olanlar vardı. Benim derdim bunlar değil. Sarınıp yattığım battaniye benim evimdeki yorgandan daha iyi. Üzerinde yattığım talaş benim evimdeki döşekten daha yumuşak. Benim uykumu kaçıran bunlar değil.

Ben Enstitüye giremiyeceğimden korkuyorum. Yaşım on sekiz... Arasıra elimi yüzümde gezdiriyorum. Beş kuruşluk jiletle, kanlar içinde kala kala kestiğim kıllar pis pis değiyorar elime. Hiç tıraş olmamış gibiyim. Yarın nerede tıraş olabilirim ben? Uzun sakalla görürlerse hiç almazlar beni. «Sen dede olmuşsun!» derler. İki elimle yolmak istiyorum yüzümdeki kılları. Tıpkı Tosun karının başımın kıllarını yoluşu gibi. Hiç acı duymadan, uf bile demeden...

Beni Enstitüye almaları için söyleyeceğim sözleri yineleyip duruyordum içimden. Ezberliyorum söyliyeceklerimi. Enstitü müdürünü canlandırıyorum gözümün önünde. Öğretmenimin yazdığı mektubu veriyorum. Bir tren düdüğü geliyor uzaklardan. Ta Yarbaşı'nın oralardan. Bu düdük sesi benim en yeni bir tanıdık. Dışarda elektrikler sönüyor. Çatının çıtaları arasından tarak tarak inen ışık uçup gidiyor. Pencerelerden giren ışık yok artık. Arkadaşlarımın battaniyelerinin arasında savaş alanındaki yatan ölüleri andıran görüntüleri seçilmiyor. Ara sıra sayıklayanlar, anlaşılmaz sesler çıkaranlar, inleyenler... Sonra gene sessizlik. Kalın bir karanlık doluyor içeri. Bu benim en eski tanıdık... Odanın penceresinden gelen serin esinti. Duvarlardan, pencere çerçevelerinden, tavan kirişlerinden, çıtalardan burnuma gelen tatlı bir koku. Reçine kokusu, boya kokusu, kireç kokusu. Sessizlik. Sonra bir bekçi düdüğü. Bir daha sessizlik. Bir köpek uluması. Gene sessizlik. Bir daha tren düdükleri. Dünyanın en uzun gecesi bu. Yarın dünyanın en uzun gününü yaşıyacağım belki. Belki de yaşa-

mımın en kısa günü olacak. Bir karışlık bir gün, kim bilir? Sıkıyorum gözlerimi uyumak, yarını düşünmemek için. Göz kapaklarım yoruluyor sıkmaktan. Kafamın içi diken dolu. Uyumadığıma yanmıyorum. Bir an önce sabah olsa da kurtulsam bu işkenceden. Şeytanların, Hacı Abdıferin, Molla Hamzaların arasına gitme korkusundan. Arkadaşlarım uyuyorlar. Yok gibiler. İnip gitmişler uykunun dibine.

Tan yeri ağarmaya başlayınca battanıyeme sarınıp oturdum. Camsız pencereden Enstitünün üzerindeki lacivert dağları seyre daldım, Yarbaşı'nda bir tren kişneyerek tünele giriyordu. Büyük bir kara duman yumağını göğün yüzüne üfleyerek.

«Günün kulağı doğmadan» dikildim müdürün kapısına. Kolu kırmızı bantlı bir ağabey, canlı adımlarla gelip gelip geçiyordu oralardan. Sonra bana yaklaşıp sordu: «Ne bekliyorsun hemşerim?» «Ben yeni geldim, kaydolmak istiyorum.» dedim çekinerek. «Müdür burada değil. Eğitim Başı da yok. Bugün bayram? Kaydını yaptırırsın! Haydi bakalım şimdi!» diyerek beni uzaklaştırdı oradan. Haydi bir uzun gün daha. Ve arkasından gene o uzun gece...

Ertesi gün gene erkenden müdürün kapısına dikildim. Gene kolunda kırmızı bant olan ağabey dolaşıyor oralarda. Biraz sonra girip çıkanlar çoğalıyor. Kampana çalıyor. Gene o dünkü kova büyüklüğündeki zil. Burnuna sinek girmiş at başı... Sallanıyor havada. Boz giysili ağabeyler, ablalar koşuyorlar dersanelere. Kimseler kalmıyor dışarlarda. Kırmızı bantlı ağabeyler, ablalar dolaşıp duruyorlar çevrede. İçeri giriyorlar, dışarı çıkıyorlar. Gene kolu kırmızı bantlı öğretmenle konuşuyorlar. Bir şeyler söylüyorlar. «Peki» diyerek selam verip ayrılıyorlar.

Kampana bir daha vuruyor. Sınıflardan oğul gibi boşanıyor ağabeyler, ablalar. Yemekhaneye gidiyorlar. «Sen yemek yedin mi?» diye soruyor kolu kırmızı bantlı bir abla. «Canım istemiyor?» diyorum.

Yanında bir abla daha var. Bana bakıp bakıp birbirlerinin yüzüne bakıyorlar... Sonra gülüşerek uzaklaşıyorlar. Kampana bir daha çalıyor. Yemeğini yiyen bütün abiler ve ablalar alanda toplanıyorlar. Bir bölümünün üzerinde temiz giysiler. Bir bölümü iş giysileri içinde. Ders giysili olanlar derse giriyor sıra sıra. İş giysili olanlar işe gidiyor. Ablalar ayrı bir bölük, abiler ayrı ayrı bölükler olup ellerinde adını bildiğim, bilmediğim iş araçları ile yürüyorlar. Her bölüğün başında son sınıf ağbeylerden bir başkan var. Hepsinin üzerinde uzun boylu yapı öğretmeni var, Marangozluk öğretmeni, Demircilik öğretmeni, Tarım öğretmeni daha çeşitlerini sonra öğreneceğim çeşitli iş öğretmenleri var. Kamyonlar gelip gelip dayanıyor alanın yanına. Abiler ablalar binip binip gidiyorlar. Türküler, marşlar söyleye söyleye. Düziçi ovasını çınlata çınlata. Ben öyle boş gözlerle bakıyorum. Kafamda bir tek soru. Beni Enstitüye alacaklar mı? Müdürün gelmesini bekliyorum. Allahım, ne uzun dakikalar varmış dünyada! «Kaydı Eğitim Başına yaptıracaksın.» diyor kolu kırmızı bantlı ağabey. «Yok, diyorum. Ben Müdürü beklerim. Öğretmenim müdüre mektup yazdı. Ben kaydımı ona yaptıracağım.»

Boz giysili öğretmen mi, müdür mü olduğunu bilmediğim kimseler birer ikişer giriyorlardı beklediğim kapılardan içeri. Bütün yeni gelenler dolmuştuk oraya. Ben «MÜDÜR» yazılı kapıya yapışmıştım. «Gir!» dedi nöbetçi ağabey. İtti beni içeri...

Elimde tuta tuta kirlettiğim kâğıtları ve öğretmenimin mektubunu Eğitim Başına uzatırken elim titriyordu. Eğitim başı kâğıtlarımı inceleyip mektubu okuduktan sonra bir doğum tarihime, bir bana baktı... Iki dudağı arasından çıkacak sözü bekliyordum... Yüreğim duracak gibiydi. Ya ölecek ya dirilecektim. Karanlıkların derinliğine, şeytanların pençesine geri gidecektim?

Eğitim Başı «Sen niçin böyle geç kaldın? Senin yaşıtların öğretmen oldu?» diyince dünya üzerime devrildi! Ben yamyassı oldum altında... Ne söyleyeceğimi, sözün neresinden başlıyacağımı bilemiyordum. İki gecedir ezberlediğim sözlerin hepsi uçup gitmişti belleğimden. Denizde boğulur gibi konuşuyordum. Gelip gelip boğazıma tıkanıyordu sözler. Babamın hakim karşısında bocalayışı gibi bocalıyordum. Elimde «peki» lerle dolu bir diplomam vardı oysa...

Eğitim Başı eliyle dur işareti yaptı. Önce adımı sordu. Nereli olduğumu sordu. Tıpkı Ali Es öğretmenin yaptığı gibi korkumu, sıkıntımı azaltmaya çalıştı. Sorularla konuşturmaya başladı beni. Sonra yavaş yavaş açıldım. Açıldıkça konuştum. Konuştukça açıldım. Yumağın düğümü çözülmüştü... Bir dert fıçısı gibi patlayıvermiştim. Ellerim, kollarım, kaşlarım, gözlerim, bütün bedenimle anlatıyordum. Her yanım dil olmuştu. Ben Ali'nin ve binlerce Alilerin çilesini anlatıyordum. Bir dil yetmiyordu bana. Binlerce, milyonlarca dil yetmiyecekti. Milyonlarca dilim olsa gene dilsizdim... Eğitim Başı bir eliyle telefona uzanırken öteki eliyle «Dur» işaretini verdi gene. «Anladım...» dedi başını sallıyarak. Telefonda biriyle konuşmaya başladı:

«...... Peki efendim! Tabi hemen göndereyim. Yarına biter o iş sanırım.»

«Vaki vuka kivevak viku.»

«Evet, bir haylı var. Bir tane var, iri yarı kocaman adam. Ben ilk görüşte çocuk babası sandım.»

«Vaki vuka kive vak viku?»

«Köyden kaçıp gelmiş geri gidecek param yok diyor. Beni öldürün de geri yollamayın diyor. Ef...»

«Vaki vuka kive vak viku!»

«Peki efendim, olur. Bir fırsat verelim.»

«Vaki kivu?»

«Tabi efendim tabi. İsterseniz bir de......»

«Vaka vuki vik»

«Başüstüne efendim.» diyerek telefonu kapatırken «Sen şöyle dur bakalım.» dedi. Eğitim Başı diğer yeni gelenleri çağırırken ben idam kararını bekler gibi beklemeye başladım.

Biraz sonra gözlüklü, sert yüzlü, elinde bir duvarcı metresi, sırtında öğrencilerin giydiği iş giysisi, kolları, paçaları yer yer kireç ve badana lekeli bir adam girdi içeri. Eğitim Başı hemen ayağa kalktı. Adam da gelecek zamanı bulmuştu sanki? Sonra Eğitim Başı bu duvar ustasının nesine ayağa kalkıyordu bilmem? Bir an önce gitsin istiyordum! Eğitim başını söze tutuyordu. Yok kireçti, yok kumdu, yok çimentoydu... Gözlüklerinin üstünden bana bakarak:

«Evli misin? Çoluk çocuk nasıl?» diye sululuk yapmasın mı? Hani tam zamanını bulmuştu şakanın? Bre adam beni tanımazsın, etmezsin! Benim burnumu sıksan canım çıkıyor. Adamlar zaten yaşımın büyük olduğunu söylüyorlar. Şimdi seninki ne haltetmek be brader! Çatır çatır dişlerimi yiyorum ya, ne yapabilirim? Hiç karşılık vermiyorum. Bir de karşılık mı vereyim «çenesiz herife?»

«Kaç yaşındasın?» dedi sertçe. Deminki şımarıklığı atmıştı yüzünden. Ben surat asınca o da asmıştı. «On sekiz!» dedim soğuk soğuk. «Ben senin gibi herife karşılık vermem ya, sen şu Eğitim Başına şükret!» diye diş sıkıyorum içimden.

«Nasıl ispatlarsın on sekiz yıl yaşadığını?» Demez mi? Buyurun, siz olun da kızmayın bu adamın cıvıklığına. Hayret, Eğitim başı niye buna bunca yüz veriyor? Öte yanı bir duvarcı olduğu besbelli işte! Demek her yerde bizim Hacı Abdi gibi bir çiçek var böyle. Resmi kişilerle yakınlık kurup burunlarını onların işine sokabiliyorlar? Bana sabır ver Allahım!

«Nüfus cüzdanımda yazar!» dedim öfkelenerek. Bre adam git işine? Benim boş boğazlık yapacak halim yok!

Omuzlarımdan tutup beni iyice sarsarak:

«Sen on sekiz yıl değil, on sekiz saat bile yaşamamışsın be çocuğum!» dedi. İyice şaşırmış, söylediğinden hiç bir şey anlamamıştım. Eğitim başının da güldüğünü görünce, adamların benimle alay ettiklerine iyice inandım. «Seni okula alacağız.» sözü de benim için bir anlam taşımıyordu. Sonra Eğitim Başına dönerek:

«Bu delikanlının kaydını yapalım. Bu yeni gelenlerin hepsine giysileri, çamaşırları verilsin! Hemen bugün!» deyip dışarı çıkınca iyice aptallaşmıştım. Bu duvar işçisinin Enstitü Müdürü Lütfi Dağlar olduğunu nereden bilecektim ben? Benim kafamda canlandırdığım müdüre hiç benzemiyordu ki. Beni Enstitüye aldığı için ne denli sevinmişsem, böyle iş giysili, duvarcı ustası görünümlü bir müdürüm olduğu için de o denli üzülmüştüm. Bu üzüntümüzü arkadaşlarımla birlikte daha bir süre içimizde taşıyacaktık. «Müdür usta» diyorduk ona. İki dirhem bir çekirdek bir müdür çizmiştik kafamızda.

Ertesi gün beni boz giysilerim içinde görünce takıldı:

«Ooo! Bu ne şıklık böyle? Pek de yakışmış! Hadi bakalım, hayırlı olsun. Ayağımdan başımadek gözden geçirdi. Postallarımdan birinin bağlanışını beğenmedi. Çözdürdü, yeniden bağlattı. Beğenmedi, bu kez kendi bağladı. Sonra ceketimin ön düğmesini çözüp yeniden vurdu. Çeketimin iki yakasını dengeledi. Çekti eteğinden. Sonra giysimle bir renk şapkamı düzgün giydirdi başıma. Son olarak bir kere daha süzdükten sonra:

«Senin giysilerin benimkinden güzel! Kıskandım doğrusu. Yalnız bunları sırtına giyip de kaçmak yok ha? Senin gibi kimileri geliyor. Yalvarıp sızlayarak kaydını yaptırıyor. Giysi veriyoruz, çamaşır veriyoruz, adama benzetiyoruz. Bir kaç gün sonra başlıyor bu okulu beğenmemeye! Sonra da kaçıp gidiyor. Ensti-

tü için çıkarılan dedikodulara aldanmayın. Sizi çoban yapmak isteyenler çıkarıyor bu dedikoduları.»

Ben çok iyi anlıyorum sözün burasını. Hacı Abdi'yi demek istiyor «Müdür usta.» Ne biliyor, nerden duymuş bilmıyorum. Bir iken iki oluyoruz Müdür usta'nın başında. Üç iken beş, on oluyorum. Gittikçe büyüyor dinleyici kümesi. Çoğunluk yeni gelenlerdi.

«Hamal mektebi, işçi mektebi diyorlar. Sizin hamallıktan kurtulmanızı istemeyenlerin sizi bu okuldan soğutmak için çıkardığı sözler bunlar. Daha kötü dedikodular da yapıyorlar. İşi ayıp sayan uluslar işi şeref sayan uluslara köle olmaya tutsaktır. Bu çirkin dedikoduları çıkaranlara çoban olmak ayıp olmuyor da Enstitüde iş öğrenmek, el hüneri kazanmak niçin ayıp oluyor, hiç düşündünüz mü? Bunu iyice düşünün.»

«Biz sizleri yurdunu tren penceresinden seven sümbül efendiler yetiştirmiyeceğiz. Yaşamla en ufak bir ilgisi olmayan bir takım kof bilgileri gaganıza saman basar gibi basıp doldurmıyacağız. Kursağína inecek ekmeği, sırtına giyeceği süslü giysileri başkasının sırtından yani işçi ve köylüden çıkaran kıravatlı haydutlar yetiştirmiyoruz biz. Bu memleket alın teri ile göz nurunu cömertçe akıtanlarındır. Bugün bu topraklar için terini akıtmayan yarın kanınıda akıtmaktan çekinir. Bu topraklar için barış zamanında terini, savaş zamanında kanını akıtan halkı küçük görenlerin, onları adam yerine koymayanların kimlik cüzdanlarında «Türk» yazsa bile, onlar Türk değildir.»

Her tümcesine «Peki efendim» diyoruz. Okula girmenin sevincinden, üzerimize giydiğimiz yeni giysileri düşünmekten, Müdür Usta'nın söylediklerinin derinliklerini kavrayamıyorduk pek. Kısaca şunu anlıyordum ben. «Hacı Abdi'ye çoban olmaktansa bu hamal mektebinde okumak daha şereflidir...»

«Ben burada ölünceyedek çalışırım da......» diyordum, sözümü yarım koydu ağzımda.

«Burada ölmek yok, yaşamak, yaşatmak vardı. Burada görmeyi, düşünmeyi öğreneceksiniz. Gözünüz açılacak. Biz sizlerin gözlerini açacağız. Sizler de köylere gidip yüzlerce, binlerce Alilerin gözünü açacaksınız... Bunu yaparken binlerce Hacı Abdi çıkacak karşınıza. Dayanacaksınız. Bilgi ile sevgi birleşince, bütün kötülükler, bütün karanlıklar eriyecek.»

Artık Enstitünün öğrencisiyim. Sınıf IB, No. 272, Ali Yüce. Anama, babama mektup yazdım. Her şeyi yazdım mektuba. Gene de çoğu yazılmamış kaldı... Niyazi öğretmene mektup yazdım. Bütün dünyaya mektup yazmak istiyordum! Herkes görsün beni, herkes işitsin. Artık benim de bir okulum var. Ben de okuyorum. Köyde okul özlemi ile kıvrandığım zamanlar kafamda tasarladığım o «dünyanın en yüksek yerine» çıkıp bağıracağım. «ARTIK BEN DE İNSANIM!»

XVIII

BİR hafta iş, bir hafta ders görüyorduk. Her hafta bir sınıf nöbet tutuyordu. «Nöbet sınıfı» deniyordu bu sınıfa. Nöbetçi sınıf okulun bulaşığından çamaşırına, yemekhanesinden fırınına, kapı nöbetçiliğinden, depo bekçiliğinedek bütün iç işleri yürütürdü. Nöbetçi sınıf cumartesi bayrak töreninden sonra geçen haftanın nöbetçi sınıfından «Nöbeti teslim» alırdı. Son sınıflardan bir «Nöbetçi Başkanı» ile Nöbetçi öğretmenlerin yönetiminde nöbetçi sınıf iş bölüşümü yapardı. Bütün demirbaş araç ve gereçler teker teker sayılıp öyle teslim alınırdı. Eksikler okul yönetimine rapor edilirdi. Herkesin kolunda hangi iş-

le nöbet tutuyorsa koluna o unvanını gösteren kırmızı bant takardı. Her nöbet yerinin bir başkanı bulunurdu. «Mutfak Başkanı, Yemekhane Başkanı» gibi. Her nöbetçi öğrenci bulunduğu yerin Başkanına karşı sorumlu idi. Her başkan, okulun genel Nöbetçi Başkanına, Nöbetçi Başkanı Nöbetçi Öğretmene, Okul Başkanına, bunlar da Enstitü Müdürüne hesap vermek durumundaydılar. Bütün Başkanları biz kendimiz seçerdik. İyi görev yapmayan başkanları görevden aldırırdık. Her başkan kendi nöbet yerindeki işlerin iyi gidip gitmediğine bakıp gereken tedbirleri alır, uyarmaları yapar, kendisinden bir yukarıya bilgi verirdi.

Nöbetçi sınıf hafta sonunda bir «Gece» düzenlerdi. Bu gecede oyunlar, zeybekler, şiirler, fıkralar geç saatlaradek sürerdi. Halkın da izlediği bu geceler bizim için ayrıca bir okul görevi görürdü.

Cumartesi bayrak töreninden sonra Nöbet Sınıfı alabildiğine eleştirilir, hafta boyunca gösterdiği başarılar ya da başarısızlıklar ortaya dökülürdü. Bu eleştirilerde kimse kimsenin gözünün yaşına bakmazdı... Nöbetçi Sınıfın sözcüleri, Sınıf Başkanı bütün okulun önünde, sınıfını savunurdu. Bundan sonraki haftalar için nelerin yapılıp nelerden sakınmak gerektiği iyice ortaya konurdu. En sonunda Nöbetçi Öğretmeni, ve okul Müdürü birer konuşma yaparak yerine göre teşekkür, yerine göre uyarı yaparlardı.

Nöbetçi Sınıf hafta sonundaki eleştirileri düşünerek görevini en iyi bir biçimde yapmaya çalışırdı. Kendi aramızda öz eleştiri yapar, görevinde en ufak bir aksama görülenleri kekerdik... Herkes gözünü dört açardı. Görev yapmayanlar, kaytaranlar aramızda barınamazdı. «Sınıfı rezil edeceksin!» diyerek yapışırdık yakasına.

Her öğrenci öğrenmek istediği bir sanat dalını seçiyordu. Önce yukarı sınıfların eli altında çıraklık yapıyorduk. Bu Ağabeyleri tıpkı bir öğretmen gibi

sayardık. Daha sonra da sevdiğimiz bir sanat dalını seçer kuramsal ve pratik çalışmalara başlardık. Yapıcılık, marangozluk, demircilik, tenekecilik, elektrikçilik, terzilik, dokumacılık vb. dallarda ilerler, bizden sonra gelecek küçük sınıfların «Ustası olurduk. Bu çalışmaları «İş haftasında» yürütürdük. Ders haftasında meslek ve kültür dersleri görürdük. Bir yapı yapılırken herkes kendi dalını ilgilendiren işlerini üzerine alır, çalışmaya başlardı. Temel kazanlar, duvarları örenler, çatıyı yapanlar, sıvacılar, boyacılar, badanacılar, elektrikçiler, demirciler, su borularını, musluklarını takanlar, tenekeciler, kireç yakanlar, söndürenler, kum eleyenler, kamyonla taşıyanlar, Düldül dağından kereste getirenler, harç karanlar, kiremit pişirenler, taşıyanlar, demir bükenler beton kalıpçıları, ellerinde bakır bodiçler, çalışan ağabeylere su dağıtan küçük öğrenciler, yeni dökülmüş betonlara hortumla sulayanlar... ve bir hafta sonra ortaya çıkan iki, üç katlı, çiçek gibi yapılar... Sanat çalışmalarında en ufak bir gevşekliğe göz yumulmazdı. Çıraklık dönemini bitirip de ustalık basamağına adım atınca çok sevinirdik. Öğretmenlerimizin kuramsal olarak anlattıklarını, kâğıt üzerine çizdiklerimizi iş yerinde önce küçük «Temrinlerle» (alıştırma) uygulama yapardık. Küçük ev modelleri, kemer modelleri, ve her sanat dalının gerektirdiği alıştırmalar. Daha sonra da gerçek işlere girişirdik. Son sınıfların bitirme sınavlarında onlara bir ya da iki yapının yapımı verilirdi. Yapıyı bitirip anahtarını teslim etmeyen bitirme sınavında başarısız sayılırdı. Kimi zaman da işler «Kabala» verilirdi. Belli bir sürede o işi bitirenlere uygun bir ödül verilirdi. Kitap, izin vb. Bir aylığına kabala aldığımız bir işi onbeş günde bitirir, geri kalan on beş günü de serbest geçirirdik. Bayram yakınsa, bayram iznine giderdik. Kimi zaman çalışma kümeleri arasında korkunç bir yarışma olur, gece elektrik ışığında, ay ışığında çalışırdık. Yeter

ki falan kümeyi yenelim. Kimi zaman sert çatışmalaradek varırdı bu. Okul yönetimi, sanat öğretmenleri araya girip yatıştırırlardı. Ne korkunç bir tutkuydu o? Yenildiğimiz zaman «Bizim takımın kalesine gol olmuş...» gibi üzülürdük...

Bunlardan başka her birimiz kuramsal ve uygulamalı tarım dersleri de görürdük. Görerek, yaparak, yaşayarak, yiyerek, içerek.. Aşı çeşitlerini, hayvan ve bitki hastalıklarını, arıcılık, tavukçuluk, ipek böcekçiliği. Toprağın işlenmesi, ekme, biçme, harman yapma, öğütüp ekmek yapma... Yiyeceğimizi, giyeceğimizi, barınacak yerimizi iğneden ipliğe kendimiz yapıyor, kirlettiğimiz yeri kendimiz temizliyor, eskittiğimizi kendimiz yenileyip onarıyorduk.

Son sınıf ağabeylerimizin yardımı ile kısa zamanda kendimize bir yatakhane yaptık, ve içine taşındık. Enstitüye gelirken kentlerde görüp «Bunları nasıl yapmışlar!» diyerek şaşırdığımız yapılardan daha görkemliydi yaptığımız bu yapı.

Yeni yatakhanemize gene ağabeylerin yaptığı pırıl pırıl ranzaları sıra sıra dizdik. İlk olarak böyle yerden yukarda, ve böyle yumuşak bir yatakta yatıyordum ben. Kimi arkadaşlarımızın «Ot yatak.» diye yakınmalarına kızıyordum. Bizler çok mutlu ve şanslı idik. Bizden önceki ağabeylerimiz çok daha kötü koşullar içinde yaşamışlardı. Anlatıyordu öğretmenlerimiz, müdürümüz. Çok geceler aç yatmışlar, kuru toprağın üzerinde yatmışlar. Yağmurda, soğukta çalışmışlar, bugünkü pırıl pırıl Enstitüyü kurmuşlardı. Onlar bu okulun temellerini atıp yapılarını yükseltirken çok az kültür çalışması yapabilmişler, bu yüzden de gittikleri yerlerde eski tip müfettişler ve bürokratlar gözünde «Ümmi» durumuna düşmüşlerdi. Bugün bizim kullandığımız olanakların her zerresinde o ağabeylerimizin göz nuru, el emeği vardı. Biz bugün binlerce ciltlik bir kitaplıktan yaralanırken, bir düğmeye basınca güp ettiri ışık içinde kalan

desrhanelerde ders görürken, onlar yemeklerini ayakta, karanlıkta yemişler, üç kişi bir battaniyenin altında, ayazda sabahlamışlardı.

Haftada bir çamaşır değiştirmeyi, hamama gitmeyi, havlu ve mendil kullanmayı burada görüyordum ben. Köyde bayramdan bayrama ağzımıza et değerken burada yemeklerde her gün et görünmesi beni şaşırtmıştı. İlk mektubumda eve yazmıştım bunu. Çorap ilk burada değiyordu ayağıma. Ve ilk olarak hiç yama görmemiş tepeden tırnağa bir giyinim... Bütün bunlara hak kazanabilmek için verilen görevleri ölesiye bir çaba ile yapmaya çalışıyordum. Buradan yakınanları dinledikçe yüzüm kızarıyordu utancımdan.

Yeni verilen çamaşır ve giysilerimi hızar artığı tahtalardan kendi elimle çaktığım bavuluma okşaya okşaya yerleştirirken milyonlara konmuş bir mirasyedi gibi böbürleniyordum. Kullanmaya kıyamıyordum onları. Kendi kendimden bile kıskanıyordum. Boş zamanlarda ikide bir bavulumu açıp gizli gizli seviyordum onları. Eski giysilerimi sarıp sarmalamış, bavulun bir köşesine sıkıştırmıştım. Onları görünce bir tuhaf oluyordum. Anam mektubunda «Aman Alim, eskilerini atma ha! Ben onnarı yamar, kütük gibi ederim, Kara Memet geyer.» demişti.

Bir sabah kahvaltısından önce, bir akşam, bir de gece, üç serbeste çalışma yapıyorduk günde. Serbest çalışmalarımız sınıf başkanı, «Kümebaşı» öğretmenimiz, Okul Başkanı, Nöbetçi Başkanı ağabeyler ve Nöbetçi Öğretmenlerince denetlenirdi. En ufak bir gürültüye izin verilmezdi. «Yere bir toplu iğne atıldığı zaman, sesi duyulmalı!» derdi Müdürümüz. Uğut bir sessizlik. Yalnız kitap yapraklarının çıkardığı hışırtı... Sınıfımda en çok sevdiğim Maraşlı Şevket Yücel'di. Yataklarımız aynı ranzadaydı. Birimiz altta, birimiz üstte. Işığın ve zamanın bir saniyesini bile boşa gitmesini istemezdik. Ne zaman boşa ya-

nan bir elektrik ampulü görsek, ekmeğe basmış gibi olurduk. Ben ahır kapısının deliğinden giren ışıkla ders çalıştığım günleri ansıdıkça bu ışıkların değerini sanırım ki Şevket'ten de çok anlardım. Uyanık olduğumuz sürece hep çalışalım, kitap okuyalım isterdim. Akşam Nöbetçi ağabeyler ışıkları söndürünceyedek çalışırdık. Sabahleyin Nöbetçi öğretmen düdüğünü çalıp, ranzaları sadsarak bizi uyandırmadan kalakar, herkesten önce yataklarımızı düzeltir, soluğu derslikte alırdık. Arkadaşlarımız gelip ders çalışmaya başlayıncayadek biz dersleri birer kere aktarırdık... Arkadaşlarımızın «Oğlum, inekleye inekleye gözleriniz kör olacak!» taşlamalarına aldırmadan sürdürürdük çalışmayı. Deniz gibiydi öğrenmek. İçine doğru gittikçe boyumuzun ne denli kısa olduğunu anlıyorduk... Başka türlü nasıl yapabilirdik? İlkokul diplomam «Pekiyi»lerle dolu olduğu halde Enstitüde ilk günlerde bir çok dersleri kavrayamıyordum. Bir daha anlatıyordu öğretmenler. Utanma belası «Anladım» diyordum. Dinlediklerimi anlar çizgiye gelinyecedek neler çektim. Herkesin dört gözle beklediği hafta tatilini biz çalışma ile geçirirdik. Herkes oynaya zıplaya Yenikör'e, Haruniye'ye, daha başka yerlere giderken, biz çorbamızı içer içmez kitaplığa koşardık. Bilmediklerimizi istediğimiz denli yineliyordu kitaplar. Utanmıyorduk onlardan. «Et kafalı» filan demiyorlardı bize.

Pazar günleri okul dışına çıkanlardan her attıkları adımın hesabı sorulurdu. Belli saatlarda gidip belli saatlarda okulda olurlardı. Her attıkları adımda Düziçi Köy Enstitüsü öğrencisi olduklarını unutmıyacaklardı. Okulun varlığına gölge düşürücü davranışlardan sakınacaklardı. Kimsenin meyvasına, sebzesine el sürmiyecekler, kimse ile dalaşmıyacaklardı. Bütün davranışlarıyla çevreye örnek olacaklardı. Bunlar söylendiği denli kolay olmuyordu kimi zaman. Cebinde paran yoksa, yol kenarına eğilmiş, gel beni ye

dercesine sana bakan incirlere, üzümlere, şeftalilere elin gidiverir... Yol üzerindeki tarlalardan iki kök fıstık çekiverirsin. Senden önce ünün gelir okula... Köylünün biri kaç kök de kendi çekerek fıstıkları kaptığı gibi Müdürün kapısına dayanır. «Müdür beğ, talabiyeler fıstığımı yayıldı, gurbanın olam, terbilerini veriver?» diyerek yakınır. Kimileri yazılı dilekçe verir.

Kimi zaman da çarşıda gezerken kentsoylu züppenin biri sana sataşır. «Hasan Ali'nin piçleri! Hamal mektebinin işçileri!» diye seslenir. Birinciyi duymazlıktan gelirsin. Bir daha akıtır salyasını. Gene duymak istemezsin, adımlarını açarsın. O da açar adımlarını. «Hasan Ali'nin piçleri! Hamal mektebinin hamalları!» Unutursun disiplin yönetmeliğinin bütün maddelerini. Girersin boğaz boğaza. Onun arkadaşları katılır kavgaya. Senin arkadaşların koşar. Girersiniz birbirinize. Kafa, göz, burun, ver Allah ver. Ya kırasın ya kırdırırsın. Çekersin sineye. Bugünkü programda bu varmış diyerek. Ne var ki elin kent soylu züppesi senin gibi mert değil ki. Akşam gelir bakarsın gene ünün senden önce gelmiş. Müdürün masasının üzerinde salyango izi gibi yazıyla yazılmış bir dilekçe. Çarşıda öğrenciye yakışmayan davranışlarda bulunmak ve elin kızına karısına laf etmak bu da yetmiyormuş gibi kavga çıkarıp kol kafa kırmaktan suçlusun. «Terbiyenin verilmesi istenmektedir. Yoksa halkın sabrı taşmıştır! Sonu 'vahim' olaylara yol açabilir...»

Yol üzerine eğilen daldan kopardığın bir tek incir, «Bir sepet» olur. Çektiğin iki kök fıstık «Bir yük» olur... Sonunda gezip tozduğun fitil fitil burnundan gelir. Dışardaki ele geçiremediğin şeylere bakıp iç geçirmektense hiç çıkmamak daha kolayımıza giderdi.

Babamın iki ya da üç ayda bir yolladığı beş lirayı en zorunlu gereksinimlerime harcıyordum. Oku-

lun verdiği yemekler bizi doyurmuyordu, ilk yıllarda. Bütün gün tarımda, yapıda, demircilikte çalışıp da çeyrek ekmekle bir kepçe börülce, nohut, makarna ile nasıl karın doyardı? Dişimizin kovuğunu bile doldurmuyor, yedikçe daha da acıkıyorduk... Parası olan arkadaşlar okul kooperatifinden on kuruşluk leblebi, kuru yemiş gibi şeyler alıp okulun verdiği yemeğe ek yaparak karnını doyurmaya çalışıyordu. Benim gibi parası olmayanlar dişini sıkıp yutkunuyordu. Yatağa girerken ertesi sabah içeceğimiz çeyrek ekmekle bir tabak duru mercimek çorbasını düşünürdük. İkinci Dünya savaşının faturasını milyonlarca insan canıyla öderken biz de açlıkla katılıyorduk bu ödemeye. Herkes İsmet Paşa'ya yatıp kalkıp şükrediyordu. Gazeteler onu öven yazılarla, şiirlerle doluyordu. «Dünyada sel gibi insan kanı akarken bizden bir tek kişinin burnu kanamamıştı.» Şevket arasıra evden gelen Maraş kayısı pestillerini, üzüm sucuklarını büyük bir gizlilik içinde azar azar yer, arada bana da yedirirdi. «Geçmiyor boğazımdan be Ali.» derdi gülerek. Cebime sokuştururdu ufak bir mendil büyüklüğündeki pestilin arasına sarılı bir parça cevizli üzüm sucuğunu. Allahım, ne tatlı şeydi o öyle! Her lokması bir dünya değer!...

Okulun verdiği defter yetmezdi. Özellikle karalama defterlerini iki kez yazardım. Bir kez kurşun kalemle, bir kez de mürekkeple. Postallar da süresinde önce eskirdi. Kümebaşı öğretmenimizin eski ayakkabılarını giyerdik kimimiz. Daha sonraki yıllarda bu sıkıntılar geçecekti. Ne ki sıkıntılı günler uzun oluyordu. «Dereye su gelenece kurbağanın gözü çıkıyordu...» Bir gün önce kara kalemle sonra da mürekkeple yazdığım defterimi aldım, Enstitü Müdürü Şakir Obaya baş vurdum. Müdür beni dinledikten sonra biraz düşündü. Sonra ayağa kalktı. Başı tavana değecekti nerdeyse. Oturduğu yerden beni görmüyordu sanki. İki kocaman göz bana tavandan

baktı, baktı baktı... Sonra fırın küreği gibi uzun bir koy beni avucuna alacakmış gibi parmaklarını açtı! Havada geniş bir yuvarlak çizerken:

«Bütün dünya koklamak için, solumak için bir gram, yarım gram hava bulamıyor! Bir defteri iki kez de yazacaksın, üç kez de, beş kez de!» dedi. Geldiğime geleceğime bin pişman olmuştum. Şu sıkıntıdan bir kurtulsaydım. Müdür sonra gülümseyerek:

«İyi bir buluş yapmışsın. Bu günleri ilerde anarsın. Şunu iyice bilmeni isterim. Belki sen şimdi içinden kızıyorsun? Ne var ki sen bu koşullar altında bolluk içinde yüzen zengin çocuklarından daha çok öğreneceksin. Seni çok beğendim!» diyerek gönlümü aldı.

Daha sonraki yıllarda yavaş yavaş karnımız doymaya, postallarımız zamanında verimeye başladı. Köylülerle öğrenciler arasında çıkan «incir, fıstık» olayları durdu. Yalnız trende, çarşıda «Hasan Ali'nın piçleri, hamal mektebinin işçileri, komünistler!» diye sataşmalar durmadı. Gün geçmezdi ki arkadaşlarımız bu yüzden kavgaya kalmasınlar!

Enstitünün havasına, koşullarına ayak uyduramıyanlar, birer ikişer kaçıyorlardı evlerine. Bunlar çoğun kasabamsı çevrelerden gelen arkadaşlardı. Kentle köy arasında bir yaşam sürmüşlerdi. Aralarında kent kökenli olanlar da vardı. Bir köy ilkokulundan diploma alarak Köy Enstitüsüne kaydolabilmişlerdi. Enstitü pek öyle cici bici bir okul değildi ya, eh, ne de olsa ellerinde bir diploma olacaktı. Başka okulları bitirmek zordu. Burada iki kazma vuran sınıf geçiyor.» diye işitmişlerdi. Ders falan yoktu. Vur patlasın, çal oynasın hoptan bir okul bitireceklerdi.

Gel gelelim Enstitüye ayak basar basmaz kazın ayağının pek de öyle olmadığını anlıyorlardı... Kimileri okulun verdiği giysileri çıkarıp kendi giysilerini giyerek bize üstünlüklerini gösteriyorlardı. Her alan-

da bir uyumsuzluk içinde görünüyorlardı. Kimileri izi üzerine geri dönüyor, kimileri de bir hafta on günü zor geçiriyordu. Buvulunu eline verdikleri gibi evinin yolunu gösteriyorlardı.

Köy kökenli arkadaşlarımızdan bu tür öğrencilere özenenler de çıkardı. Onlar sivil giysilerini giydikleri zaman içimizde aşağılık, eziklik, eksiklik duyguları rahatsız ederdi bizi. Okulun verdiği giysılere olan sevgimiz azalırdı sanırım. Sonra ya o «Köylü gibi» çalışmalar?...

Enstitü kafa ile kol gücünün birleştirip doğanın üzerine yürüyen bir okuldu. Bunu zamanla anlıyacaktık. İnsanı kitap sayfalarının arasından, kadife koltuklardan, kolalı gömlekten çekip çıkarıyor, doğanın karşısına dikiyordu. Bu tutum ise yüz yıllardır ülkemizde kökleşmiş sakat «Aydın üretiminin» karşısındaydı. Böyle derdi öğretmenlerimiz. Biz gene de çevrenin baskısından kurtulup da öğretmenlerimizin, müdürümüzün söylediklerini iyice anlıyamazdık.

Okul ve kazma! Kıravat ve toprak! Türkiye'de ilk olarak yan yana geliyordu bunlar! Babalarımız, dedelerimiz iş yapana değil, buyruk verene, ağzı düzgün laf edene saygı gösterirlerdi. Üstü başı tepeden tırnağa ütülü, boynu kıravatlı kimselere şapka çıkarırlardı. Ancak böyle olanlar insan idi. İş yapmak ayıptı. Böyle koşullandırmışlardı onları. İzinli gittiğim zaman anamın «Ya bre gözel yavrım, bunca dirsek çürüttüğüne göre, şöyle yüksek bir adam olsan da... Şöyle bir nahya midiri filan? Ne bilyim, yanı deycim kine şöyle essahçi bir hökümet mamuru olsan?» deyişi bundandı.

Köy Enstitülerini varlığını, yüz yıllardır sürdürdükleri domuzluğa karşı büyük bir tehlike görenler, böğelek tutmuş dana gibi kuyruklarını kaldırmışlardı. Rahatları kaçmıştı. El, ağız ve cep birliği yaparak

bu kurumları ortadan kaldırmak için çok bel bağladıkları kara çamuru yoğurmaya başlamışlardı.

İş ile komünizm arasında öyle bir bağıntı kuruyorlardı ki benim gibi göbeği ekin tarlasında kesilmiş, bir kilo buğdaya akşamadek öldürücü sıcağın altında kazma sallamış olanlar bile Enstitüdeki işteri ürker olmuştu. Önceleri taşını toprağını öpüp başımıza koyduğumuz bu yuva gözümüze bir başka gözükmeye başlıyordu. Kimi zaman kendi aramızda tartışır, dertleşirdik.

Biz bu okula işçi olmaya mı gelmiştik? Herkes niçin okul bitirirdi? Memur olup maaş almak, süslü giysiler giyip güzel yemekler yemek için. Herkesin saydığı, korkup çekindiği bir insan olmak için okunurdu okuldu. Kısaca bir üst sınıfa sıçramak, aşağıdakilere tepeden bakıp onları ezmek için okunurdu. Elini toprağa, kirece, çamura değdirdikten, gene köylü gibi eline kazma alıp bostana gittikten sonra içine tüküreydim böyle okumanında, böyle diplomanın da. İlkokulda okurken Niyazi öğretmeni elleri kurum içinde soba kurarken görmüştüm de şaşırmıştım. Yüzüm kızarmıştı... Sonra da acımıştım öğretmenime. Adam tutup da sobasını kurduracak parası yoktu her halde? «Mektep okumuş bir kimsenin iş yapması olacak iş miydi? Bizden önce Enstitüyü bitirip de köylere dağılan ağabeylerimizin durumu ortadaydı! «Köylüler adam yerine koymuyorlardı onları». Kasabaya indikleri zaman çoğu çoğu «yürümeyi bilmiyor, memur toplantılarına, balolarına ayak uyduramıyordu.» Hele adına öğretmen denilen bir adamın okulu kapatıp kazmaya sarılması, öküze ineğe su vermesi, tavuk beslemi yok muydu ya?... Okumuş adamın iş yapması ayıptan da öte bir leke, bir yüz karasıydı. Kasabanın savcısı gaz bidonunu ele güne karşı kendi eliyle evine götürmüştü de dedikodusu göklere çıkmıştı. Koskoca bir savcı, sen tut gaz-

yağını kendin götür! Sonra savcı yer değiştirmişti de öyle kurtulmuştu.

Bir yandan cebir problemleri çöz, sinüs, kosinüs, tanjant kotanjan öğren. Mandolin çal, şiir oku, roman oku, resim. yap öte yandan eline kazmayı kap fidan çukuru deş, temel kaz, ark aç, arteziyen kuyusu deş. Üstün başın kireç, boya içinde sıva yap, boya yap... Yüz göz, saç baş perperişan... Kim bilecek senin kültürlü olduğunu? Nerenden belli olacak senin okumuş adam olduğun? Bir jandarma seni köylü sanıp dövse hiç şaşma! Yok hayvan bakımı, yok tavukçuluk, arıcılık, sebze, meyva yetiştirmek daha bilmem ne zıkkım!... Oku, oku, sonra gene de köylünün yaptığı işleri yap. Ne başımın derdine gelmiştik buralara? Köydeki kazma kürekle buradakinin ne ayrımı vardı sanki? Köyde tavuğun da dört ayağı vardı burdakilerin de. Sonra arının bakımı da ne oluyordu yani? Biz bizi bildik bileli arılar kendi kendilerine bal yaparlardı. Allah verirse çok bal yaparlar, vermezse az yaparlardı. Ekinlerin hastalığı da ne oluyordu? Yarın okulu bitirince de kurtulamıyacaktık bu «Pis» işlerden. Hem çocuk okutacak hem çift çubukla, sanatla uğraşarak ele güne gülünç olacaktık. Anamın babamın bedduası tutmuştu beni galiba? Bunca özlemini çektiğim, uğruna göz yaşi döktüğüm okul bu mu olmalıydı? Aynalara bakamıyorduk utancımızdan.

Neden böyle olmuştuk?

Gün geçmezdi ki, kazma sapı gibi harflerle Köy Enstitüleri için yeni bir iftira manşeti atılmasın. Memleket ha battı, ha batacaktı bizim yüzümüzden. «On binlerce köy çocuğu kızıl komünist yuvalarında» zehirleniyorlardı. İzine gidiş ve dönüşlerimizde, otobüslerde, trenlerde, yollarda, köyde, kentte rahatsız ediliyorduk. İnsanlardan ürküyor, topluluklardan kaçıyorduk. Okulumuzun bütün çabasına, disiplin yönetmeliğinin bütün keskinliğine karşın, Ens-

titü öğrencisi olduğumuzu saklamak için sivil giysi giymekte direniyorduk. İlk giydiğim gün çocuklar gibi sevindiğim boz giysi şimdi sırtıma diken gibi batıyordu. Evimizde yeme olanağı bulmadığımız Enstitü yemeklerinin tadı tuzu yok gibiydi. Yaptığımız işler cansız ve ruhsuz oluyordu. Her adımında kendime rastladığım bu yuvada bir ölü evi soğukluğu duyuyor, kendimden utanıyordum. Lütfi Dağlar'ın söylediklerini ansıdıkça yüzüm kızarıyordu...

Şu yapının harcında, şu ağacın yeşilinde, şu kirecin kokusunda ben vardım. Yeşil yeşil gülen ağaçlarda, çiçeklerin alında, morunda benim alın terim vardı. Ben yurdumu, yurdumun insanlarını sevmeyi, türkülerini söylemeyi burada öğrenmiştim oysa.

Her sınıfın bir fidanlığı, her öğrencinin üzerine yazılı bir ağacı vardı. Tarım öğretmeni Mehmet Ali bey ağaçlarla tıpkı bir insanla konuşur gibi konuşurdu. Anamı Kırca keçi ile konuştuğu gibi. Sever, okşardı onları. Güzel sözler söyler, şakalaşırdı onlarla. Kimini azarlardı hafifçe. Niçin büyümüyor diye. Niçin bol meyva vermiyor diye. Dallarını okşar, yapraklarından öperdi hocamız. Her ağaca Türkiye Cumhuriyetinin bir yurttaşı gibi bakmamızı isterdi, Mehmet Ali beyin «Dünya güzeli» dediği ağaçların bir tahralık işi vardı bizim köyde. İkinci tahrayı indirmeden ağaç devrilirdi kanlar içinde... Bir uyuz keçinin karnını doyurmak için binlerce ağacın canına kıyardım ben. Tepesinde gördüğüm birkaç alıç, bir avuç defne zeytini için taş yağmuruna tutardık ağaçları. Ağaç olduğuna pişman ederdik onu. Daha olmazsa kanırıverirdik dalını budağını.

Bir gün öğretmenime caddelerin kenarına niçin incir, zeytin, armut gibi meyva ağaçları dikmediğimizi sordum. Madem bunca emek veriyorduk, dikip büyütüyorduk, bir işe yarasınlardı. Biz köyde meyva vermeyen ağaca ağaç demezdik. Kimseye yararı do-

kunmayanlara meyvasız ağaç deriz biz. Meyvasız ağaç kısır avrada benzer deriz.

«Bunların da meyvası vardır!» dedi Mehmet Ali bey. «Yalnız bunların meyvaları gizlidir. Görmeye göz ister! Bunların meyvasını bütün dünya yese bitmez...»

Zamanla anlamıştım tarım öğretmenimizin ne demek istediğini. Cadde kenarlarındaki akasyaların gizli meyvalarını görmeye başlamıştım. Köyde karın doyurma çabasından güzellik düşünmeye, duymaya elimiz değmiyordu. Meyvasız ağaç ancak odun olurdu. Yaprağı keçilere, gövdesi ocağa.

Hem ağaçların hem bizim rahatımız kaçmıştı Enstitüde. Komünist olmamak için bizi yok etmeye çalışanların büyük çabalar ve paralar harcayarak uydurdukları yalan, yanlış şeylere öylesine dikkat ederdik ki kendi gölgemizden korkar olmuştuk. Hacı Abdi takımının gazetelerinde her gün çıkan yazılar, haberler bizi her gün biraz daha cendereye vuruyor, elimizi kolumuzu bağlıyordu. Zamanımızın bu enerjimizin büyük bir bölümünü komünistlikten korunmaya harcıyorduk. Komünizm zehirli gaz gibi atılmıştı havaya. Soluk almaktan korkuyorduk. Burnumuzdan içeri girer diye. Enstitüyü bu karabasandan korumak için son sınıflardan özel kümeler kurulmuş, harıl harıl çalışıyorlardı. Bu görevli öğrencilere özel ayrıcalıklar tanınırdı. Görevlerinin gerektirdiği şeyleri okul disiplinine aykırı bile olsa yapmakta özgürdüler. Sigara içmek, içkili yerlere girmek gibi. İvriz Köy Enstitüsünden naklen gelen bir arkadaşımızı Sabun çayının kenarına götürmüşler, içki içirmişlerdi. Okul yönetimi bu öğrenciye «Dikkat edilmesini» istemişti. Bunun komünist olup olmadığını ortaya çıkaracaklardı. Bir hafta, on günlük bir uğraştan sonra başarmışlardı. Kafaları çektikten sonra o arkadaş «Baklayı ağzından çıkarmıştı.» Yazdığı şiirlerden başlamıştı okumaya. «Ben bozkırların çocuğuyum.» der demez ikin-

ci dizeyi okumaya fırsat verilmemişti ona. Atılmışlardı üzerine. Vur babam vur. Allah yarattı dememişlerdi. Ve getirip okul müdürüne «Al!» demişlerdi. «Her şeyi söylettik.» Akşam okulda büyük bir üzüntü vardı. Vay anasını! Demek aramıza böyle sızıyorlardı. Hay eline sağlıktı o ağabeylerin. Peki niçin öldürmemişlerdi? Okulun hızarına kapatmışlardı onu. Savcı ve jandarmanın gelmesi bekleniyordu. Hepimiz hızarın çevresini sarmış, onu çiğ çiğ yemek için yırtınıyorduk. Böyle bir hain yaşamamalıydı! Hızarın çatısını sökenleri mi dersin. Kapısını kırıp içeri girmeye çalışanları mı? Öfkesinden «Ah ne olurdu, bir yumruk da ben vursaydım!» diye ağlayanlarımız mı dersin... Onu jandarmalar hızardan çıkarıp da jeepe bindirinceyedek akla karayı seçtiler... Bu olaydan sonra daha tetikte ve daha kılı kırk yarar olduk...

Şevket cep harçlığından kısarak aldığı kıravatın uzunluğunca uzanan kırmızı desenini söktü. Ben kitaplarımın kırmızı kaplarını yırtıp attım. Gazete ve dergilerden, kimi ağabey ve öğretmenlerimizden öğrendiğimize göre kırmızı rengin ve sözcüğünün anlamı tehlikeliydi. Kızıl, şafak, ekmek, ırgat, işçi, bozkır, gelincik, kan vb. gibi sözcükleri de ne konuşurken ne kompozisyon filan yazarken kullanmaktan dikkatla kaçınıyorduk. Elden geldiğince kendimizi koruyorduk. Gözle görülmeyen bir böcek gibi, bir şeytan gibi uyurken ya da uyanıkken ağzımızdan içeri girecekmiş gibi korkuyorduk komünizmden. Bir kere girdi mi de geri çıkarmak hemen hemen olanaksızdı. O arkadaş bunca dayağı yedikten sonra bile «Ben Anadolu çocuğuyum! Bozkırlarda doğup büyüdüm.!» demekten vazgeçmemişti.

Türkçe öğretmenimiz Ferhan beyin nakli çıkmıştı. Aramızdan ayrıldıktan sonra «Komünistmiş!» söylentisi yayıldı. Bu işten anlayan görevli öğrenciler hemen öğretmenin imzasını inceleyip içinde orak-çekiç buluverdiler. Vay anasınııı!... O gün akşama-

dek öğretmenin imza attığı ders defterlerinin pıncığı çıktı... Sınıflar arı kovanı gibi işledi. Sövmedik yerini bırakmıyorduk öğretmenin. Hele bize zayıfı basışından belliydi. Şimdi ansıdıkça yüzüm kızarıyor. Öteki arkadaşlar ne yapıyor bilmem? Gösterdikleri başarıdan (!) dolayı hala şişiniyorlar mı? Kim bilir?

Başka okullarda çok doğal sayılan eylemlerin bir benzeri Enstitüde yapılmaya görsün. Yer yerinden oynardı. Başka okullarda bir öğrencinin kız arkadaşına sevi mektubu yazması sadece bir disiplin olayı idi. Disiplin kurulu tutanak defterinden dışarı çıkmazdı. Bunun bir benzeri Enstitülerde oldu mu, kazma sapı gibi harflerle gazetelerin birinci sayfalarına manşet olurdu.»... Köy Enstitüsündeki Hayasızca Olaya Müfettiş...» «... Köy Enstitüsünde, öğrencilerin fuhuş yaparken görülmeleri çevrede üzüntü ve tiksinti ile karşılanmıştır. Namus, haya ve milliyet duygusundan yoksun olan bu kızıl gafillere dur! demenin zamanı gelmiştir! Memlekette bu kızıl tehlikeye daha ne kadar göz yumulacaktır?»

Kız arkadaşlarımızın yüzünü dersten derse, bir de birlikte oynadığımız milli oyunlarda görürdük. Gazeteler «Kız ve erkek öğrenciler bir yatakta yatıyor!» diye yazardı. Bir pazar günüydü. Tıraşım uzundu. Bizim kaldığımız yapıda tıraş olmak için su bulamamıştım. Kızların kaldığı üç katlı yapının alt katında su vardı. Orada tıraş oluvereyim demiştim. Yüzümün bir yanı tıraş olmuş, öbür yanağım sabun köpüğü içinde, Eğitim Başı Ali Demiralp'ın Tanrı Zeus gibi gürleyişini işittim. Her yer yıldırım ve şimşek içinde kaldı, duvarlar, yer gök titredi, camlar zıngırdadı!... Elini süngü gibi ileri uzatarak:

«A be oğlum! A be niye girersin buraya? Hıh! Ne işin var kızların bölgesinde?» diyerek saplamıştı börüme böğrüme. Ölür yerime vurmamak için de «A oğlum kaç elimin altından!» diyordu. Yüzümün sabunuyla atmıştı beni dışarı. İki kafa vuruşta Bede-

vi Ahmet'in öküzünü yenen Kandıllı Çapar Cemal'ın Aşkar boğası gibi bütün görkemiyle bakıyordu ardından.

19 Mayıs spor gösterilerini Adana'da yapardık. Kız arkadaşlarımızı götürmezdik Adana'ya Dedikoduları önlemek için. Yola çıkmadan önce müdürlerimiz konuşmalar yapardı: Halkçı ve devrimci bir müdürümüz şöyle konuşmuştu bir kere:

«... Her yerde her zaman Düziçi Köy Enstitüsü öğrencisi olduğunuzu unutmayın. Herkesin gözü sizin üzerinizdedir. Bu kutsal yuvaları yıkmak isteyenlerin bu iş için milyonlar harcadığını, bol ücretli casuslar beslediklerini unutmayın! Yüz yıllardır halkın körlüğünün üzerinde keyif çatanlar halkın gözünün açılmasına elbette kızacaklardır. Çünkü bu okullar onların çobanlarını, azaplarını ellerinden alıp gözlerini açmaktadır. Gazetelerde «On binlerce köy çocuğu komünizmle zehirleniyor» diye okuduğunuz zaman bunu şöyle anlıyacaksınız: «On binlerce köy çocuğunun gözü açılıyor, ana-babaları gibi kul köle olmaktan kurtuluyor.» demektir bu. Onlar açısından gerçekten büyük bir «Tehlikedir» bu. Onların şaşkınlıklarını anlamak gerektir.

«Siz onların çamuruna ışıkla karşı koyacaksınız. Onların ölçülerine göre şu anda benim konuştuklarım da «Komünistlik, vatan hainliğidir» Bu çamür bizi insan olma savaşından alıkoyamaz. Güçlü olmak, güçlü olmak için de bilgili olmak zorundasınız. Onların milyonlar harcayarak kiraladıkları kapı kulları sizin bilgili, disiplinli girişimleriniz karşısında gülünç olmaktan kurtulamıyacaktır. Onların üzerinize attıkları çamuru kültürünüz, yapıcı ve yaratıcı usunuz ve sanatınızla temizleyebilirsiniz. Siz bu yurdu kaloriferli odalarda, kadife koltuklara gömülerek manzume yazarak, söylev çekerek sevmiyeceksiniz! Yurt işlenerek, onarılarak, ter dökerek, kucaklayarak sevilir. Onların çürümüş palavralarını yapıtlarınızla daha

iyi çürüteğinize inanıyoruz. Zaman bunu gösterecek. Bu tür konuşmalardan sonra daha bir yürekli, daha bir bilenmiş olurduk. Kamyonların tekerlekleri dönmeye başlayınca hep bir ağızdan «Dağ başını duman almış.» marşını söyleyerek Düziçi ovasını çınlatırdık.

Adana stadyomunda iri göğüslü, şen-şakrak kızların erkek arkadaşlarıyla yan yana sıralandıklarını görürdük. Fıkır fıkır gülüp şakalaşırlardı arkadaşlarıyla. Mermer heykeller gibi kızların yanından geçerken içimiz bir hoş olur, delikanlı gönlümüz ürpertiler geçirirdi.

Gösteri sıramız gelince stadyomu yerinden oynatan alkış tufanı arasında sessiz ve gösterişsiz, yerlerimizi alırdık. Gene aynı ciddiyet ve dikkatle Eğitim Başı ve Beden Eğitimi öğretmenimiz Ali Demiralp'ın yönetiminde spor gösterilerini yapar, zeybekleri, halk oyunlarını oynardık. Binlerce kişi avuçlarını patlatırken bir yandan da üzerimize öteberi atılır çirkin sözler söylenirdi:

«Hey! Aga be! Siz kimin askerisiniz be?»

Biz bütün dikkatimizle oyunu yöneten efenin komutlarını dinler, görevimizi sapınadek yapmaya çalışırdık:

«Haydi efeleeeer Haydi bir dahaaa! Hop, hop, hoppaaa!»

«Lan Feleksize bak be Konuşmuyo dinini ktiğimin adamı be!»

«Haydi içeri atlıyoruz! Güp, güp, hoppaaa! Haydi bir dahaaa!»

«Aga be, garılarınızı niye getirmediniz bee? Bende essaslı maslahat var dinime allahıma annıyonmu?»

«Haydi içler dışlar yaaap! Yaşşa efeleeer! Atla içeriii!»

Bütün söylenenlere kulaklarımızı tıkar, kafamıza, gözümüze gelen pisliklere, tükrüklere diş sıkar,

oyunun temposunu bozmamaya çalışırdık.

«Lan dayı be? Sizin karılarınız nerde lan? Getirseydiniz onları memnun ederdik dayı be.»

«Haydi bir daha sallaaa! Çapraz yaap! Sekiyoruuz! Hop, hop, hoppaaa!»

«Lan oğlum Aptulla, kafanı çalıştır laaan! Bunlar garıları getirmez laan. Bunların garıları hep gebe oğlum. Beden eğitimi yaparlarsa çocuklarını düşürürler lan götlek? Sen neden anlarsın lan.»

«Lan feleksizler gıyak oynuyor allahıma dinime! Bunlar akşam Enstitü mektebine varışın, yorgunnuklerını karılarının koynunda geçirecekler oğlum.»

«Lan oolum, biz orada az mı elma dişledik lan keriz!»

«Lan götlek niye cuvap vermiyon lan? Senin ağzına rrrağımı sokarım dinime allahıma. Hammal mektebinde okuyon deyi bize caka mı satıcınız ulan ibne göt verenler laaan!»

«Hop, hop, hoppaaa! Hop, hop, hopaaa!»

Ertesi gün bütün gazeteler bizi över, bizi yazardı. Yüreklerimize bir bir dikiş yüksüğü su serpen bu övgüler içimizdeki ateşi söndürmez, acımızı azaltmazdı. Bizi sevmiyenlerin adam kiralayıp stadyomun şurasına burasına oturttuklarını işitirdik.

Oy almak tutkusuyla gözleri kan çanağına dönmüş, ağızları oksijen dökülmüş yara gibi köpüren aynı tabakanın politikacıları da stadyomdaki kiralık ağızların, şımarık milyoner çocuklarının söylediğinden başka bir şey söylemiyordu. Yalnız biçimleri değişikti. Yeniköy'de yapacakları seçim konuşmalarını ille de de köyün dışında, Deli çayın kenarında, Enstitünün göründüğü yerde yaparlardı. Hemen her gün, parmaklarını uzatarak okulumuzu «Komünist yuvası» olarak gösteriyorlardı. Onlar boyun damarlarını şişire şişire, parmaklarını düşman süngüsü gibi gözlerimize saplayıp saplayıp çıkarırken halk, Enstitü-

nün orada olduğunu yeni görüyormuş gibi merakla bakıyordu.

XIX

ANAM mektuplarında şöyle yazıyordu:

«... Oğlum, eğer kine buralardan suval edecek olursan, köyde yeni bir icat çıkarıklar. O da neymiş dersen, Demirkırat gelicimiş. İsmet Paşayı hökümetlikten atıcılarmış. Patışahlık hökmedicimiş, her şey eski gidişat olucumuş. Sizin mektepler kapanıcımış. Sizleri de içerlere sürücülermiş? Karnımızın içinde atlar depişyo... Şu baban çiçek de Demirkıratçı yazıldı. Ya bre Allahın adamı dedim, sende beyin olsa, Hacı Abdi'nin yolunda yörür müsün? dedim. Emme o fukara da şaşık kalık. Demirkırat hökmedince Halkçıları ta içerlere sürücülermiş. Halkçıların ireyizi Tofuk Beğ de Demirkıratların isimlerini Angara'ya bildirmiş. Biz de şaştık kaldık bre oğlum. Baban diyo kine oğlan şunun aslını astarını anlasın da yazsın bize diyo. Baban sana on kağıt para yolluyo. İzinni gelmemek etme. Elimiz dar, emme can sağlığı olsun. Kömürden, süpürgeden, meneğişten beş-on kuruş geçti elimize. Üstümüze başımıza harcadık. Kara Memet köy çobanlığından kırk teneke topladı. Yiğirmisi arpa, gerisi de buğda, mecimek, nohut mohut.

Elimde tahta bavulum bir akşak köye girerken gene yüzlerce yıllık karanlık karşıladı beni. Adam boyu karanlık. Sokaklar karanlık kokuyordu. Anamı, babamı, kardeşlerimi kapının önündeki küçük damda günün yorgunluğunu çıkarırlarken buldum. Buruşuk

otlar gibi serilivermişlerdi damın üzerine. Ne uyudukları belli, ne uyanık oldukları. Anlatımı güç bir sıkıntı bastı içimi. Sarıldık birbirimize, bir yumak olduk. Anam sıgara kâğıdı gibi ince ve yanmış dudaklarıyla öpüyor, öpüyordu beni. Kardeşlerimin bir bakışları vardı üstümdeki giysilere. Benim ilk giydiğim zaman taparcasına sevdiğim, sonraları sırtıma batmaya başlayan boz giysilere. Beni nereye oturtacaklarını bilemiyorlardı. Anam bana yemek yapmak için kırk elle seferber olmuştu. Eve Hacı Abdi gelmişti sanki. Ya da «Nahya Midiri, Başefedi» gelmişti. Babam komut veriyordu anama:

«Bu döl senin, eski bildiğin döl deyil haaa! Gözel bişiler bişir kenne haa! Sayasında biz de geçinek haa! Bir çanak kuru tene bişir. İki yumurta kavır! Zeyti bol olsun haa! Yarın sütün hepsini ödünce götürme haa!»

Anamın bir eli soğan doğruyor, bir eli hamur yoğuruyor, bir eli ocak yakıyor, bir eli keçiyi sağıyordu. Kırca keçinin oğlağı üç çocuk anası olmuş, onun da adını «Kırca» koymuşlardı. Kız kardeşlerimi büyük bir telaş içinde, bastıkları yeri görmüyorlardı. Kara Memet, babamla benim konuşmamızı dinliyordu. Gözünün biri de giysilerimde, şapkamda, postallarımdaydı:

«Eeee Ali beğ, ağnat bakalım içerlerde ne var, ne yok? Oralarda da var mı bu Demirkıratçılık? Her bir şeyler eski gidişat olucumuş diyolar. Bizim köyü bilyon ıhıcık. Karada gemi yüzdürürler. Nedeceğimizi biz de şaşırdık! Demirkırat gelince şer'at gelicimiş. Fes-sarık geyilicimiş. Yeği mektepler kapanıcı, eski mektepler açılıcımış. Demirkırat böyle haber salmış? Essah mı bre oğlum?»

«Demin dediğin gibi, karada gemi yürütüyorlar baba. Hatırlar mısın, beni Enstitüye göndermemen için Hacı Abdi ne öğütler vermişti sana? Kendisinin bütün çocukları okulda okurken «Yeni okulla-

rın çocukları bozduğunu söylemişti değilmi? Hatırlıyor musun?»

«Ya hatırlamam mı?» diyordu bir çocuk utangaçlığı ile.

«Hani ben Enstitüde okursam, anama bacıma saldıracaktım? Bak, öyle bir şey yapıyor muyum? Hacı Abdi bizi değil, kendini düşünüyordu. Güdülecek davarını, sürülecek tarlasını düşünüyordu. Biz onun gözünde kapısındaki bir inek denli değer taşımıyorduk. Şimdi de oğlu İbadet avukat oldu. Benim çektiğim sıkıntıların, acıların bir gramını bile çekmeden. Benim bir ilkokulu bitirmek için verdiğim emekle beş tana fakülte bitirilirdi... Ve bu adam, benim bir ömür alamıyacağım parayı yarın, bir günde, bir saatta, belki de bir telefon konuşmasıyla alacaktır. Şimdi bu adam Millet vekilliğine adaylığını koymuştu. İşte «Karada gemi yüzdürülmesinin nedeni budur. Padişahlığı geri getirmeye kimsenin gücü yetmiyecektir. Sizden oy almak için bu çürük-çaput sözleri söyletiyorlar. Eğer Enstitüye gitmemiş, okumamış olsaydım, şimdi ben de sizler gibi onların «Karada yürüttükleri gemiye binecektim...»

«E biz ne bilek ya bre oğlum? Kör adam gibiyik biz. Nere bas derlerse ora basyok. Dur dediler mi duryok, yörü dediler mi yörüyok. Her delikten bir yılan fışılıyo. Biri gelyo Halk partisine irey atmayannara ceza yazılıcımış diyo. Öteki gelyo Halkçılara irey verenner Moskofmuş diyo. Hartnan Martın arasında kaldık. Ben didiyom kine anan birine atsın, ben birine. Bir takazalık olursa, biribirimizi kurtarrık... Hacı Abdi'ye de oğluna da inanmıyom, onnarın dorğu ayakkabı olmadıklarını bilmeyen yok, emme nedek? Şerlerinden korkyok. Şindi Fransız zamanından daha zompurlu iki dinli kahpavratlı!»

Köye gerçekten bir hal olmuştu. Herkes tarladaki, harmandaki işini gücünü bırakıp Hacı Abdi'nin kamyonlarına binerek kente, kasabaya **seçim konuş-**

ması dinlemeye, «Böyük adam» karşılamaya gidiyordu. Kamyona parasız binmek, bir tabak kuru fasulyayı parasız yemek, bir köylü sıgarasını parasız içmek, hele «Böyük adamlarla tokalaşmak.» yetiyordu onlara. Her gün dinledikleri kuru sözler onları çocuklar gibi umutlandırıyordu. İlkel inançlarını okşayanlara birer kurtarıcı gibi bakıyorlardı. Söylenenlerden kimilerinin gerçekleşmesi, diğerlerinin de bir gün olacağına inandırıyordu onları. Örneğin jandarma «Küçük Allah»lığını yavaş yavaş yitiriyordu. Köylünün en büyük derdi olan çocuklarını okula göndermeme isteği yavaş yavaş ödün görüyordu. Öğretmenler eskisi gibi okula devam etmeyen çocuklara yasal işlem yapamıyorlardı. Yapsalar da sonuç alınmıyordu. Dimirkırat Başkanı İbadet bey bir telefonla işlemleri durduruveriyordu. Eskiden kimsenin başına koyamadığı fes, külah gibi şeyler yavaş yavaş şapkanın yerini alıyordu. Kendini köylüye «Derin hoca» olarak kabul ettirmiş olan Tuluk Osman hutbelerde, «Demirkırat'ın Cenaballah tarafından gönderildiğini ayet ve hadislerle kanıtlıyordu. «Demirkırat gelince ümmeti Muhammed, hem cendirme zulumatından kurtulucuk hem de şu gâvır kisveti atılıp fes-sarık giyilici. Şapkayı çıkarıp kenefe ıldırıcık!.» diyordu.

İbadet bey köylerde yaptığı seçim konuşmalarını özellikle cuma gününe rastlatıyordu. «Din adamlarının değerini bilen bir adamdı» İbadet bey. Tuluk Osman kasabaya indiği zaman kendisini ta şordan karşılıyor, elini sıkıyordu. Lokantaya götürüyordu onu. Dönüş otobüs parası elli kuruşu da veriyordu. Analar ne evlat doğururdu ya rabbi? Ağzından Allah'ın adı eksik olmuyordu. Bu Demirkıratlar hep böyleydi canım. Geçen gün Antakya'da Celal Bayar'ı dinlemişti Tuluk Osman.

«Saydım tam on yeddi kere Allahın adını andı konuşurkan. Allah bu adama vermez mi bre karda-

şım? Emme bir de İsmet Paşa'yı diğnedik. Nemrut gibi Allaha şirk koşuyo yoho! Bir kere de Allah de, ağzığa mı batar bre hay kâfir herif? Demirkıratlar yetişmessemiş essah kine din elden gidyomuş kardaşım!.»

Hacı Abdi kasabanın Demokrat parti ocak başkanı idi. Bizim köyün Demokrat parti ocak başkanı Omça Bekir, Halk partisi başkanı de Tuzlu Cuma'ydı. Omça Bekir'le Tuzlu Cuma amca oğluydular. Miras yüzünden araları açıktı. Omça Bekir Tuzlu Cuma'yı sokağa çıkamaz duruma getirmişti. Tuzlu Cuma, bayram ve cuma namazlarını ya Kandıl'da ya da Kuyulu'da kılıyordu. Yıllardır sürüp giderdi dargınlıkları. İyi günleri geçmezdi pek. Şurdan barışsalar şurdan döğüşürlerdi. «Demirkırat icat olunca» daha da bozulmuştu araları. Omça Bekir önce tatlı dille yola getirmeye çalışmıştı amcası oğlunu. Hacı Abdi'ye köyde derman için bir tek Halk partili bırakmıyacağına söz vermişti. Yıllardır «kanına aşiren» amcası oğlunu bile. «Demirkırat» yapacaktı.

Bak hele emmizede bak. Ben seğe vijdan minesebetile bişi deycim. Emme deme kine sıyasatlık yapyom, yok valla. Şu dargınnığa paydos deyek. Dünyenin malı dünyede kalır. Yarın sen ölsen ölünü mezere ben indiricim. Ben ölsem sen indiricin. Gözel gözel geçinek bre emmoğlu! Yalığınız bir de şu var kine, Demirkırat içerlerde çok kovatlımış. Çarası yok intikabı kazanıcımış, hökmedicimiş. Niye mi dersen, çünkü Hacı Abdi'nin oğlu İbadet beğ söledi. Koskoca Abıkat yoho. Yalan mı söleyci? Dünyede her bir şeyden haberi var herifin. Abıkat kısmının dünyenin her yerinde kulağı olur emmoğlu! Biz ne biliriiik? Şeytanın saklandığı deliği bilir bu böyük adamlar. Deycim kine, ne deycim bak. Yüreğim durmuyo da diyom. Yarın Demirkırat hökmedince bütün Halkçıları içerlere Urus içine sürücülermiş. Gece gündüz arnımda atlar depişyo bre ağam! Konuşmuyok,

emme sen gel benim karnımın içine bak. Karnımda atlar depişyo kine sorma! Yarın Allah edip Allah göstermesin başığa bir takazalık gelse gene benden çok yanan olmaz. Et dırnaktan aryılır mı bre emmoğlu? Aryılmaz tabi kine. Sen kalbığı yokla? Gel gözel gözel yaşayak bre ağam! Gözel gözel Demirkırat olak bre gözüm! Datlı aşımızı acı etmeyek?»

Hiç yumuşamamıştı Tuzlu Cuma:

«Tasama düşme! Beni Urus içine sürseler, dorğam dorğam dorğasalar, gene de seniğ gettiğiğ yola getmem! Sırtıma semer vurrum, eşşek olurum da Demirkırat olmam!»

«Bre emmoğlu, sen o Halkçılarığ başkanı Tofuk beğe güvenyon emme, onu Hacı Abdi bir sokum ekmeğe yoksun edici. Hem de etmessem diyo, şu bıyıklarım oruspunun şeyinde bitsiğ diyo. Daha dün Abdi'nin narabasıdı o bre emmizede? Şimdi de tutmuş Hacı Abdi'nin karşısına dikiliyo. Kel Tofuk kiiim, Hacı Abdi kim? Üf dedi mi tovuk tüyü gibi atar havaya kenni yoho...»

«Kel Tofuk'un kesip attığı dırnağı Hacı Abdi'nin bütün sülelesine değişmem ben!»

«Breh, breh, breh! Bre Cuma, gel beni derin konuşturma bre ağam. Çok sözüğ çok yağnışı olurmuş. Öteyesi gün kasaba camisinde derin bir hoca hutba okudu, ta içerlerden gelmiş, höngüür, höngür ağladık valla. Demirkırat Peyğamberimiz Efendimizi üryesinde görmüş. Ağlıyomuş resülümüz. Yetiş ya Demirkırat! demiş. Ümmetimi kurtar! demiş. Ne bu heykeller dimiş. Ümmetim puta mı tapıyo demiş. Avratlar cıscılbak demiş. Erkeklerin başında mübarek sarık yerine gâvır kisveti şapka var demiş. Yetiş ya Demirkırat! demiş! Ümmetim seğe amanat demiş. Atatürk'e Angara'da bir mezer yapılıyo demiş. Onu yık, yerine cami yap demiş. Atatürk iblis demiş. Şeytan demiş. Hacı Abdi de Hızır Aleyhisselemi üryesin-

de görmüş. Demirkırat gelici, korkmayın! demiş Hacı beğe. Soğna gaybolmuş müberek.»

Tuzlu Cuma düşüne kalmıştı öyle. Sonra başını kaldırdı:

«Şindi sen her aklığnan beni kandıracağını mı sanıyon be Omça? Bir kere o seniğ Demirkırat dediğin bir adammış. Seniğ benim gibi bir adam. Tofuk beğ söyledi.»

«Töbe de be kâfir herif! Koskoca İsmet Paşanın bile korkusundan, çekincinden altına işediği Demirkırata insanoğlu demeye utanmıyoğ mu be? Allahtan hof etmiyoğ mu be? Ağzığ eğilir. Eğilir de bir daha da dorğulmaz. Şıh köyünün zıyaratına götürseler, ağzığa Şıh Abdulkadir'in pabıcınnan vursalar gene dorğulmaz.»

«Hiç bişi olmaz. Günah benim günahım, ağız benim ağzım! Seniğ Demirkıratın İsmet Paşanın, kiniğ kılına bile elleyemez! Bildiğinden bir kalma! Yoluma sıç da ayağım kaypsın!» Derken boğaz boğaza girmişlerdi. Duvarın dibinde çömelerek başlayan tartışma, kafalar, gözler kan içinde, karakolda bitmişti. Omça Bekir sırtını Hacı Abdi'ye dayamıştı. Hacı Abdi ve oğlu İbadet bey, Adliyeden Tapu dairesine, Bankadan Askerlik şubesinedek avuçları içine almışlardı. Kullandıkları adamların başı dara düştü mü, kurtarıveriyorlardı. Bu yüzden Hacı Abdi'nin kiralık adamları gün geçtikçe çekilmez oluyorlardı.

Omça Bekir'in Tuzlu Cuma'yı «Demirkırat» yapmak için döktüğü tatlı diller boşa gitmişti. «Varsın ne günü varsa görsün!» demişti. Söze gelmeyen gelini kim şeparsa yapsın! Onun beynine girenler vardı. Bunca söylemişti ona. «Bre emmoğlu el adamı uyusuğ deyi sallamez?» demişti. «Datlı dille yola gelmeyeni başka yollardan adam etmek uçun her gün bir pılan cızıyordu» Omça Bekir. Gün geçmiyo, Tuzlu Cuma'nın başına bir olay geliyordu. Tuluk Osman da bunları «Cenabı Rabbul Zülcelal'ın ibret ve-

rici bir gazabı!» olarak ayet ve hadislerle açıklayıp köylüye anlatıyordu. Tuzlu Cuma köylünün gözünde Allah'ın «Hışmına uğramış» biri oluvermişti.

Ne yapmaya kadir değil Cenabı Allah? Karısı sırtında saman hararı ile Andek deresine yuvarlanmış, iki gün sonra da ölü doğurmuştu. Çok kan gitmiş, Antakya'ya götürürken yolda ölmüştü. İneği beş ayaklı bir buzağı doğurmuştu... On iki yaşındaki oğlu Mevlit'i şeytan çarpmış ağzı eğilmişti. Bir gözü şama bakıyordu, bir gözü şarka. Ebezek tarlasındaki buğdayı don vurmuş, zeytinler çiçek tutmamıştı. Gözüne bir toz kaçsa. Halk partili oluşuna yoruluyordu. «Bu Tuzlu Cuma'nınki de cıfıt inedıydı gayrı be! Kökün kömecin kurusun senin kara gâvurun!»

Cenabı Allahın planlarından başka Omça Bekir'in de planları vardı. Böyle Hak yolundan ayrılanlara acımayın buyuruyordu Hak Taala Hazretleri. Bir muzırın yedi köyedek zararı vardı. Tuzlu Cuma'nın evine kaçak mal koyarak yakalatmışlardı. Altı ay hapis yatmış, beş yüz lira para cezası yemişti. Bu parayı da ödeyemeyince hapse çevirmişlerdi...

Omça Bekir, iki öküzle bir eşeği üç dört gün aç bıraktıktan sonra bir gece, Tuzlu Cuma'nın nohut tarlasına salıvermişti. Sabahadek nohut yiyen hayvanlar sabahleyin inmişler Kandıl'ın Pınarbaşı'na, Karınlarında yangın var gibi dayamışlar ağızlarını suya. İç Allah iç... Davul gibi şişmişler. Yerlerinden kımıldayamaz olmuşlar. Şiş ha şiş, şiş ha şiş... Eşekle öküzün biri akşama kalmamış nalları havaya dikmiş. Öteki öküz de aylarca ishal olduktan sonra ölmek üzereyken İbadet bey seçim konuşması için köye gelirken kesilerek üzerinden geçirilmişti... Bu olay «Demirkırat kazatalarda büyük manşetlerle verilmişti. Radyoda baş haber olarak üç kez verilmişti.

Siyaset ince işti. En ufak bir dikkatsizlık insanı tepe takla ederdi. Tıpkı cambazlık gibi... İbadet bey söylemişti bunu.

En güzel «Tilki oyununu» sona bırakmıştı Omça Bekir. Bu oyunu işiten İbadet beyin parmağı ağzında kalacaktı şaşkınlıktan. Omça Bekir Camialtı'ndaki Yediler'in gömütlüğüne saklanıp Tuzlu Cuma'nın yolunu bekleyecek, evliya «donuna» girip onu imana getirecekti. Tuzlu Cuma gece eşekle Harmakcık Koyağından saman çekiyordu.

Her yiğidin işi değildi Yediler'e yaklaşmak. Hele onların «Makamına» girmek!.. Koskoca Tuluk Osman bile güpe gündüz, abdest almadan, üç kulhü okumadan geçemezdi oradan. «Döl döş, cahal cemeke» oralara adım bile atamazdı. Canları sıkılır, «ırhatsız olurlardı müberekler.» Tuzlu Cuma gibi «Bok tuluğunun» gece zindan karanlığında buradan gelip gitmesi herkesin tüylerini kazık gibi kaldırıyordu. Tuluk Osman'ın verdiği öğütlere kulak bile asmıyordu. Başına bunca yıkımlar gelmiş, gene de arlanmamıştı Tuzlu Cuma. Abdestsiz geçmeseydi bari «Mübereklerin» yanından, «Abdestliyim.» diyordu Tuzlu Cuma. «Artık onca cahal deyilik!» diyordu. Ne var kimsenin inanası gelmiyordu buna. Çünkü Tuzlu Cuma «Alaca binamaz» bir adamdı. Bir gün kılar, beş gün kılmazdı. Hele biçin, harman zamanları yönünü kıbleye dönmediği söylenirdi. Dünya malına düşkünlüğünden gözü göğermişti. Kum gibi dolmuştu evinin içi. Döşeği açacak yer kalmamıştı. Allah verdikçe veriyordu «Gâvır çehreliye» Allah sevmediği kuluna verirdi zaten. Daha çok verirdi ki azsın. Ona şeytanı tebelleş eder, dünya malını tatlı getirirdi. Başından kaza, bela eksik olmazdı. Tuzlu Cuma işte böyle olmuştu. Bu yılki ekinleri onun başını yiyecekti. Çukur tarladaki nohudu şeytanlar yemişti. Gene de sekiz teneke nohut gelmişti. Saymıştı harman komşusu Curtuk Hasan. Otuz sekiz dökülü teneke buğdayı gelmişti. Otuz bir teneke arpa! Üç teneke, mercimek, bir teneke bakla, yirmi iki teneke yulaf, daha ne bileyim. Evin içinde ayak basacak yer yok-

tu. Bunları gördükçe Allahı, Muhammed'i, Demirkıratı unutmuştu. «Şeytanlar ağzından girip götünden çıkıyordu.»

«Cenaballah bu bok tuluğunun cezesini vermeye verici, emme ben onu şeytanlardan önce çarpıyım da, bellesiğ ağzınığ dadını!» demişti Omça Bekir. Zindan karanlığında Yediler gömütlüğüne girip saklanacaktı. Gel gelelim nasıl, hangi yürekle yapacaktı bunu? Düşündükçe tüyleri kazık gibi kalkıyor, etleri kamaşıyordu korkudan. Şimdiyedek sayısız kimseleri çarpmıştı «müberekler». Yedilerin çarpması şeytan çarpmasına da benzemezdi. Şeytan çarpınca ağız göz, eğrilir, insan sakat makat yaşayıp giderdi gene. Bu müberekler çarptı mı, bir solukluk olurdu insan, gömgök olur şişerdi. Böylelerinin ölüsünü yıkamaya her hoca yürek döğüştüremez, korkardı. Çocuklarına çok kızan analar «Vurucular vura seni! Yediler vura senide kurtulam!» diye ötünürlerdi. Jandarmaları, Başefendiyi, Bucak Müdürünü, tahmin ve ölçü memurlarını Yedilere vurdurmak için çok çalıştı canı yanan köylü. Onları hep Yedilerin altındaki yoldan getirip götürmüşlerdi. Abdestsiz olduklarını, yönlerini kıbleye dönmediklerini biliyorlardı. Yediler bunlaları mutlak vururlardı. Bunlar rakı içiyorlar, bartıl yiyorlardı. Hepsinin üstüne avratlarını «cılbak» gezdiriyordu... Bunları şeytan çarpmıyordu. Çünkü «kendileri şeytandan türemeydi.» Bütün memurların şeytandan türediğini gösteriyordu Tuluk Osman'ın kitabı. En iyisi bunları Yedilere vurdurmaktı. Şöyle öteki memurlara «ibret» olsun. «Kazatalar yazsın, radyolar söylesin. Bir daha da İsmet Paşa buralara böyle memur yollamasın!»

Ha bugün vurulacaklar, ha yarın geberecekler, diye bekleyip durmuşlardı boş yere... Yedilerin **şey**tanları vurmayacağını nedeen sonra çıkarmıştı Tuluk Osman. Çünkü Allah şeytanı kötü kullarını yoldan

çıkarsın, azgınları biraz daha azdırsın diye yaratmıştı... Bu müberekler insanoğlunu çarpardı.

Evet, Omça Bekir kafasına koyduğunu yapmak için iki gecedir düşünüyor, karar veriyor, yola çıkıyor, bir adım atıyor, ikincisini atamıyordu. Tuzlu Cuma'yı çarptırayım derken kendisi çarpılırsa ya?

Tuluk Osman birazcık gidermişti korkusunu. Kendisi din yolunda çalıştığı için Yediler bir şey yapmazdı. Öyle demişti Tuluk Osman. Bir de dua ezberletmişti ona. Yalnız en ufak bir yanlış okuma yaparsa gittiydi güme. Çok kızardı Yediler. Hele Yedilerin en büyüğü Şıh Abdulkadir Rezzak Hazretleri çok titiz ve sinirliydi. İnsanı ötekiler vurursa belki sabaha çıkardı da, o vurdu mu, hemen orada gömgök şişip ölüverirdi insan. Hoca Omça Bekir'in boynuna bir de yedi kat muşambaya sarılı «hamaylı» asmıştı. Güzelce yıkanıp, çamaşır değiştirdikten ve iki rik'at namaz kıldıktan sonra bismilleh diyerek yola çıkacaktı. «Avradıyla cima etmiyecekti» o gece. Şeytanların kendisini «Yediler» diye başka bir yere götürmemesi, kendisine «Yediler donunda» görünüp yolunu şaşırtmaması için de adım başına «bismilleh» diyecekti. Allah yüzüne bakarsa şu «Bok tuluğu» ya imana gelecek ya da geberecekti. Köy de elinden kurtulacaktı.

Omça Bekir de Demirkırat'ın ve Demirkırat adayı İbadet beyin gözüne girecekti. İbadet bey Millet vekili olunca kendisine kasabada bir işe aldıracaktı. Ya bir gece bekçiliği ya da bir bankaya mankaya odacı. Bıkmıştı bu köyden, köy yaşamından. Tıpkı bir kentli gibi yaşıyacaktı.

Bugece bu işi yapmalıydı artık. Tuzlu Cuma'nın samanı az kalmıştı. Gündüzden gidip bakmıştı. Menegiş sıyırma bahanesiyle dolaşıp gelmişti Harmancık Koyağına. Şöyle bir gün bir gece daha ya sürer ya sürmezdi saman çekimi. Bir daha da Tuzlu Cuma

Yedilerin altındaki yoldan kim bilir kaç kez geçerdi?

Gündüz Tuluk Osman'ın yanına gidip bellediği «Evliya duasını» döne döne okuyup yanlışlarını düzelttirdi. «Dos dorğu okuyon.» dedi hoca. Emme gene de mıkıyat ol. Bu başka şeye benzemez valla! Seni korkutmak gibi olmasığ emme, bu iş çok muhataralı. Emme ceneballah nelere kadir deyil ki. Bakarsığ seğe hiç de yağnış okutmaz. Hiç bir şeytanı ayağına dolaştırmaz. Abdulkadir Rezzak Hazretlerinin hoşuna gider, seni de aralarına alıp ermiş yapar! Zatan sen evliya duasını okuyuşka, mübereklerığ uruhu senığ bedenığe girici. Sen Tuzlu Cuma'nın gözüne sen olarak gözükmeyciğ.»

Bu son sözleri dinleyen Omça Bekir'in bütün gövdesi bir titreme geçirdi.

Akşam el gün yattıktan sonra hazırlığa başladı. Karısı Tuspağa Fattum'un ta Kayapınardan getirdiği bir cara su ile kapının arkasında yıkanıp gusul abdesti aldı. Tuspağa Fattum'la cima yapmadı, emme olsun gene de gusül abdesti aldı. Belki daha eskilerden üzerinde cenebetlik kalmıştı. Döktü akıttı suyu tepesinden aşağı döktü akıttı. Okudu, selavat getirdi. Giydi temiz çamaşırlarını. Bir gün önceden tembih etmişti karısına. «Eyi yıka ha, göyneğimi, könçeğimi! Müberekleriğ makamına çıkıcım!» demişti. Karısı bir kalıp sabunu eritmişti onun kirlileri için. Vurmuştu sabunu, ver etmişti tokacı. Kapkara katran gibi bir kir akmıştı. Ta biçine başladıkları zaman giymişti sırtına. Şimdi değiştiriyordu. Sırtında bir rahatlama olmuştu. Tospağa Fattum'a kötü kötü baktı bir ara «Şeytanı lain beni dürtüyo, emme... emmesi var...» dedi içinden. Besmele çekerek unutmaya çalıştı kafasındakini.

Karısının yeşil yağlığını Fransız zamanından kalma kendi fesine sarık sarıp koynuna koydu. Yedi kat

muşambaya sarılı hamaylıyı boynuna astı. Bismilleh çekerek, Evliya duasını okuyarak karanlığı yara yara Yedilerin yolunu tuttu. Köyün hemen aşağısında, cami ile yanyana idi Yediler.

Yedilere yaklaştığı zaman yüreği «Berho'nun davulu gibi» güp güp atıyordu. Üzerine bir ağırlık, bacaklarına bir uyuşma geliyordu. «Müberekler kızıyorlar 'mıydı acaba? Dikkatle okuyordu Evliya duasını. Yanlarına «fani» insanların yaklaşmasını istemezlerdi. Yedilerin üzeri açıktı. Kapalı yeri sevmiyorlardı. Hırsan Yusuf kaç kere dam yapmıştı üzerlerine. Ta Gökdere'den kayrak toprağı getirmişti köylü. Sırtlarıyla, atla, eşekle. Ne var ki kabul etmemişti «müberekler» Akşam yapmışlar damı, sabahleyin kalkıp bakmışlar dam olduğu gibi aşağı derede! Üç kere yapmışlar, üçünü de kaldırıp atmıştı Yediler. Sonra vaz geçmişlerdi üzerini örtmekten.

Omça Bekir Yedilerin çürümüş ve bir kendir parçası ile bağlanmış kapısına yaklaştı. Kapının ipini çözerken elleri titriyor, dua okurken çenesi, dudakları, okuduğu Evliya duası titriyordu. Parmakları uyuşmuş gibi kendirin düğümünü çözemiyordu. Evliya duasını üçkere yineledi. Parmakları biraz canlanır gibi oldu. Yediler kızmıyorlardı her halde. Niye kızsınlardı sanki? Kendisi onlar yolunda çalışmıyor muydu? Böyle kendini yüreklendire yüreklendire, kapıyı gıcırdatmadan açıp adımını içeri attı...

Ak çamurla sıvanmış ve badana edilmiş yedi Evliya gömütü tonlarca karanlığın altında, yanyana uzanmıştı. Aklıkları belli belirsizdi. Cuma geceleri nur yağardı üzerlerine. Kimse 'o yana dönüp bakamazdı. Bugece Cuma gecesi değildi. Bir adım daha attı Omça Bekir. Evliya gömütleri seçiliyordu artık. Gözünü ve yüreğini alıştıra alıştıra ilerliyordu. Bir adım atıyor, bir bakıyordu. En başta Şıh Abdulkadir Rezzak Hazretleri yatıyordu. Yatıyor dediyse kendi değil makamı yatıyordu. Kendi kim bilir nerdeydi? Belki ora-

daydı. Belki hem orada hem başka yerdeydi. Yürüdü yavaş yavaş Omça Bekir. Yüreği ağzına gele gele... Şıh Abdulkadir'in yanından geçmiyecekti. Çok sinirliydi «Müberek.» Öte baştan, yedinci Evliyanın gömütünün yanından geçip koca dardağan ağcının arkasına sinecekti. Yürüdü. Her ayağı bir ton, her adımı bir yıl çekiyordu sanki. Yürüyordu bakarak. Ve hiç durmadan Evliya duasını okuyarak. Gömütlerin kimi sağlam kimi kırık, puhur çanakları, şurada burada ölmüş çocuk beşikleri, gömüt taşlarına bağlanmış çaputlar belli belirsiz seçiliyordu. Kimselerin bir yaprak bile koparamadığı, serçelerin bile konamadığı dardağan ağacı bütün ululuğu ile göklere doğru gidiyordu. Yaşını kimselerin bilmediği bu ağacın minare kalınlığındaki kökünde yer yer kovuklar açılmış Yedilerden yanını yosunlar kaplamıştı. Yosunların arasında çitlembik odunundan çıkan çıngıllar büyüklüğünde «nur» yanıyordu.

Omça Bekir dardağan ağacına el sürmeden üst giysilerini çıkarıp duvarın üzerine koydu. Uzun kollu ve uzun paçalı ak göyneği ile könçeği kaldı sırtında. Yeşil sarığı ve fesi de başına giydi. Büzüldü dardağanın arkasına. Okuyarak beklemeye başladı. Arada göz ucuyla Yedilere bakıyordu. Artık ilk korkusu kalmamıştı. Yediler kızmıyorlardı demek. Cenabı Allah da niçin buralara geldiğini biliyordu. Biraz sonra Tuzlu Cuma gelirdi herhalde. Bir ara karnında bir gurultu oldu. Bütün gövdesi sarsıldı. Abdesti bozulursa bütün emekleri boşa giderdi. Üstüste bismilleh çekip okudu. Belki de gürleyen karnı değildi? Şeytan yapıyordu bunu. Bir türlü yakasını bırakmıyordu kör iblis işte. «Burada da mı bre hay lain!» diyordu içinden. Hem okuyor hem de karşı dereden Tuzlu Cuma'nın eşeğinin ayak sesinin gelmesini gözlüyor, karanlığı dinliyordu. Yüze yüze kuyruğuna gelmişti. Biraz daha dişini sıkmalıydı.

İşte geliyordu Tuzlu Cuma! Onun eşeğinin nal sesleriydi bu. Dereyi bu yana geçiyordu. Biraz sonra eşek, sırtında iki saman hararıyla yaklaştı. Omça Bekir başında yeşil sarığı, sırtında boylu boyunca ak göyneği, ak könçeğiyle bir evliya gibi upuzun dikildi yolun üstüne! Tuzlu Cuma hem okuyor hem dürtüyordu eşeğin bacaklarına. Yedileri geçinceyedek böyle yapardı hep. Burada oyalanmaya gelmezdi. «Çoo!» diyordu fısıldayarak.

Önce eşek gördü ak giyili görüntüyü. Dikti kulaklarını. Küskü gibi çaktı ayaklarını yere. Vurdu yürümedi, itti yürümedi, çekti yürümedi. Şeytanların yuvasıydı burası. Hem şeytanların «Mekânı hem Yedilerin makamı!» Durmadan bismilleh çekip okuyordu. Etini kesse yürümüyordu eşek. Kulaklarını dikmişti Yedilere doğru. Aklına gelen başına gelmişti. Bakınca gördü yeşil sarıklı, ak giyili Evliyayı. Şıh Abdurrezak Hazretleriydi hem de. En uzun boylusuydu Yedilerin. Öyle söylerdi Tuluk Osman. Bu dikilen kendiydi işte. Boyu ta göklere doğru gidiyordu.

Yeşil sarıklı Evliya kollarını ileriye havaya uzatarak:

«Dur ya insanoğluuu!» dedi kükrek bir sesle.

Tuzlu Cuma olduğu yerde donakaldı. Karşısında bir kavak boyunda, yeşil sarıklı, ak giyili Evliya duruyordu. Ak giysileri yavaş yavaş yeşile dönüşüyordu. Yedilerin en ulusu Abdurrezzak Hazretleriydi bu. O önce ak giysili gözükür, sonra giysileri yeşile dönerdi.

Omça Bekir sesine Tuluk Osman'ın vaız verirken verdiği tonu vererek:

«Ey iblisin atına binmiş azğın kul! Din yolunu terğeyip küffar yolunu tutan ehli salip! Cenabı Rabbulalemin seğe imana gelmekliğiğ uçun çok bir işaratlar verdi. Fakat kine sen kulaklarığı ve gözleriği Zülcelel Hazretlerine kapayıp iblisi lainden yana açtığ! Şeytanın sesi Allahığ sesinden datlı geldi seğe!»

Ve dahi Allahın yolladığı Dimirkırata, yani kine Hızır Aleyhisseleme 'insanoğlu' deyerekten hakaratlık yaptığ! Şindise seniğ canığı çarpıcım, va dahi seniğ uçun kükreyip duran cehenneme yollaycım. Cenaballahın kavli va emri üzere. Yok eğer kine töbe edip küffar yolunu terğeyciseğ va dahi Muslumannık yolunu yani kine Demirkıratlık yolunu tutucusağ seni biseferlik afedicim ya insanoğlu! Coğap ver ya şaşkın kul!»

Dili tutulmuştu Tuzlu Cuma'nın. Tövbe edecekti ya dili tahta gibi kurumuştu. Yedilerin hepsi ayağa kalkmışlardı. Tövbe etmesini bekliyorlardı. Hışımla bakıyorlardı ona. Ellerinde «Vurucu» kılıçları vardı. Kılıçların ağızları yeşil yalımla yanıyordu. O kılıçlarla bir vurulan bir daha yaşamazdı. Harar gibi şişer, gömgök olup ölürdü.

«Coğap ver yaa insanoğlu!» diye yedi ağız birden açılıp kapandı. Yedi kılıç yeşil yalımlar içinde havaya kalkıp bekledi.

«...............»

Sesi çıkmıyordu Tuzlu Cuma'nın. İçinden yalvarıyordu Allaha. «Seğe sığındım ya Rabbi. Döllerimiğ yüzü hörmetine, beğe yardım et. Çöz dilimi ya Abdulkadir Hazretleri!» Diye yalvarıyordu içinden. Namazda okuduğu sureleri okuyordu içinden. Dili biraz gevşemiş miydi ne? Ağzının içinde dönüyor gibiydi. İnsanın içindekini biliyorlardı «Müberekler» Tövbe edeceğini anlayınca açmışlardı dilini.

«Ya yeşil sarıklı Evliya! Ya Şıh Abdurrezzak Hazretleri! Töbe bin kere günahıma. Ben ettim sen etme ya Müberek! Makamığa yüz süryüm. Ben şeytana uyup bir cahalatlık yaptım. Emme şindi hak yolunu Demirkırat yolunu gösterdiğiz benim gibi şaşkın kula. Beni affeyleyiğ ya Yediler!...» diyerek bir süre yalvardıktan sonra başını kaldırıp baktığında yok olmuştu Müberekler. Tövbesini kabul etmişlerdi Tuzlu Cuma'nın...

Olay ertesi sabah bütün köyün dilindeydi. Köy çalkalanıyor, herkes bunu konuşuyordu: «Yaaaa! Tuzlu Cuma'yı Yediler Demirkırat yapmış! Töbe ettirmişler ona. Yaaa, töbe etmesemiş yeşil kılıçlarnan vurucularmış Duzlu gâvırı!»

Hacı Abdi'nin ve oğlu İbadet beyin oyunlarında rol alanların ücreti öte dünyanın bitip tükenmek bilmeyen nimetleriydi. «Haram» olur diye İbadet beyin oy başına verdiği beşer lirayı bile almayanlar vardı. Öte dünyayı beklemeye sabrı kalmayanlar ise her iki partiye de oy satıp ekmek parası çıkarmaya çalışıyorlardı. «Demirkırat»a oy attırmak için çocukların yaşı büyütülüyordu. Böylece bir taşla iki kuş vuruyorlardı. Hem Demirkırat'a oy veriyorlar, hem de okuma çağını geçtikleri için okuldan kurtuluyorlardı. Bütün bu işlerde halka yol göstermek, çocuğunu okula göndermedikleri için koğuşturmaya uğrayanları kurtarmak, «Demirkırat» Millet vekili adayı İbadet beyin «Halka hizmet aşkının» çerçevesi içine giriyordu.

Okumamış halka Atatürk'ün gâvur olduğunu, Kur'anı Kerimi ayakları altına alıp çiğnediğini, getirdiği yeniliklerin kıyamet alameti olduğunu, İsmet Paşa'nın da aynı yolda yürüdüğünü söyleyen baba-oğul, memurların yanında başka türlü görünüyorlardı.

Hacı Abdi yerine göre:

«Atatürk ırahmatlık vefat ettiği zaman demiş kine, benden soğna bu memleketi ancak Celel Bayar idara eder demiş. Bu İsmet Paşa'ya güvenmyiğ ha demiş. Onuğ ipinnen kuyuya inilmez demi. Essah kine dediği çıktı ırahmatlığın. Memlekette ırhatlık kalmadı. Diniman kalmadı. Namıs kalmadı. Avratlar anadan doğma cılbak gezyo.»

Başka bir toplulukta da:

«Atatürk ırahmatlık vefat ederken vasıyat etmiş kine. İsmet Paşa'nın eteğini bırakmayığ demiş. Essah kine dorğu demiş ırahmatlık. Bütün dünye kana

belendi de bizim burnumuz kanamadı. İsmet Paşanığ sıyasatı çok kuvatlı hem de çok kahraman bir adam haa!» «Bir gün İstiklal harbinde İsmet Paşa'nan barabar çarpışyoduk, Yönen tabırını ön kat ettik, ver ha ver! Ver ha ver! Mekineli tüfekler keklik gibi ötyo! Ortalığı bir cehennem ataşına çevirdik kineee, ne diyim size! Duşman duz gibi eridi öğümüzde. Emme kimiğ sayasında? İsmet Paşa'nığ sayasında. Herif biznen barabar adım adım çarpışyo yohu! Bir de baktım İsmet Paşa vuruluk, kannarı akyo! Bir yandan kannarı akyo, bir yandan da ver ha ataş edyo. Hemen umuzladım, götürdüm sıhiye çadırına. Uf dediğini duymadım. «Bırak beni Abdi Onbaşı! dedi. Şu duşmanın kökünü, kömecini geçiryim.» dedi. Yani deycim kine herif kahrıman. Şindi kendi yok, Allahı var, çok böyük bir dövlet adamıdır.»

Dinleyen memurlardan biri «İsmet Paşa ile nerede, hangi cephede çarpıştığını sorunca Hacı Abdi sıkıntılı bir duralamadan sonra «İzmir'in altına dorğu oralarda.» diye karşılık vermişti.

Hacı Abdi'nin bu tür uydurma kahramanlık öykülerinin kasaba memurlarına espiri kaynağı olması, oğlu İbadet beyi çok üzüyor, bu yüzden baba-oğul arasında sık sık sert çatışmalar oluyordu.

«Yeter artık baba, ne olursun yapma bu uydurmaları! Gülünç oluyorsun. Kendini düşünmüyorsan beni düşün.» diye diş sıkıyordu. Hacı Abdi'nin tepkisi sert oluyordu:

«Seniğ sıyasatlık, örğenmeğ uçun daha yüz kemyon ekmek ülüzüm. Adam mı oldum sanıyon İbadat beğ efendi? Ben olmassam seni kim adam yerine kor kine? Beni beğenmiyoğ hemi? Seniğ abıkatlığığı ben işemeye giderken yaparım be! Sen kitapları okuyuksan ben de hayatı okuyuğum be! İş seniğ kafağa kaldıssa, ohhaa ho! Bir yarım irey alırsağ sen, benim şu sakalım orospunuğ şeyinde bitsiğ! Çok bilen çok yağılır! Seğe bir kemyon ekmek versem ar-

kağa bir köpek düşüremen be! Akıllı düşünenece deli oğlunu evermiş... Ben seniğ abıkatlık diplomağnen götümü silmem be...»

İbadet bey daha ustalıkla yürütüyordu seçim kampanyasını. Bir yandan Atatürk'e ve ilkelerine toz kondurmazken öte yandan ilerici gazete ve dergileri okuyan, Atatürk ilkelerine gerçekten bağlı olan memur ve öğretmenleri gizli elleriyle eziyordu

Bir tabak kuru fasulya ile bir şişe ucuz şaraba kiraladığı kimseleri onların önlerine çıkarıyor, evlerini taşlatıyor, komünist olduklarını yaydırıyordu. Ulusal bayramlarda törenin en coşkulu anında, Atatürk heykelinin önüne, kalabalığın ortasına eşek, inek gibi hayvanlar çıkartıp, Atatürkçülükle alay eden, gene İbadet beyin gizli elleriydi. Kiraladığı adamlar yakayı ele verdiler mi, ilk tepkiyi gene İbadet bey gösterirdi. Bir keresinde kendi adamına tabanca çekerek ateş etmiş, ayağından yaralamıştı. Atatürk'ün heykelinin üzerine yağlı boya ile küfür yazması için kiraladığı Boz Kemal jandarmalarca suçüstü yakalanmıştı. Bunu işiten İbadet bey çektiği gibi tabancasını... bilek kemiğinden vurmuştu onu. «Böyle itleri yaşatmamak gerekti. Atatürk'e toz konduran, vatan hainidir, katli caizdir!» demişti. Sonunda gene de yüreği durmamış, Boz Kemal'ı hastaneye yatırmış, tedavi edilmesi için doktorlara rica etmişti. Mahkemeye filan da verdirmemişti. «Yapmış bir cahillik,» demişti savcıya. Kulüpte otururken söz arasında. «Kim bilir, kimin sözüne kanmıştır pis herif?» demişti. Bir hayli dertleşmişlerdi savcı ile. Memleket çok geri ve bilgisizdi. Bizim Avrupa ülkelerine yetişmemize olanak yoktu. Bizonların düzeyine gelinceyedek onlar daha ileri gideceklerdi. Eğer Atatürk'ün gösterdiği yoldan yürüseydik, şimdiye çoktan kalkınmıştık. Halkımız tembeldi. Kimi öğretmenler ve yazarlar işsizlik var diyerek huzursuzluk yaratıyorlardı. İş yapana ış çoktu.

Elinde satılla dondurma satan bir adam akşamadek dünyanın parasını kazanıyordu.

Ulusal bayramlara, ileri içerikli toplantılara, konuşmalara pek gelmezdi İbadet bey. Gelse de şöyle bir uğrayıp bir hastalık bahane ederek ayrılırdı. Kimi zaman da elinde bir telgraf olur, işitmiş olduğu kötü bir habere üzülür gözükürdü. Kimi zaman bir telgrafı aylarca cebinde tutardı. Bu gibi durumlarda kullanmak için.

İlerici gazete ve dergilerin başına her gün bir kaza (!) getiren İbadet beyin gizli ve «millî» elleriydi. İbadet beyin beslediği şeytanlar ilerici gazeteleri çalıp çalıp yakarlardı. Akşamlaradek gazete gözleyen kasaba memurları, posta otobüsünün korna sesini işitince simitçi çocuklar gibi koşup otobüsü karşılarlardı. Gazetelerin gelmediğini görünce birbirlerine bakıp acı acı gülerlerdi. Gerici gazetelerin başına hiç bir gün bir kaza gelmezdi.

Memurlar gazetesiz elleri böğürlerinde, bozum bozum dönerlerken İbadet beyin gözlerinde milyonlarca şeytan gerdeğe girerdi...

Köyde kaldığım sürece anam babam, diken üstünde oturuyorlardı. Tuluk Osman'ın ünü Molla Hamza'yı geçmişti. Benim her söz ve davranışımı günah terazisinde tartarak öte dünyada kaç yıl cehennemde yanacağımı, yedi evedek zararımın dokunacağını söylüyordu. Öte dünyada benim günahlarımdan dolayı Cenabı Allahın babamdan hesap soracağını söylüyor, babamı kara tasalara batırıyordu. Babam bir sıkıyordu dişini, iki sıkıyordu. Sonra patlayıveriyordu:

«Bre oğlum yeter beni irezzil ettiğin yoho! Elin yüzüne bakamaz oldum be! Tuluk Osman camide sıyasatlık yapyo demissin be! Hutbayı yağnış okuyo demissin! Bre günah bre? Bre ağzın eğlir bre? Tuluk Osman hiç bişi bilmiyo demissin. Bre oğlum hocanan şaka olmaz bre? Amanın ben çatlaycım!

Amanın ben karınıma bir pıçak sokucum. Yılda bir kere ağzına et değmeyenlere hac düşmez demissin! Amanın atıcım ben beni şu damdan aşağı. Çoluğunu çocuğunu aç bırakıp hacca gidenleri ben olsam hapse atarım demissin! Bre vallahi, bre billahi, gidicim şu Ayı kayasının başına çıkıcım, ben beni ordan aşağı atıvericim! Amanın deli olup dağlara düşücüm ben!...»

Kur'anla, hutba ile alay eden Tuluk Osman olduğunu anlatamıyordum babama. Kur'anın ve hutbenin İbadet beyin seçim kampanyası için kiralandığını anlatamıyordum. Hacı Abdi'nin hac ticaretini anlatamıyordum. Benim aylarca, yıllarca yaptığım etkiyi eski medrese arkadaşım Tuluk Osman bir tümce ile silip süpürüyordu. «Dinnen şaka olmaz.» diyordu babam.

Hacı Abdi her hac döneminde kasaba ve köylerden yüzlerce insanı Hacca gitmek için sürüklüyordu. Bunun için Mekke'deki Hac tüccarlarından belirli bir komisyon alıyordu. Ayrıca parası olup da Hacca gidemeyenler, hastalar, kötürümler kendisine vekâlet veriyorlardı. Onların yerine kendisi «Hac farizesini eda» ediyordu. Onlardan aldığı paranın az bir bölümünü harcıyordu. Hiç harcamasa da olurdu ya... Kim kime, dum dumaydı. Kesilen kurbanlar şişip kokuyordu zaten çölde. «İt yemiyordu» orada kurban etini. Herkes oraya karın doyurmaya gitmiyordu. Hacı Abdi de şöyle göstermelik bir kurban alıp kesiyordu. Bütün «Müvekkillerinin» kurbanı oluyordu bu. Cenabı Allah görmüyor muydu. Kurbanlar kesilip atılıyordu çölün ortasına işte. Atılıp leş olacağına parası cebinde kalsındı.

Hacı Abdi Hac dönüşü kazandığı paralarla kaçak mal getirip gizli elleriyle ta İstanbullara, Ankaralara, İzmirlere, ta Avrupalara yollayarak «Cenaballahın inayetiyle» milyon üstüne milyon koyuyordu. Halkı Hacca itelemek için her köyde görevli hocalar var-

dı. Bunlar tıpkı Adana'ya pamuk işçisi toplayan «elçiler» gibi harıl harıl çalışıp Hacı Abdi'den ufak tefek hediyelerini alıyorlardı. Tesbih, çakmak, hacı yağı, beytullah resimleri gibi. Hacı Abdi de «Başelci» adını almıştı çevrede. Bu işin dedikodusunu yapmak çok tehlikeli olduğu için kimse yürek döğüştüremezdi.

«Bre gözel Alim, diyordu anam. Hacı Abdi'ye ELCİ demissiğ, bütün köyüğ dilinde! Yarın o dökülesiceniğ kulağına ulaştırlarsa nerelere gidek biz artık? O dökülesiceniğ dokkuz şeytana sekkiz pabıç geydirdiğini bilmiyoğ mu ya bre oğlan sen? Onuğ yaptığı erği işleri cümle alem bilyo emme, bişi diyemyo bre oğlum. Koskoca hökümet bile baş edemiyo kennen! Şurdan yakalanyo, şurdan barat edyo bre yavrım! Heydi get mektebiğe bre yavrım, sen de ırhat et, bizim de başımıza bir takazalık getirme yoho! Bizim Asarcıklıları biliyon ıhı. Hem senne gözükürler, soğna da gidip Hacı Abdi'ye fitnelik ederler. Heydi get mektebiğe ciğerim Alim. Mektebiği bitirince de bu döyyüs köyüne örğetmen olyum filan deme. Beğim de böyükleriğe, beni başka bir köye veriğ de...»

XX

ON GÜNLÜK şeker bayramı iznim bitmeden ayrıldım köyden. Bir öğretmen evinin yapımını bir ayda bitirdiğimiz için bir haftalık iznimiz on güne çıkarılarak ödüllendirilmiştik. Okulda iken gözümde uçan köy şimdi diken gibi batıyordu bana. Soluk alamıyordum. Medrese arkadaşım Tuluk Osman bütün köyün gözünde bastığı yerde ot bitmeyen bir adam

yapıyordu beni. Durmadan hac adayı topluyordu Hacı Abdi için. Hutbede, namazda, sokakta hep bunu konuşuyordu. Herkes varını yoğunu koyup gidiyordu hacca. Benim anam-babam da yemeyip içmeyip hacca hazırlanıyorlardı. Her birine beşer bin yetiyordu. Anam sattığı iki yumurtadan, bir kulaklı nar kabuğundan, menengişten, çalı süpürgesinden, yedi dağ dolaşıp topladığı kengerdin kazandığı beş on kuruşları canından daha dikkatli saklıyordu. Babam sabahtan akşamadek kök sökerek aldığı iki buçuk lira gündelikleri tek kuruş kırmadan biriktiriyordu. Hoşaf Ali amcam bir evlek kıracını, eşeğini, iki ağaç zeytinini satıp geçen yıl hacca gitmişti. Hac yolunda ölemediği için üzgündü. Allah kısmet ederse, bu yıl bir daha gitmek için hazırlanıyordu. Belki bu kez Allah ona hac yolunda «ölmek» nasip ederdi. Parası yoktu. Yiyecek ekmeği yoktu. Karısı Honta kızı Emine ile kavgasız günleri geçmiyordu. Honta kızının Kemerli'deki tarlasını satmak istiyordu. Razı olmuyordu Honta kızı. Razı olmazsa Hoşaf Ali'nin haccı kabul olmazdı. Öyle demişti «Anteke'nin derin hocaları.» Honta kızını da hacca götürse olurdu. Ne var ki ikisini de götürüp getirecek paraları yoktu. Beş yüz lira veriyorlardı Kemerli'deki tarlaya. Keklik ötmez, kekik bitmez bir yerdi.

Damın ardındaki duvarın dibine oturmuş, güneşleniyordu Hoşaf Ali amcam. Arada bana takılıyordu «Gâvır Ali, diyerek, Ezeğil» diyerek. «De heydi örğetmen ol da biraz para ver de, hacca gidek?» diyordu. «Emme yok, olmaz senin veridiğiğ paranan. Hökümet parasınnan hacca gidilmez dedi Tuluk Osman hoca. Parağ seniğ ossuğ.»

Omzunda iki cara su ile Kayapınar'dan dönen Emine bibi, somurtuk bir yüzle homurdanarak geçiyordu.:

«Halına bakmaz, Hasan dağına oduna gider! Şu ayağığa bir edik al hele bikere! Arkağdakı abanığ

bir ipliğini çeksem biğ tenesi dükilür taman! Evde bir avuç un yok. Sırtımda fıstanım yok! Pis etlerim görünüyo ele güne karşi!»

«Sana bir şey söylesem kızar mısın Ali amca?» diye sordum.

«Niye kızıcım ya, kızmam. Sor bakalım?» dedi gevrek gevrek gülerek.

«Sen hac yolunda ölmek istiyorsun değil mi? Gitmek için de paran yetişmiyor. Emine bibimle de her gün çekişip duruyorsunuz. Beş bin lirayı ölünceyedek bulamıyacaksın gibi geliyor bana. Sen bana beş yüz lira ver, seni ben öldüreyim?» dedim.

İşte bu Ali amcamı ta içten kırmış, o akla gelmedik şakalara katlanan, «Ölüleri güldüren» şakacı Ali amcam ağu yeyip göğe püskürmüş, bütün köy ırğım ırğım ırgalanmıştı. Bu korkunç olay Tuluk Osman kanalıyla ta Hacı Abdilere. İbadet beylere ulaşmıştı. Anam yalvarıp duruyordu okula dönmem için.

Bavulumu yerleştirirken döne döne öğütlüyordu beni:

«Oğlum haa! Bak haa! Didiklerimi unutma haa! Trennere, mekinelere binip inirken sen seğe mıkıyat ol hu. Bismilleh demeden yola çıkma haa! Demirkırat hakkında konuşma haa! Bunca yüzüğü karalayıp getiğ, bitir şu Enüstü mektebini de kurtul. Daha içerlere yazılyım deme haa! Siziğ mektepleri kaptıcılarmış haa! Sizleri de içerlere sürücülermiş haa! Aman oğlum diliği tut. Demirkırata karşı çıkma haa! Kulağığ kirişte olsuğ haa! Baktığ kine ortalık karışyo, al bavuluğu da sıvış gel köye haa! Emme burda da diliğ dek durmuyo kine! Sen Kur'an okuyuksuğ taman bre Alim. Sen yerini yurdunu bilyoğ taman bre oğlan? Niye gülecek alyoğ bu hacca gidenleri bre yavrım? Tuluk Osman'a niye şeriği atyoğ bre oğlum? Bütün köy el üstünde tutyo kenni bre oğlum. Hoca taman o bre gözüm! Okuduğuğ da bir mektep ossa? Ordan çıkannarı göryok taman! Köylü gibi çüt sür-

yolar taman. Ekin ekiyolar, biçin biçiyolar taman. Sen bu işi yağnış yapıksığ emmee? Gene de sen biliğ emmee? Ah Alim, ah!»

Taşa kayaya çala çala tükenmiş ellerini öperken:

«Allah işiği ıras getire de, seni yormaya rabbim. Güle güle get, güle güle gel. Toprak tutasığ, altın ola yavrım? Sağ ol da ırak ol. Emme sen seğe mıkıyat ol. Diliği tut. Allah zehin açıklığı vereseğe. Nidyim bre yavrım. Sen nası bilirseğ öyle yap.»

Dört arkadaş Kemerli'de birleştik. Yalaslı Mehmet Vurkaç, Mehmet Çağlar, Mustafa Kaplan. Mehmet Vurkaç son sınıfta, biz üçümüz dördüncü sınıftaydık. İznimizden bir kaç gün vardı daha. Şöyle geze geze gidelim istiyorduk. Sağımızı, solumuzu görelim diyorduk. Kamyonlar tıklım tıklım uçarak geçiyordu. Demirkırat karşılamaya gidiyorlardı. Basa basa doldurulmuş insanlar. Parasız binmişlerdi kamyonlara. Antakya'ya parasız gidip geleceklerdi. Bir tabak kuru fasulya ile yarım ekmeği beleş yiyeceklerdi. Bağırıyorlardı buna karşılık, bağıracaklardı. «Ya ya ya! Şa şa şa! Dimirkırat çok yaşa!» Sesleri bitinceyedek. Solukları kesilinceyedek. Vızır vızır geçiyordu kamyonlar. Tekerlekleri yere değmiyordu. El kaldırıyorduk, durmuyorlardı. Üzerimizden atlayıp geçiyordu kamyonlar. Omuzumuzdan, sırtımızdan geçiyorlardı. «Ya ya ya! Şa şa şa! İbadet Beğ çok yaşa!» Davul zurna çılgınca çalıyor, insanlar çılgınca tepinip bağırıyordu. Kimi depki çekiyor, kimi kayabaşı söylüyor, kimi de havaya, bulutlara, dağlara taşlara bağırıyordu. Yere göğe sığmıyordu gürültüleri. Sövenler, zılğıt çekenler, ıslık, şamata... El ediyoruz, durmuyor kamyonlar. Üzerimizden atlayıp geçiyorlar. Havada uçuyorlar. İnsanlar sepete doldurulmuş kara üzüm gibi sıkış sıkış. Üstleri, başları çaput yığını. Şapkaları atmışlar, külah giymişler başlarına. Kimi yağlık sarmış başına, kiminin başı kabak. Yangın söndürmeye gider gibi gidiyorlar.

Ellerimizde bavullarımız, üstümüzde boz giysilerimizle bekliyorduk Kemerli'de. Kamyonlar geçiyordu. Kelle götürür gibi. Yangın söndürmeye gider gibi. Taksiler geçiyordu arada. Görünmeleriyle yok olmaları bir oluyordu. Süslü süslü kadınlar kurulmuştu içlerine. Kimi boş gidip dolu dönüyordu. Kalkan ellerimiz havada kalıyor, hiç biri aldırmıyordu. Duvar yapıyorduk bedenlerimizi önlerine. Hiç yavaşlamadan yarıp geçiyorlardı. Süslü süslü kadınlar, erkekler uçup uçup gidiyorlardı. Yüzlerinde gülmeleri uçuyordu. Saçları uçuyordu başlarında. Taksiler «Demirkırat» bayraklarıyla süslenmişti. «Demirkırat» yazılmıştı dağlara taşlara, Bulutlara, yıldızlara, aya, güneşe «Demirkırat» yazılmıştı. Denizlere, ırmaklara, balıkların yüzgeçlerine «Demirkırat» yazılmıştı. Üzerimizden atlayıp geçiyordu taksiler, kamyonlar. Saçları yeni yapılmış, yanakları allıklı kadınlar geçiyordu. Kolonya kokuyordu bıraktıkları rüzgâr. Kahkahalar dökülüyordu taksilerden dışarı.

Kollarımız koptu kaldırmaktan, sallamaktan... İşte yavaşlıyor bir taksi. İçinde iki kişi. Biri direksiyonda, biri arkada. Bizi adam yerine koydu diye şişiniyor Mustafa Kaplan. Arkadaki kafasını çıkarıp seslendi:

«Paranız var mı asker ağa?»

«Biz asker değiliz, öğrenciyiz!» dedi Mustafa Kaplan. Hepimizden önce bozuldu. «Biz Köy Enstitüsü öğrencisiyiz.»

«Siz nasıl öğrencisiniz böyle be kardeşim? Hasan Ali Yücel yeni bir millet mi türetiyor bu memlekette be? Haydi binin bakalım, haydi. Yalnız paranız var mı? İkişer buçuk lira vereceksiniz?» dedi alaycı alaycı.

Ellerimizde bavullarımız, üzerlerimizde boz giysilerimiz, durduk olduğumuz yerde. Adam bize bakıyor, biz adama bakıyoruz.

«Binmiyoruz! Yaya gideriz de binmeyiz senin

arabana! Beleş götürsen gene binmeyiz!.» dedik.

Araba uzaklaşırken adam küfürü bastı bize. Biz ona dört küfürle karşılık verdik. Adam bize yumruğunu gösterdi. Biz ona dört yumruk gösterdik. Taksiyi durdurmasını söylüyordu öndekine. Çırpınıyordu. Durmuyordu öteki. «Hasan Ali'nin piçleri! Ulan anasını avradını ktiğimin koministleri!» diyerek tepiniyor, hırçınlaşıyordu. Biz onun sinkefli küfürüne dört tane, sekiz tane, on altı tane sinkefli küfür yetiştirdik. Adam kafesteki kaplan gibi yırtıyordu kendi kendini. Dönemeci dönenedek baktık arkasından taksinin.

Sonunda öğleye doğru yirmi beşer kuruş vererek bir taş kamyonuna bindik. Taşların üzerinde taksiden daha rahat gittik Antakya'ya.

«Yer götürmez» insan vardı Antakya'da. Caddelere sığmıyordu insanlar. Otellere sığmıyor, lokantalara sığmıyordu. Her yatakta beş-on kişi yatıyordu. Lokantalarda bir tabakla on kişi fasulya yiyordu. Fasulya danelerinin üzerinde «Demirkırat» yazılıydı. Tabaklara, kaşıklara, ekmeklere, sulara «Demirkırat» yazılıydı. Ellerimizde bavullarımız, terleye sıkışa geziyorduk Antakya sokaklarında. Köprüden geçiyorduk. Ası nehrine bakıyorduk. Banka reklamlarına, sinema afişlerine bakıyorduk. Enstitüye giderken ilk gördüğüm Antakya değildi bu. Küçülmüş, kümes gibi olmuştu. İnsan kaplamıştı her yanı. Kent görünmüyordu insandan. Birbirlerinin omzuna basarak dolaşıyordu insanlar. Üsttekiler temiz giyili, alttakiler yırtık pırtık içinde. Yer, gök insan. Evlerin, dükkânların damları, kiremitlerin üzeri insan. Duvarlara sarmaşık gibi tutunmuş insan. Ağaçların üzerine, telefon, telgraf tellerine dizi dizi konmuş insan. Elektrik direklerine, minarelere tırmanmış insan. Arı gibi oğul atmış insan. Hepsinin gözlerinde «Demirkırat» yazılı. Ellerinde, ayaklarında, bütün gövdelerinde «Demir-

kırat» yazılıydı. Seslerinde, soluklarında, bakışlarında, yırtık giysilerinde, yürümekten şişmiş ayaklarında «Demirkırat» vardı. Suya, havaya, kuşların seslerine, kanatlarına, ağlayan çocukların ağıtlarına «Demirkırat» yazılıydı. Kent yitip gitmişti insanların arasında. İnsanlar üzüm salkımı gibi sarkıyordu ağaçlardan, direklerden, tellerden, duvarlardan, sinema afişlerinden, artist bacaklarından. Kadınların her teli bir renge boyanmış bostan görünümlü saçlarından, boyalı dudaklarından, elma yanaklarından, ince bellerinden, kollarından, bacaklarından çaputlar içinde insan sarkıyordu. Bir mühür basacak yer görünmüyordu Antakya'da. Habibneccar dağını kaplamıştı insanlar. Ve bütün insanları «Demirkırat» kaplamıştı. Demokrasiye batırılıp çıkarılmıştı insanlar. Gene de üstleri, başları yırtık, gene de bir tabak kuru fasulyaya oylarını satıyorlar. Önlerinde delegeleri, o nereye basarsa oraya basıyorlar. O nereye bakıyorsa onlar da oraya bakıyorlar. Öksürünce öksürüyorlar. Delege terleyince onlar da terliyor. Delege üşüyünce onlar da üşüyor. Ellerimizde bavullarımız kent yaşamı yaşıyoruz biraz. Yürüyoruz, yürüyoruz, yürüyoruz. Sokak kalmıyor yürüyecek. Herkese bir lokma sokak düşmüyor. Delege bir sigara yakıyor. Seçmen de bir sigara yakıyor. Dumanlarında demokrasi var sıgaraların. Nikotini çıkarmışlar, yerine demokrasi koymuşlar. Ayaklarımız kum torbası gibi şişiyor yürümekten. «Kent yaşamı yaşamaktan» İnzibat erleri yakalıyor bizi ikide bir. Asker kaçağı diye takıyor arkasına, götürüyor ta 21 inci jandarma alayına. Nöbetçi subayı bir hayli sorular sorduktan kimliklerimizi inceledikten sonra isteksiz isteksiz bırakıyor bizi. Bir daha yakalayıp götürüyorlar. Nöbetçi subayı değişmiş oluyor. Haydi bir daha uzun uzun soruşturma. «Haydi basın bakalım! Böyle öğrenci mi olur be? Bir daha gezmeyin buralarda!»

Başımız ağrıyor, ayaklarımız ağrıyor, yollarımız

ağrıyor, demokrasimiz ağrıyor. Haydi İskenderun'a gidelim. Gidiyoruz İskenderun'a. Ellerimizde bavullarımız, sırtımızda boz giysilerimiz, ensemize şiş gibi saplanan İskenderun sıcağı, sarhoş soluğu gibi yağla karışık pis ve yakıcı bir esinti başlıyoruz İskenderun caddelerini ölçmeye. Gene banka reklamları, sinema afişlerinde insanın içini gıdıklayan iri göğüslü artıst resimleri. Mağazalar, giyecek ve yiyecek vitrinleri, lokantalar, deniz kenarında, renkli şemsiyeler altında gazinolar. Yürüyoruz caddeler boyu. Caddeler bitmiyor. Biz bitiyoruz. Dönüyoruz gene eski yürüdüğümüz yerlere. Bastığımız yerlere bir daha basıyoruz. Caddeler dolusu insan, gazinolar dolusu insan. Deniz kenarındaki caddelerde pahalı lokantalar. Üstü başı düzgün insanlar, terleye terleye yiyorlar, içiyorlar. Ceplerinden deste deste paralar çıkarıp ödüyorlar. Haydin bir öğle yemeği yiyelim lokantada diyoruz. Kimimiz istiyoruz kimimiz istemiyoruz. Bir de bu geceyi bir otelde geçirelim diyoruz. Bir yatak kaç lira ki? Lokantada bir öğle yemeği kaç lira ki? Bir karar veriyoruz, bir vaz geçiyoruz. Gidip gidip geliyoruz lokantaların önündeki caddelerde. Gidiyoruz, dönüyoruz, bir daha dönüyoruz, bir daha geçiyoruz. Süslü süslü, tazeli kartlı kadınlar, erkekler giriyorlar, çıkıyorlar. Cadde boyu üçer beşer yürüyen deniz erleri, subaylar, yampiri yampiri, yengeç gibi bisiklet süren lise öğrencileri, sıcak, yağla karışık pis bir isinti, ter ve biz... Haydin biraz daha kent yaşamı yaşayalım diyoruz. Haydin gazinoya oturalım. Ya bavullarımız? Ya sırtımızdaki boz giysiler? Ah birer sivil giysimiz olsaydı şimdi? Biraz bolca paramız olsaydı. Oğlum bir gazinoya oturmak bin lira değil ya? Bunca da cimrilik olmaz be? Peki bavullarımızı nere bırakalım? Gazinoya bavulla girilir mi oğlum? Ya üstümüzdeki boz giysiler? İnzibatlar asker diye gene yakalarlarsa bizi? İşin yoksa «ifade» ver nöbetçi subayına! Haydin plaja gidelim? Gidelim. Orada herkes çıplakmış!

Deme? Vallahi! Ben bir kere gittim. Gelin gidelim. Girmeyelim. Dışardan bakarız. Görelim oğlum. Hiç bir şeyden haberimiz yok be! Hiç olmazsa gözümüz görsün. Sen gördün mü plajı? Yok, Sen? Yok. Ya sen? Ben de görmedim. Haydin öyleyse. Plajda parasız yerler de var, orada oturur seyrederiz.

Yürüyoruz terleye terleye. Ellerimizde bavullarımız, sırtlarımızda boz giysilerimiz. Kolları kırmızı bantlı inzibat erlerini görünce duralıyoruz. Taksiler vızır vızır geçiyor. Kimi üzerimizden atlıyor, kimi sırtımızdan, omzumuzdan. Kan ter içinde varıyoruz plaja. Uzun tartışmalardan sonra birer lira verip giriyoruz. Bir gazoz, bir limonata içmeyen adamlar birer lira verip plaja giriyor? Kimseler duymasın? Biz cep harçlıklarımızdan para arttırıp da sivil pantolon yaptıracaktık sözde. Çok yaptırırız bu kafa ile? Sittin sene kurtulamayız bu inzibatların elinden. Herkesin bize «Asker ağa.» demesinden.

Girdik plajın içerisine. Ellerimizde bavullarımız, yürüdük bön bön. Ak ceketli, kelebek kravatlı biz yaşlarda biri karşıladı bizi. «Buyurun asker ağa.» diyerek üzeri hasırla örtülmüş geniş yazlık lokantaya buyur etti bizi. «Kabine esterseniz, kabinelerimiz bu yanda.» diye gösterdi eliyle. Ak ak masalar, sıra sıra dizilmişler. Masaların üzerinde temiz bardaklar, külah biçiminde kıvrılmış ak peçeteler. Masalarda kimi çıplak, kimi giysili yemek yiyenler, soğuk içkiler içenler. Fıkır fıkır fıkırdayan, su gibi kızlar, kız gibi kadınlar. «Biz yemek yemiyeceğiz. Biz kabine istemiyoruz. Biz denize girmiyeceğiz. Biz...» diyorduk.

«Bizim arkadaşlarımız gelecek, onları bekliyeceğiz. Onlar gelince hep birlikte denize gireceğiz, yemek yiyeceğiz.» diye uydurdu Vurkaç. «Evet dedik. Arkadaşlar gelinceyedek, şöylee bir yerde oturalım.» Günün adamı olmuştu Vurkaç. Hepimizden «aferin» alıyordu. Kafası işliyordu arkadaşın. E ne de olsa son sınıf, şurda öğretmen olmasına ne var ki?

«Hay hay efendim» dedi garson, Hele şükür bize ilk olarak 'efendim' diyordu biri. Önce 'asker ağa' demişti ya şimdi düzeltti.

«Buyurun, oturun. Şöyle buyurun. Bir emriniz olacak mı? Soğuk bir şeyler, bira filan?»

«Fiyat soralım yaho, yürümeyin hemen? Ulan yol paralarını bitirip de yolda kalırız ha?» diyorum. «İlle de oturalım.» diyor Mustafa Kaplan. «Zaten sizinle gezilmez oğlum. Böyle yerlerde fiyat sorulmaz. Bin lira değil ya. Koca karılar gibi pazarlık mı yapılır be?»

«Efendim yediğinize göre para ödersiniz. Eğer yemek yemezseniz masada oturma ücreti onbeş lira. Buyurun oturun?»

«Siz buyurun.» dedim gülerek. Arkadaşlarım da güldüler.

«Öyle ise biz şu ilerde kumların üzerinde oturalım. Burası pahalı geliyor bize.»

Yürüdük önümüze baka baka. Kurtardık kendimizi o süslü ve pahalı yerden. Demir unu gibi kumlara basa basa bir ucu vardık. Bavullarımızı yere koyup üzerlerine oturduk. Gazinoyu, lokantayı görebiliyorduk gene de. Denizi, denizde yıkananları, kumda güneşlenenleri görüyorduk. Şuradan, olduğumuz yerden denize girsek mi? Hiç birimiz yüzme bilmiyoruz. Çok ötelere gitmeden yıkansak mı? Kızarlar mı, kızmazlar mı? Arkadaşlar giriyor denize. Elleriyle alıp alıp su serpiyorlar birbirlerine. Ben bavulları, boz giysileri bekliyorum. Denize bakıyorum. Boy, boy, çeşit çeşit kadınlara, erkeklere bakıyorum. Büyük bir et yığını doğayı çirkinletiyordu. Kusasım geliyor, kusamıyordum. Giysi insanoğlunun en büyük buluşuydu galiba. İnsanların bütün çirkinliklerini saklıyordu giysileri. Çarşıda, yolda dal gibi görünen kadınlar, kızlar çirkinleşiyor muydu ne burada? Denizden çıkıp lokantaya oturuyorlar. Küçük bir bahçe gibi donatıyorlar masaları. Çatalların ucu ile bir iki lokma

alıp kalkıyorlar. Giriyorlar denize. Biraz sonra bir daha giriyorlar lokantaya. Bir daha donanıyor masalar. Balıklar, piliçler, ızgaralar, yeşil salatalar, börekler. Bir iki lokma alıp çekiliyor süslü beyler, her parçası ayrı bir renk pantolonlu hanımlar. Saçlarının her telinin masrafıyla bir okul yapılabilecek kadınlar, kızlar.

Az ötemde bakıyorum bir şezlong duruyor. Kim getirmişse oraya. Kalkıp oturuyorum şezlonga. Arkadaşlarıma el ederek beni görmelerini istiyorum. Bakın bana diyorum, çalım satıyorum. Deniz masmavi, Dupduru. Dümdüz. Etli etli insanlar girip kirletiyorlar denizi. İşiyorlar, tükürüyorlar, kirlerini pislerini akıtıyorlar. Sonra çıkıp kumların üzerine ölmüş fok balıkları gibi uzanıyorlar. Hepsini giydirmek istiyorum. Masalar bahçe gibi donanıp donanıp şiş göbekli beylerin önüne konuyor. Kimi yemekler çatal bile değmeden kaldırılıyor. Kelebek kıravatlı garsonlar selam veriyor, hesap veriyor. Deste deste paralar, selamlar, teşekkürler, taksiler, taksiler, taksiler. Arkadaşlarım denizin kenarında elleriyle su alıp alıp yıkanıyorlar. Uzanmışım şezlonga, bana bakın diye caka satıyorum. Omzuma bir el değiyor. O kelebek kravatlı garson. «Asker ağa, bu şezlongda oturmak beş lira.» diyor. Kıçıma çivi batmış gibi fırlıyorum. «Hayır, rahatsız olmayın, oturun, yalnız paralı olduğunu bilin.» diyor. «Teşekkür ederim, buyurun siz oturun!» diyorum. Ne oluyor diye koşuyor arkadaşlarım. Hemen giyinmeye başlıyorlar. Garson kötü kötü bakarak uzaklaşıyor. Bavullarımızı kapıp atıyoruz kendimizi dışarı. Düşüyoruz yola.

İstasyona gidelim artık. Akşam sekiz otuz trenini bekleyelim. Ensemize şiş gibi saplanan İskenderun güneşinin altında tren istasyonunadek tepiyoruz yolu. Harcadığımız birer liraların acısı çökmüş yüreğimize. Bir avuç tuzlu su için, boğazımıza kıymadığımız birer liraları ateşe atmak? «Bir eşek yükü odunla dövül-

müş gibiyim.» diye yakınıyor Mehmet Çağlar. «Doğrusu çok iyi yaşadık şu kent yaşamını.» diye takılıyor. Küçücük gözleriyle gülüyor. İskenderun sıcağı gözlerimize binlerce toplu iğne gibi batıyor. Ayaklarımız tuluk gibi şişmiş atıveriyoruz kendimizi tren istasyonundaki palmiye ağaçlarının gölgesine. «Şimdi inzibatlar gelirse?» diye korkutuyorum arkadaşları. Biraz sonra bir gazetenin üzerinde analarımızın köyden koyduğu azıkları yiyerek canlanıyoruz...

Gölge diye oturduğumuz palmiyenin altı güneşli yerden daha sıcak gibiydi. Her şey sessizce yanıp kül oluyordu sanki. Haydin daha serin bir yer bulalım. Soğuk bir su içelim. İstasyondaki sular çamaşır suyu gibi. İçtikçe susatıyor bizi. İstasyona varmadan az önce bir çardak-kahve görmüştüm, haydin oraya gidelim. Aldık bavullarımızı yürüdük. Kapıdan geçtik yerdeki bir masaya oturuverdik. Kamışla yapılmış çardağın altında köylü giyimli yorgun insanlar. Kimi başını masaya dayamış uyuyor, kimi iskemleye ters oturmuş uyukluyor. Kimi kâğıt oynuyor, kimi tavla. Başlarını çevirip çevirip baktılar bize. Sonra kendi dünyalarına daldılar. Çikincesiz oturduk masaya. Tam kendimize göre bir yer bulduğumuz için kutluyduk. Hiç de serin değildi burası ya, neyse... İskenderun sıcağı binlerce ucu kızartılmış iğne gibi batıyordu gözlerimize. Haydin bir tavla maçı yapalım? Kim yenilirse içitlerin parasını o versin. Şöyle buz gibi bir gazoz içelim. Vurkaç'la ben bir yana, Çağlar'la Kaplan bir yana. Dur bakalım önce şu ciğerlerimizdeki yangını söndürelim. Hiç kimse yok mu ne burada? Boş ver yoksa, beleş otururuz.

Çardak-kahvenin öte başında ufak bir kümesimsi yerden bir adam çıktı. Yalın ayak, boylu boyunca yollu dokumadan yapılmış bir zıbın. Yakası göbeğedek açık. Göğsü bir dana gibi kıllı. Kocaman kaşlar, iri kapaklı gözler, usturaya vurulmuş bir başla

Alaaddin filmlerindeki şişeden çıkan deve çok benzeyen bir adam çıktı dışarı. Her biri bir el büyüklüğündeki kulaklarına varan bıyıklarını kıvırarak bir iki adım attıktan sonra kart ve kalın sesiyle:

«Hoş geldiğiz bre Hasan Ali'nin tosunlarııı!» dedi. Sonra iri kaşlarını kaldırarak bir kahkaha attı. «Bre siz buralara oturacak adam olduğuz mu?» Sonra yanındakiler başını çevirerek:

«Bu tosunlar var ya, şu gördüğüğüz boğalar. Bunlar Hasan Ali Yücel'in ordusunuğ askerleri. Bunlar gominist! Ana bacı bilmezle!»

Uyuyanlar uyanmış, oyun oynayanlar oyunu durdurmuşlar, onu dinliyorlardı. Biz sıvışsak mı, adama karşılık versek mi diye düşünüyorduk. Adam ağzını mağara gibi açıp gök gürültüsünü andıran sesiyle kahkaha atıyordu. Ne yapacağımızı, ne söyliyeceğimizi bilemiyorduk. Sıcağı, yorgunluğu, soğuk gazoz içmeyi unutmuştuk. Bozulmamak için dişimizi sıkıyor, belki bize takılıyor diye avunmak istiyorduk. Biraz sonra da sezdirmeden buradan sıvışmalıydık. Şakası bile batıyordu insana.

«Ne içersiniz bre Hasan Ali'nin dölleri?» diye sordu adam.

«Gazoz.» dedik gülmeye çalışarak. Soğuk olsun diyemedik. Gazozun soğuğundan da sıcağından da tiksiniyordu. Adam lap lap adımlarda içeri girmesiyle çıkması bir oldu. Getirdi dört gazozu koydu masamıza. «İçin bakalım yürekleriğiz soğusun.» dedi kocaman mağara ağzıyla gülerek. Ağza alınacak gibi değildi gazozlar. Kan gibi ılık, sabunlu su gibi, irin gibi tiksinç. Yüzlerimizi buruşturduk elde olmadan.

Adam söylene söylene uzaklaşırken birden geri döndü, oturanlara bizi eliyle göstererek:

«Bu tosunlar var ya, bunlara gündüz yatak dersi verirler, akşam olunca da Enüstü kızlarınığ üstüne boğa gibi bırakırlar. Kızlarnan oğlanlar karışık yatar bunlar. Canı isteyen istediği kıznan yatar. Orada çok ki-

bar alıştıkları uçun bizim kazozu beğenmiyo beğler! Ulan sığırığ ardından gelip de gazoz beğenmeyen adamlara bakın yaho?» derken hem kendi gülüyor hem kahvedekileri güldürüyordu. Gülerken sıgara dumanından sararmış uzun bıyıkları kulaklarını geçiyordu.

«Ayıp amca ayıp. Nasıl söyleyebiliyorsun bunları? Gözünle görmüş gibi? Senin oğlun kızın yok mu? Birisi onlara böyle dese sen razı olur musun?» dedik. Ve bir yandan da sıvışmaya hazırlanıyorduk. Elimiz ayağımız titriyor, belaya kalmak istemiyorduk. Okul yönetimi bütün olaylarda bizi haksız çıkarırdı. Biz kültürümüzle halka iyi örnek olmalıydık. Her söze kulak asmamalıydık.

Adam azgın bir boğa gibi böğürerek şöyle kendi çevresinde bir döndükten sonra iki adımda yanımıza ulaştı yine.

«Ülen! Ülen benim oğlum kızım siziğ gibi komünist mi ki de onlara kimse gözleriniğ üstünde kaşları var desiğler ülen? İftiramış taa, yalanmış taaa, niymiş teee! Ülen kazatalar yazdı ülen! Koskoca hökümetiğ kazataları yalan mı yazdı ülen?»

Gazozlar masada öyle duruyordu. Dünyada ne denli ağırlık varsa hepsi üzerimize çöküyordu. Adam yanıma yaklaşarak elini enseme koydu sırıtarak:

«Söyle bakalım teke, şindiyece kaç kızın kızlığını aldığ Enüstün mektebinde? Bir de adını Enüstün mektep koymuşlar. Ha ha haaa... Ha ha haaa... Ha ha haa.» diyerek uzaklaştı. Tavla oynayan iki kişinin oyununu durdurarak:

«Bunlar var ya bunlar. Kanlarını içsen hala valla? Bunları öldüren doooğru cennete gider. Hem de cennetiğ en gözel yerine. Enüstü mektebiniğ hademeleri her gün aptashanalardan düşük çocuk toplayıp toplayıp çöp kutularına doldururlarmış. Bre bunlar ne ana bilir, ne bacı, ne teyze. Geçenlerde gene kazata yazıyodu. Bunlardan biri dokzan yaşındaki nenesini

kirletmiş. Kazata foturafını bile basıktı. Zavallı kadınığ çığlığını komşular duymuş da ulaşmışlar. Ulaşmışlar emme, can çivisini cin cukuruna çakmış komünist oğlu komünist. Ha ha haaaaaa! Ha ha haaaaa!» derken ağzı mağara ağzı gibi kapkara açılıyordu. Kahvedekilerin hepsi de ona uyarak kahkahayı basıyorlardı.

Artık dayanılacak gibi değildi. Bavullarımızı alıp yürüdük. Kapıdan çıkarken dördümüz birden sesimizin çıktığınca bağırarak:

«Asıl komünist sensin! Nenesinin cin çukuruna can çivisini çakan sensin! Anasını, bacısını ken sensin!»

Hızlandık. Adam kurşun yemiş gergedan gibi böğürerek arkamız sıra yuvarlanmaya başladı. O koşuyor bir koşuyoruz. İstasyonda kalabalığın arasına karışmıştık. Adam sesinin varlığınca bağırıyordu. «Eğer ben sizi anağızı avradığınızı kmezsem! Ben sizden o kazozlarığ parasını almazsam! Sizi gidi kızıllar sizi! Anağızığ çıkardığı deliğe girseğiz gene yakalarım sizi. Eğer yakalamazsam bana Arap Hamo demesiğler!» Koşuyorduk ter içinde. Vagonların ve kalabalığın arasında, Arada dönüp arkamıza bakıyor, adamın varil gibi yuvarlanıp geldiğini görünce arayı açıyorduk. Bas bas bağırıyordu adam. «Yetişin komünistler kaçıyor! Bunları öldüren cennete gider. Allahını seven yakalasın!»

Arkamızda gittikçe büyüyen bir kalabalık meydana gelmişti. Küçüklü büyüklü bir Arap Hamo kalabalığı. Dizlerimiz kesilmişti koşmaktan. Soluğumuz kesilmişti. Kalabalık gittikçe büyüyordu arkamızda. Herkes biribirini görerek katılıyordu kalabalığa «Allahını seven vursun!» sesleri çoğalıyordu gittikçe. Sarısekiye doğru kaçıyorduk. Terden gözlerimiz önümüzü görmüyor, terimizi silmeye zaman bulamıyorduk. Biz kaçtıkça kovalayan çoğalıyordu. Durup işin iç yüzünü anlatsak, sinirimizden vermeyi unuttuğumuz ga-

zoz paralarını versek... Sağ koymaz bizi bu kalabalık. Dayan dizlerim dayan.

Bir Arap Hamo'dan kaçarken yüzlerce Arap Hamo takılmıştı peşimize. Çığlık, ıslık, düdük, kıyamet... Soluklarımız boğazlarımızı yaka yaka rayların arasında koş allah koş! İlerde bir durakta treni bekleriz diye demir yolunu izliyoruz. Kalabalık gittikçe azalmaya başlıyor. Kim bilir işin iç yüzünü anlamışlardır belki. Azala azala bir tek kişi kalmayıncayadek koştuk raylar boyunca. Ver ha dönüp bakıyorduk arkamıza.

Sekiz otuz treni büyük bir hışımla gelip geçti. Yerleri gökleri titreterek ve bize hiç aldırmadan. Islık çala çala. Kişneye kişneye. Bıraktık demiryolu izlemeyi. Alacağı olsun o trenin! Çıktık otobüs yoluna. El ettik otobüslere. İki otobüs metelik vermeden geçip gitti. Üçüncü otobüs durdu neyse. Çıktık en arkadaki yere sıkıştık. Ellişer kuruş verdik. Pazarlık yapacak halimiz yoktu. Payas'ta indirdiler bizi. Buradan binecekmişiz yirmi dört trenine. Ellerimizde bavullarımız, sırtımızda boz giysilerimiz. İçimizde yorgunluklarımız, nefretlerimiz, tiksintilerimiz attık kendimizi bekleme yerine. Geçer mi saatlar. Gelir mi yirmi dört treni. Sittin sene gelmesin. Geçmesin zaman. Her şey olduğu gibi dursun isterse. Gam mı yani? Yeter ki insanlardan uzak olalım. Hacı Abdilerden, Tuluk Osmanlardan, denizi çirkinleştirenlerden, yemek masalarını park gibi donatıp da el sürmeden çöpe atanlardan, kelebek kravatlılardan, Arap Hamolardan uzak olalım yeter.

Trene binince bir oh çektik... Trenin tekerlekleri dönmeye başlayınca «Arap Hamo geliyor!» diyerek birbirimizi korkutuyorduk. Daha bir süre yapacaktık bu şakaları. Birimiz sinirlenip küfretti mi «Ne oluyor, Arap Hamo gibi kükrüyorsun?» diyecektik. Yazılı sınavlardan çıktıktan sonra «Vallahi öyle sorular çıktı ki, her biri Arap Hamo gibi...» diye gevezelik yapa-

caktık. Daha bir çok sıkışık durumları anlatmak için Arap Hamo'yu bir simge olarak kullanacaktık. Sınıfımızın hazırladığı bir hafta sonu eğlence ve sanat gecesinde anlattığım «Arap Hamo» adlı bir fıkra ile birinci gelecek ve Emil Zola'nın HAKİKAT adlı romanını ödül olarak kazanacaktım.

Yarbaşı'nda trenden inip Enstitünün emekli kamyonu Fargo'ya bindik. Enstitünün iki kamyonu öğrenci taşıyordu Yarbaşı'ndan. Boşaltıp boşaltıp dönüyordu. Tekerlekler dönmeye başlayınca hep bir ağızdan bir türkü tutturduk. «Meşeler gövermiş - Varsın göversin.»

Yeniköy'e girince kamyon sert bir fren yaparak hepimizi tepe taklak etti. Birbirimizin üzerine yığıldık. İlerisi ana-baba günüydü. Taksiler, kamyonlar, cipler korna sesleri, polis düdükleri, birbirini ite ite ilerlemeye çalışan bir kalabalık.

Bizim Fargo kamyonun şoförü Fargo İsmail kafasını çıkarıp önünde duran taksinin şoförüne:

«Lan hıyar ağası, kıçını kaşımayı bırak da gazla be!»

«Gözün kör mü lan salatalık! İleriyi görmüyor musun? Anamın dinine mi gazlıyayım keriz!»

Fargo İsmail gaza basıp dalaştığı şoförü geçerken birbirlerine tükürdüler. «Ben senin gibi zengin itlerini çok görmüşüm lan ibna dölü!» diyordu İsmail usta. Biraz gidince gene durdu kamyonumuz. Kalabalık gittikçe sıklaşıyordu. Çivi çaksan çakılmaz bir kalabalık. Hepsinin göğsünde gene «Demirkırat» yazılı. Üstlerinde, başlarında demokrasi yazılı. Bütün taşıtlar demokrasiyle süslenmiş. Sabah serinliğinin yerini yavaş yavaş sıcaklık alıyor. Kalabalık gittikçe büyüyor, insanlar birbirini sıkıştıra sıkıştıra yamyassı ediyor. «Ne oluyor be abi? Burası Galata köprüsü mü yavu?» diyordu Fargo İsmail. «Edem, Demirkırat kongurası var da.» diyor yaşlı bir kadın. Başında su kovası gibi bir başlık. Eski püskü yazmalarla sarılmış. Sırtı yır-

tıklar, yamalar içinde. Yüzünde milyonlarca çizgi. Her çizginin içinde milyonlarca ton acı. Her yerine «Demirkırat» rozeti yapıştırmışlar. Umut yapıştırmışlar gözlerine. Sesine umut yapıştırmışlar. Kamyonun ne durduğu belli ne yürüdüğü. İnsanlar birbirini eziyor. İlerde kalabalık karıştı birden. Durgun bir denize bir dağ atılmış gibi dalgalandı kalabalık. Yağlı güreş şampiyonlarını andıran bir adam halkın omuzlarında. Bir eliyle terini siliyor bir eliyle halkı selamlıyor. Siliyor terini. Ver ha siliyor. Yelpazeliyor mendiliyle. Gülüyor ışıl ışıl. Güneş vurdukça kafası parlıyor. Halk çılgınca alkışlıyor. «Ya ya ya, şa şa şa! Demirkırat çok yaşa!» Yarım saattır beş on metre ilerlemiyen Fargo İsmail «Ulan hıyar turşuları, ulan çaputlu ziyeretler! Yürüyün lan keçi sürüleri.» diyor. Gene başlıyorlar bir «Zen iti» ile. «Lan sokarım rağımı ağzına puşt eniği!» «Lan git, bende sana atacak kemik yok lan! Sabahın yalını fazla vermiş lan .m biti!»

Çukurovayı dolduran bir alkış, bir yaşa, varol sağnağı. Kamyonlar, taksiler kımıl kımıl.

Deli çayın kenarına varıyoruz. Güneş kızartılmış şişler gibi dağlıyor bizi. Tozdan dumandan birbirimizi görmüyoruz. Yere indirdiler omuzlardaki adamı. Bir kurban kesip üzerinden geçirdiler. Gene omuzlara alarak konuşmak için hazırlanan kürsüye çıkardılar. Adam kalın ve kırmızı ensesinden, somun somun yanaklarından akan teri, ıpıslak mendiliyle sildikten sonra konuşmaya başladı:

«Çok muhterem ve kadirşinas hemşehrilerim, ve...»

Büyük bir alkış tufanı koptu. Kalabalık biraz daha yaklaşmak için sıkıştı, sıkıştı. Taşıtların tekerlekleri bir iki kez dönebildi.

«Kahraman Yeniköylüler, Naruniyeliler!»

Alkışlar, yaşa, varol sesleri.

«Nâçiz şahsıma göstermiş olduğunuz ve Türk milletinin yüksek hasletlerinde mündemiç bulunan mi-

safirperverlikten mütevellit minnet ve şükran hisleri ifade edememenin aczi içerisinde bulunduğumu yüksek huzurlarınızda tebarüz ettirmeyi en ulvi bir vazife telakki ederim.»

Uzun ve Düziçi ovasını yankılandıran, belki ta Düldül dağına ulaşan bir alkış, yaşa, varol sesleri. Yer yer kesilen alkışları «Yaşa!» ları yeniden başlatan alkışçıbaşılar yırtınıyorlardı. Adamın terleyen alnını silen, gül suyu, kolonya serpen heryerlerine «Demirkırat» yazılmış yorgun insanlar, milyonlarca yılda bir kez kendilerine güneşi «Mağrıptan Maşrıka» taşıma sırası gelmiş melekler denli mutluydular. Ver ha siliyorlardı adamın alnını, yüzünü. Banyodan yeni çıkmış bir bebek gibi kuruluyorlardı yavrucağı...

«Sevgili vatandaşlarım, ak sakallı dedeler, beli bükük nineler, analaaar, bacılaaar, kardeşler. Ve şu kavurucu sıcağın altında analarının kucaklarında beni dinlemeye gelen bebeler! Güleceğiniz günler çok yakındır! Büyük Atatürk'ün de çok veciz bir şekilde buyurdukları gibi, bu memleket pek yakında bir avuç vatan haininin elinden alınıp memleketin hakiki sahibi olan sizlere teslim edilecektir! Yeter bu zulüm! Yeter bu...»

Alkış tufanı ve adamın kürsüsüne gül yaprağı ve kolonya yağmuru sürerken adamı kuruluyorlardı.

«Yeter bu hayasızlık. Ey benim yüksek hasletleriyle cihanşümul bir takdire mazhar olmuş âlicenap vatandaşım! Sen ki Tuna boylarında at oynatmış bir ecdadın torunu ve ahvadısın. Sen bu kadar insafsızca muamelelere müstahak mısın? Bütün dünyaya boyun eğmemiş bir millet, İsmet Paşa istibdadına daha nekadar tahammül edecektir! Kaç ay, kaç gün, kaç saaaat, kaç dakika?»

«Hiç bir gün! Hiç bir saat! Hiç bir dakkaaa! Yaşaaaaa! Varoooool!»

«Ulan zibil otları, ulan inanmayın bu lafkoliklere be.» diye takılıyor hemen kamyonun önündeki biri-

ne. Adam ters ters bakıyor. Kalabalığın en kalın yerini yarıp çıkabilmişti kamyonumuz. Gaza basmıyordu İsmail usta. Biz sabırsızlanıyorduk. «Ulan oğlum, dinleyin de kulaklarınızın pası silinsin. Gecikmeye geciktik. Bir iki dakka daha dinleyin. Kültürünüz artsın oğlum. Yarın siz de böyle konuşursunuz. Biraz laf öğrenin yavrum.» diyordu. Bir türlü hızlandırmıyordu. Yandan elini dışarı uzatıp «Atma Recep, hepimiz din kardaşız!..» diyordu adama. Güldürüyordu bizi. Çevreden sert bakışlar, diş gıcırdatmaları geliyordu Fargo İsmail'e.

«Sevgili vatandaşlarım! Bu vezileyle çok calibi dikkat ve büyük ehemmiyeti haiz ve memleket mukadderatıyla alakalı bir mevzuya, bir hususa temas etmekten kendimi alamıyacağım.» dedikten sonra parmağını Enstitüye doğru süngü gibi uzattı:

«İşte! Sayın vatandaşlarım. Mukaddes vatanımızın, temiz ve mukaddes kalbine saplanmış hançerlerden sadece bir tanesi! Köy Enstitüleri her yıl binlerce masum köy çocuğuna kızıl komünizm aşılayarak mukaddes vatanın her köşesine göndermektedir! Bu menfur müesseselerde millî ahlâkımıza, millî örf ve adetlerimize, dinimize muğuyir mel'anetler yavrularınıza öğretilmektedir! Adeta Moskovanın birer karakolu mahiyetinde faaliyet gösteren bu kızıl yuvalar, memleketi çok yakın bir zamanda bir komünizm cehennemine çevirme temayülündedir! Cenabı Allahın izni ve sizlerin çok kıymetli reylerinizle iktidar bize taveccüh ettiği takdirde, bu fesat yuvalarını behemehal kapatacağıız!»

Alkışlarla beraber «Kapatacaksınıız!» sesleri.

«Bu mübarek vatanda kızıl Moskof bayrağı dalgalandırmayacağıız!»

«Yaşşşaaaaa! Varoooool! Dalgalandırmayacağıız!»

«Tamam beyler, kültürünüz bir hayli ilerledi...» diyerek gaza bastı Fargo İsmail. «Bu abdestle bir yıl namaz kılabilirsiniz.» Arkamızda kalın bir toz bulutu

bırakarak oradan uzaklaşırken, adam parmağıyla okulumuzu süngüleye süngüleye böğürtüsünü sürdürüyordu. «İşte bir Arap Hamo daha...» diyordum içimden.

XXI

HENÜZ ağızlarının köpükleri sönmeden, gazetelerine attıkları kara manşetlerin mürekkebi kurumadan ektikleri pislik tohumlarının pis meyvasını toplamak istediler. Bize «Kızıl» diyorlardı ya, «Köy Enstitüleri birer komünist yuvası, fesat ocağıydı» ya. Şöyle ele güne karşı, ellerinde «Suç» denebilecek bir suçumuz olmalıydı değil mi ya? Gerçi gözsüz halkı her şeye inandırabiliyorlardı. Ne var ki bu yetmezdi. Bir de aydın kamuoyu vardı. Dünya kamuoyu vardı. Gazetelerle, radyolarla yeri yerinden oynatacak bir suçumuz olmalıydı. Bunun için bizi en ince yerimizden vurmuşlar ya da vurduklarını sanmışlardı.

Bir sabah deli gibi uyandık yerlerimizden. Okulun kampanası acı acı çalıyor, düdükler mermi gibi giriyordu kulaklarımıza. Yerinden kalkan dışarı fırlıyor, bütün öğrenciler, öğretmenler, işçiler tören alanında toplanıyordu. Okul yöneticilerinin öğretmenlerin benizleri kesik. Herkes birbirinin kulağına bir şeyler fısıldıyor. Kurşun gibi ağır bir hava. Ölü namazına toplanmış gibiyiz. Enstitü Müdürünün eli böğründe, tasalı tasalı duruyor. Herkes birbirine soruyor. «Ne olmuş? Niçin toplanıyoruz? Ne var? Gece okulun bayrağını çalmışlar!» Bakıyoruz bayrak direğine. Bayrak yok. O kocaman bayrak yok. Tüylerimiz diken diken oluyor. Korku mu, nefret mi, bil-

miyoruz. Pazar gecesi gizli bir el, bayrak direğinin çelik ipini kesip bayrağı çalmış. Kesip parçalamış bayrağı. Bir kaç ufak parça tören alanına, şuraya buraya atmış. Beden eğitimi öğretmeninin sert düdüğüyle hazrol durumuna geçtik? Enstitü Müdürü ağır adımlarla her zamanki konuştuğu yere yürüdü:

«Sevgili gençler. Büyük Atatürk'ün tekme izini sırtlarında taşıyanlar ya da onların torunları büyük paralar dökerek hazırlattıkları oyunlardan birini daha sahneye koymuş bulunuyorlar... Adına 'Milliyetçilik, komünist avcılığı' dedikleri bu oyunlar, aslında Atatürk ilkelerine ve halkın uyanıp bilinçlenmesine karşı girişilen çağ dışı ve gülünç girişimlerdir. Bunu biliyoruz. Ne ki bunu yalnız bizim bilmemiz yetmez... Bu oyunun iç yüzünü halka da göstermek ve pisliklerini onların suratlarını sıvamak için hepimize görev düşecektir. Bu gibi oyunlar sizleri ürkütmemeli, gözünüzü korkutup yenilgiye itmemelidir. Tersine sizi daha iyice bilemelidir.»

«Aranızda bir kişinin, yarım kişinin bile böylesine davranış içinde olabileceğini usumuzun kenarından geçirmek istemeyiz. Bu yuvada kendi bayrağına el sürecek bir kansızın bulunacağını asla ve asla kabul etmiyorum. Yalnız bu büyük leke ne yazık ki sizlere sürülmek istenmektedir. Birbirimize karşı en ufak bir şüphemiz kalmaması için elimizden geldiğince çalışmamız gerektir. Çevreye ve bütün ulusa alnımızın ak olduğunu göstermemiz için çok, pek çok çalışacağız. Okulun vereceği buyrukları eksiksiz yerine getireceğiz. Ele geçireceğiniz en ufak bir ip ucuni bize bildireceksiniz. Asıl suçluyu buluncayadek ne yazık ki hepimiz birbirimizden şüphe etmek zorundayız. Herkes benden şüphe edebilir. Bunda gücenmek, darılmak olmaz. Leke hepimizin. Bundan paklanmak için bir süre sıkıntılı günler geçireceksiniz. Okulun vereceği buyrukları en hızlı bir biçimde yerine getireceksiniz. En ufak bir ihmal şüpheleri üzeri-

nize çekebilir. Bunu bilesiniz. Burada herkes üzerine düşeni yapmazsa, burada kısa bir süre sıkıntıya katlanmazsa, bu lekeyi ömrümüzün sonunadek sırtımızda semer gibi taşımak zorunda kalırız. Bu da yoksul halk düşmanlarının, duygu sömürgenlerinin oyunlarını başarıya ulaştırır...»

Müdürün konuşması bitince yeni bir bayrak getirildi ve her zamankinden daha gür bir sesle İstiklal marşı söyledik.

O andan sonra Enstitüde bir sıkı yönetim başladı ki, düşman başına. Çoraplarımızın içinden saçlarımızın arasına, koltuk altlarımızdan kilotlarımızın içinedek bir arama başladı. Bavullarımız, kitaplarımız, yataklarımız, yastıklarımız kurdun saldırısına uğramış koyun sürüsü gibi didik didik, parça parça. Barsakları deşilmiş leşler gibi serilmiş dışarlara. Bayrak parçaları aranıyor. Enstitünün taşını, toprağını un eleğiyle elemek istiyoruz. Ant üstüne ant içiyoruz. «Haini» bulursak çiğ yiyeceğiz. İsterse öz kardeşimiz olsun. Kandırılmış bile olsa. Düşmanın oyununa bile gelmiş olsa sağ bırakmıyacağız! O bayrağı nasıl doğrayıp doğrayıp şuraya, buraya atıyorsa, biz de onu öyle doğrayacağız. Etinin her parçasını bir yana atacağız! Adım atışımız, soluk alışımız, bakışımız gözetim altında. Kendi kendimizden bile kuşkulanıyoruz nerdeyse. Enstitü sınırından dışarı çıkmak yasak. Üç kişinin bir araya gelip konuşması yasak. Okulda bütün işler, dersler durmuş. Gece gündüz arama. Durmadan dinlenmeden uyumadan arama. Ve milyonlarca gözün seni gözlediğini en ufak bir eyleminden anlam çıkaracaklarını düşünmek...

Ve başladı okulumuza müfettiş, polis, jandarma ve gazeteci akını. Bölük bölük, tabur tabur. Valiler, Bakanlar, yabancı ve yerli gazeteciler, foto muhabirleri. Filler gibi böğüren azgın canavarların ağızlarından akan irinli salyalarda boğulmak isteniyoruz. Fillerin ayakları altında kalmış karınca yuvası gibi Ens-

titü. Bizi görmeye, gözetlemeye gelenler bizden çok. Parlayan flaşlar, dönen rotatifler, en ucuz bir fiyatla kiralanmış eller, şeytanların gizli elleri... Soğan gibi para ile satılan OY'lar. Bakkal terazisinde tartılan demokrasi. Zalimin yumruğuna konan özgürlük kuşu. Orospu eteği süsleyen namus. Kör gözlerin kapısında bekleyen ışık. Sen daha kaç bin yıl bekleyeceksin? Bu dünyadan pay istediğimiz için kızıyorlar bize. Öte dünya nimetlerine şükretmediğimiz için Tanrı adına gazaba geliyorlar.

Enstitüde bütün yaşam, bütün çalışmalar felç. Desin ortasında bir kampana. Arkasından koridorlarda, şimşek gibi duvarları delip geçen polis düdükleri. Haydi bakalım dışarı! Meydanda toplan. Bekle, bekle, bekle. Soyun. Yalnız bir kilot kalsın üzerinde. Giysilerini bir kenara bırak ve çekil. Giysilerimiz yün dider gibi didiliyor. Akşam mı oluyor, sabah mı oluyor? Saat kaç? Bilmiyoruz. İşler yarım, dersler yarım. Masalar üzerinde yemekler. Konup konup geri kaldırılıyor. Yiyen yok. Yemeye istek yok. Ölü yemeği gibi yemekler... Dökülmüş betonlar, susuzluktan yanıp kül oluyor. Kazılmış temeller, karılmış harçlar kara tahtalarda çözümü yarıda kalmış cebir problemleri. Biz dünyanın en büyük bir problemini çözmeye çalışıyoruz şimdi. Şeytanların bile çözemiyeceği bir problemi çözeceğiz. İyice dolaşmış bir iplik yumağı gibi. Çözdükçe dolaşan bir porblem.

Sabahtan akşama, akşamdan sabahadek sorguya çekiliyoruz. Yemeğe girdiriliyor, geri çıkarılıyoruz. Yataklara girdiriliyoruz. Daha gözlerimizi yummadan polis düdükleri duvarları delip kulaklarımıza saplanıyor. Kalkın diyorlar. Kalkıyoruz. Dışarı çıkın! Çıkıyoruz. Sıra olun! Oluyoruz. Adım başına bir nöbetçi. Her köşede, her çalının dibinde bir polis. Enstitünün çevresi jandarma ile duvar yapılmış. Her yer elektrik, yerdeki bir böcek bile seçilecek denli aydınlık. Sabah olunca gene şurada burada bayrak parçaları!...

Uykusuzluktan, sinir ve yorgunluktan gözleri kan çanağına dönmüş ve mesleğinin ustası polislerin, müfettişlerin parmağı ağzında kalıyor. Suçlunun Enstitünün içinde olduğuna iyice inanıyorlar.

«Yerin altından gelmiyor ya bu hırsız?» diyorlar. «Okulun içinden biri yapıyor bunu.»

Haydi biraz daha sıkıştırılıyor sıkı yönetimin vidaları... Gecede yedi kez yataklardan kaldırılıp meydana toplanıyoruz. Bekliyoruz, bekliyoruz, bekliyoruz... Sonra haydi yataklara. Uykumuzun en derin yerinde kulaklarımızı patlatan polis düdükleri. Çarçabuk giyindirilip müfettişlerin, polislerin karşısına dikiliyoruz. Sabahlaradek sonu gelmeyen ahret soruları. Korkutmalar, şaşırtmacalar, yumuşak sözler, sert sözler, sorular, sorular, sorular... Kimi arkadaşlarımız, öğretmenlerimiz gizli gizli tutuklanıp aramızdan yok oluyorlar. Gece jiplere bindirilip Bahçe cezaevine götürülüyorlar. Herkes ha şimdi çağrılacağım, ha şimdi tutuklanıp Bahçe'ye gönderileceğim korkusu içinde. Sayıları bizden çok sivil ve resmî polislerin, golf pantolonlu bakanlık müfettişlerinin gözüne bakamıyoruz dışarda. Onların bize bakması benzimizi attırıyor.

Dakkada bir yabancı el giriyor ceplerimize. Bayrak parçası arıyor. Mektup arıyor, ipucu arıyor, belge arıyor. Zaman kör bir testere gibi biçiyor bizi. Haftalar aylar yüz yıllar, bin yıllar. Her yer vıngır vıngır polis. Her yer vıngır vıngır şeytan. Ağzımızdan, burnumuzdan, gözlerimizden giriyorlar içeri. Tüyleri diken gibi batıyor et koynuma. Bayrak parçalarını getirip getirip ceplerimize koyuyorlar. Çıkarıp atıyoruz bayrak parçalarını. Kaçıyoruz. Arkamızdan koşuyor bayrak parçaları. Bir bayrak parçası binlerce parça olup arkamızdan koşuyor. Kırmızı kar taneleri gibi bayrak parçaları yağıyor gökten. Polisler kanatlanmışlar, uçuyorlar havada. Polis yağıyor havadan. Müfettiş yağıyor. Jandarma yağıyor. Düdük yağıyor, şimşek, yıldırım yağıyor. Gök gürültüsü yağıyor. Korku

yağıyor. Bir kavak boyu korku yağıyor Düziçi Köy Enstitüsünün üstüne. Daha çok müfettiş istiyorlar Ankara'dan. Daha çok dedektif, daha çok polis, daha çok jandarma, daha çok Hacı Abdi, daha çok demokrasi, daha çok küfür, daha çok karanlık, daha çok şeytan. Daha sıkı arama tarama, sıkıştırma, ağlatma, dolambaçlı sorular, sinir yapan sorular, sonunda haydi bir jip dolusu daha Bahçe cezaevine. Çokça disiplin kuruluna çıkmış, disiplin cezaları almış arkadaşlar daha yakın görülüyor komünizme. Birer ikişer yok oluyorlar. Dün gece yatağında gördüğümüz arkadaş bu gece yok... Yüz durumları, bakışları kişide suç işler izlenimini verenler de komünizme yakın görülüp Bahçe'ye gönderiliyor. Enstitünün kurdu, taşı toprağı, ağacı, çiçeği, bulutu, rüzgârı sanık... Yerde ağaçlar, gökte bulutlar buruş buruş. Kiralık gazeteler acımızın üzerine bayram dolabı kuruyorlar birinci sayfalarında:

«Düziçi Köy Enstitüsünde komünist öğrenciler, şanlı Türk bayrağını direkten indirerek Rus bayrağını çektiler. Kendisiyle görüştüğümüz bir ilgili dedi ki...»

«Türk bayrağını yırtarak helaya atan Düziçi Köy Enstitüsü öğrencileri, Stalin bizim babamızdır dediler.»

«Düziçinde uzun zamandanberi gizli gizli çalıştığı bilinen bir komünist örgütü cansiperane bir çalışma sonunda, nihayet ortaya çıkarılmıştır.»

«Dün bir öğretmenle iki öğrenci daha tutuklanarak Bahçe'ye gönderilmiştir. Bahçe cezaevinde yer kalmadığı ilgililerce ifade edilmiştir.»

«Düziçinde kızıl öğrenciler ve bir kısım öğretmenler, herkesin gözü önünde, şanlı bayrağımıza orak çekiç çizdikten sonra çiğnediler.»

«Kızıllar menfur emellerine nail olamıyacaktır. İlgililere gaflet uykusundan uyanmalarını ikaz ediyoruz!»

«Yurdun çeşitli yerlerinden gerek mektupla ge-

rek telgrafla gazetemize başvuran vatandaşlar kızılların kafasının ezilmesini istemekte ve hislerine tercüman olmamızı rica etmektedirler. Bu alçakça, hayasızca ve pervasızca faaliyetlere daha ne kadar seyirci kalınacaktır? Milletçe millî hislerimizi rencide eden bu hainleri...»

«Dün Haruniye'de halk, galeyana gelerek, şanlı bayrağımıza pislik süren Köy Enstitüsü öğrencilerini linç etmek istemiştir. Düziçi Köy Enstitüsü polis ve jandarma kordonu altındadır. Kızılların elebaşlarının aranmasına devam edilmektedir.»

«Düziçinde komünizm kol geziyor! Bir müddet önce gene bu sütunlarda yazdığımız bir yazıda yaptığımız ikazların ne kadar isabetli olduğunu sayın okurlarımız takdir et...»

«Komünizm faaliyetlerinden mütevellit tevkif edilerek Bahçe cezaevine konan kızılların bir kısmı bugün geniş emniyet tedbirleri altında Adana'ya sevkedilmiştir. Bu hususta fikrine müracaat ettiğimiz bir yetkili demiştir ki...»

Eline alabilirsen al gazeteleri. Bakabilirsen bak. Sözcükler gazeteden fırlayıp insanın boğazına sarılıyor. Leş gibi kokuyor gazeteler. Harflerin ağzı dili yok. Niçin yanyana geldiklerini bilseler, bana öyle bakarlar mı? Kendilerini böyle dizdiren kiralık elleri, gizli elleri bir bilseler? Ah, ya siz rotatifler! Bilseniz niçin döndüğünüzü? İbrahim Müteferrika'nın çektiklerini bir bilseniz? Ya siz, polis elleri, müfettiş elleri, jandarma süngüleri! Hangi ceplere gireceğinizi, bayrak parçalarını kimlerin cebinde arayacağınızı bir bilseniz? Ya siz kelepçeler! Hangi bileklere vurulacağınızı bir bilseniz? Sen ne bileceksin bana kötü kötü bakan jandarma kardeşim? Bizim köyün şeytanlarını bile yaya bırakacak gizli ellerin düzenledikleri oyunları sen nasıl anlıyacaksın? Ben de senin gibi olacaktım şimdi. Benim de senin gibi kalmamı istedikleri için bütün bu gürültüler. Ahret soruları, yasa

kokan ağızlar, uykusuzluktan ezik domates gibi olmuş gözler, tutanaklar, raporlar, telefonlar, telgraflar, telemler, rotatifler... hep bunun için. Semerine tapan eşek gibi onlara tapmamız için!

Yediğimiz, içtiğimiz zehir. Yemekler ölü eti... Oturuyoruz yemeğe. Daha bir kaşık almadan kulaklarımıza dumdum kurşunu polis düdükleri. Havada sekerek kıvılcım çıkaran düdük sesi. Arkasından kart ve kalın bir müfettiş sesi:

«Hiç kimse kıpırdamasın! Olduğunuz gibi durun! En ufak bir kımıltı sizin için iyi olmaz. Kirpiklerinizi bile kıpırdatsanız şüpheleneceğiz. İkinci bir duyuruyadek böyle donmuş gibi duracaksınız!»

İrili ufaklı, kimi kasketli, kimi silindir şapkalı, kimi saçlı, kimi dazlak, yüzleri cehennem zebanileri gibi asık sayıları bizden çok kişiler bostana saldırır gibi saldırıyorlar üzerimize. O kocaman kocaman eller, girip girip çıkıyor ceplerimize. Derimizin altına bakmak istiyorlar. Karnımıza inmek istiyorlar. Derilerimizin gözeneklerinde, kılların köklerinde komünizm arıyorlar, bayrak parçası arıyorlar. Kollarımız, bacaklarımız uyuşuyor taş gibi durmaktan. Gövdelerimiz uyuşuyor. Hem yorgunluktan hem korkudan. Koyun sürüsüne saldıran kurtlar gibi, lahana tarlasına dalamış öküzler gibi iştahla yiyorlar bizi. İri yapılı, kara gözlüklü, başı arabulus tıraşlı biri masanın üzerine çıkmış, gözlüyor. Gözlük camlarını deliyor bakışları. Biz masallardaki insanlar gibi taş kesilmişiz... Burnumuzun ucuna konan sineği bile kovmaya korkuyoruz.

Eller girip girip çıkıyor ceplerimize. Elim uyuştu havada. Elimde kaşık uyuştu. Kaşıktan sarkan bir makarna uyuştu. Düdük çalınca havada kalmıştı elim. Ağzıma giderken yarı yolda kalmıştı. İri yarı dazlak bir adam yaklaştı yanıma. Kaşıklı elimi tutup indirdi havadan. Dudaklarında başlayan acı bir gülümseme yorgun yüzünde eriyip gitti. Yanıbaşımda Şevket göz

ucuyla bakıp bakıp gülmesini sıkıyordu. Adamın iri kemikli elleri girip girip çıkmaya başladı ceplerime. Ceplerimin içini dışına çevirip bakıyordu. Dikişlerin, kıvrımların arasına bakıyordu. Bit yoklaması yapar gibi eğilip eğilip bakıyordu iyice. Binlerce gözüyle bakıyor, binlerce kulağıyle, dinliyordu içimden geçenleri. Binlerce burnuyla kokluyordu beni. Derimi kaldırıp altına bakmak istiyordu. Bayrak parçaları, belge arıyordu. Yemek masasının üzerinde Emile Zola'nın HAKİKAT adlı romanı duruyordu. Yoklamayı bitirince kitabı eline aldı. Evirdi, çevirdi. Yüreğim güp güp atıyordu. Ya bu kitabı okumak yasaksa? Türkçe öğretmenimiz salık verdi ya, müfettiş kızarsa? Adam kitabın yapraklarını usta bir poker oyuncusu gibi pırrrrıt, pırrrrrıt diye çeviriyordu. Ağzını gözlüyordum korkuyla. Kitap da benim gibi korkuyordu. Müfettiş HAKİKAT'ı bir hayli mıncıkladıktan sonra, kanatlarından saçma yemiş bir av kuşu gibi bırakıverdi onu masanın üzerine ve ötelendi yanımdan. Hem ben bir oh çektim, hem kitap... Hafif esinti HAKİKAT'ın yapraklarını yelpaze gibi açıp açıp kapatırken öğretmen Simon kitaptan kafasını çıkarıp hakikatın nerede olduğunu polislerin, müfettişlerin kulaklarına bağırıyordu. Sen bu kitabı okudun mu polis kardeşim? Öğretmen Simon'un dışarı uzanan başını sen de görüyor musun sayın müfettişim? Simon'un sesini siz de işitiyor musunuz? Üzerinize aldığınız «Görev» buna engel miydi? İnsanlık tarihinde her doğru düşüncenin bir kere «Suç» olduğunu biliyor musunuz? Doğru düşünenlerin önce kellelerinin kesildiğini, sonra da heykellerinin dikildiğini biliyor musunuz?

Ben Köy Enstitüsünü bitirip diplomamı alırken, kardeşim Kara Memet'in yüksek bir kayanın tepesine çıkıp:

«Yaaa! Sen Enüstü mektebi oku, gözel gesiler gey, ben de Hacı Abdi'ye çoban olyum, azap olyum hemiiii!» dediğini işitiyordum. Sen de işitiyor muy-

dun sayın müfettişim? Düdük sesi havada şimşek çaktıran, kulaklarımıza mermi gibi saplanan polis kardeş. Sen hiç Hacı Abdi'ye yalınayak, dikenlere basa basa çobanlık yaptın mı?

XXII

ATATÜRK'ün ölümünden sonra İsmet Paşa Cumhur Başkanı olmuştu. Halk ve aydınlar onu «İkinci Atatürk» olarak görüyordu. İkinci Dünya Savaşında bütün dünya kana boyanırken bizi savaşa sokmamıştı. Ozanlar ona şiirler yazıyor, okul çocukları ezberliyordu.

1946 da çok partili düzene girmiştik. Buna zamanla «Çak Padişahlı düzen» demek daha doğru olacaktı. Atatürk'ün sağlığında bir tek padişah varken ölünce yüzlerce Padişah türeyecekti. Atatürk'ün devrim ve ilkelerini her biri bir ucundan kemiriyorlardı. Her geçen gün artan bir iştahla kemirmeyi sürdüreceklerdi. Aydınların «İkinci Atatürk» olarak gördükleri İsmet Paşa, iktidarda olmasına karşın kilo vermeye başlamıştı... Kırk canından yirmisi ölmüş, geri kalan yirmisini korumak için Atatürk ilkelerinden ve devrimlerinden ödün vermeyi çok partili demokratik düzenin bir gereği olarak görüyordu. 1949 da, Düziçi'nde bayrak olayı olurken Köy Enstitülerinin kurucularından Hasan Ali Yücel Millî Eğitim Bakanlığından, İsmail Hakkı Tonguç da İlköğretim Genel Müdürlüğünden uzaklaştırılmışlardı. Millî Eğitim Bakanlığına Köy Enstitüsü eyleminin ve eğitim felsefesinin tam karşısında Reşat Şemsettin Sirer getirilmişti. İsmet Paşa 1950 de iktidardan düşerken Köy Enstitülerini yıkmak isteyenlere pek az bir iş kalmıştı.

İşte Enstitü düşmanları, sömürgenler, Düziçi'nde

«Milliyetçilik» oyunu oynarken, sayıları bizden çok polis, müfettiş, dedektif derilerimizin altında bayrak parçası ararken «İkinci Atatürk» İsmet Paşa başta idi. Halk düşmanları işleyecekleri tarihî cinayete bir gerekçe yaratmak için gizli elleriyle bir oyun hazırlamışlardı. Sahne olarak da piyango bize vurmuştu.

Bayrak olayı üzerine İshak Toker müdürlükten alındı, yerine Bakanlık müfettişlerinden Hasan Özbay atandı. Açık sözlü, açık yürekli, az ve öz konuşan, insanı yavaş yavaş etkileyip gönlünü kazanan bu babaçan adamı çok sevmiştik. Söylediklerini can kulağıyla ve beğeniyle dinlerdik. Aramızdan ayrılırken son konuşmasını şöyle bitirmişti:

«... Bakanım beni bu Enstitüyü kapatmam için yollamıştı. Aranıza katılmadan önce, yazılanlara ve söylenenlere, ne yazık ki ben de inanır gibiydim. Aranızda bulunduğum şu süre içinde sizi yakından tanımak olanağını bulduğum için sevincim büyüktür. Sevgili çocuklar, yaptığım dikkatli gözlem ve inceleme sonunda şu kanıya vardım ki bu Enstitüyü kapatmak değil buraya bir Enstitü daha açmak gerektir. Bakanıma bu yolda verdim raporumu. Size atılmak istenen çamuru tarih bir gün, asıl sahiplerinin yüzüne atacaktır. Zaman namuslulardan, çalışanlardan yanadır, alın terinden, emekten yanadır. Hepinize Allaha ısmarladık. Gözlerinizden öperim! Hakkınızı helal edin.»

Hasan Özbek iki yüzlülük mü yapıyordu yoksa? Kimi öğretmenlerimiz gibi Hacı Abdi'lik mi yapıyordu? Yıllarca kafama takılacaktı bu soru? Biz Enstitüyü bitirip köylere dağılırken birçok arkadaşlarımız ve öğretmenlerimiz tutukluydu. Yuvalarından, özgürlüklerinden uzak saç ağartıyorlar, ömür tüketiyorlardı. Onlara «suçlarını» söyletmek için çeşitli yöntemler kullanılıyordu. Yurdu düşmana satanlara bile yapılmayan işkence ve baskılar yapılıyordu onlara. Bir ge-

cede saçları ağarıyor, bir günde kırk yıl yaşlanıp çöküyorlardı.

Gazete ulaşmayan köylerde öğretmenlik yaparken mahkeme sonucunu öğrenememiştim. Olaydan yirmi bir yıl sonra 1970 de Bakanlık müfettişi Osman Ülkümen'e soracaktım bunu ve ondan şu yanıtı alacaktım:

«... Bayrak olayında öğrencilerin en ufak bir suçu görülmedi. Mahkeme kararı da bu yöndedir. Olay halkın uyanmasını istemeyenlerce düzenlenmiş bir oyundu. Arkadaşım Hasan Özbay da sizlerden övgü ile söz ederdi bana. Düziçi Köy Enstitüsünü kapatmak değil, yanına bir tane daha açmak gerektiğini söylerdi. Bakanlığa da böyle rapor vermişti. Düziçi Köy Enstitüsünde geçirdiği zamanı ömrünün en mutlu dönemi olarak bilirdi...»

Demek Hasan Özbay Hacı Abdi'lik yapmamıştı. Gerçeği namusluca dile getirmişti. Hacı Abdi takımı, bizim köyün şeytanları gibi oyunlarını karanlıkta oynar. Ne varki bir gün yer yüzünde bir gram karanlık kalmıyacaktır. Bütün insanlar onurlarına kavuşacak, hiç kimse kimseyi satın alamıyacaktır. Hiç kimse kimsenin maşası olmıyacaktır. Kirli işlerle uğraşanların bütün pislikleri kendi yüzlerine sürülecektir. Toplumsal dialektik hiç kimsenin gözünün yaşına bakmıyacaktır.

1950 seçimleriyle İsmet Paşa iktidardan düştü. «Demirkırat» bütün görkemiyle «Tahta» çıktı... Hacı Abdi'nin «Demirkırat Patışahının» ilk işi Köy Enstitüleri programlarındaki yaratıcı ruhu kör bıçakla oyup çıkarmak oldu. Güzel bir kızın gözlerini oyan bir cinsî sapık gibi. Bunun adını da «Vatan aşkı» diye yutturuyorlardı halka. Ne var ki tarih bunu yutmazdı. Bir gün halk onların neye «âşık» olduklarını anlıyacaktı.

Son sınıfta elimizi öyle kaba işlere sürmüyorduk artık. Yok duvar örmekmiş, yok kireç söndürmekmiş,

ağaç dikmek, aşı yapmakmış... Geçmiş ola. «Gide de gelmeye o günler.» Yapı öğretmeni Şinasi Bey'in çalımı eskiden kalma bir alışkanlık. Bir elinde metre, bir elinde gönye, sırtında iş giysileriyle ırgat fukarası gibi... İnsan ona şöyle bir toplulukta «öğretmenim» demeye utanıyor yahu! Haline bakmaz, bir de bize caka satar.

İş derslerimizde işe yaramayan işler yapıyoruz artık. Kimimiz işlerimizi çarşıda yaptırıp öğretmene gösteriyoruz, not alıyoruz. Bizden sonra gelecekler de böyle yapacaklar. Bitkileri, hayvanları, hem de kucak kucağa yaşadıkları, bir kabdan su içtikleri hayvanları ansiklopedilerden ezberliyecekler ve not alacaklar. Solucanın boğumlarını, karasineğin bacaklarındaki tüyleri, küstüm otunun nasıl küstüğünü ezberleyecekler. Tütünün çiçeğinin rengini, tütün çeşitlerini, rengini, kokusunu, tütünün anayurdunu ezberliyecekler. Ne var ki tütünün köylüden kaça alınıp dışarıya kaça satıldığını asla ve asla bilmiyecekler. Bu gibi kötü fikirlerle zehirlenmemeleri için üzerlerine titrenecek... Solucanın kan dolaşımını, sinek ve arıların göz yapılarını kâğıt üzerinde çizecekler. Bir çizgi hatası yapanlar sınavda başarısız duruma düşecekler ve öğretmenlerine bıçak çekecekler. Öğrencilerin yaptıkları işlerin hiç bir işe yaramaması için hiç bir harcamadan kaçınılmayacak. Kız Enstitülerinde, yıl sonu sergilerinde, görücülerin parmağını ağzında koyan işler yapıp, yaşama atılınca aldıkları aylığın çoğunu terzi parası veren kentsoylu kızlar gibi yetişecekler.

Bütün işleri hademeler yapıyor artık. Yemekleri garsonlar koyup kaldırıyor. Elimizin altındaki surahiden bardağımıza su koymayı bile başkasından bekliyeceğiz. Hah şöyle yahu, dünya varmış vallahi! O sırtımızda «semer» gibi taşıdığımız boz giysilerden de kurtulduk. Kumaş giysiler giyiyoruz artık. Frenk gömlekleri, kıravatlar, naylon çoraplar, kunduralar... Yürüyüşümüz, ses tonumuz değişti...

Tarım alanına salt hayal kurup estetik duygularımızı kabartmak için gidiyoruz. Bizden sonrakiler de böyle gidecekler. Eskiden bizim çalıştığımız tarla ve bahçelerde çalışan işçilere varsıl kentsoylu çocuklarının tren penceresinden pamuk çapalayan işçilere bakışları gibi bakıyoruz. Ezik ve sevi kokan bir sesle şiirler fısıldıyoruz çiçek açmış akasyalara. Bizden sonrakiler de fısıldıyacaklar. Bu şiirler öyle tezek kokan bozkır kokan, anadolu kokan şiirler olmıyacak. İnsan şiir okurken o şiirin içinde erimeli. Eriyoruz okuduğumuz şiirlerin içinde:

«O gül endam bir al şale bürünsün yürüsün
Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün»

Ayaklarımızda gıcır gıcır beykoz kunduraları, üzerlerimizde kumaş giysiler, uy anam uy. Biz de bu adamları kötü sanmıştık yıllarca. Meğer bizi ne çok severlermiş de bilmezmişiz. Şu anda Hacı Abdi'yi görsem ellerine, ayaklarına sarılıp öperim... «Yahu Şevket, be, diyorum. Haydi âşık olalım?» diyorum boğulu bir sesle. «Haydi,» diyor Şevket. «Âşık olmayan insan kupkuru bir tahta parçası gibidir...» Yumuyoruz gözlerimizi. Sıkıyoruz kendi kendimizi sevdalanmak için. Havaları kokluyoruz. Elimizi göklere uzatıp yıldız devşiriyoruz. Bulutları sıkıp sıkıp yumak yapıyoruz. Bırakınca gene bulut oluyorlar. Kız yapıyoruz bulutlardan. Buluttan kız yapmak ne zormuş meğer. Bin bir çaba ile yaptığımız kızları parçalayıp atıyoruz. Çünkü bizim kent kızı diye yaptığımız kızlar, köylü kızı oluveriyor. Sinirleniyoruz. Bozuyoruz o kızları. Haydi yeniden başlıyoruz yapmaya. Hay Allah, gene köylü kızı yapmışız... Uğraşa didine bizim Eski Enstitülü kızlardan yapıyoruz birer tane ya gene içimize sinmiyor. Ayaklarında o boz asker kumaşından çuval gibi pantolonlar, başlarında kulaklaradek inmiş şapkalarla insanın estetik beğenisini berbat ediyorlar. Ne bacakları var ortada, ne

göğüsleri, ne dudakları. «Biz bu Enstitüden ayrılmadan sevdalanamıyacağız!..» diyerek öfkeleniyoruz.

Lavabolara renkli, pahalı sabunlar konuyor artık. İnsanın eli yüzü bir hoş oluyor yıkayınca. Saç uzatmak serbest! Ben bilseydim o saçsız fotoğrafı çektirir miydim. Diplomama yapıştıracaklar onu. Yeniden çektirmek için param yoktu. Yemeyip içmeyip cep harçlığımdan kıstığım yedi buçuk lira ile çizgili bir pantolon almıştım. Evden para gelinceyedek vakit geçecekti. O saçsız fotoğrafı diplomama yapıştıracaklardı. Ne var ki ben öğretmen olduktan sonra o fotoğrafı diplomamdan söküp yerine ipek karta basılmış saçı biryantinli bir fotoğrafımı yapıştıracağım. Çiçeklere bürünmüş akasyaların gölgelediği Enstitü yolunda, Şevket'le yürürken bunu düşünüyorum. Dudaklarımızın ucunda birer üflük binlerce kanatlarımızla uçuyorduk... Maraş bulutları geçiyordu Enstitünün üstünden. Hatay bulutları geçiyordu. Bulutlarımıza binip şöyle bir dolaşmaya çıkıyorduk. Sonra bulutlardan kız yapıyorduk, kağnı oluyordu. Bozup bir daha yapıyorduk. Eşek oluyordu bu kez de. Netsek, neylesek boşa gidiyordu. Biz tam kafamızdaki kızı yaptık diye sevinirken, kızın kiraz dudakları, taş gibi sert memeleri, banyodan yeni çıkmış ıslak teni ortaya çıkarken bir de bakıyorduk ya bir topal keçi ya da ortası ölmüş kenarları can çeken bir öküz kucağımızda!... Kardeşim Şevket, biz bu köylülükten kurtulamıyacağız galiba? Her şeyimiz yerinde. Gelgelelim hayal kuramıyoruz. Gerdekte başarısızlığa uğramış damat gibiyiz...

Burada ufak bir noktayı belirtmek gerek. Boş boşuna iyimserliğe kapılmayın beyler. Can çıkmayınca huy çıkmaz derler. Bir insanın giysilerini değiştirebilirsiniz. Saçını uzatır, biryantinle taratabilirsiniz. Boynuna kravat takabilirsiniz. Parmağına bir zincir verip dudağına bir üflük kondurabilirsiniz. Ne var ki huyunu değiştiremezsiniz. Sevmek bize bir huy olmuş-

tur. Sevmek ve düşünmek. İnsan kafası eğitimle değişir. Eğitim de sizin o samanla doldurulmuş laboratuar kuşlarını andıran ders programıyla olmaz. Milyonlar harcayıp Enstitülerin kapılarına kilit vurduğunuz zaman, kusura bakmayın ya biraz geç kalmıştınız. O sizin gözünü oyup çıkardığınız yaratıcı ruh, binlerce halk çocuğunun kafasına ve gönlüne yerleşmişti. Siz büyük umutlarla sarıldığınız komünizm silahının tetiğiyle oynarken, biz görmeyi ve sapınadek sevmeyi öğreniyorduk. Her şeyi, herkesi para ile satın alabilirsiniz. Ne var ki zamanı ve tarihi satın alamazsınız. Tarihin yalancı tanıklık yaptığı görülmemiştir...

«OKUMAYAN HAYVAN BİLE DEĞİLDİR.» Babamın sözü bu. Anama-bacıma sulanırım diye Hacı Abdi'nin sözlerine kanıp beni Enstitüye yollamak istemeyen, «Seni tarha ile odun ederim!» diyen babamın.

Gömütlerde geceleri parıldayan ışığın «nur» değil fosfor olduğunu anlattım onlara. Kış günleri Kayapınar boğazına koca koca kayaları şeytanların yuvarlamadığını anlattım. Kayaların buzların çözülmesinden yuvarlandığını anlattım. Anam çarşamba günleri ev sıvamazdı. Karınca olur diye. Karıncanın yumurtalarını gösterdim onlara. Evi sıvadığı toprakta karınca yumurtası varsa ne günü sıvarsa sıvasın, yumurtalar ısınınca yarılıp içinden karınca yavrularının çıkacağını anlattım. Ekim dikim işleri yalnız «dolu günlerde» yapılır bizim köyde. Günlerin arapça adları söylenirken iki dudak birbirine değiyorsa, o gün «dolu gün»dür. Dudaklar birleşmiyorsa «boş gün»dür. Bu yüzden bizim köyde günlerin Arapça adları bugüne değin bırakılmamıştır. Bunların yanlış olduğunu anlattım onlara. Ağaçların balta ile, azarla, küfürle korkutularak meyva vermiyeceklerini, bakımla meyva vereceklerini bir zeytin ağacı üzerinde deneyerek anlattım onlara.

«Eeeeeeeer,» dedi anam. «Demek böyle mi bre

yavrım? Ne bilek ya biz? Okumayan insan hayvana beğzermiş meğersem?»

«Okumayan hayvan bile değil kele!» diyerek bütünledi babam anamın sözünü. «Şindiki beynim olsadııı. bütün çocuklarımı okuturdum...» dedi utangaç utangaç. «Biz ne savak, ne beyni delik insannarmıssık kine Hacı Abdi'niğ lafına kanıp da seni Enüstü mektebine yollamamak uçun dünyeyi salladıktı bir vakıtlar.»

Diplomamı aldığım gün merdivenin birinci basamağını çıkmıştım daha. Öğretmenim Reşat Türkeş'in dediği gibi «Asıl savaş şimdi başlıyordu.» Önümde çıkılacak yüzlerce basamak vardı. Her basamakta binlerce Hacı Abdiler, ayağımıza dolaşacak sayısız şeytanlar vardı... Ve bu şeytanlar bizim köyün şeytanlarından çok daha kalleş, çok daha namussuz, çok daha sahtiyan yüzlüydü...

Diploma töreninden sonra Enstitünün emekli kamyonu Fargo, bizi Yarbaşı'ndaki tren durağına götürüp odun boşaltır gibi boşaltıp döndü. Neredeydi o eski Enstitü geleneği. Öğretmenlerimizin yeni mesleğe başlayanları ta köylerinedek götürmeler? Bizlerle sürekli ilişki kurup güçlüklerin yenilmesinde baba gibi yol gösteren öğretmenlerimiz neredeydi?

Yarbaşı'nda tren beklerken, sıkıntılarımızı katıp katıp bölüşüyoruz Şevket'le. Bir ara yok oldu yanımdan. Biraz sonra geldi. Gülüyordu şeytan şeytan. «Ne gülüyorsun. Gene buluttan kız mı yaptın?» dedim. İkimiz de gülüştük. Tuttu kolumdan. Yürüdük şöyle susam tarlasının içine doğru.. Şevket gülüyordu hep. «Ne gülüyorsun?» dedim bir daha. Biraz gidince kına gibi renkli bir toprak üzerine oturduk. Şevket koltuğunun altından bir şişe şarap çıkardı. Bir kâğıdın arasında birkaç tane yer fıstığı.

«Ali be, sarhoş olmak istiyorum. Sarhoşluk nasıl olur, merak ediyorum. Birine sorup öğrenilmez

ya sarhoşluk?» diyerek gülüyordu. İlk olarak içiyorduk. Alkol ağzımıza ilk değiyordu. Her ikimiz de yüzlerimizi pırtıştırıyorduk ilk yudumlarda. Biraz sonra acılığını pek duymaz olduk. Bir yudum ben alıyordum, bir yudum Şevket. Bir ben dikiyordum şişeyi bir Şevket. Her birimizden bir el yapışıyordu şişenin boynuna.

«Şerefe! Şu karşıki mor dağların şerefine. Şu üzerinde oturduğumuz kınalı toprağın şerefine! Terleyenlerin, kendi emeğiyle dünyayı güzelleştirenlerin şerefine. Karanlıkla savaşanların şerefine! Işığın şerefine! Ateşi gökten yere indiren Prometheuş şerefine. Galile'nin, Spartakus'un, Sokrat'ın ve daha gelmiş geçmiş yiğit savaşçıların şerefine!» derken büyük bir kalabalık olmuştuk, Şevket, ben, Şevket'in umutları, hayalleri, benimkiler, sevinçlerimiz, acılarımız, sılamız, gurbetimiz... Sayısız ellerimiz, gözlerimiz, sayısız yüreklerimiz ve gelmiş geçmiş dost devrimciler, kavganın tanrıları. Hep birlikte içiyorduk. Dünya gittikçe büyüyor, biz gittikçe çoğalıyorduk. Yere göğe sığmıyorduk. «Şerefe! Yüreğini namusu ile bileyenlerin şerefine...»

Trenin azgın bir boğa gibi paf puf, paf puflarını işitince koştuk. Biraz sonra Şevket'le kucaklaşıp ayrılıyorduk. Helallaşıyorduk. Bir daha ya görüşür ya görüşmezdik. Dünya hem büyük hem küçüktü... Trenim Yarbaşı'ndaki tünele girinceyedek el salladım Şevket'e. Tünelin karanlığında davul-zurna gibi ötüyordu tren. Yedi davullu düğünleri ansıtıyor bana. Karanlık gecelerde, köyümün derelerinde, mağaralarındaki şeytan düğünlerini. Beş yıl önce Enstitüye gidişimi ansıyorum. Lime lime giysiler içinde, ipten kurtulmuş bir idam mahkûmu gibi şaşkın beni ansıyorum. Nasıl bilet alacağını, trene nasıl bineceğini bilmeyen Ali'yi ansıyorum. Elinden tutuyorum beş yıl önceki Ali'nin. Birlikte biniyoruz trenlere, otobüslere. Daha başka Aliler, Memetler, Cumalar, Hasanlar,

Ömerler biniyor. Hep birlikte düşünmeyi öğreniyoruz. Türkiye'de en yasak şeyi yapıyoruz... Suç mu işliyoruz, size mi öyle geliyor? Kalın ve kara duvarlar örüyorlar önümüze. Cinlerin, şeytanların, Hacı Abdilerin, Arap Hamoların parmak izleri var duvarlarda. Bayrak parçaları var.

Düşünce duvar dinlemez. Düşüncenin aşamıyacağı duvar yoktur. Karanlıklar, iftiralar, zulümler, ordu ordu yürüyor üzerimize. Düşünmek yasak! Düşünmek suç! Düşünmek tehlikeli! Ne var, öyle güzel, öyle tatlı ki... Düşünce en büyük madalya. Yenilmek, kara leke bile bir şereftir. Namussuzdan hançer yemek madalya almaktan daha onurludur. Bugün «suç» sayılan şeyler yarın en değerli bir şeref madalyası olacaktır. Kara duvarı aşıp onu ören gizli elleri bileklerinden yakalıyacağız. Açacak özgürlük güllerimiz. koparıldıkça daha çok, daha çok açacak.

Bakıyorum vagonun penceresinden. Başım mı dönüyor, yoksa bana mı öyle geliyor? Toprakkale'de inenler? Yarbaşında binenler? Ayrılanlar, kavuşanlar, gülenler, ağlıyanlar... Mendil sallayanlar. Öpüşenler. Acaba gerçekten mi öpüşüyorlar? Kendi elleri midir salladıkları? Ağladıkları kendi gözleri midir? Kendi bacakları mıdır koştukları? Göz yaşlarının damlası kaça geliyor acaba? Yoksa bir çıkar gözetmeden mi ağlıyorlar?

Bakıyorum tren penceresinden. Beş yıl önceki gözlerimle... Bir türkü bağlıyorum trenin tekerleklerine. Söylene söylene gidiyor. Ben mi söylüyorum türküyü tekerlekler mi? Bilmiyorum. Telgraf direkleri parmaklık gibi, berber tarağı gibi. Telgrafın telleri kardeş kardeş, uzayıp gidiyorlar. Nereye, niçin gittiklerini bilmeden. Cansız teller, ağızsız dilsiz teller. Açıp bakabilsem içinize? Lağım kanalı gibidir içiniz. Dilsiz teller, uçsuz teller, suçsuz teller. Bilseniz taşır mısınız bunca pislikleri? Bunca ağır haberleri. Acı haberleri? Ah bir bilseniz içinizde akıp gi-

denleri. Bir jiletle yarıp bakabilsem içinize. Burnumu kapayıp bütün pislikleri temizleyebilsem. Götürüp atsam ta sonsuzluğun arkasına. Bütün kötülükleri. Herkesin yapsam iyiyi, güzeli. Kucaklasam bütün insanları, babamı kucaklar gibi.

Bakıyorum trenin penceresinden. Telgraf telleri kardeş kardeş uzayıp gidiyor. Nereye, niçin gittiklerini bilmeyen teller. Ne taşıdıklarını bilmeyen teller. Okumasız insanlar gibi, cansız, dilsiz ve gözsüz teller. Ah bilseniz taşıdıklarınızı. Yasaklar, buyruklar, sorular. Selamlar, namaz kılar gibi eğilmeler, iki yüzlülükler, günebakan çiçekleri... Kinler, öfkeler, yiğitlikler, göz yaşları, kahkahalar. Bir kızı kız gibi sektiren, bir kadını at gibi kişneten haberler. Savaş, barış ve sevi haberleri. Bir kadının açık arttırmaya çıkarılan etleri. Tabancasına mermi yerine yüreğini süren namuslu insanlar. Ağaran saçlar, sıkılan dişler. Bir lokma ekmek için insanlığını satılığa çıkaran insanlar. Öksüz bir çocuk gibi boynu bükük gerçekler.

İskenderun'a yaklaşıyor tren. Denizi mi görüyorum, bana mı öyle geliyor. Sabahlar akşam, sular susuz. Başım mı dönüyor, bana mı öyle geliyor. Bir türkü bağlamışım trenin tekerleklerine. Söylene söylene gidiyor. Ben, beş yıl önceki ve beş yıl sonraki Ali. Binlerce Aliler. Ağırlığımız eziyor mu treni? Yoksa trene mi öyle geliyor? Süslü kentlerden mi geçiyoruz, bulutlardan kız mı yapıyoruz, size mi öyle geliyor? Süslü evler, süslü salonlar, süslü yataklar, yastıkları, süslü başlar süslü uykular ve süslü düşler. Süslü kaldırımlarda süslü ayaklar. At gibi atlar, kız gibi kızlar. Günaydın desem mi? Sesim ağzımı sıkar mı? Siz düşünmeyi biliyor musunuz? Süslü başlar, süslü ağızlar, süslü sözcükler. Çağırsam duyar mısınız? Ellesem rengi dökülür mü göklerinizin. Açsam kanatlarımı, sığar mı göklerinize?

Kaşları kara, kaşları süngü. Savaşı çiğneyip ge-

çiyor öfkeli bir ölü. Siz yaşıyor musunuz, size mi öyle geliyor? Ben Asarcıklıyım. Kazmam da Asarcıklı. Istanbul'a ayak basar basmaz, yüzüm kimlik cüzdanı... Nasıl olmuş ben de bilmiyorum. Ağalı ve sopalı bir havada çıkıvermişim köyden dışarı. Yağmurlu ve şaraplı bir havada, gönlümü üşütmüşüm. Ben Asarcıklıyım. Kazmam da Asarcıklı. Hem günlerden şarap hem yıllardan savaş. Çukurova'ya hoş geldin lan feleksiz! Sıcak, ağa, çapa, elçi, ben... Su irin, ekmek yılan eti. Kazmanın ağzında ot, sapında ben. Belki siz de görmüşsünüz bir vagon penceresinden. Yaşıyor muyum size mi öyle geliyor? Çukurova'ya hoş geldin lan feleksiz. Az ötede bir leylek. Kanatları kollarımdan özgür. Gözleri gözlerimden daha az ürkek. Niçin, niçin, niçin lan feleksiz? Ben sıla mıyım gurbet miyim? Ben iyice Ali miyim, türküler yalnızlığıma değdikçe? Bir kağnı bir yokuşu çıkarken babam hangi sıgaranın dumanı? Karanlığı kekince Asarcıklı bir horoz, kahkahanızın iç yüzü hıçkırık mı ne? Alooo! Hoşaf Ali? Ben misin ne? İstanbul aman bir gözel bir böyük... Nasıl yapmışlar ya be? Alooo! Kardeşim Memet, anam, babam! Hacı Abdi, sen çık aradan! Alooo! Sen misin adaletin Anayasadaki yeri? Alooo! Sen misin ışık? Alo, karanlık, sen çık aradan! Aloo! Öğretmenim Niyazi Bey! Şeytanlar siz çekilin aradan. Alo, kim kopardı özgürlük güllerimi? Sormak suç mu ne? Alo Tuluk Osman, sen çekil aradan! Alo, baba! Ben şeytan mıyım, yoksa sana mı öyle geliyor? Alo! Alo! Alo! Alooo! Atatürk! Hacı Abdi, sen çekil aradan. Alo, emek! Alo, alın teri! Sömürgen, sen çık aradan!...

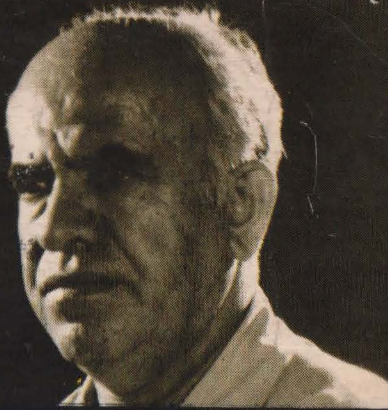
Bir türkü bağlamışım sazımın tellerine. Söyleye söyleye gidiyoruz. Ben beş yıl önceki Ali, beş yıl sonraki Ali ve milyonlarca Aliler. Alo, Bekir Çavuş, Selim Çavuş, Kara Memet, Tuzlu Cuma, Hoşaf Ali! Bizim oralarda ne var, ne yok? Yalnızlık yağı-

yor mu, karanlık yağıyor mu geceleri. Gök gürlerken kulaklarınız kaç tanedir? Gözleriniz büyür mü bir yerde duman tütünce? Gurbete çıksanız, kazmanızın sapı kırılsa, elleriniz çimlenir mi ceplerinizde? Alo, bizim oralarda geceler nasıl? Derin mi, çukur mu, dipsiz mi? Karanlık yapış yapış mı çiğnerken? Komşunun radyosu ne söyler akşamları? Dinlerken bir sızı girer mi içinize? Aloo! Umutlarınızı, sevdalarınızı, acılarınızı nerenize korsunuz eskidikçe? Bir türkü bağlamışım sazımın tellerine. Ben mi söylüyorum, Âşık Veysel mi? Biz Anadolu'nun yürekli oğulları, yiğit kızları. Başımızda bin yıllık sevda. Ayaklarımızda bin yıllık yol. Sana geliyoruz güzel halkım. Hazır ol!

BİTTİ

ÇAĞDAŞ
TÜRK
YAZARLARI

ali yüce

1928 de Yayladağı'nin Hisarcık köyünde doğdum. Doğar doğmaz başladı kavgam. 18 yaşıma dek çobanlık, ırgatlık yaptım. Keçileri kurt boğdu; kötü söz yedim, sille yedim. Bir kilo unluk için sabahtan akşama dek sırtımda taş çektim. Kök söktüm kör kazma ile.

Bir hasır parçasının üstünde başladı öğrenimim. Öte dünyayı karış karış dolaştım. Hatay kurtulduğu zaman Atatürk'ü öğrendim. Türk olduğumu öğrendim. Öte dünyadan kaçıp bu dünyaya ayak bastım.

Köy Enstitüsüne kaçarak gittim. Köy yerinden oynadı. "Molla Ali gâvur yazılmış!" diyerek hayıflandılar. Şimdi de sürüp gider bu hayıflanmalar. "Eğer eski mektebi okusaydı, şimdi büyük bir müftü olurdu. Yazık etti kendi kendine..."diyerek acırlar. 1951 de Düziçi Köy Enstitüsünü bitirdim. Hatay'ın köylerinde, kasabalarında on yıl ilkokul öğretmenliği yaptım. 1960 da Gazi Eğitim Enstitüsü İngilizce bölümünü dışardan verdim. Şimdi Antakya Ticaret Lisesinde İngilizce öğretmeniyim.